

ŐSI GYÖKÉR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Megjelenik negyedévente a magyarságtudomány és az ősi magyar nyelv kutatásának szolgálatában

Alapítva: 1972

Ára: 650,- Ft

La Raiz Ancestral

Alapító – Örökös Főszerkesztő: Badiny Jós Ferenc

József Attila szobra Lillafüreden
Varga Éva szobrászművész alkotása
(Fotó: Fenyvesi Attila)

Alapító - Örökös Főszerkesztő: Badiny Jós Ferenc

Felelős szerkesztő: Dr. Gyárfás Ágnes
Szerkesztő: Prof. Dr. Pap Gábor
Munkatárs: Bubcsó Gáborné

Kiadó: Miskolci Bölcsész Egyesület (MBE)
3501 Miskolc, Vasgyári út 18.

(a kettős villamos végállomásánál)

Levél: 3509 Miskolc, Pf. 819.

Szerkesztőségi telefonszám/fax:

+36-46-331-981

© Ősi gyökér 2005. XXXIII. évf. 1.-2. sz.

Minden cikkért a szerzője a felelős. Egyes cik-
keket csak rövidített formában közlünk.

Kéziratokat nem őrizzük meg, és nem küldünk
vissza! **(Lemezen küldött anyag mellé kér-
nénk kéziratot is)**

Belföldi előfizetés (évente négy szám):

3000 Ft/év.

Egy szám ára 650 Ft.

Az előfizetés történhet:

A MBE címére (3501 Miskolc, Vasgyári út 18.)

- Ősi gyökér előfizetés megjelöléssel –

postautalványon, a Kiadónál személyesen, vagy

banki átutalással a MKB bankban a

10300002-25509977-00003285 számlaszámra.

Külföldi előfizetés: 50 USD/év.

Az összeg a MKB bank miskolci fiókjában

vezetett 10300002-25509977-00003285

számlaszámra utalható át.

Kapható: a MBE könyvtárban

(Miskolc, Vasgyári út 18.),

a Központi Antikváriumban

(Miskolc, Széchenyi u. 21. a színháznál),

a Belvárosi Szépmíves Antikváriumban

(Miskolc, Városház tér 9.),

a Szkíta Könyvesboltban

(Miskolc, Széchenyi u. 53.),

a Kéthollós Könyvesboltban

(1081. Bp. Kenyérmező u. 3. a.),

a Fehérlófia Könyvesboltban

(Bp., József krt. 35.),

a Magyarok Háza földszinti könyvesboltjában

Gondos Bélánál (Bp., Semmelweis u. 1-3.),

a Püski Könyvesboltban (Bp., Krisztina krt. 54.),

az Emese Álma könyvesboltban

(Bp., Fehér út 1. – az Őrs vezér térenél),

Gedeon Editnél Budapesten (tel.: 314-4863),

a Csodaszarvas Könyvesboltban

(Bp., Teréz krt. 8. sz. alatt, az udvarban),

az ARTAMONDÓ Kft:

(SZKITIA) Bp., Andrassy út 124.

az ERDÉLYÉRT KÖNYVESHÁZ

Bp., Bécsi út 99.,

a SZITTYA Könyvesbolt

Bp., József Attila út 22.,

a TURUL Könyvesbolt

Bicske, Ady E. u. 7.,

Pécsett: Lác u. 2.,

ISBN 9632144546 • ISSN 1586-9423 • HU ISSN 1586-9423

József Attila Nem, Nem, Soha!

Szép kincses Kolozsvár, Mátyás büszkesége
Nem lehet, nem soha! Oláhország éke!
Nem teremhet Bánát a rácnak kenyeret!
Magyar szél fog fújni a Kárpátok felett!

Ha eljő az idő - a sírok nyílnak fel,
Ha eljő az idő - a magyar talpra kel,
Ha eljő az idő - erős lesz karunk,
Várjatok, Testvérek, ott leszünk, nem adunk!

Majd nemes haraggal rohanunk előre,
Vérkeresztet festünk majd a határköre
És mindent letiprunk! - ez lesz a viadal!! –
Szembeszállunk mi a poklok kapuival!

Bömbölve rohanunk majd, mint tengerár,
Egy csepp vérig küzdünk s áll a magyar határ
Teljes egészében, mint nem is oly régen
És csillagunk ismét tündöklök az égen.

Lobogóink lobog, villámlik kardunk,
Fut a gaz előlünk - hisz magyarok vagyunk!
Felhatol az égig haragos szózatunk:
Hazánkat akarjuk! Vagy érte meghalunk.

Nem lesz kisebb Hazánk, nem, egy arasszal sem,
Úgy fogsz tündökölni, mint régen, fényesen!
Magyar rónán, hegyen egy kiáltás zúg át:
Nem engedjük soha! soha Árpád honát!

ÖSI GYÖKÉR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Alapító – Örökös Főszerkesztő: Badiny Jós Ferenc

2005. XXXIII. évf. 1. sz.

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Borbola János
Magyarok Istene.....2

TÖRTÉNELEM, MAGYAR MÚLT

Mesterházy Zsolt
A Kárpát-medencei etnogenezis története.....30
Tomory Zsuzsa
Istenes magyar emlékeink.....39

MEZOPOTÁMIA

Záhonyi András.
Rovásjeleink és a mezopotámiai jelkészlet.....51

ESSZÉ

Gyárfás Ágnes
Kecskehal.....54
Gömöry Katalin
Álomlátásom.....61
Előző életem.....62
Negyvennégy balladája.....63

OLVASÓINK ÍRJÁK

Spanyol László
A diadém képábrái (Fejlakai barlang) 65

OLVASÓINK ÍRJÁK

Pintye Mihály
A Phaisztoszi korong elemzése.....68
A besenyők és besgurok.....69
Imámi Zsófia
Az összmagyarság Nagy Öregje hazatért.....71
Sir John Bowring
A magyar nyelv.....72
Csikos Gábor
Bízzál a jövőben ó magyar!.....72

ESEMÉNYEK

Inniz szerelmes éneke
Kanalas Éva önálló estje a Térszínházban
(Záhonyi András).....73

KÉPEK

Az Archaeology Odyssey folyóirat 2005. január/február-i és március/április-i számokból

HELYREIGAZÍTÁS

Badiny Jós Ferenc Professor Úr előző számunkban megjelent TURUL. KARÁCSONY NAPMADARA című tanulmányához mellékelte ábrával kapcsolatban szeretnénk helyreigazítást tenni. A professor úr az elgyengült napfény és az újjászülető Nap érzékletes bemutatására a mezopotámiai Inanna templom bejáratának timpanonjára vésett reliefet mellékelte tanulmányához. Mi azonban az esztergomi-isztergami oroszlánok egyikét mutattuk be illusztrációként. Elnézést kérünk a Professor Úrtól a helytelen képbemutatóért és jelen számunkban mellékeljük a helyes ábrát

Badiny Jós Ferenc Professor Miskolcon

Borbola János

A MAGYAROK ISTENE TANULMÁNY

Sokszor elhangzott, ősi összetétel. Sajnos már nem ismerjük eredeti értelmét, sőt kérdéses, hogy a mai szuperszonikus időben a *Magyarok Istene* jelenthet-e még számunkra egyáltalán valamit? Berzsenyi így reménykedik: „Él még nemzetem Istene!”.¹ Jóval fiatalabb forradalmár költőnk minden bizonnyal mást is tudott róla, hiszen félreérthetetlen soraiban hozzá folyamodott: „A magyarok istenére esküszünk, esküszünk, hogy...” Ennél súlyosabb esküt akkortájt nem tudott tenni.

De miért kifejezetten a *Magyarok Istene*re, s nem a keresztény világ mindenhatójára esküdtek fel Petőfi szavai nyomán a márciusi ifjak? Tisztelték-e nyolcszáz évvel Szent István halála után Magyarországon más istent is, mint a Rómából hirdetett Atya-Fiú-Szentlélek Istent? Egyáltalán, mit értettek, ill. mit értünk ma az Isten szó alatt?
Röviden: ki volt, kit tisztelhetünk a Magyarok Isteneként?

Babics Mihály szebben fogalmazott:

„Vagy-e? S ki vagy? S mienk vagy-e? Csupán mienk és senki másé? Szabad-e hogy csupán a mienk légy? És lehetsz-e az, aki vagy, ha csupán a mienk vagy?”

(A Magyarok Istenehez, 1925-27)

Ezirányú gondolatainkat korábbi munkáinkban már többször érintettük, az alábbiakban kísérletet teszünk összefoglalásukra.

A címben jelzet *Magyarok Istene* szóösszetételt

¹ A Magyarok Istene szókapcsolat számos népdalban, irodalmi műben szerepel, jelen kereteink között nem célunk napjainkig tartó hivatkozásait csokorba gyűjteni. Csak néhányat ragadunk ki közülük: „valahol régen” a székely népdalokban jelentkezett először, de megtaláljuk a híres Rákóczi-nóta sorában is - "Magyarok Istene, verd a labanc hadát". Csokonai így fohászkodik: *A nemes magyarságnak felülésére* – "Rajta! csak menjetek, fiaim! ellene: Hordozzon a magyar seregek istene!" Arany János szintén róla versel: „Él még, él az Isten... magyarok Istene! Elfordítva sincsen még e népről szemé”.

tipológiai, szemantikai, és genealógiai vizsgálat alá vesszük, így nem térünk ki történelmünk során hozzá ragadt esetleges politikai vonatkozásaira, sőt vallástörténeti értelmezéseire sem.

I. / Isten

Kezdjük a legnehezebbel, az összetétel második tagjával, s igyekezzünk *isten* szavunk értelmét megközelíteni. Mielőtt ezirányú véleményünket megfogalmaznánk, célszerű a szótárakat készítő neves nyelvészeink vélekedésével részleteiben is megismerkedni. Íme válogatásunk:

- „Isten fogalmát meghatározni lehetetlen. Szt. Ágoston szerint könnyebb megmondani, hogy mi nem az Isten, mint azt, hogy mi ő. Bármikép képzeljük is őt magunknak, mindaz kevesebb, csekélyebb nálánál, s bármint fejezzük is ki, az nem az, ami ő valóságban”²

- De lássuk állító formában is: „**ISTEN**, 1) Széles értelemben nagyerejű felsőbb lény, mely a világ változásai és emberi sors okozója s intézőjeül tartatot a műveletlen és érzéki emberek által, kik több ilyenféle lényt képzeltek maguknak, különféle erőt, rangot és hatáskört tulajdonítván nekik. *Jó, és gonosz istenek. Felsőbb, alsóbb istenek. Félistenek. Égi, pokoli, földi, tengeri, hegyi, erdei istenek. Tűz, víz istene. Költészet, gyógyászat, szónoklat istene. Szépség, egészség istennője./.../ 4.) Szorosb és legnemesb értelemben legfelsőbb lény, legtökéletesebb szellem, mely minden létezőnek okfeje, vagyis a világmindenség teremtője. Ezért többes száma nincs. *Örök, mindenható, kegyelmes, irgalmas, felséges, igaz, nagy* Isten. *Úr* Isten. *Öreg* Isten(atyaisten), *Jó* az Isten.”³*

- „Isten. fn. tt. –t; 1.) a pogány világban felsőbb csodahatalmú lény, a világ bizonyos változásainak oka, az emberi sors intézője; *tengeri alvilági istenek*. 2) (a zsidók, keresztények és mohammedánoknál) ég és föld és mindenek, ami benne van, teremtője, megtartója és igazgatója; *örök, mindenható, mindentudó i.; öreg*

² Pallasz Nagy Lexikona IX. kötet, Isten. Arcanum Digitéka, CD-ROM

³ Czuczor Fogarasi, *A Magyar Nyelv Szótára*, I/ Isten. Arcanum CD-ROOM, 2003, ISBN 963 9374 76 8

i., atyaisten; *atya, fiú, szentlélek úristen; Ábrahám, Izsák, Jákob istene; magyarok istene;*⁴

• Nem hiányozhat mai megfogalmazása sem: „**isten**, 2. (Vall) <A keresztények, a zsidók, és a mohamedánok hite szerint> a világ ura, teremtője és fenntartója, a legtökéletesebb személyiség./.../3. (Fil) <Némely idealista filozófiai irányzat tanítása szerint> a világ-egyetem létezésének végső oka és célja; istenség.”⁵

Nos, a fenti idézetekből nyilvánvaló, hogy *isten* szavunk részben gyűjtőfogalom, összetételekben számos tulajdonsággal, határozóval látjuk el, ugyanakkor vele a mindenség urát, a világ teremtőjét, a legfelsőbb akaratot jelöljük.

Fogalmazhatunk általánosabban is: az emberiség a teremtő *istent* tulajdonságaival együtt az egyik legegyszerűbb fogalomnak tekinti, melynek hangtani megfelelőit – minden bizonnyal az ősidők óta – alapszókincsébe építette. A bennünket körülvevő népek érdekes módon jobbra egy-szótagos szóval ejtik: God, Lord, Herr, Gott, Bog, de még a Dio/Dei, Dios, Dieu is rövidnek tekinthető.

Ugyanakkor meglepő, hogy a csodálatos, tömörségre törekedő anyanyelvünk a mindenség urának, nevét két szótagból kénytelen összetenni:

IS-TEN!

Sőt, számtalan kifejező szóösszetételünk ellenére, IS-TEN szavunk összetevőinek önálló jelentését ma már magyarázat nélkül nem is értjük. Az IS lehetne ŐS, esetleg ÍZ is, de mit gondoljunk a TEN-ről?

Kínálkozik a víz fogalma, következésképpen a TENG szavunk „rövid” változata lenne, mások a TENGely értelemből vezetik le,⁶ mégis – mint majd látni fogjuk – célszerűbb a TAN mélyhangzós nyomot követni.

Kérdéses tehát, hogy valóban a helyes irányban haladunk-e, amikor a szótövek látszólag elfogadható mai értelme felé tapogatózunk?

⁴ Ballagi, *A Magyar Nyelv Teljes Szótára*, Nap Kiadó Bt., 1998, 625. ISBN 963 8116 21 8

⁵ *A Magyar Nyelv Értelmező Szótára*, III. (Akadémia Kiadó, 1986), 564.

⁶ Berényi László: „egyTENGelyű dualitás”. A tengelyről már Babits is verselt: „Lehet-e világod végtelen, ha nem vagyunk mi is a középen, és sorsunk a Tengely?” *A Magyarok Istenéhez*. A dualitásról Galillei gondolatait is érdemes megismerni (Discorsi, 1638).

Mielőtt erre választ adnánk, kövessük nyomon időben visszafelé nyelvünk alapszókincsének egyik legfontosabb tagját, az *isten* szavunkat.

▪ Tekintsük meg etimológiáját először Czuczor-Fogarasi gyűjtésén keresztül:

„Az, isten‘ szó eredetére nézve különféle vélemények vannak. Révai egyértelműnek állítja a jehova szóval, s véleménye szerint am. aki vagyon, minthogy héber nyelven jesch am. lény, létező valami, s arabul eszthi, latin est, német ist, (görög esti, szláv jeszt, szanszkrit aszti v. eszti, perzsa: eszt vagy heszt stb.), honnan en harmadik személyraggal származott volna: eszthien, isten. Egészben véve egyezik a perzsa jisdan szóval, mely a jó istenség neve volt. De eléjön a perzsában ized vagy ezid is, mely szintén am. isten. Mások szerint a chaldaei esta-ból származott, mely tüzet jelent, s megegyezik az örök tüzet jelentő görög estia (latin vesta) v. iotia névvel.

Mind ezen fejtegetéseknél kevés vagy semmi figyelemmel nem valának épen magára a magyar nyelvre. A magyarban régiesen is am. a mai ős, ten pedig vagy tön, vagy dön,.../.../ S a magyar még különösen szereti hozzá tenni: élő. Esküszöm az egy élő istenre, a Bécsi codexben: eleven Isten, mintha mondaná: oly őslény, mely nem holt (mint a bálványok), hanem élő.”⁷I/Isten

A fenti levezetések széles ismeretanyagából emeljük ki a következőket: a XIX században az MTA által a magyar szavak szótárának készítésére felkért tudós nyelvészeink az *isten* szót két önálló tag összetételeként értékelték.

▪ Érdeemes a fentieket összevetni a *TESZ* levezetésével is:

isten 1195. /.../ Bizonytalan eredetű. Talán származékszó: az *ős* főnév eredetibb *is* alakváltozatából keletkezhetett *-t* és *-n* képzővel. Ez a képzőegyüttes megvan *nőstény* szavunkban is. Az isten eredeti jelentése ’atyácska’ lehetett. /.../ Alaktanilag s részben hangtanilag azonban e magyarázat nem kifogástalan. A legfőbb nehézség az, hogy az isten *ü* és *ö* kezdetű változatai nem mutathatók ki, továbbá, hogy a Halotti Beszéd adatában a képző előtt nincs tővégi magánhangzó, holott ugyanott *i/emucut* ’ősünket, atyánkat’ adatot találunk. – Finnugor egyeztetése, a *jó* melléknévhez kapcsolása, összetételként és eredetibb *’ég’ jelentésű szóból való magyarázata nem fogadható el. Kevésbé valószínű az is, hogy török közvetítésű iráni jövevényszó. Németből és egy türk személynévből való szár-

⁷ Czuczor Fogarasi, *op.cit.* Isten

A ma elfogadott tudományos nézet szerint – beleértve a XX. század második felét is – képzett szó, ámbar eredete nyelvünk finnugor származását hirdető nyelvészeink előtt bizonytalan, pontosabban ismeretlen.

Az *isten* szóról eddigiekben elhangzottakat a következőképpen foglalhatjuk össze:

- igyekeztünk *isten* szavunk ’legnemesb’, általános és filozófiai értelemben vett jelentését meghatározni. A teljesség igénye nélkül az elmúlt kétszáz év nyelvészeinek gyűjteményeiből ragadtuk ki példáinkat.
- Megállapítottuk (elfogadtuk), hogy az *istent* jelentő szó minden nép alapszókincsének egyik elvitathatatlan alkotóeleme.
- Bemutattuk, hogy a latin/indogermán nyelvek rövid, legtöbbször egy-szótagú szóval fejezik ki teremtőjük nevét.
- Ugyanakkor tudatosult bennünk az is, hogy az egyébként tömörségéről híres nyelvünk csak két önálló szóból képes IS-TEN fogalmát összerakni.
- Megkérdeztük, hogy miért nem rendelkezünk mi is egy tömör, önálló szóval teremtőnk megszólítására?
- Isten szavunk eredetét kutatva két ellentétes szemléletet vezettünk elő: 1.) Czuczor-Fogarassi szerint az *isten* szó két szó összetételéből származik, de eredete a perzsákhoz, Kaldeához, akár a sínai forrásokhoz vezethető vissza, ezzel szemben 2.) a *TESZ* alkotói inkább kétszeresen képzett szónak tartják, bár ez a magyarázat szerintük sem kifogástalan. Származásáról még kevesebbet tudnak, viszont – és ezt gondolatban aláhúzzuk – nem finnugor eredetű, és miután nem is belső fejlődés eredménye, nem sorolható magyar alapszókincsünkhöz.

Eddig, csakis eddig és nem tovább tart *isten* szavunk szemantikai, tipológiai, és genealógiai ún. tudományos megközelítése. Minden mesz-

szebbre ívelő gondolat ütközik az elfogadott szemléletekkel. Délbábos, magyarkodó, áltudományos stb. jelzőket ragasztanak manapság a további kutatásokhoz, tekintet nélkül arra, hogy a felsorakoztatott tények egyértelműen az „új felfedezések” helyességét igazolják.

Vállaljuk, hiszen az igazi kutatás csak most kezdődik.

ISTEN szavunkat csodák-csodájára mind a sumér/babiloni ékírásos jelek között, mind az egyiptomi hieroglifákkal írt szövegekben követhetjük.

- ❖ René Labat kézzel írott sumér/asszír/babiloni jelgyűjteményében az első ékírásos jel magyarázataként a következőket olvashatjuk: „IV: Valeurs idéographiques: sumérien AŠ, akkadien ištēn”⁹ Vö.: I-II Melléklettel. Az archaikus sumérban még függőlegesen álló egyetlenegy vonal, a klasszikus sumér írásban már vízszintesen fekszik, hasonlóan az asszír/babiloni változatokhoz. A magyarul nem tudó Labat a sumér AŠ hangokat az „akkád” ištēn formában véli továbbélni, mely egyúttal *egy*et, tehát *nem istent* jelent. Vö.: II. Melléklettel.

Ha Labat igazát elfogadjuk, akkor *isten* szavunk első szótagjának legrégebbi változata a sumér AŠ volt, jele *egy függőleges vonal*. Csak a ’babiloni időkben’ változott ez a hangérték IŠ-re. Ugyanakkor **itt jelenik meg először** a szóösszetétel második tagjaként a ’tēn’ toldalék, *is-ten* szavunk másik összetevője. Mindezt természetesen a hivatásos asszirológusok, és manapság a sumér/babiloni nyelv kutatói is ismerik, hiszen René Labat gyűjteményének gyakorlati használatához ezt a jelet, egyúttal az ištēn szót állítja elének példaként. Könyvének első példányait 1948-ban adták ki Párizsban.

- ❖ Érdeemes a Nílus-völgyében a Középbirodalom idején is körülnézni. A hajdan volt nyelv szakavatott feldolgozója

⁸ *TESZ*, II /A Magyar Nyelv Történeti-Etimológiai Szótára, Akadémiai Könyvkiadó (Budapest, 1970), 242.

⁹ René Labat, Florence Malbran-Labat, *Manuel d’Epigraphie Akkadienne* 6e édition (Paris, 1995), 41. ISBN 2-7053-3583-8

A. Gardiner a következőképpen vélekedik: „M₂₃ plant regarded as typical of Upper Egypt. Ideo. in | *swt* (*śwt*) 'the *śwt*-plant'. Hence phon. *Sw* (*św*), ex   *swt*. The word   var.   'king of Upper Egypt' probably originally read *ni-śwt* 'he who belongs to the *śwt*-plant', but before M.K. (Közép Birodalom, sic!) had become   *nsw* (*nzw*);   'king-ship' is perhaps to be read *nsyt*. For   *n-sw-bit* 'king of Upper and Lower Egypt' see § 55.”¹⁰

A szakirodalom szerint tehát a   hieroglifák jelentése *király*, és mezopotámiai pandanjához hasonlóan itt sem istent jelent. Közvetlen transzliterációs értéke *sw-ten* lenne, ezzel szemben a szakirodalom *nesu*-nak ejti. A hieroglifák köztudottan mássalhangzókat jelölnek, így ebben az esetben sem lehet a közjük ejtett magánhangzók hangértékeit pontosan követni.

A fenti idézet egyúttal a papirusznádat jelző hieroglifa hangértékének a *sw(św) = sű → is* változatait is bemutatja (az *s* transzliterációs jel a magyar *sz/z* hangértéknek felel meg, míg az *ś* azonosítható a magyar *s* hanggal).

Kérdés, hogy a szakirodalom ritka kivételként miért fordította meg a   hieroglifák olvasási sorrendjét. Az hieroglifa általános birtokviszonyt (indirekt genitivus) kifejező szerepe itt átváltozik az összetartozást jelentő *n(y)* nisbé-vé (határozószóvá), de ez még nem lehet elegendő ok az *n* hang előrevetésére. Még kevesebb értelme volt a *t* hangot a hangzósításkor lenyelni – lásd

¹⁰ Gardiner, *Egyptian Grammar*, Third Edition (Oxford, 1994), 482. A hivatkozott §55 a következőképpen hangzik:

„ *n-sw-bit* 'king of Upper and Lower Egypt', literally 'he who belongs to the sedge of Upper Egypt and the bee of Lower Egypt'; compare   *bity* 'king of Lower Egypt', a derivative *-y* from *bit*.” op. cit., 51. Fordításunkban: 'Felső és Alsó Egyiptom királya, szó szerint 'ő, aki a Felső-egyiptomi nád(as)hoz és az Alsó-egyiptomi méhekhez tartozik; ami hasonlítható(felér) a XXX jelekkel 'Alsó Egyiptom királya' és a *bit* *y*-os változata.'

n(e)sw –, hiszen ebben a szerkezetben vélekedé-sük szerint a három jel értelme: Ó, aki a nád(as)hoz tartozik. A nád jelét pedig – lásd Gardiner fenti gyűjtését – a jellel kiegészítve *swt*-nak kellene ejteni. Pontos válasszal senki sem szolgál, de tekintve, hogy az egyiptológia szerint e három jel az oly fontos király értelemmel bír, fel-tűnő rendellenesség.

Kérdés: miért nem olvassák szabályosan, ugyanúgy, mint pl. a *bity* jeleket?

Elemzésünkhöz visszatérve a SÚ tehát a nádast, a susogót jelenti, mássalhangzója *S*, egyúttal a TeN olvasat mássalhangzóihoz sem férhet kétség.

Így aztán tetszik vagy nem, a   jeleket az írás sorrendjében olvasva *S/SÚ-Te-N*-nek kell ejtenünk.

Baráth Tibor *A Magyar Népek Őstörténete* című munkájában (ÚR) *eSTaN*-nak olvasta a kérdéses jeleket:

„Az istenfogalom megjelölésére használatban volt az *ESTAN*, *ASTAN* is, mai Isten szavunk régi alakja. E nevet Egyiptomban már a két királyság egyesítése idején, a Kr.e. 3200 táján kelt írásokban is megtaláljuk, de akkor még nem isten értelemben volt használatos. A kifejezés eredetileg a napnyugatra, napeste (*EST*) irányában elterülő hont (*ON*, *AN*) jelentette és királyi címként szerepelt, mint *EST-AN ÚR*: <Esthon ura>.”¹¹

Korábbi munkáinkban már megjegyeztük, hogy nem tisztünk Baráth Tibor olvasatainak elemzése, esetleges tévedéseinek javítása. Az *isten*, *EST-AN ÚR*: <Esthon ura> hangzósítás tipológiai vizsgálata most mégis erre kényszerít.

Feltehető kiindulása a szakirodalom   *sw-t*

jelcsoportja lehetett. Ó is eltávolította az jelet a hármas csoportból, de olvasatában mint *hoN* (tehát nem isten) új szóként ez a jel visszatért. Persze továbbra is kérdéses a *swt* = *EST* hangzósítás helyessége, mely csak akkor lenne elfogadható, ha a hieroglifa önálló *s* hangot jelentene. Ebben a feltevésben aztán az *eS-T hoN*

¹¹ Baráth, *A Magyar Népek Őstörténete* Egyesített Kiadás (NY 08823-0190, USA, 1993), 140-141.

olvasat kerekedett ki Baráth tolla alól.

A gondot elsősorban az ideogramma jele okozza. A

csoport önálló fogalom, ilyen formában az ID jel a $\triangle$ hieroglifára vonatkozik, figyelmeztet: vigyázz, ez a jel az előzőhöz tartozik, ill. külön szót képez. Olvasata tehát SW (Baráth szerint ES) + úT, esetleg aTa, aTya lehetne. (A $\triangle$ és a $\equiv$ hieroglifák a szakirodalom szerint ‘god’s father’ jelentéssel (is) bírnak.)¹²

A valóságban viszont a hieroglifák között

nem szerepel az ideogramma $\triangle$ jele, így helytelen

a szótagot kettéválasztani: első tagját, a t-t, az ES-hez csapva $\rightarrow$ ES-T (miért nem SŰ-Tő?) szavunkat képezni, majd a maradék n hangból önálló szót, nevezetesen a hoN hangzósítást feltételezni.

Egyébként érdemes a térképet is megtekinteni, mert ugyan ON, UN, későbbi görög nevén Heliopolis vagy Napváros valóban a kezdeti idők valási, kulturális központja volt, ám Baráth vélekedésével ellentétben a Nílus *jobb* partján (tehát keleten) fekszik. Így nem a napnyugta, hanem a napkelte városának tekinthetjük. Nemhiába vitték át akkortájt nagy halottaikat az oniak a Nílus nyugati partjára, Szakkarába temetni. (Álljon példaként a híres *oni király*, Unas fáraó szakkarai piramisa). Így az <Esthon ura> olvasat topográfiai alátámasztása meglehetősen kétséges.

Másrészt jól sejtette Baráth Tibor, a SU-TeN jelek kezdetben valóban nem az Istent jelölték, de a fentiek szerint nem is az általa bemutatott Esthon urát. Később erre még visszatérünk.

Összefoglalva elmondhatjuk, az *isten* szó írásos nyomait időszámításunk előtt egészen a harmadik évezredig követtük, sőt megállapítottuk, hogy kezdeti jelentése eltért mai önálló értékétől. Az uralkodó nézetek szerint Mezopotámiában az *istēn* szó *egyed* jelentett, Egyiptomban a nsw hieroglifás jelei a *király*, illetve az *esthon* urának fogalmát hordozták.

II. / AN

Az *isten* szó etimológiai, genealógiai és tipo-

lógiai vizsgálatok utunk napjainktól Babilonba, Mezopotámiába és az óegyiptomi Nílus partjára vezetett. Megállapítottuk, hogy az írásos történelem kezdetén az *isten* szóösszetétel nem Isten nevét takarta.

Megítélésünk szerint teremtőnknek, a mindenség urának magyarul sem *isten* volt az ősi neve! Ez a szó csak a lényegét összegezi. A két tagból összetett – a finnugor szemléletűek szerint kétszeresen képzett – szavunk Isten megnevezésére túl hosszú, ezáltal nyelvünk alaptulajdonságaival ütközik.

Felmerül a kérdés: hogyan szólították Istent az írásos emlékek első megjelenésekor elődeink? Haladjunk most tehát fordítva, s kezdjük vizsgáldásunkat Isten nevének mezopotámiai jelölésével.

- Mezopotámiában egyértelműen AN volt az Isten neve. Michael Roaf a következőképpen fogalmaz:

„god of An was the god of the sky and the heavens, who had his chief temple in Uruk. However, the tutelary deity of the city was not An, but the goddess Inanna. During the Uruk period An might have been the main deity, but by the middle of the third millennium that place had been taken by the god Enlil, or lord of the air, whose wife was called Ninlil. Enlil was the chief god of Nippur, the most northerly of the cities of Sumer and one that had a special role. Any ruler aspiring to control Sumer had a duty to restore the temples of Nippur. The third of the gods was Enki, whose name in Sumerian means lord of the ears, though in fact, he was the god of the sweet waters. He was also the chief god of the city of Eridu and the wisdom and magic. The most important goddess was Inana (or Ishtar), with whom most goddesses in later times were identified.”¹³

¹³ Roaf, *Atlas of Mesopotamia* (Oxford, 1996), 83. Fordításunkban: “An volt az ég és a mennyek istene, fő temploma Urukban volt. Ugyanakkor a várost oltalmazó isten nem An volt, hanem az istennő Inanna. S bár az Uruk periódus alatt a leghatalmasabb fő istenség An volt, mégis a harmadik évezred közepén helyét Enlil vette át, aki a levegő ura volt, s kinek feleségét Ninlilnek nevezték. Enlil volt Nípur főistene, ez volt Sumér városai között a legészakibb fekvésű, és egyike azoknak, melynek különleges szerepe volt. Minden uralkodó, aki Sumért akarta kontrolálni feladatának tekintette a nippuri templom helyreállítását. Az

¹² Gardiner, *op. cit.*, 531.

Labat rendszerében AN 12/13-as jelként szerepel, sumér jelei (mind az archaikus, mind a klaszszikus) sokágú csillag, de még az asszír-babiloni kezdeti ékjelek (*anc*) is csillagra emlékeztetnek. Végül is Labat gyűjteményében akkád ékírási jeleként két egymásba nyilazott ékjel szárát a harmadik fentről merőlegesen keresztezi. Vö.: III-IV. Melléklettel. A jel sumér hangértéke *an*, ill. *íl*, de találkozunk *èl*, *ilu*, *íli*, *le* stb. változataival is. További sumér hangértéke DINGIR és AN/ANu, az akkád pedig *ilu/ila*. Jelentése **dieu = Isten**.¹⁴

A babilóni teremtéseposzban (*Enúma elis*) az istenek *Marduk*nak ítelték a királyi méltóságot, aki késznek mutatkozott a káoszról létrehozni a kozmoszt. Ez a méltóság addig az ég istenét, *Anut* illette meg. A legrégebbi sumér királylisták szerint a királyság a történelmi idők kezdetén, majd a vízözön után, újra az égből szállt alá a földre. Az ugariti szövegekben a legfőbb istenek, *Élnek* királyi címe (*mlk*) volt. (Részlet a *Haag Lexikonból*) Az *mlk* viszont utalás *Melkizedek*nek, a salemi papkirálynak nevére. H. Schmid szerint a kánaáni vallás a jeruzsálemi kultusz vonatkozásában is hatással lehetett a jahveizmusra: „mielőtt Izr. fiainak kezére került volna, Jeruzsálemben El-Eljont tisztelték, akinek a neve (EL a.m. a Legfölségesebb; vö. Zsolt 47,10), miként Melkizedek neve is, aki papja és királya volt El-Eljonnak, királyi méltóságra enged következtetni (Ter 14,18).” (Részlet a *Haag Lexikonból*.)

S bár kissé elkanyarodtunk AN-től, érdemes felfigyelni az El-Eljon → ÉLő-Eljön és az Melkizedek → EMeLeK IZ-aDoK. Gondoljunk csak az Úrfelmutatásra, a kenyér és bor felemelésére.

A Melkizedekről érdemes tudni, hogy a Biblia¹⁵ is megemlékezik főpapi rendjükéről, idézünk – ko-

---

istenek között a harmadik Enki volt, neve sumérul annyit jelentett: a föld ura, jóllehet valójában az édesvizek istene volt. Eridu városának is ő volt a főistene, valamint ő a bölcsesség és mágia istene is. A legjelentősebb istennő Inana (Istar) volt, később vele azonosították a legtöbb istennőt.”

¹⁴ Labat. *op cit.*, 48-49.

¹⁵ A Biblia ma is fellelhető legrégebbi példányai: *Kodex Sinaiticus* (Pétervárott) és *Kodex Vaticanus* a 4-ik, az *Alexandrinus* (a British Muzeumban) és Ephraëmi rescriptus (Párizsban) az 5-ik, és a Cantabrigiensis a 6-ik századból származó másolat. A felsoroltak származása: *Ókor Lexikon*, Szerkesztette Petz Vilmos (Budapest, 1902), Biblia. ISBN 9639374 11 3 CD-ROM. A *Sinaiticus* számos hibájában feltűnő azonosságot mutat a Vaticanusszal, így feltehetően annak másolata, megjelenésében többen

rábbi megnevezése szerint – *Pál apostol, A zsidóknak írt levél-éből*¹⁶:

Jézus az újszövetség főpapja

5.5 „Így Krisztus sem önmagát emelte főpapi méltóságra, hanem az, aki így szólt hozzá: „A Fiam vagy, ma szültelek.” Másutt meg ezt mondja: „Pap vagy mindörökké Melkizedek rendje szerint.

5.9 Műve befejeztével pedig örök üdvösséget szerzett azoknak, akik engedelmeskednek neki, mert az Isten őt tette főpappá, Melkizedek rendje szerint”

1371. oldal

Jézus főpap Melkizedek rendje szerint

7.2 „Ábrahám tizedet adott neki mindenből. A neve azt jelenti, hogy az igazságosság királya. Azon kívül Szálem királya volt, vagyis a békesség királya.

7.3 Nem ismerjük apját, anyját, családfáját, sem napjainak kezdetét vagy életének végét. Így aztán Isten Fiához hasonlóan pap marad mindörökké.

7.6 Ő viszont, aki nem az ő nemzetségükből származott, kapta a tizedet Ábrahámtól, és megáldotta azt, akinek az ígéret szólt.

7.7 Kétségtelen azonban, hogy a magasabb hivatásban lévő áldja meg az alacsonyabb rangút.

Tischendorf kezét látják. Másrészt enyhén szólva az is érthetetlen, hogy a Vaticanus első katalogizálása csak 1475-ben történt meg! A fent jelzett kéziratok görög nyelvűek, korukat paleográfiai jegyeik alapján határozták meg. Az első latin nyelvű példány, a kissé zavaros Itala (Augustinus, de doct. Christ. 2, 14,15 után) átirásra szorult. 382-ben Damasus pápa megbízta Hieronymust (Szt. Jeromost) a „fordítás alapos revisiójával, melyet a héber és görög szöveg alapján a régibb források tekintetbevételével 390-405-ig részenként közzé tette. Daczára a kezdetbeli ellentállásnak ez az emendatio translatio általánossá, Vulgátává lett.” *Ókor Lexicon, op. cit.*, Biblia. A gond ezzel viszont az, hogy Szt. Jeromos nem tudott görögül, Eusebius (Pamphili) viszont igen...

¹⁶ Újabb, pontosabb Bibliakutatás szerint kiderült, hogy számos, eddig Pál apostolnak tulajdonított levél nem tőle származik. Így a fenti levél sem! Új címe flamand megfogalmazásban: *De brief aan de Hebreëën*; „De schrijver en de plaats van ontstaan zijn onbekend; het boek moet gedateerd worden in het laatste kwart van de eerste eeuw.” *De Bijbel*, Nederlandse Bijbelgenootschap (Harlem, 2004), 2275. (Fordításunkban: A készítés helye és szerzője ismeretlen, a könyv keletkezését az első évszázad utolsó negyedére kell tennünk.) Az újabb Biblia vizsgálatok K. Elliger és W. Rudolph, *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Stuttgart 1997, E. Nestle és K. Aland *Novum Testamentum Graece*, Stuttgart 2001, valamint A. Ralphs, W. Kappler, e.o. *Septuaginta Vetus Testamentum Graecum Auctoritate Academiae Scientiarum Göttingensis editum*, Göttingen 1931... nyomán készültek.

7.8 Itt halandó emberek szednek tizedet, ott meg az, akiről tanúsítják, hogy él.”

7.9-10 Sőt, Ábrahámra való tekintettel mondhatjuk, hogy Lévi is, aki tizedet szed, szintén fizetett tizedet, hiszen jelen volt őseben, amikor Melkizedek találkozott vele.” 1372. oldal

Teremtés
Melkizedek

14. ¹⁸ Melkizedek, Sálem királya pedig **kenyeret és bort** hozott. Ő ugyanis a magasságbeli Isten papja volt.¹⁷

H. Schmid mellett szól a 7.6 alatt írottak: Ő (Melkizedek) viszont, aki NEM az Ő NEMZETSE-GÜKBŐL SZÁRMAZOTT...¹⁸

- Az AN szó a Nílus völgyében is az Istent jelentette. Ezt az állítás viszont alaposabb alátámasztásra szorul, hiszen a szakirodalom vélekedése szerint az egyiptomiak többisten-hívők voltak.

„Mielőtt az ég lett volna, mielőtt a föld lett volna, mielőtt az ember lett volna, és mielőtt a halál bekövetkezhetett volna, volt NUN.” NUN volt az üresség, a sötétség, a lapos sivárság, a nedves hideg, a rendszer nélküli káosz. NUN volt a végtelen SEMMI, amit az egyiptomiak ún. ősóceánként fogtak fel. Mindezt a fordításokból, sírfeliratok, szarkofágyszövegek olvasatából tudjuk – állítja a szakirodalom. Ugyanakkor NUN-ban lakozik az erő is, melyet valamilyen élettelen, léleknélküli demiurg¹⁹ testesít meg. Ez a demiurg minden ok nélkül, azaz önmagától életre kelt, kiemelkedett az ősvízből, és kezdetben NUN tudta nélkül anyagi formát öltött. Ehhez először segítőtársakat teremtett, mindenféle kígyókat, hibrideket és amorf lényeket hívott életre, melyek terve szerint a teremtés végeztével majd eltűnnek a Semmiben.

¹⁷ *Biblia*, Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója (Budapest, 1979).

¹⁸ Az *mlk* váz egyébként mély hangzókkal is kiegészíthető: MoLoCH. Ámonikus istennek tartották, nevét a gyermekáldozatokkal hozták összefüggésbe. Vö.: *Csaba a megváltó dolgozatunkkal*.

¹⁹ Bakos, *Idegen szavak és kifejezések szótára* (Budapest, 1974), 168: „**demiurgosz** gör, *fil* világteremtő szellem; a világnak isteni v. természetfeletti létrehozója (*a.m.* kézműves).”

Ezután megteremtette a Világot, a Napot, a Földet, az eget és a csillagokat. Lám a Nap esténként lebukik a nyugati láthatáron, és a sötétség ideje alatt a NUN-ban folytatja küzdelmes útját, küzd meg a nagy tengeri kígyóval, Apophis-szal. Ő az egyike az engedetleneknek, aki mégsem tűnt el a Semmiben, és mert – a szakirodalom vélekedése szerint – nem vették fel az istenek közé, a túlvilági útjukon utazókat háborgatja, valamint a napbárkát akarja éjszakánként felfordítani. A világvége is valahogy így következik majd be, amikor is az érzékelhető világ mögé szorított NUN ismét győzedelmeskedik, és elnyeli mindazt, amit a demiurg teremtett. Ezzel a folyamat azért nem zárul le örökre, hiszen öntudatlan állapotban továbbra is NUN-ban él az erő, az akarat.²⁰

NUN hieroglifáit nem írták egységes formában:

- Gardiner gyűjtésében a következő változatokkal találkozunk:

„Great difficulty is caused by 'primeval waters', which may have existed in two distinct forms (1) *n i w* or *n w w* or *n w*, (2) *n n w* or *n w n w*; for (1) see Pyr. Var. and a Dyn. XVIII enigmatic equivalent ; for (2) see Pyr. Var, also the female counterpart *n n t* 'the lower heaven', further the personal name *n n (i)* 'child', and lastly Copt. 9ou9'abyss'.”²¹

- Hannig a következőket írja:

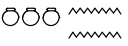

Nwn Nun (Gott)...2.) *Urw*-

²⁰ A teremtés fenti összefoglalásának részletei Gros de Beler, *op. cit.*, 71 oldalán található.

²¹ Gardiner, *op. cit.*, 530. Fordításunkban: ' nagyon bonyolult alátámasztani a (hieroglifák jelentését, sic!) 'ős-víz', mely két különböző formában is létezhet. /.../ (1) és (2), és a rejtélyes hasonmása xxx, valamint a női alakmása xxx ' a felső menny', továbbá személynév xxx 'gyermek', végezetül a kopt változat xxx abyss /szakadék, mélység, idő/.'

ser...3.) Ozean... 4.) Grundwasser... 5.) Nil,... 6.) Was-ser.”²²

▪ Betrò szerint ideogramma: ’három fodrozódó vízvonal’ . Hangértéke *mw* ’víz’. Más elemekkel együtt – a fény, a tűz, a föld és a levegő – a víz volt a megjelenési formája *ba*-nak a (fő)istennek. Ugyanakkor ez kétértelmű elem volt, amely a teremtésben, de az előtt is létezett. A teremtett világ és az élet szigetét, azaz teret alkotnak, melyet körülvevett a végtelen ósóceán, ahol a folyékony káosz az idők végtelenségéig ostromolja a Szervezett Világ kapuit.²³

Közös vonásként nyugtázhatjuk, hogy NUN fogalmát mindhárom egyiptológus **ósvíznek** tartja, *primeval waters*, *Urwasser*, *ósóceán*, megnevezésükben viszont nem azonos a közkeletű NUN-nal. Ha a leggyakoribb alakját elemezzük: , akkor a jelek szerinti szoros *nw-nw-nw pt n-n-n* hangzósítást kapjuk (itt feltételesen elfogadtuk a $\bar{O}$ = *nw* hangalakot). A szakirodalom nagyvonalúan egyszerűsít, így a *niw*, *nww*, *nw*, *nnw*, *nwnw*, *nwn*, *mw* hangzósítási változatok ismereteseek. A $\bar{O}$ és az jelekről viszont kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy az ’n’ hangot tartalmazzák.

N-UN, N-AN és mint látni fogjuk a többi magasabb változata is, tehát a világmindenség urát jelenti.

A *Bremner-Rhind-Papyrus* nemzetközi fordítása szerint a teremtés ősi, egyiptomi menete a következőképpen nézhetett ki: Kezdetben csak a káosz és az üresség létezett. Ezt a nedves sötét közeget, nevezték NuN-nak. Nem volt semmi, tehát sem Föld, sem élőlények, kezdetben csak önálló akarata volt. Innen emelkedett ki anyagi formájában a demiurg, aki először alakot teremtett magának, melyet az egyiptológusok olvasása szerint a Nílus partján Atumnak neveztek: „Én vagyok Atum, aki NuN-ból származik, de én vagyok Ré (a Nap) is csodálatos formájában.” Ekkor Atum egy piramis alakú kövön (ben-ben), mely állítólag hasonlít a megkövesedett napsugárhoz, leszállt a Földre. Itt teremtette önmaga megtermékenyítésé-

vel istengyermekeit Tefnut (a meleget) és Sjut (a levegőt). Az ő gyermekeik Geb/Erpat (a termékenység, a föld istene), és Nut az égbolt (isten-nője) már szabályosan születtek. Ezek az istenek Atum akarata ellenére további gyermekeket nemzettek, így született Osiris és Isis (gyermekük a fiatal Hórusz), Hórusz (az idősebb), Szet és Nephtys. Amikor Atum ezt látta, haragjában elküldte Sjut, aki szétválasztotta Geb/Erpatot és testvér/felségét Nutot egymástól. Azóta is Nut az égbolt és Geb/Erpat a föld istene, melyeket a közjük ékelődő levegő-apjuk, Sju választ szét egymástól. A fent bemutatott isteni kilencet, azaz Tefnu, Sju, Geb/Erpat, Nut, Oziris, Ízis, Horusz, Szet és Nephtist nevezik az Enneadenak, a híres Kilenceknek.

Nos, AN és az Enneade így került a Nílus völgyébe. Tisztelete évezredekken keresztül tovább folytatódott.

A legismertebb egyiptomi AN jel, nemzetközi megfogalmazásban az ún. *élet* jele, az *anx* hie-roglifa, mely közvetlenül is az AN hangokat tartalmazza. (A magyar *élf* szavunk a mezopotámiai *ihu*, *el* hangalakkal egyezik). Általánosan elfogadott az *N* alakja is (a szakirodalom ezt az Alsó Egyiptom királyi jelvényének tartja), melynek megfelelője a közönséges ’n’ (a papiruszokon a hieratikus kicsit meghajolt vonalat látjuk). Ez utóbbi a középkori ikonográfiában is gyakran felbukkan. Eredeti *Isten* jelentéséről megfeledezve ott a rövidítés jelének tekintik.

AN-t egyébként többféleképpen is nevezték: ő az Atya , illetve aTa/TaTA , aki egy személyben a Sütő, azaz a Nap , , de nevezték őt éppen ezért Körnek is .

Kis kitérőként érdemes a következő gondolatokat mérlegelni:

A fentiekben már jeleztük, hogy a szakirodalom hiedelme szerint az egyiptomiak többisten-hívők voltak. Isten jele a zászló lenne: *nTr*. Sajnos ezt az értelmezést még akkor sem tudjuk elfogadni, ha az egyiptológia ezt már az egész világgal el-ismertette. A jel képértéke nem fedi hang-alakjának mássalhangzós vázát. Baráth megfogalmazásában a zászló a *nTr* → *netyer* →

²² Hannig, *op. cit.*, 399.

²³ Betro, *op. cit.*, 163.

NaGyúr hangzósítással azonos. Számunkra is ez a helyes olvasat. Gondoljuk meg... alig hihető, hogy a valóságot oly híven megörökítő Nílus-parti embe-
rek ne tudták volna, hogy az isten/istenek nem hordanak semmiféle zászlót. Az effajta megkü-lönböztetésre csak a nagyurak csapatainak lehe-tett szüksége. Feltevésükben minden településre – a közismertek mellett – néhány saját zászlóval is jelzett isten vigyázott volna. Csak a fáraó lehetett isten! Hannig szótárában 69 oldalon keresztül mégis több száz ún. istennevet különböztet meg!

Nos, a hangzósított *ntr* magyar olvasata: *nagyúr*. Jelölésükhöz valóban szükséges a zászló, és a sok különböző név is.

De lássuk először Atum hieroglifáit:

Az egiptológia az ő nevét is többféle változatban

ismeri: Gardiner szerint var. . ²⁴ Hannig felsorolásában:

Atum-Chepri, , , . ²⁵ Gyakran Ra is csatlakozik a sorhoz, így a teremtő teljes neve Gros de Beler szerint: Ré-Atum-Chepri. ²⁶ Olvasata: t m-t, TeMeT, *temet(ő)*. Érdekes megfigyelni, hogy mai nyelvünk a *temet* szó vázának változataiban a *tám*, *tá-ma(s)z)t*, a *te(r)met*, *te(r)emt*, *tömít*, *tömő(r)ít* fogalmakat is magában viseli.

Egyébként a *Csillagszoba* fohásza között is megtaláljuk: 247/85-ös jelet, de a későbbi 247/281-es társát is a szakirodalom *Atum*nak olvassa: , t m t, the All, azaz a Mindenható.

Magyar hangzósítása alapján számunkra Ó a Te(R)EMTő, és egyúttal a TeMeTő is.

(Érdekes megfigyelni, hogy a teremtőnk általunk olvasott hieroglifával írt nevei mind 'kisbetűsek', nincsenek kartusba helyezve, esetleg más megkülönböztető jelekkel ellátva. Az sem lehet véletlen, hogy imáinkban még ma is tegezzük az atyát. Hozzá tartozunk, egy család vagyunk, mindannyian a gyermekének számítunk. *Mi Atyánk, ki vagy*

a mennyekben, szenteltesse meg a Te neved, jöj-jön el a Te országod, „fiat voluntas tua”, legyen meg a Te akaratod stb.)

Nos,... ott, ahol Atum a földre szállt, szent várost építettek, melyet később görögül Heliopolis-nak, vagy Napvárosnak neveztek. Bibliái neve ON volt. De természetesen nem ez volt az ősi neve. Ere-

detileg azt hieroglifákkal írták: , ami annyit tesz: 'Iwn-nd-niwt → Jó-hUN-NáDi-ANNYI ÚT. A *nádi út* könnyen követhető, a 'jó hun', vagy pon-tosabban 'i-(h)un' olvasat további gondolatokat ébreszt. Hunn Íjász királyunk (h)Onból szár-mazik. ON, vagy sejtésünk szerint hON városát kezdetben Ihunnak nevezték. („Ihol az ember” János evangéliuma 19/5.²⁷) „IHOL, (i-hol) ősz. indulatszó és ih. Gyöke a közelséget mutató i (i-tt, i-de, i-gy), s am. ime! itt van la! nézzétek, lássátok! ide tekintsetek! Ihol az ember! (ecce homo). Ihol ni! Máskép: ihon, ihun, ehen, ehol. Ihol van, amit kerestek. Ihol áll a gonosztévő.” Czuczor-Fogarassi

Ihol, ihon, ihun. Nyelvjárási szavaink. Vajon honnan származnak?

Gardiner gyűjtésében: „O₂₈ column with tenon at top. Hence phon. 'Iwn exx. var.Pyr. iwnyt 'bow'; 'Iwnw'Heliopolis'.”²⁸

I(h)UN, a Nílus-parti város a Delta bejáratában fekszik, ott, ahol a folyam ágai szétválnak, és *annyi utat* képeznek a *hanyban*, a *honban*. A bemutatott legenda szerint a mindenség ura itt testesült meg, teremtette az anyagi, élő, nádi világot. Neve továbbra is N-UN, vagy ha jobban tetszik: *níw*, *nww*, *nw*, *nnw*, *nwnw*, *nwn*, *mw*, de mint bemutatottunk, nem tévedünk nagyot, ha csak a fent levezetett 'N' hangot (s vele valamelyik magánhangzót) ejtjük ki. A földre szállt minősége a *teremtő*, a szakirodalom hangzósításában Atum.

Érkezésének helyét, a későbbi vallási központot a hívő egyiptomiak ugyancsak róla nevezték el: Jó-UN.

Ha ezt a történetet, mint a teremtés egyik változatát elfogadjuk, akkor feltehető, hogy a Mezo-

²⁴ Gardiner, *op.cit.*, 606.

²⁵ Hannig, *op.cit.*, 1193

²⁶ Beler de, *op.cit.*, 24.

²⁷ Ballagi Mór, *A magyar nyelv teljes szótára* (Nap Kiadó Bt., 1998), 610.

²⁸ Gardiner, *op.cit.*, 495.

potámiában ismert AN neve is innen származik (és nem fordítva).

Természetesen a magánhangzók pontosítására nem vállalkozunk, hiszen jelölésük hiányában az ON, az ÉN, de főleg az AN változat közvetlenül elfogadható.

Érdekes módon a szent hely neve évezredek folyamán nem változott, így az i.e. 1000 körül rögzített Ótestamentum még mindig On városáról tudósít:

„A fáraó a Cofnát-Paneach nevet adta Józsefnek, és feleségül adta neki Asznátot, Ponti-Ferásznak, az *oni* papnak a lányát...”²⁹. Vagy Jeremiásnál olvassuk: „43^{10f}Íme, elhozom szolgámat, Nebukadnezárt, Babilon királyát...¹³De összetöri még On városában a Nap templomának oszlopait és felgyújtja Egyiptom isteneinek szentélyeit.”³⁰

Tehát On városban a Biblia szerint papi rend működött, és Naptemplom állt.

Ez lehetett az oka annak is, hogy a görög dinasztiák alatt a számukra semmitmondó (h)UN-(h)ON napváros nevét Heliopoliszra keresztelték át.

Azért a Mediteriánium nyelveiben, az AN és hangzósítási változatai éltek tovább.

Kezdjük a sort a görög Enneade szóval. A fentiekben bemutatott az isteni kilenceket. A görög *kilenc* εννέα = εννιά alapja továbbra is az AN gyök, melyhez rögtön kapcsolhatjuk az *egy* jelentő éνας, évá szavakat is. Itt is az AN/ÉN gyök látható. A kilencről, az egyről, a körről alkotott vélekedésünket az *Egy az Isten* tanulmányunkban bővebben kifejtettük, itt csak az alap gondolatot ismételjük meg. A tízes számrendszer kialakulása előtt a Nílus partiak kezdetben csak kilencig számoltak, ez volt az egység, a tökéletesség, a kör maga. Ez volt az Egyetlenegy. A tizediket maga az Egy képezte: 9+1. Mint láttuk neve a görögöknél mind a kilenc szóban ENNA, mind az *egy* szóban ENA tovább élt.

A latin nyelvben az UN változat uralkodott el. Ott is az *egy* jelenti: *unus*. Az AN gyök a kilencben is felismerhető: *novem*, illetve a kilenced: *nona*

²⁹ *Biblia*, Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója (Budapest, 1979), 51. oldal. Teremtés 41.45

³⁰ *Biblia*, op. cit., 927. oldal. Jeremias, 43.10, és 43.13

(*pars*) tanúsítják mindezt. Az UN gyöknek viszont se szeri se száma. Nem célunk felsorolásuk, itt elégedjünk meg az *universum* a világmindenség (de az uni-verso egyúttal az egy-oldalt jelenti), az universitas, azaz az egyetem(esség), az unisono → egybehangzó, unio → egység/gyöngyszem(!) kiragadott szavakkal.

Napjaink Európájának *egy* szava is innen származtatható: a spanyol *un*, *uno*, a francia *un*, az angol *one*, a német *eins*, a holland *een*, az olasz *un*, *uno*, de még a szláv *ogyn* is ide sorolható.

Sőt! Írni nem tudó társaink mindmáig a kereszt jelet, vagy az azt helyettesítő N jelet használják aláírásukként. Anonymus nevével is a névtelenséget fejezte ki, pontosabban AN nevének, azaz Isten nevének, Isten névtelen gyermekének tekinti magát.

Felmerül a kérdés: hogyan állunk mi magyarok az AN szóval? Létezett-e nyelvünkben, és ha igen, akkor hová tűnt el? Miért nem használjuk ma is Isten jelentéssel?

III. / A VAN szó védelmében

Eddigi munkáinkban bemutattuk, hogy a Nílus völgyében kezdetben nyelvünk ősen beszéltek, írtak, számoltak, így a fentiekben boncolgatott szavak minden bizonnyal nyelvünk ősi szókincsét gazdagították.³¹ De hová tűnt el nyelvünkől napjainkra AN neve?

Nem tűnt el, sőt... megvédtük, betakartuk, évezredekken keresztül tiszteltük, vigyáztunk rá. Sajnos ma már fel sem ismerjük, és megcsúfolva eredeti értelmét lesegédigézzük.

A VAN szavunkra, a van létezésünket kifejező igére gondolunk!

Mielőtt származását pontosítanánk, lapozzuk fel a Bibliát, hiszen a VAN szó Isten neveként már az Ószövetségben szerepel. A legelső feltételezett

³¹ Borbola, **Olvassuk együtt magyarul!** *A Moszkvai Matematikai Papirusz két feladatának magyar nyelvű olvasata* (Budapest, 2000). ISBN 963 03 9613 0

Borbola, **Királykörök.** *A Rhind Matematikai Papirusz királyköreinek magyar nyelvű olvasata. A Szent Korona egyiptomi mérete* (Budapest, 2001). ISBN 963 00 7468 0

Borbola, **Csillagszoba.** *Út a szakkarai piramisfeliratok magyar nyelvű olvasatához* (Budapest, 2004).

ISBN 963 214 963 7

Borbola, **Tutanhamon a számadó,** (Budapest, 2004).

ISBN 9 789632 169675

példányait héber/arámi/ógörög nyelven írták, melyben gyakorlatilag az addigi hitvilág alapjait foglalták össze (a Bibliát i.e. 1000 környékén kezdték írni, viszont mind a mezopotámiai, mind az egyiptomi műveltség évezredekkel idősebb).³² Napjainkra aztán lassan lefordították majd minden nyelvre.

Mint látni fogjuk, **visszafordították magyarra is.**

Tekintsük meg közösen alábbi válogatásunkat:

Hebreica Exo: 3.14 vjmr alhjm al msh ahjh asr ahjh vjmr kh tamr lbnj jsral ahjh slxnj aljkm.

Zsidó Biblia, Mózes Öt Könyve Magyarázatokkal és a Haftárak:

„Exodus-Seméth.: Én vagyok, aki a Lét vagyok. Héberül „*ehje aser ehje*” – az önmagam által létező örök Isten; Az Isteni Szellem egységének és szellemiségének a kinyilvánítása... /.../ „Vagyok, aki a **Lét** vagyok” azonban nemcsak filozófiai kifejezés; a hangsúly az isteni létezés **aktív** kinyilatkoztatásán van; /.../ A legtöbb mai magyarázó Rásit követi: „Leszek, aki leszek”; azaz, szavak nem tudják kifejezni azt, ami Ő lesz az Ő népének,.../.../ Az *Örökkévaló, Atyáitok Istene*. Nem valamely istenség, amelyet Mózes fedezett fel Midjában, hanem ugyanaz az Isten, aki megnyilatkozott az ő őseiknek, a világ Teremtője és az egész föld igazságos Bírója – Ádonáj – a hűség és szeretet Istene küldte őt hozzájuk.”³³

Vulgata Ex: 3.14 dixit Deus ad Mosen ego sum qui sum ait sic dices filiis Israhel qui est misit me ad vos

Káldi Neovulgata Biblia

Kiv 3,14 Isten erre azt mondta Mózesnek: »Én vagyok az, »Aki vagyok».« Aztán azt mondta: »Ezt mondd Izrael fiainak: Az »Aki van» küldött engem hozzátok!«

Die Bibel nach der Übersetzung Martin Luthers in der revidierten Fassung von 1984.

³² *Biblia, op. cit.* 11.: „**Bevezetés a törvény öt könyvéhez; A Pentateuchus eredete:** Ebben segítségére van a régészet és az Izraellel szomszédos népek, civilizációk történetének vizsgálata. Ezen az úton ugyanis kiderült, hogy a Pentateuchusban szereplő sok törvénynek vagy intézménynek megvan a párhuzama és megfelelője a Biblián kívül is. Ezek sokkal régebbi időre mutatnak vissza, mint az „okmányok” kora, és kiderül az is, hogy a Pentateuchus nem egy elbeszélése sokkal régebbi környezetet tételez fel, mint az okmányok megszerkesztésének ideje.”

³³ Hertz J.H. *Zsidó Biblia, Mózes Öt Könyve Magyarázatokkal és a Haftárak* (Budapest, 1996), 30-31.

II/3,14 Mose sprach zu Gott: Siehe, wenn ich zu den Israeliten komme und spreche zu ihnen: Der Gott eurer Väter hat mich zu euch gesandt! und sie mir sagen werden: Wie ist sein Name?, was soll ich ihnen sagen? ¹⁴Gott sprach zu Mose: „Ich werde sein, der ich sein werde. Und sprach: So sollst du zu den Israeliten sagen: «Ich werde sein», der hat mich zu euch gesandt.

Elberfelder (ELB 2 Mose 3:)

¹⁴ Da sprach Gott zu Mose: Ich bin, der ich bin. Dann sprach er: So sollst du zu den Söhnen Israel sagen: [Der] `Ich bin' hat mich zu euch gesandt.

Bible, Revised Standard. Exodus, from The holy Bible, Revised Standard version Electronic Text Center, University of Virginia Library

Compare with King James Version: Exod.03

¹⁴God said to Moses, "I am hoe I am." And he said, "Say this to the people of Israel, `I am has sent me to you."

Nos, Isten magát a fenti idézetekben a *Ienni* ige egyes szám első személyének nevezi. Feletébb érdekes fordulat, valószínűleg annak köszönhető, hogy a latin – német – angol változat nevét csak az én vagyok(leszek) formában képes kifejezni. Szó szerint az **én vagyok** (küldött): *ego sum...*, *Ich bin* hat ..., vagy *Ich werde sein* hat ..., angolul *I am* has ... **a személyneve**. Szótanilag vizsgálva enyhén szólva mindez szokatlan, hiszen két ragozott ige került egymás mögé: Isten nevéként (a mondat alanyaként) a létige ragozott alakja áll, ezt követi az igei állítmány segédigéje – a latin/indogermán nyelv elengedhetetlen tartozéka – a *bíni* ragozott alakja (hat, has).

Magyarul sokkal kedvezőbb helyzetben vagyunk, hiszen a fenti mondatok a következőképpen hangzanak:

Biblia Kivonulás 4.3 Isten nevének kinyilvánítása

3.¹³ Mózes ezt mondta Istennek: „Ha megérkezem Izrael fiaimhoz és így szólok hozzájuk: Atyátok Istene küldött, akkor majd megkérdezik: mi a neve? – mit feleljek erre?” 3.¹⁴ Isten ezt válaszolta: „Én vagyok, aki vagyok.” Aztán folytatta: „Így beszélj Izrael fiaimhoz: Aki **van**, az küldött engem hozzátok.” 3.¹⁵ /.../ Ez az én nevem minden időkre, s így kell nevezetek nemzedékről nemzedékre.”³⁴

³⁴ *Biblia, op. cit.*, 69

Ha Isten ősmagyar nyelven beszélt – márpedig a hieroglifák (ős)magyar olvasata ezt sugallja –, akkor valahogy így szólhatott Mózeshez: „AN vagyok, aki VAN. /.../ A VAN küldött engem hozzatok.”³⁵ Mindezt más nyelvre lehetetlen szó szerint fordítani. Így aztán az első átírásokban a lenni ige ragozott alakja mellett a személyes névmás egyes szám első személye is megjelent, és az értelmetlenséggel küzdve Isten ragozott nevét kissé hivalkodó fordítássá silányította. „Én vagyok, aki vagyok.” Ettől aztán nem lehetett szabadulni a következő mondatban sem, értelemszerűen neve is az *én vagyok* (leszek) lett. Feltevésiünkben így kaptuk vissza többszörös áttétel után magyarra (vissza)fordított ősi nevét.

Nos...úgy tűnik, hogy ez az eddig érthetetlen mondat így sokkal világosabb lett, csupán azt kell kiemelni, hogy VAN az idők kezdetétől létezett, így Ő nemcsak Izrael fiainak, hanem az egész emberiségnek mindenható ura!

Számunkra Ő a létezés maga, így igei alakban őrizzük nevét *nemzedékről nemzedékre!*

Az Evangélium János szerint 1 „¹Kezdetben volt az Ige, az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige, ²ő volt kezdetben az Istennél.”³⁶

Latina Vulgata Edicionis

Evangeliolum secundum Joannem

Jo 1.1 in principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum

Jo 1.2 hoc erat in principio apud Deum

Magyar Biblia Tanács

János evangéliuma

Jn. 1,1 Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige. [1Móz 1,1; 1Jn 1,1]

Jn. 1,2 Ő kezdetben az Istennél volt.

Luther Biblia

Das Evangelium nach Johannes

Joh 1,1 Im Anfang war das Wort, und das Wort war bei Gott, und Gott war das Wort. [Kap 17,5; 1. Mose 1,1; 1. Joh 1,1. 2; Offb 19,13]

Joh 1,2 Dasselbe war im Anfang bei Gott.

King James versio

Joh. 1,1 In the beginning was the Word, and the Word was with God, and the Word was God.

Joh. 1,2 The same was in the beginning with God.

Aranyos Biblia

Ián. 1.1

Kezdetben [Péld. 8:22. 1 Ián. 1:1.] vala amaz Ige, és az az Ige vala az Istennél, és az az Ige Isten vala.

Ián. 1.2 Ez [Al. 17:5.] az Ige kezdetben az Istennél vala. [Kol. 1:16. Sid. 1:2.]

Károlyi Gáspár fordítása

A János írása szerint való szent Evangéliom

Ján. 1. A testté lett Íge. János bizonyágtétele a Krisztusról és keresztsége, négy tanítvány elhívása, az ég lajtorjája.

Ján. 1,1 Kezdetben vala az Íge, és az Íge vala az Istennél, és Isten vala az Íge.

Ján. 1,2 Ez kezdetben az Istennél vala.

Elgondolkodva a fentiekben felmerül a következő kérdés: mit jelent pontosan a latin *apud* szó? Szinte egyöntetűen mindenki a *nál/nél* közismert fordítást használja, bár az angol *with* inkább *val/vel* jelentésű. Pedig más jelentése is van.

▪ Tekintsük meg Finály Henrik mondandóját:

A Latin Nyelv Szótára Franklin Társulat (Budapest, 1884); *apud* (régebben irták: apud), ej. tárgyessel, általán közellétet jelöl, küln. személyekhez, még pedig nyugodalmas állapotban, holott ad (megelőzött) mozgást föltételez (vesd ö. még penes, in),

1) személyről, -nál, -nél: esse apud aliquem; küln. A) a. aliquem, valakinek házánál; a. me domi. B) előtt, jelenlétében (küln. oly személynek, kinek elhatározó s döntő hatalma van): dicere a. judices, verba facere a. senatum; queri a. aliquem; (Tac.) sacrificare a. deos, az isteneknek (istenek színe előtt) áldozni. C) több személyről, kik között valami történik, -nál, -nél: a. nostros justitia culta est. D) más viszonyokban, szellemileg -nál, -nél: gratiam consequi a. aliquem. E) íróról munkáiban, -nál, -nél: a. Xenophontem Cyrus haec dicit. F) (színek.) esse a. se, magánál lenni, eszméletén lenni. G) néha in, hat. esettel (fuit a. eum magnus juris civilis usus).

2) helyről, -nál, -nél, közel, közelében: a. ignem esse, morari a. oppidum: néha a. urbem, a városban és annak környékében.

b) (ősk. ritkán) -hoz, -hez, felé (mozgást jelentő igéknel): eo a. hunc vicinum.

³⁵ Az ősi írásokat, beleértve a sumér és az egyiptomi írást is nem lehet az arámi/heber/ógörög nyelven olvasni. Következésképpen a Biblia legelső rögzítése már fordítás volt.

³⁶ *Biblia, op. cit.*, 1205

▪ Prof.dr. Harm Pinkster, *Latijn/Nederlands* (Amsterdam, 1998), 73. oldalán a következő változatot olvashatjuk:

„apud, 5. in iems. ogen, naar iems mening;” Fordításunkban: ’vkinek a szemében, vkinek véleménye szerint’.

▪ A görög változat a *προϋ* praep. használja. Gen. vonzattal jelentése *vki-től, vmi-ből, vki-nek az oldaláról, által*.³⁷

Ezek után kíséreljük meg a már bemutatott ősi teremtéstörténetek ismeretében, valamint a fenti szótár-gyűjtemény felsorolásai alapján János evangélista kezdő sorait érthetőbbé tenni. Feltetelezésünk a következőképpen önthető szavakba:

→ ’Kezdetben volt VAN (az Ige), VAN volt AN (az ŐSTeNger) **előtt/által/akarata szerint**, és AN (az ŐSTeNger) volt a VAN (az Ige), ez volt kezdetben az AN (az ŐSTeNger) **előtt/által/akarata szerint**.’

Tisztában:

→ ’Kezdetben volt VAN, VAN az ŐSTeNger által volt, és az ŐSTeNger volt a VAN, ez volt kezdetben az ŐSTeNger által.’

S most nevezzük a nevén:

→ ’Kezdetben volt Van, és Van An által volt, és An volt Van, ez történt kezdetben An által.’

Az utolsó mondat – *ez volt, ez történt kezdetben* jelentéssel – tulajdonképpen visszakanyarodik az elejéhez, s ezzel bezárul a kör. Egyébként az utolsó mellékmondatot kezdő latin **hic, haec, hoc pron. demonstr.** jelentése: *ez, ez itt, jelenlévő, mostani*. Györkösy, *Latin-Magyar Szótár* (Budapest, 1986), 252. **Ez tehát a következő sarokpont**, nevezetesen a *hoc* szót nem lehet *Ő-nek / személynék*, Károlyi Gáspár szerint *a testté lett igenek* fordítani. Ezáltal a következő *volt* szó a történést jelöli: *ez történt*.

Ez az egyetlen igénk, melynek tövéből nem tudunk főnévi igenevet képezni (más igenevet sem), mi nem tudunk *van*-ni. Azt csak Ő tud. Ez

tehát nem lehet emberi képesség. Mi csak csatkozhatunk hozzá, ha nevét igeiként kezelve személyragjainkat hozzá illesztjük. De ilyenkor sem használhatjuk teljes nevét, ez bennünket nem illett, csak tőhangzóváltozás után azonosulhatunk vele: én vagyok, te vagy, Ő VAN³⁸, mi vagyunk, ti vagytok, Ők VAN-nak.³⁹ A ’gy’ hang megjelenéséről érdemes lenne komolyabban is elgondolkodni.⁴⁰ Viszont megállapíthatjuk, hogy ezt az igetövet nem lehet közvetlenül ragozni, az igemódokat nem ismeri, az egyes (de a többes) szám harmadik személyben ragozásával ellentétben visszatér eredeti alakjához, egyszerűen hiányoznak valódi igei tulajdonságai!

Itt szeretnénk megjegyezni, hogy ősi szavainkat kifejezetten mássalhangzókra építjük (természetesen mellőlük a magánhangzók sem hiányoznak), így vázukat nem a magánhangzók képezik. Ha a mai nyelvünk alapján kapott táblázatokat a korábbi munkáinkban megfejtett hieroglifákkal írt szóvázak jelrendszerére vetítjük ki, akkor a kb. 20% ↔ 80%-os magánhangzó ↔ mássalhangzó arány 15% ↔ 85%-ra növekszik. Vö.: Kiss Barnabás *Szóháló* vizsgálataival.⁴¹ Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy írásunk – s gon-

³⁸ VAN a mindenség ura, magába foglalja az élőlényeket, de az élettelen körülöttünk lévő világot is. Így aztán értelmetlen nemét keresni. Sejtésünk szerint ez lehet az oka annak, hogy nyelvünk egyes szám harmadik személyben nem tesz különbséget az „ő” nemei között. Érdekes ellentétként az orosz nyelv indogermán mintára ezt nem tudja nélkülözni, így az **он, она, оно** alakban a három nemet mégis megkülönbözteti.

³⁹ A „régies” *vagyon* és *vagynak*(?) pontos jelentése nem dönthető el, kérdéses, hogy ezek az alakok valóban az ősi nyelv alapjait képezik-e, vagy csak a latin/indogermán mintára „készültek”. *Vagy* gyökünk nincs, egyúttal *vagyni* sem lehet.

⁴⁰ Jelen ismereteink szerint a „gy” hangot csak az olyan „sz” tövű igéink felszólító módjában használjuk, melyek töve főnévi igenevük képzésekor az „n” váltóhangra végződik. Ebben hasonlítanak a *van* szavunkhoz, azzal a hatalmas különbséggel, hogy mindegyiknek szabályosan képezhetők az igeneves változatai is. Ezek: *lesz, tesz, vesz, visz, hisz, eszik, iszik* → főnévi igeneves tövei: *len*-ni, *ten*-ni, *ven*-ni, *vin*-ni, *hin*-ni, *en*-ni, *in*-ni. Felszólító módban „gy”-t ejtünk és írunk is: **legy**ek, **tegy**étek, **vegy**en, **vigy**ünk, **egy**etek, **igya**tok. A csúcsot a *hisz* igénk jelenti, mert felszólító módban ragozása – ki tudja miért, talán fonetikus átírás? – a „gy”-t meg is kettőzzük: **higgy**ük el.

⁴¹ Vö.: V-I/3 Melléklettel.

³⁷ Prof. Dr. G.J.M. Bartelink, *Grieks-Nederlands Het Spectrum* (Utrecht, 1998), 259.

dolunk itt a hieroglifás írásra is – **eredetileg más-salhangzós írás volt.**

Következésképpen végzetes alaphibának tekintjük nyelvünk rögzítésére ma is használatos, elsősorban magánhangzókra épített ún. latin betűs írásrendszer bevezetését.

Ebben a rendszerben gyakorlatilag a magyarban mellékszerepet játszó magánhangzók dominálnak, azaz megfordult az ősi, számunkra természetes arány; eredmény: 85% ↔ 15% túlsúly a magánhangzók javára. *Ebből következően a szótagolás ma ismert módja kerékbe töri szavaink ősi vázát, hiszen az „új írásrendszer” szabályai szerint minden magánhangzó önálló szótagot képvisel.* Csak néhány példát ragadunk ki: Helyesírásunk a magánhangzóval kezdődő szavak vázát az ugyancsak magánhangzóval kezdődő toldalék esetén rendre szétválasztja, lám az *ad*-ni, *ül*-ni, *ír*-ni, *ér*-ni stb. igék ragozott alakjai szótagoláskor értelmetlenné válnak, nevezetesen *a*-dom, *ü*-lök, *í*-rok, *é*rik alakban éppen a lényegét képező ősi szótövet hasítottuk ketté.

De az „áttérítésnek” más következményei is voltak. Ekkor derült ki, hogy hány népcsoportból tevődik össze nemzetünk, hiszen addig mindenki – mássalhangzós írás lévén – saját nyelvjárásának szabályai szerint hangzósíthatta a leírt vázakat. Az ábécés rendszer viszont hirtelen megkülönböztette az ún. tájszólások hordozóit, kiderült, hogy az egyik népcsoport *e*-zik, a másik *ő*-zik, a harmadik *í*-zik stb. Sőt, sokkal nagyobb hiányok is mutatkoztak. Számos hangunkra a latin ábécé egyszerűen nem is ismert megfelelő jelet, a lágy hangok mellett, többek között a széles skálán mozgó magánhangzóinkat sem lehetett jelölni velük. Nyelvünk rögzítése így módon elszegényedett, napjainkra szinte már csak a tájszótárak őrzik népünk „ízese” hangjait.

Ezt a csapást mindmáig nem tudtuk kiheverni.

Az ábécés írásra való áttérés zűrzavarát csak súlyosbította a Késő-középkori latin-német műveltség elterjedése, melynek hatására nyelvünk csak a földműves-pásztornép ajkán élt tovább (itt eltekintettünk néhány korai próbálkozás, nyelvemlékek, szórványok latin betűs rögzítési kísérletétől).

Az újkori magyarul írt szövegek építkezése a latin/indogermán mondatszerkezeteket évszázado-

kon keresztül többnyire szolgamódra követte, tovább rontva ezzel nyelvünk ősi, világos szerkezetét. Szófűzésünk magyartalanná vált, köznyelvünk lassan átalakult fordítási nyelvvé (Karácsony Sándor). Ehhez képest szinte eltörpül a finn-ugor elmélet kidolgozói, és ápolói által okozott kár; az ábécés írásrendszer továbbfejlesztésével, szótöveink töredékeinek kiárusításával nyelvünknek (együttal történelmünknek is) ők már csak a kegyelemdőfést adták meg.

Nyelvmentő kísérletek rendre kudarcba fulladtak, napjainkig tartó számos próbálkozás közül csak kettőt emelünk ki: Verseygy Ferenc *Tiszta Magyarság* (1804) című munkájában még a fonetikus írásrendszer mellett tört pálcát (*látja* helyett *láttya*, *szóljon* helyett *szólljon* stb.), ám az *ypszilonista-jottista* „háborúból” a Révai Miklós vezette ellentábor került ki győztesen. Jelen tanulmányunkkal szervesen összefüggő igeneves szóképzések, a létigével kapcsolt szenvedő szerkezetek uralkodtak el, magyartalan változataik napjainkra sajnos állandósultak. Az 1872-ben Szarvas Gábor gondozásában megjelenő *Nyelvőr* folyóirat, melynek célja szókinszünk megtisztítása és a népnyelv felkarolása volt, szintén heves ellenállásba ütközött. A már átvett, megszokott, nyelvünktől idegen építkezési rendszert nekik sem sikerült kiirtani: *alea iacta est*, a kocka el van vetve!

Ősi nyelvünk *agonizálását* jószerevével már észre sem vesszük, sőt, tisztelet a kivételnek akadémikusaink mindezt egyenesen „nyelvünk fejlődésének” tekintik.⁴²

Ezek után nem csodálkozhatunk azon sem, ha ma már nem látjuk a V-AN szavunk eredeti alak-

⁴² Az ábécés írásrendszer átvétele egyúttal nyelvünktől idegen nyelvtani rendszerek vizsgálati módszereinek átvételét is jelentette. A leíró nyelvészet szinte napjainkig a hagyományos (görög-latin alapú) elemzést követi, de tekintve, hogy számos kérdésre így nem tudott választ adni, helyet követelt mellette a strukturális nyelvtani elemzés, valamint a generatív, ill. transzformációs nyelvtani típus is. Mindehhez természetesen a mássalhangzóink uralkodó szerepét féltetve új alapokat kellett teremteni, így a mondatokat szintagmákra, a szintagmákat szavakra, a szavakat morféimákra és végül fonémákra kellett felosztani. Ebben a nyelvtanban a morféimák kulcsszerepet játszanak. Akit a fenti gondolatok bővebben is érdekelnek, Antal László, *Egy új magyar nyelvtan felé* Magvető Kiadó (Budapest, 1977) munkájában találkozhat nyelvünk ábécés alapú elemzésének legújabb kísérleteivel.

ját, az összetétel tagjait, ősmagyar értelmét. Az ábécés írásmód nem engedi meg az önálló mássalhangzók ún. szótagként történő jelölését, hiszen éppen az ellenkezőjére épül.

Nos...

A *van* létezését kifejező szavunk az ősi írásokban tovább bontható *v*+*AN* alakban. Gardiner fent bemutatott változatos *AN* jelei mellett rendre meg-

találjuk a *W/Ú*→*V* hangértékű hieroglifát is:

Itt nem az 'ú' hangot jelöli, a szakirodalom szerint

azt a $\bar{O}$ *nw* edény már inherens hangként magában hordja.

Hogyan került a 'v' hang AN neve elé?

Pontos válasszal több ezer év távlatából természetesen nem szolgálhatunk. Helyette a már megszokott módszerhez folyamodunk: kiindulunk a tényekből, logikus következtetéseket vonunk le belőlük, majd kiegészítjük azokat feltevéseinkkel. Innentől kezdve természetesen nincs bizonyító ereje mondanivalónknak, fogalmazhatunk úgy is, hogy beleértve sejtéseinket is nincs jogunk semmit sem állításként leírni. Ettől azért nem csökken igazunk, csupán azt jelenti, hogy tételünk a jövőben további alátámasztásra vár. Gondolatainkat ezért tudatosan nyitva hagyjuk, további kiegészítéseknek, finomításoknak is helyet hagyunk.

A mássalhangzós írás kutatása során felmerült az önálló mássalhangzókból álló szótagok jelölésének ősi változata is. Ez annyit jelent, hogy nemcsak ideogrammákkal lehetett egy-egy szó írását kezdeni, hanem szükség esetén mássalhangzók is indíthatták a szótöveket. Különösen összetettebb szerkezeteknél jelentkezett ez az írásmód, ilyenkor rendre a második szótag volt az ideogramma. Gyakran ez volt egyúttal a lehető

séges legrövidebb jelölési mód is (vö.: *SPR 247*, 43/46 jeleivel→*gya-kor-ol-ok*). Bővebben tárgyaltuk ezt a jelenséget a *Csillagszoba* 23. és a 28-30. oldalain.

Alapvizsgálatként megcéloztuk a mássalhangzóval kezdődő szavaink második szótagját, a feltételezett ideogrammákat. Tettük ezt úgy, hogy

szókincsünkben rendre eltávolítottuk előlük a szókezdő mássalhangzókat. A kérdés az volt, hogy milyen mértékben marad értelmes magyar szógyök a kezdő hang eltávolítása után?

Kiindulásunk a már korábban bemutatott digitalizált Magyar-Angol szótár magyar része volt, összességében 61.905 szó. (MEK Virtualis könyvtára, a „szótár” polcra Vonyó Attila gyűjtő és begépelő, Drótos László: javított MEK ** változata.) Kiss Barnabás ezirányú vizsgálatait táblázatokban foglalta össze. A mássalhangzóval kezdődő szavaink között a legtöbb 'k'-val, aztán 's/sz'-szel, majd 'm'-mel kezdődik (a 49.537 msg-val kezdődőekből 14%→*k*, 10%→*s/sz*, és 9%→*m*). A 12.342 magánhangzóval kezdődő szavunknál messze az *e/é* uralkodik 37,9%.

Ugyanakkor, ha elhagyjuk a kezdő mássalhangzókat, akkor kiemelkedően a 'v', az 'f' és a 'j'-vel kezdődő szavak után marad a legtöbb értelmes csonk. Ebben a vizsgálatban arányszámok után kutattunk, tehát arra kérdésre válaszoltunk, hogy hány százalékban marad egy-egy csoporton belül a kezdőbetű elhagyása után is értelmes szó. Érdekes módon a *k*, *sz*, és *m* hangok jóval kevésbé nélkülözhetők. Ha a *v-f* zöngés-zöngétlen párost összevonjuk, akkor az eredmény még szembevetőbb. A vizsgálat részletes eredményét az V. Mellékletben követhetik.

A 'v' hanggal kezdődő szavaink **hatvanhét** százaléka elől hagyható el a 'v' hang (V. Melléklet III/1. lásd bővített elemzés), és még mindig értelmes szó marad a „műtét” után vissza. Ugyanez a *k* esetében csak 47% , az *s/sz* esetében 44%, az *m* esetében ez az érték csupán 29 % volt. Ha a kiemelt három eredménytől eltekintünk, akkor az átlag 30% ↔ 47% között mozog.

Még szembevetőbb mindez, ha a szóhálók helyett csak a ragozatlan/képzetlen szótöveket hasonlítjuk össze. Az „f” hang százaléka 6,6%, a „j” 2,9%, a „v” 2,1%, míg a többi mind 1,8% alatt marad. Az ellenőrző angol csoport (a szótár másik oldala) viszont a várható káoszt mutatja. Vö.: V. Melléklet II. 2. szám alatti grafikonnal.

Ezek a kőkemény tények.

Lássuk a következtetéseket:

A fentiekből az következik, hogy a *v/f* hangok különleges képességekkel rendelkeznek (a *van* szavunk vizsgálatánál az ugyancsak kiugró 'i/j' se-

gédhangok szerepe elhanyagolható). Ha a mai magyar nyelvtan szabályai között tallózunk, megállapíthatjuk, hogy a „v” hang számos esetben segédhangként szerepel. Ragadjunk ki – ismét a teljesség igénye nélkül – néhány példát: a magánhangzóra végződő szavaink toldalékokkal történő ellátásakor a ’v’ hangot illesztjük a tő és a toldalék közé: szó→szavazás, szív→szívás, hí→hívás, hó→havazás, ló→lovagol, kő→kövezés, bő→bővítés stb. De az ’n/sz’ tövégződésű igéink névszavá képzésekor is váltóhangként szerepel: tesz, vesz, lesz, visz, enni, inni stb. → tevés, vevés, lévén, vivés, evés, ivás stb.

Nyelvünk takarékos, nem szószátyár, s kincseit megőrzi. A ’v’ szókezdő helyzetben védő hangként óvja, takarja a magánhangzóval kezdődő (de az esetleg végződő) szótöveinket. Bemutattuk, hogy a ’v’ hanggal kezdődő szavaink 67%-a a ’v’ nélkül is értelmes (ős)magyar szót alkot, pl. víz→v-íz, vér→v-ér, virul→v-irul-pirul, v-imádkozunk (Halotti Beszéd), vagy szóvégi helyzetben hív→hí-v, szív→szí-v stb. eredményeit, a szóhalókról alkotott táblázatait a *Csillagszoba Függelékében* közzeltük. A ’v’, ’z’, és ’zs’ segédhangokról bővebben ugyanott a *Mássalhangzók, Betűk* című fejezetben olvashatnak.

Sejtésünk:

Valószínűleg a mássalhangzós hieroglif és rovásírásról a teljes ábécés írásra történő áttéréskor derült fény arra, hogy valódi mássalhangzóink (görög mintára) a B-től a T-ig terjednek. Innen az elnevezés is Be-Tű. A T/TY utána ma már csak segédhangjaink állhatnak...A görög egyébként nem ismeri a *v* hangot, a *zéta* viszont a sor elejére került, sőt, teljesen logikátlan a hosszú *ó*, az *omega* seregzáró helyzete.

Sejtésünk szerint a magyarban a *v* és az *f* hangok egyazon ősi fonéma két megjelenési alakja, „egy-petűjű ikerhangok”.

Visszatérve V-AN szavunkhoz egy biztos, az Ószövetség írásakor (ki tudja mikor történt?) az AN Isten nevét képező szó előtt már szerepelt a ’v’ hang: VAN

* * *

Aztán, valamikor menet közben, elfelejtettük VAN szavát, pedig megparancsolta: „Ez az én ne-

vem minden időkre, s így kell nevezetek nemzedékről nemzedékre”. *Exodus*, 3.15

Sőt, lassan elfelejtettünk magyarul is. Deák és német nyelv dívott, uralkodott hazánkban, nyelvünket csak a „pórnép” őrizte. S miközben a VAN szót megtanultuk kisbetűvel írni, a latin/indogermán mondatépítkezés pontosabb fordítása érdekében létezésünk szent szavát lealacsonyítottuk segédigévé.

Es ist geschrieben: alea iacta est ↔ Meg van írva:
a kocka el van vetve⁴³

Legalább is a Rubikon óta közismert a határozói igenév és a létige összekapcsolása. Nem magyar találmány, mi csak szolgamódra fordítottuk!⁴⁴

Innentől kezdve aztán nincs megállás, csodálatos nyelvünk *jól el van szúrva*, hiszen nemcsak szótöveinket daraboljuk fel az ábécés írás kedvéért, s dobáljuk szemétre ősi szókincsünket az idegen, ún. előkelő szavak érdekében, hanem ősi mondatépítkezésünket is megtagadjuk. *Van egy tök jó tippem: tanuljunk meg ismét magyarul, s ha lehet mindjárt ősmagyarul!*

⁴³ A ma érvényben lévő szabályt Zsuffa Zoltánné 1996-ban a következőképpen fogalmazta meg: „A határozói igenév a létigével is előfordulhat, s így sokféle jelentésárnyalat kifejezésére alkalmas. Pl.: *meg vagyok elégedve, be van kötve, meg van süítve*. Ez a szóban forgó szerkezet azonban csak akkor használható, ha valóban sajátos jelentésárnyalatot (többletet) fejez ki. A létigével szerkesztett alkotó határozói igenév helyes vagy helytelen használatát az dönti el, hogy szükséges-e vagy felesleges. Nem helyes a következő példákban: *el van utazva, meg lett mondva*.” (Zsuffa, *Gyakorlati magyar nyelvtan*, Budapest, 1996, 74. oldal) Hozzáfűzhetjük, a bemutatott szerkezet rendre elkerülhető, tehát használata szükségtelen. Mondjuk ki kerekén: minden formájában magyartalan.

⁴⁴ Sajnos ide sorolható sokak példaképe Czuczor Gergely és Fogarassi János is. A *van* igéről írt kimerítő összefoglalásukban az egyik szerepkörét *birtokige* (!) formában határozták meg → Czuczor-Fogarasi: „VAN, létige (verbum substantivum); és birtokige, s ezen utóbbi minőségben a személytelenek közé tartozik, és csak az egyes és többes harmadik személyben divik.”

A *lesz* igéről a következőket olvassuk: „III) A birtokot, vagyont jelentő személytelen van igének jövődjéje. Megfelel neki a *latin habeo*, vagyis inkább: *est mihi, est tibi, erit mihi, tibi* stb. (pl. „Est mihi namque domi pater, est injusta noverca”). Ez értelemben személytelen íge, vagyis csak harmadik személye van, mind az egyes mind a többes számban.” Sajnos jól olvasták! A XIX század közepén élt előljáró nyelvészeink a *latin habeo* szerkezetekkel „töltögették” ősi nyelvünket.

Bizonyára újat jelent az *andó/endő* beálló melléknévi igenévképző gondolatköre is.

Százezerszer hallottuk: *elkerülendő*. Ugyan már miért? Sejtésünk szerint eredetileg ez a képző is a többihez hasonlóan összetettebb alakkal rendelkezett: An(aki az a)dó → **andó**. Pl.: *olvas An, aki az adó*, röviden → olvas**andó**; vagy magas hangzókkal *jön An, aki az adó*, röviden → jö**Vendő** (lám-lám, a „v” itt is segédhang, de nem morféma). Mindez nem is olyan új összetétel, Sándorunk még teljes alakjában ismerte: „Lám, csak jó az **Isten**, **jót ad**, hogy fölvitte a kend dolgát”. (*Adj Isten, jót ad az Isten = An, aki az adó*, röviden → ~**andó**). Nos, akkor mi a baj az ~*andó/endő*vel? Bizonyára a IV. Parancsolat, az a baj. Vallásunk, mondhatnánk ősvallásunk tiltja Isten, tehát **AN** nevének felesleges használatát.

* * *

Létezésünket AN, azaz teremtőnk neve nélkül ma sem tudjuk kifejezni. Ige formájában – mint bemutattuk – a VAN ragozott alakjait használjuk, AN nevet pedig önmagunk jelölésére, személyes névmásként mindmáig őrizzük, sőt, szükség esetén ki is mondjuk. Magas hangú változatában azonosulhatunk vele:

ÉN VAGYOK

IV. / Az eddigiek áttekintése

Alaki jegyeiben, írásmódjában egészen Egyiptomig, ill. Mezopotámiába követtük, és megállapítottuk, hogy az *isten* szó akkor még nem a teremtőnköt jelentette. A szaktudományok a babilóni írásban *egynek* olvassák, megfelelője a Nílus partján a *király* értelmet viseli. Bemutattuk változatait, javítottuk olvasási kisiklásait, de eddig még nem határoztuk meg tartalmát.

- Megállapítottuk, hogy teremtőnköt kezdetől fogva AN-nak nevezték, az Ótestamentum szerint ejtése: VAN. Bemutattuk, hogy nyelvünk mindmáig őrzi, védi lényegét, létezésünket fejezi ki nevével.
- *Az isten szó jóval fiatalabb. Megítélésünk szerint AN tulajdonságainak gyűjtőszava.*
- Kitértünk arra is, hogy János evangélista – valószínűleg az ősi teremtéstörténetek is-

meretében – az IsTeN szót az őstengerrel azonosította: Kezdetben volt VAN, s VAN az ŐsTeN(ger)nél volt...

- Viszont, ha időben visszafelé haladunk a TeN tő mélyhangzós változatával találkozunk: TaN, hieroglifákkal írt nevekben ToN/TuM → AToN/ATuM. Az ISTeN, vagyis SUTeN mélyhangzós változata a *susogó nád-tana*, magyarul az ŐS-TaN. Ezek voltak Teremtőnk, az Atya tanításai.
- Ő az Egy, de az Úr és az ÉL is. Mindez nem csoda, hiszen ők csak AN változatai, az $n \rightarrow r \rightarrow l$ mássalhangzóváltások figyelembevételével azonosíthatók: AN → ÚR → ÉL. (Gyakorlatilag az $n \rightarrow r \rightarrow l$ hangokat szájunk azonos helyén, nyelvünk azonos állása mellett képezzük, szavainkban gyakran felcseréljük őket. Mindhárom zöngés foghang. Az egyiptológia egymásba folyó hangalakoknak tartja.)

V. / Mit tudunk az ŐSTaNról?

Sajnos a *tudni* szavunk a tudomány mai értékmérői szerint itt még nem időszerű, így finomítunk, s csak sejtéseinknek adhatunk hangot.

A fentiekben már bemutattuk, hogy az *ena/enna* az egyet és a kilencet jelentette, AN-UN az un/uno szintén az egyet (a törökben az *on* a tizet) jelenti. Mindez az egységre, a körre vezethető vissza. A kör terület és kerület ősi számításait a Matematikai Papiruszok példáinak magyar olvasatával és szöveges példáinak megfejtésével mutattuk be. A 9, a 8 és a 3 voltak az elengedhetetlen, bűvös számok, csakis velük lehetett a π (akkor még nem is létező) értéke nélkül a kört/gömböt meghatározni.

Mindez látszólag matematikai, geometriai probléma, mit is keres a kör az őstanok között? Sokkal többet, mint amit ma át tudunk tekinteni!

A kör ŐSTaNa az emberiség őstana volt. Ezért építették elődeink teremtőjük tiszteletére a kör alakú templomokat a megalítok idejétől kezdve az Árpád-kori rotundákig. A Stonhenge, valamint a Máltán napjainkban feltárt (de a Földközi tenger teljes térségében található) kör alakú

építmények/szentélyek tucatjai,⁴⁵ a Rómában épített Pantheon, sőt, az ősi Szent Péter Bazilika is vagy a Hagia Sophia, de Európa-szerzte épített körtemplomok sokasága: Aachen, Maastricht, Trier, Bamberg stb. – hogy csak néhányat emeljünk ki az ismert kör-alakúra épített szentélyekből – tanúskodik erről. A **keresztény** szó vázában hordja még ma is a KÖR-ŐSTaNát. Az ellentábor igyekszik mindezt elhallgatni, vagy ha másképpen nem lehet, akkor átformálni, a kör alakú ősi szentélyeket csupán melléképületekké, keresztelő kápolnává alacsonyítani, és a hosszúházias templomok építését időben is eléjük helyezni.

Mindez túl késő! A templomok, szentélyek megnevezése Európában mind a mai napig az **egy**ből, az **egység**ből, azaz a **kör**ből származik:

„A német *Kir-che*, a holland *ker-k*, az angol *chur-ch*, de az orosz *cepko*b → *cer-kov* isten házat jelentő szavak a **kör** szó vázára vezethetők vissza. Ide sorolható az ósláv *c'ŕ-kvi*, a szlovén *cer-kev*, vagy akár a lengyel *cer-kiew* változat is (a kötőjel természetesen 'műtermék', csak a könnyebb érzékelhetőség kedvéért használtuk). Nos, a Vasmer-féle etimológiai szótár szerint forrásuk a kikövetkeztetett „gót-arián *kiriko” szó lehetett. Másrészt az ősi bajor „kirko” szóból származik a „chirichha”, számos bajor helységnévben ma is fellelhető változat. Többek szerint a görög „khirikhon” a forrás...⁴⁶ Mi leginkább a *kerék-karika* szavunkra gondolunk.

Az ősi saxon nyelvben egyébként a „kirika”, az ősskandinávban a „*kirka”, a vulgáris latinban a *cyrica* lehetett az alap. Kluge szótára is érdekes adatokkal szolgál (23. kiadás, 443. oldal): „kirihha, kilihha, kirika, ősi szansz: kirika, kerika, ősfritz: kerke, zerke, óangol: cirice, amely a népi görögből (sic!) *kyriké* származik. Az Újszövetségi görögben a *kyriakos* szó jelentése „zum Herrn gehöri”⁴⁷ A holland nyelvű van Dale szótára ehhez még hozzáfűzi: „...het zelfstandig gebruik o. van *kyriakos* (van de Heer), van *kyrios* (heer) (vgl. *kyrie-eleison*)”⁴⁸ Fordításunkban: 'önálló használata a *kyriakos* szónak az 'úrtól', a

kyrios (úr) szóból származik a ma is használatos *uram irgalmazz* könyörgés'. A mai görög a *kyriakatikos* → *κυριακατικο* szóval a vasárnapi-(istentiszteletet), ill. a lelkiséget nevezik meg.

Ám a kör egyházi vonatkozásait tovább lehet sorolni. A katolikus papok *cöl-ibátust* fogadnak (c↔k és l↔r), a misét *ce-leb-rájják*, ahol sejtésünk szerint a *kör* és az (ős)láb szó egymásba ékelve jelenik meg: Ce-LáB-Rál (a magyarba a *TESZ* szerint 1600 körül jelenik meg először, 417. oldal). Ismertebb változatának a *ceremónia* nemzetközi szónak első magyar lejegyzése 1416-ra esik. Jelentése: „áldozat, szentség, ünnepélyes szertartás” (*TESZ*, 422. oldal). Van Dale ugyancsak meglepő levezetéssel szolgál: „*cérémonie* < **lat.** caerimonia [heiligheid, eerbied, godsdienstig gebruik, plechtigheid], waarschijnlijk afgeleid van de plaatsnaam Caere in Italië, waar Etruskische priesters riten voltrokken”, 147. oldal. Fordításunkban: 'caerimonia [szentség, tisztelet, hitvallási használat, ünnepélyesség] valószínűleg az itáliai Caere helység nevéből származik, ahol etruszk papok áldozatokat mutattak be'. Itt már nem szükséges a kommentár. Érdekes a szó második tagját képező latin *mónia* → 'monitus, űs, m. (moneo) intés, figyelmeztetés' szó jelentése is. Összeolvasva a *kör-intése*!

A teljesség kedvéért itt is megemlítjük a latin alapú nyelvek azonos jelentésű *egy*ből kiinduló szavait: a francia *église*, a spanyol *iglesia*, de a latin *aedēs* is a magyar *egyház* szóhoz hasonlóan a templomot jelenti. A templom szó etimológiája tisztázatlan, a *TESZ* szerint: „<valamely istenség számára> fölszentelt hely, madárjóstól kijelölt megfigyelőkör./.../A ném. *Tempel*; fr. *temple*: '(nem keresztény, illetőleg nem katolikus) templom’.”⁴⁹ A templom – a *TESZ* szerint, de van Dale szerint is – azonos a *madárjós* (augur) *megfigyelőkör*ével.⁵⁰ A fenti idézet a *Csillagszoba* című munkánkból származik (134-135. oldal).

A *kör őstanát* ezzel még távolról sem merítettük ki. Vele szorosan összefügg, elengedhetetlen a *kereszt* szavunk vizsgálata is. Erről a *Csillagszoba* 132. oldalán bővebben tudósítottunk. Itt csak összefoglaljuk, hogy a keresztút volt az ősi tanok alapja. A keresztút vezet teremtőnk-höz, sőt ezt építették a Szent Koronánk kupolájába is: Keresztkorona!

⁴⁵ Az egyik legérdekesebb megalít csoport a Mnajdra hármas tagozódású – kettős-körökből álló építménye, mely a 365,25 napos év pontos követésére alkalmas. Még ma is működő naptár.

⁴⁶ Max Vasmer, *Russisches Etymologisches Wörterbuch* (Heidelberg 1950-58), 300.

⁴⁷ Friedrich Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Sprache* (Berlin 1999) IV. 443. A fenti gyűjtésért Skoda Zoltánt illeti köszönet.

⁴⁸ Van Dale, *Etymologisch woordenboek* (Utrecht 1989), 451.

⁴⁹ *TESZ* III, 886.

⁵⁰ Van Dale, *op. cit.*, 875: „*templum* [ruimte door de augur afgebakend om daar de vlucht van de vogels te interpreteren, gewijde ruimte, heilige plek.” Fordításunkban: 'templum [olyan tér, melyet a madárjós (augur) körbevett, hogy a madarak reptét megfejtse (interpretálja), felszentelt tér, szent hely.'

Nos, mindezek után tudunk-e valamit biztosan? Ismerjük-e az őstant, az egyetlenegy, a kör őstanát?

Sajnos csak a körvonalait látjuk, tartalmának további kutatását a jövő feladatai közé soroljuk.

VI. / Gyermeekvers, „kiszámolósdi”

Antanténusz, szórakaténusz
Szóraka-tike-taka, Alabala-(bim)-bam-busz
Te vagy az a vén krampusz!

Többen megkérdézhethetnék: hát ez mit keres itt? Nem is magyar eredetű, meg hát komolytalan halandza az egész.⁵¹

- Először is meggyőződésünk, hogy nyelvünk mellett népművészetünk, népdalaink, gyermekeink énekei, rigmusai őrzik leghívebben őseink kultúráját.
- Másodszer a fenti mondóka egyáltalán nem latin eredetű, hanem ősmagyar gyermekvers.
- Sőt! Az is elképzelhető, hogy eredetileg felnőttek sorshúzása volt, s ezt vették át játékuhoz a gyermekek.

Lényege: a játék kezdete előtt kiszámoljuk, hogy ki legyen közülünk a kiválasztott, gyermeknyelven a hunyó. Egyikünk elkezd verselni, és ujjával sorra veszi a körbeállókat. Mindenkire egy szótag jut. A rigmus végeztével rámutat a bambuszra, ill. krampuszra.

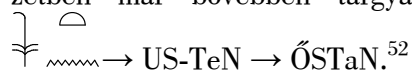
⁵¹ Molnár Bernadett, WEÖRES SÁNDOR: *BARBÁR DAL (KÉPZELT EREDETI ÉS KÉPZELT FORDÍTÁS)* „Azt is figyelembe kell vennünk, hogy a nonszensz verseknek több fajtája létezik: 4. Utolsó nagyobb egységként említhetők meg azok a versek, melyek más, idegen nyelven keletkeztek, és csak a magyarban változtak értelmetlen verssé. Példának említhetnénk ide az *Antanténusz, szórakaténusz* kezdetű gyermekverset, melynek latin eredete van, s csak a magyarban nincs értelme.”

Meglepő módon sokan elmélkedtek erről a versikéről, pl. Szöcs István, *Halandza-e az Antanténusz?* (Útunk, Kolozsvár, 1972) című összefoglalásában Forró László értékes gyűjtése mellett Dr. Pass Lászlóra hivatkozik: szerinte ez sumér naphimnusz, másképpen sötétségűző vers: „anta Tenuz, szur raga Tenuz, szur raga, digi-daga, ala-bala ...”

Kiss Dénes így versel: „*Mondd utánam, Antanténusz.../.../...Én te ő, Szó kereső, Szót rakok ide-oda, Sete-suta, Szót*” (Móra Kiadó, Tika-taki fatete, 1974).

Nézzük meg együtt a „kiszámolósdi” szótagjait:

- ❖ AN TAN TÉN-USZ, SZÓ RAK A TÉN-USZ... Még mindig nem ismerős?
- ❖ AN TaNa US -TeN, SZÓ RaK-Ó US -TeN, SZÓ-RaKó... stb.
- ❖ *An tana őstan, szó-rakó őstan, szó-rakó...*

A *sw-ten* = Isten egyiptomi írását az első fejezetben már bővebben tárgyaltuk: TEN-US → → US-TeN → ŐSTaN.⁵²

A „kiszámolósdi” több változatban is folytatódik, a *tike-tuka*, egyeseknél *dige-duga*, ill. több helyen a *bam-busz*-szal – mely a nádasok világába vezet – be is fejezik a mutogatás. A versike teljes elemzése nem tartozik jelen feladataink közé, viszont a kezdősorok már önmagukért beszélnek.⁵³

VII. / A magyar szó származása

Ez a kérdés valójában az ún. lerágott csontok egyike. Tudós történéseink és természetesen a még tudósabb nyelvészeink megállapították, hogy a *magyar* név 830 előtt írásos formában sehol sem szerepel (Kristó Gyula). Ennyi!

Szerintük mindenki, aki ezt kétségbe vonja, az magát a tudományt vonja kétségbe. Következésképpen nem is lehet normális.⁵⁴

⁵² Sokaknak nem tetszhetett An Ős-tana, s mint ahogy azt az évezredek szokás diktálta, igyekeztek a vesztesek hitvilágát befeketíteni. Sokszor hallott kitétel, pl.: a SáTaN szól belőle (őS-TaN, iS-TeN, azonos vázzal rendelkezik). Természetesen An sem maradhatott ki az elmarasztalásból, tanával együtt egyszerűen *hazugnak* nevezték: (H)AN-TaNa → handál → handa-banda.

⁵³ Az olvasás valószínű nyitja, hogy a „varázsszavakat” visszafelé kell olvasni: *An tana őstan* ←, *szó-rakó őstan* ←, *szó-rakó...aKiD* ← *aKaD* ← *aLá-VaLó* ← *BiM-BaM-BuM* („te vagy az a vén *KRaMPuSZ*”, a *bambusz* és a teljes *krampusz* sor valószínűleg későbbi toldás). *TESZ* I. 115.: „*akad* ige 1252. I/ nem tud tovább jutni, rajta marad, függve marad.”

⁵⁴ Bereczki Gábor, *A magyar nyelv finnugor alapjai*, Universitas Könyvkiadó (Budapest, 1998), 65.

„Azért sem bocsátkozunk ez utóbbi kérdés tárgyalásába, mert tulajdonképpen nem nyelvészeti probléma, hanem pszichikai, pszichiátriai, a nemzeti tudat kóros elváltozásával hozható kapcsolatba.”

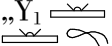

Erről a következőket:

Nem szenvedünk ragályos betegségekben, sőt ideggyógyászati kezelésre sem szorulunk. Nem kergetünk délábokat, nem követünk álmképeket, mi több, nem kívánunk kutyabőrös múltat fabrikálni őseink jogtalan felértékelésével sem jelenünknek, sem jövőnknek. Nincsenek politikailag radikális előítéleteink, viszont ami helytelen, netán téves, azt akkor is elvetjük, ha az többeknek az útját keresztezi. A tudomány mindenkori határait a létrára kapaszkodók szabják meg. Vizsgálati módszereket készítenek, s elnevezik azokat az egyetlen tudományos útnak. Magukat így szépen körülbástyázva kizárnak minden más alapokra helyezett kutatást, kívülről jövő – gyakran más, esetleg magasabb tudományágak (filozófia) felől érkező eredményeket.

Szögezzük le: a tudomány mindenkori állása a főiskolákon, az egyetemeken elsajátítható, a gondolkodás képessége sajnos nem.

Mindezt kénytelenek voltunk előre bocsátani, hiszen a magyar őstörténet kutatása sokakban ellen-szenvet vált ki.

Kezdjük a leglényegesebbel: a *magyar* név első írásos megjelenése kb. ötezer évvel ezelőttre tehető. Falakra festették, kövekbe vésték, ma is tömegesen látható. Így aztán azt sem lehet mondani, hogy mindez csapongó fantáziánk terméke. Az egyedüli gondot az írásrendszer jellege okozza. Bizonyára sejtik már, hieroglifával írták. Ismertetéséhez újfent A. Gardinerhez fordulunk:

„Y₁ papyrus rolled up, tied and sealed. Ideo. In var. Pyr. mDA_t 'papyrusroll', 'book'. Hence phon. mDA_t in |.”⁵⁵

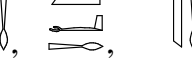
Számunkra most mindebből annyi érdekes, hogy a kérdéses jel a felcsavart, átkötött és lepecsételt papirusztekercset ábrázolja.

Az előbbieket a nemzetközi transliterációs hangtani váza egészíti ki: értéke mDA_t. Hangalakja az óbirodalmi értékek alapján: M-GY-R-T.⁵⁶

Magánhangzókkal történő kiegészítését, azaz hangzósítását önökre bízunk.

A továbbiakban meg kell ismerkednünk a Nílus-parti halotti szertartás egyik lényeges elemével, a megmérettéssel. A szakirodalom vélekedése szerint az elhunytat Oziris ítélőszéke elé vezették (mindezt falfestmények, papiruszokon látható rajzok is tanúsítják), ahol tettei megméretnek. Ha a mérleg a jó oldalra billent, akkor felavatták igazmondónak. Ez volt a túlvilági út feltétele.

Hieroglifás alakban a következőképpen néz ki:

„, , , mAA-xrw, gerechtvertig, selig sein, gerecht befunden sein.”⁵⁷

A fenti hieroglifák tarnszliterációs (óbirodalmi) értékeit vizsgálva a következő eredményre jutunk: Az első jelcsoport mA-mA-a-xrw *→MaR-MaR-aD- KaR-Ú * Ő az, aki marad, hangátvetéssel Ő az, aki madar. A második csoportban a mA-mA-a-x-r-xrw→Már-MaR-aD-KöRön a KaRU→ Már Marad a Köron-KaRU, a harmadik és negyedik csoport viszont ugyanennek a rövidítései. A KaRU jel a királyt

jelöli, az a mondja értelemmel bír.

Hivatalos középbirodalmi hangértékei viszont a MáR Ma-A-KaR-U → már **makar**, de további változataiban matyar, madzsar stb. olvasható.

Mindkét esetben a *maraD*, ill. a *madjar* szóösszetétel jelzi az igazmondót: a *madjart*, esetleg a *makart*, vagy a *makarut*.

Tessék, lehet választani.

Ezt az epitheton ornanst több helyen részleteiben is tárgyaltuk. Érdeklődőknek ajánljuk az *Olvassuk együtt magyarul!* 26-28. oldalainak tanulmányozását, ill. a *Tutanhamon a számadó*, 39. oldalán írtakat.

Megítélésünk szerint az óbirodalmi szó szerinti olvasat jár legközelebb eredeti értelméhez.

Összefoglalva: a hithű egyiptomiak halottaikat felavatták igazmondóvá, majd melléjük helyezték bizonyítványukat, a papirusztekercset.

Így indultak el túlvilági útjukra az igazmondóvá felavatott maradók, a madjarak vagy ha úgy tet-

⁵⁵ Gardiner, *op. cit.*, 533.

⁵⁶ Hannig, *op. cit.*, XLV-XLVII.

⁵⁷ Hannig, *op. cit.*, 316. Fordításunkban: „igazságos, lélekké válni, igaznak találtatni”.

szik a makarok, de a papirusztekercs közvetlen hangzósítása alapján olvasva a **magyarok**...

VIII. / Mindezt nem ismerhették a bevezetőben idézett nagyjaink.

Ők már valami mást értettek a MAGYAROK ISTENE fogalom alatt. Bár hát a szájhagyomány nagyúr, sohasem szabad alábecsülni...

Egy biztos: napjainkra a címben szereplő összetétel elveszítette valamennyi értékét. Érvényes besorolásunk szerint nekünk magyaroknak nem lehetett külön istenünk. Sőt, ez a „nevetséges feltevés” ma már nemcsak történelmünk kultúrpolitikai akadályaiába ütközik, hanem keresztény neveltetésünk hosszú évszázadai is tiltakoznak ellene.

IX. / Végezetül foglaljuk össze gondolatainkat:

- Tanulmányunkban bajbajutott őseink reménységét, csatanyerő virtusunk örökös támogatóját, a magyarok különös istenképét, azaz a *Magyarok Istenét* kerestük. Helyette az összetétel vázában a *Magyarok Óstanával* találkoztunk. Csodálatos, ma még részleteiben követhetetlen hitvilág tárult elénk. Megismertük az Egy és vele a Kilencek Szám-tanát, amiről bizonyosodott, hogy azonos a Kör-Óstanával. Ez pedig nemcsak a matematikai értelemben vett tanítás, hanem egyúttal az ősi hitvilág alapja, a keresztút volt.⁵⁸
- Ha felidézzük mindmáig használatos esküvésünket: esküszöm – és ekkor valakit itt megnevezünk (aki előttünk szent, és sértethetetlen) – leggyakrabban az EGY ÉLŐ ISTENRE, akkor a nevében szereplő, eddig kissé értelmetlen egyenlőségjel helyett világosabb összefüggés tárulkozik elénk. Az EGYről, azaz a KÖRről fentebb, de korábbi munkáinkban is már részletesen beszámoltunk. AN nevét nem vehettük szánkra, így az abból képzett, létezésünket kifejező másik alakját neveztük meg, hiszen ő a mindenkori ÉLet ura. Végezetül a tanításait, az ÓSTaNT hívtuk eskünk alapjaihoz

segítségül.⁵⁹ (Az esküvés szavunk egyébként valószínűleg az *ős-kő-vés*, az ősi hittételek kőbe vésett formáját őrzi, s az áldozat helyét jelenti, Kiss Dénes.)

Ebben az összetételben tehát a mindenség teremtetőjének, azaz az egy élőnek Óstanára esküdtünk. Ez utóbbit aztán a végén még ki is emeljük: az ÓSTAN engem úgy segítjen!

• *Bemutattuk, hogy az ÓSTaN tételeit a magyar nyelv ősen írták – álljon bizonyossággal a hieroglif feliratok közvetlen magyar olvasata –, ez az oka, hogy a magyarok Óstana kifejezés összeforrott, szerves egységet képez.* Joggal tekinthették eleink ősi örökségüknek.

• A *Magyarok Istenét* kerestük, s utunk AN-hoz vezetett. Kiderült, hogy AN-t, későbbi alakjában VAN-t, nemcsak a *Magyarok Isteneként* tisztelhetjük, Ő a földkerekség népeinek ura, egyúttal a világmindenség teremtetője. Nyelvünk megvédte, betakarta, megőrizte nevét...létezésünket kifejező *van* szavunk ma is erről tanúskodik.

• Tanításait, a *(kör)óstanát*, az idők kezdetétől az Árpádokig követtük. Ott valahol kezdtük elfelejteni mindazt, amit AN-ról tudtunk, s nevét szemlátomást felcseréltük tanainak magas hangú gyűjtőnévvel. Ekkor tűnt el végérvényesen nyelvünkől a Nílus-parti *swten* → *tenus* → *óstan* szavunk, s jelent meg helyette a babiloni magas változata, az *egy*et jelentő *isten*, s vele együtt a Bibliában is többször fellelhető mélyhangú ellenpárja, a *sátán* fogalma...

Pedig mi magyarok vagyunk az egyetlenek, akik nyelvükben ma is egyesülni akarunk, mi több tudunk vele:

ÉN VAGYOK ↔ AN VAGYOK.

Félő, hogy ma már ez csak keveseket érdekel...

⁵⁸ Az említett gondolatokat bővebben a *Csillagszoba* című munkánkban tárgyaltuk.

⁵⁹ Többen az AZ = ÓS egyelőséget is felvetették, s bár mai szemünkkel egyszerűen névelőnek tűnik, a babiloni írásjelek között szereplő AŠ→išṭēn meghatározást sem vethetjük el.

I – II. Melléklet

I./

<div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> ┐ — 42 — ┌ </div>				
<u>Sumérien</u> (archaïque)	<u>Sumérien</u> (classique)	<u>Assyrien (anc.)</u>	(moyen)	(récent)
	—	┐	┐	┐
		┐	┐	┐
<u>Djemdet Nasr</u> (2)	┐	┐	┐	┐
		┐	┐	┐
		┐	┐	┐
		┐	┐	┐
		┐	┐	┐

II./

<div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> ┐ — 43 — ┌ </div>		
	aš dil nè rum aš aš aš dil dil til im ina inna ana zám nim šip šil	H. Aš <u>išēn</u> un ^c , <u>ina</u> dans ^m , <u>ana</u> vers ^m , Aš <u>anlu</u> fils ^c ; Aš <u>ēdu</u> seul, <u>ēdēnu</u> personne seule; Aš- <u>e</u> ašē séparément ⁺ ; Aš <u>nađanu</u> donner ^o Aš <u>šēnu</u> pied ^v ; <u>ēlūtu</u> araignée ⁺ , <u>ašintu</u> sanctuaire ⁺ ; Aš <u>aš-gulalu</u> phénomène atmosphérique ^v Aš le dieu <u>Assur</u> ^{a w} , Aš-IM-BABBAR le dieu <u>Sin</u> ⁺ ; Aš-TÁL-TÁL <u>aradadū</u> une plante ⁺ ; Aš-NU-GAL <u>ašnugallu</u> , Aš-GI-GI <u>ašgiku</u> ⁺ (une pierre); Aš-IMU <u>iku</u> canal, arpent; mš « <u>iku</u> la constellation Pégase. (aš-am =) TILLA, <u>kamū</u> colorure ⁺ , Aš-NÁ cf. n° 031; DIL-DIL > DIDLI -détaminatif postposé marquant le pluriel. DILI-BAD la ville de Dilbat ^{u o} , « la déesse Ištar ^{w + o} ; mš « la planète Vénus ^{+ o} » « <u>maštakal</u> marguerite ⁺ ; (gi) Aš-TE/TI <u>kussū</u> trône, Aš-MÉ <u>šamšatu</u> disque solaire.

René Labat, Florence Malbran-Labat, *Manuel d' Epigraphie Akkadienne* 6e édition (Paris, 1995), ISBN 2-7053-3583-8

III-IV. Melléklet

III./

<div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> 𐎠𐎵 - 48 - 𐎠𐎵 </div>				
*	 	 	 	

IV. /

<div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> 𐎠𐎵 - 49 - 𐎠𐎵 </div>		
<p>an il</p> <p>il</p> <p>ilu</p> <p>ili</p> <p>le_u</p> <p>sa_u</p> <p>šubul</p> <p>šna</p> <p>(š)</p>	<p>𐎠𐎵</p> <p>𐎠𐎵</p> <p>𐎠𐎵</p> <p>𐎠𐎵</p> <p>𐎠𐎵</p> <p>𐎠𐎵</p> <p>𐎠𐎵</p> <p>𐎠𐎵</p> <p>𐎠𐎵</p> <p>𐎠𐎵</p> <p>𐎠𐎵</p>	<p>DINGIR <u>ilu</u> dieu²⁰, déterminatif précédant les noms de divinités.</p> <p>DINGIR (-ni/ma-at) <u>ilamū</u> prospère, bête.</p> <p>DINGIR <u>ilutu</u> divinité, DINGIR (-MUNUS) <u>ilte</u> déesse.</p> <p>DINGIR-GAL <u>Ištaran</u>²¹, DINGIR-MAH <u>Bélet ilu</u>.</p> <p>DINGIR-GUB-BA <u>dingirgubbu</u> entalique, céleste, DINGIR KÚ <u>ilu ikkal</u> peste, DINGIR-SA-DIB-BA <u>kimiltu ilu</u> colère divine²².</p> <p>(phon. <u>ila-xa-ax</u> cf. CAD, L, MUB; <u>ila-min</u> cf. CAD, L, ib)</p> <p>AN <u>amu</u> nom. du signe²³, <u>šamū</u> ciel²⁴, le dieu <u>Amu</u>⁺²⁰ (AN GAL <u>Amu šabū</u>); AN <u>elis</u> en haut (phon. AN-kul-la <u>ekulla</u> plante médicinale²⁵); AN-AN-DŪL <u>ekallu</u>²⁶ palais²⁷, <u>šillulu</u>²⁸ abri, <u>šullutu</u>²⁹ cf. AN-DŪL; AN-BAR <u>parziltu</u> for; AN-BIR <u>mušlalu</u> moment de la sieste, <u>kararū</u> ardeur du soleil, insolation, AN-DAH-ŠUM <u>andahē</u> (légume à bulbe)³⁰; AN-DŪL <u>šullutu</u> partie d'un exta³¹; AN-DŪL/DUL₇ <u>šultu</u>, <u>andulu</u> protection, -abri³² AN-MŪL-LA/LŪ <u>anhullū</u> (plante à usage magique)³³; (* AN-KI-NU-DI cf. J-); AN-KU-A(-MEŠ) <u>ankuru</u> divinité protectrice, désignation d'étoiles (cf. CAD, A, 124 a).</p>

René Labat*, Florence Malbran-Labat, *Manuel d'Épigraphie Akkadienne* 6e édition (Paris, 1995), ISBN 2-7053-3583-8

* A szerző által használt Labat Szótár oldalai nem azonosak a MBE Nagy Lajos Király Magánegyeteme birtokában lévő Labat Szótár oldalával.

V. Melléklet

Szóháló elemzés

Kiss Barnabás

A vizsgálat anyagát a digitalizált Magyar-Angol szótár magyar része képezi, összességében 61.905 szó.
(MEK Virtuális Könyvtára, a „szótár” polcra Vonyó Attila gyűjtő és begépelő,
Drótos László: javított MEK ** változata.)

A grafikonokon az alábbi információk találhatóak:

I. Teljes Szóháló vizsgálata

I. 1 A vizsgált 61,905 szó kezdőbetű szerinti eloszlása

I. 2 A magánhangzók eloszlása

I. 3 A mássalhangzóval kezdődő szavak eloszlása

II. A szókezdő mássalhangzók eltávolítása

II. 1 Teljes egyezés (relatív eloszlás)

II. 2 Teljes egyezés az angol szavak esetén

III. 1 Kezdő egyezés (relatív elosztás)

III. 2 Kezdő egyezés abszolút elosztás

III. 3 Az f-v betűk összevonása

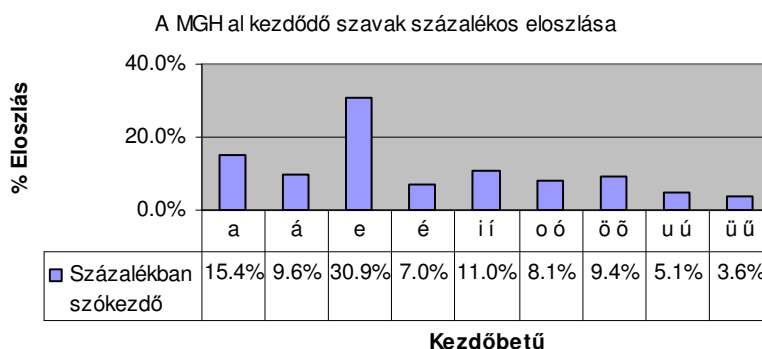
I Teljes Szóháló vizsgálata

I.1 A vizsgált Magyar szavak száma 61,905. Ebben a halmazban a kezdőbetű szerint csoportosítva az alábbi eloszlásban található szavaink. Átlag 3%:

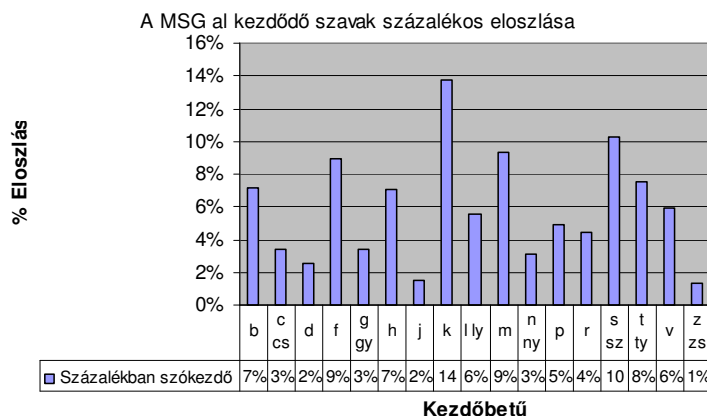
I.2 Magánhangzók eloszlása

A fenti 61,905 szóból 12,342 magánhangzóval kezdődik. Ebben a mgh-val kezdődő csoportban az eloszlás alább látható. Átlag 11%:

I.3 Mászhangzók eloszlása

A teljes 61,905 szóból 49,537 mászhangzóval kezdődik. (Az eredetileg 49,563 mászhangzóval kezdődőkből elhagytuk a W, X, Y-nal kezdő szavakat.) Ebben a msg-val kezdődő csoportban az eloszlás alább látható. Átlag 6%:

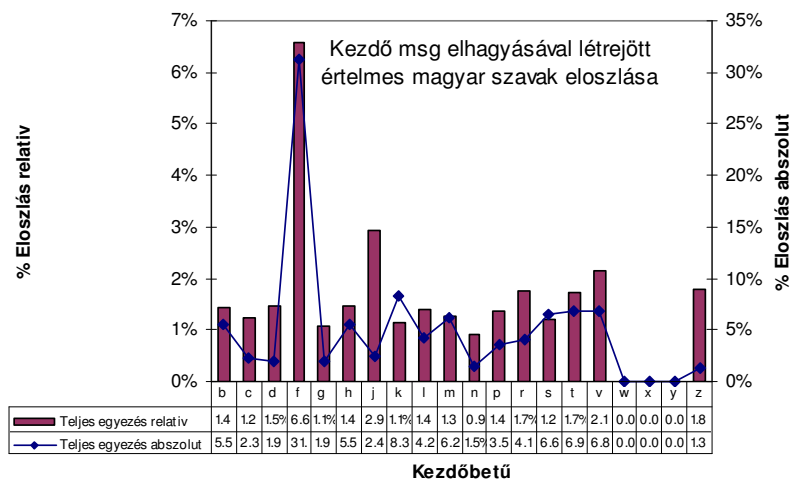

II. Szókezdő mássalhangzó eltávolítása

49,537 mássalhangzóval kezdődő szó első betűjét elhagyva is kaphatunk értelmes magyar szót.

II. 1 Teljes egyezés (relatív eloszlás)

Átlag: 1,54%

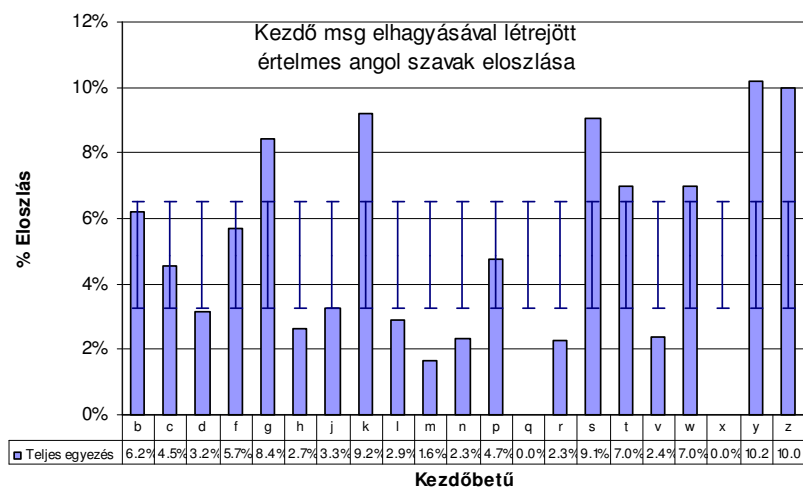

Megjegyzés:

- 1.) Mássalhangzóknál *c/cs, g/gy, l/ly, n/ny, s/sz, t/ty, z/zs* együtt szerepelnek
- 2.) Ha a Magyar-angol szótárból egy *f*betűs szót kiválasztunk, majd annak első betűjét elhagyjuk, a maradék szót 6-7% eséllyel megtaláljuk a többi értelmes magyar szó között. Ezeknek a szavaknak a többsége (78%) *el* vagy *él* kezdetű szó. Például: felad, felás, felfog, félre...)
- 3.) Érdekes módon a *v* betűvel kezdődő szavak első betűjének elhagyásakor nincs ilyen kiemelkedő kezdetünk. El- él maradványok: 11%, az er-ér viszont: 16% stb.

II. 2 Teljes egyezés angol szavak esetén (relatív eloszlás). Ellenőrző vizsgálat.

31,409 szóból 25,249 mássalhangzóval kezdődik. A mássalhangzóval kezdődő szavak elejéről az első betűt eltávolítva vizsgáltuk a maradványszavak megfelelését az eredeti szótárban. Ennek eloszlása látható alább: átlag: 4,66%

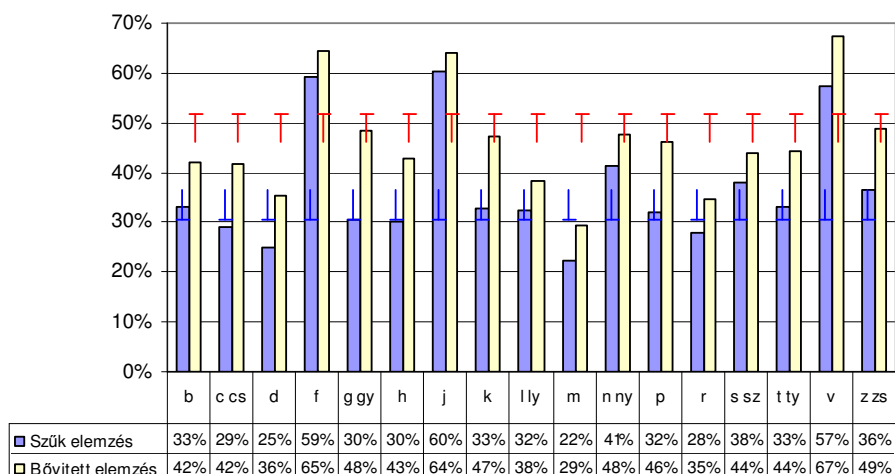

Példa: for - or, beagle – eagle, gout – out,

III. 1 Kezdő egyezés (relatív eloszlás)

A kezdő egyezéssel vizsgált eloszlás látható alábbi grafikonon. Ebben a csoportban a mássalhangzóval kezdődő szavaink kezdőbetűjének elhagyásával kapott értelmes magyar szavak száma, és az eredeti mássalhangzóval kezdődő szavak száma között tapasztalható arány látható. Átlag 37% (Szűk elemzésnél. Bővített elemzésnél az átlag 46%):

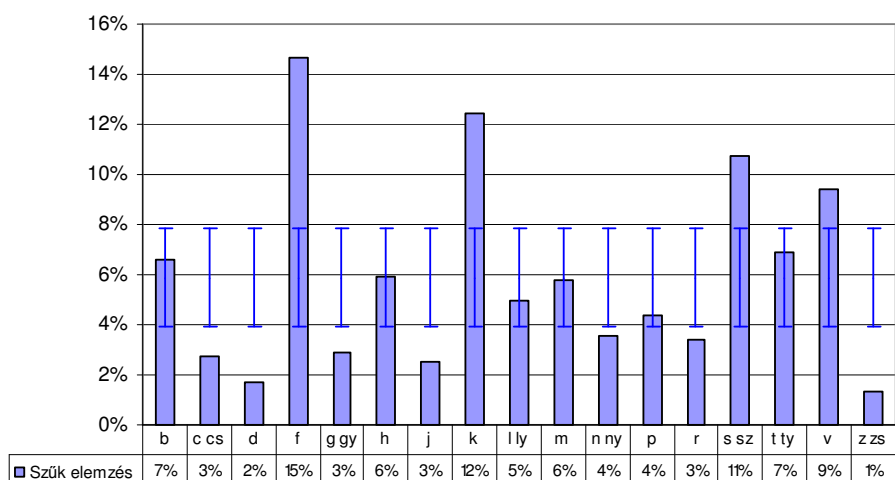
(Szűk elemzés csak a helyesírás szerinti megfelelést engedi találatnak, míg a bővített elemzés nem tesz különbséget a hosszú és rövid magánhangzók között. Pl. ír = ir, lo = ló,ős = ős de ér ≠ er, úgy ≠ ugy, öt ≠ őt)

Megjegyzés: viszonylag kevés szó kezdődik *j* betűvel, de azok olyanok, hogy a *j* elhagyásával, nagy, 62% körüli eséllyel értelmes magyar szócsonkok maradnak utána: *f-j-v* dominancia.

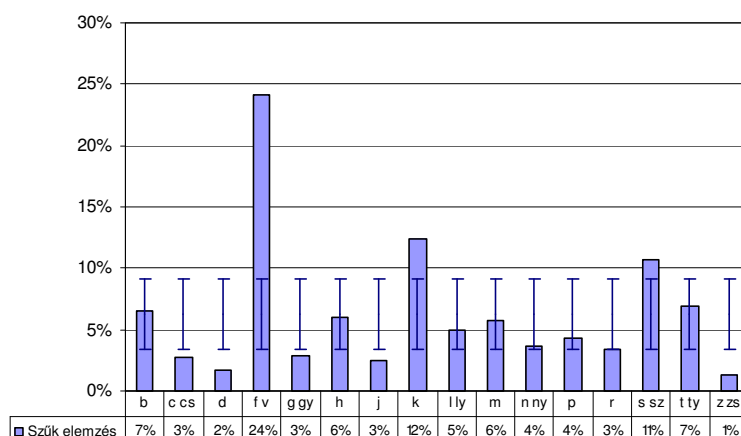
III. 2 Kezdő egyezés (abszolút eloszlás)

Az alábbi táblázatban csak az előző 49,537 mássalhangzóval kezdődő szó első betűjét elhagyva kapott értelmes magyar szavakat vizsgáljuk. Szűk elemzéssel 17,871 ilyen szót találtunk. Bővített elemzéssel ez az érték 22,719. Ebben a szűk elemzéssel kapott csoportban az eredeti mássalhangzó eloszlását ábrázoltuk a teljes 17,871 értékre kivetítve. Átlag 6%

Megjegyzés: A *j* betű szerepe a vele képzett kevés szó miatt csekély. Ugyanakkor a *k* és az *s/sz* megerősödtek. Az *f* és *v* tartották helyüket.

III. 3 Az előző vizsgálat megismétlése az *f* és *v* betűk összevonásával. Átlag 6%:

Megjegyzés: Jól látható az *f-v* dominancia

U.i. Ezt a fogalomkört természetesen nem lehet lezárni. Nyilvánvaló, hogy tanulmányunkban csak kis ablakot tudtunk kinyitni, melyen keresztül nyelvünk ősi szépségét, kincseit igyekeztünk felismerni. Az ismeretek közül még sok minden hiányzik, ill. meglévő részleteiben további kutatást igényelnek. A gyakran kimerítő idézeteket, mellékleteket, és kutatásaink legújabb eredményeit további gondolatok ébresztésére iktattuk tanulmányunkba, így kívántunk lehetőséget teremteni gondolataink pontosabb megítélésére. A fentiekkel kapcsolatos építő észrevételeiket az Antantenusz@yahoo.com e-mail címen juttathatják el hozzánk.

Monster, 2005 január 6.

Főlfelé forduló csodálatos rituális szarvas bronzból Kr. e. 13. századból (Hettita alkotás)
(Archaeology Odyssey 2005. január/február)

MESTERHÁZY ZSOLT

A KÁRPÁT-MEDENCEI ETNOGENEZIS TÖRTÉNETE

IV. Keleti honfoglalók Erdélyben

Szemle az Erdély története* c. könyvből

A korábbiakban javarészt a Magyarország története c. könyvre⁺ támaszkodva a Kárpát-medencébe érkező keleti honfoglalókat soroltam fel. Annyiban illendő kiegészítést tennem, hogy e 29 keleti ill. sztyeppei bevonulás egy kivétellel a mai Magyarország területére irányult. Emiatt jogosnak tűnik áttekintenünk az Erdély története⁺⁺ által Kr. e. 2000 tájától szintén régészeti tényanyagra való hivatkozással rögzített keleti eredetű bevonulásokat, "honfoglalásokat" is. Annál is inkább, mert ezeknek csak töredéke azonos mindkét területen, így végeredményben jelentősen megszaporodott a teljes Kárpát-medencébe irányuló keleti bevándorlók száma.

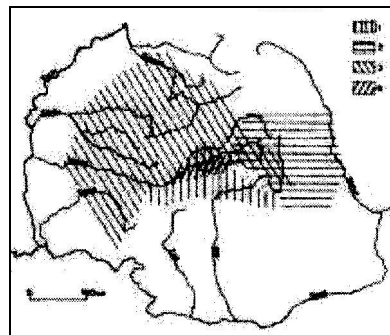
Erdély tehát önmagában is önálló célpontnak tekintendő a keletiek számára.

Korai bronzkor

30

"A nehezen induló fejlődésnek hamar vége szakad. I. e. 2000 felé újabb népmozgás idéz elő lakosságcserét Erdélyben: Macedónia és a Balkán hegység vidékeiről pásztorcsoportok húzódnak a Délkeleti-Kárpátok térségébe. Szállásaik Olteniában (Cotofeni I.-kultúra), Délnyugat-Erdélyben (Karácsonfalva, Tărtăria-Alsó-Tatárlaka) tűnnek fel, később (már a korai bronzkorban) Erdély egész területét elfoglalják (Cotofeni II., Kolozskorpád I.). **Szinte mindenütt megtelepednek, a nagy magaslatokon éppúgy, mint a vízparti réteken; gyakran hegyek barlangjaiban húzzák meg magukat.** Halottaikat - elsőként Erdélyben – elhamvasztják, de a korai időszak sírhalmai alatt (mint pl. Bedellő) még csontvázakat is találunk, gyakran okkerral behintve; ez talán keleti szomszédaiktól átvett szokás (Foltești II.-kultúra), de

lehet e végső fokon kelet-európai eredetű népességnél megőrzött hagyomány is. Sűrűn fölbukkanó szállásaik, s azok környezete jól illik e félnomád pásztor néphez. Valami egyszerű földművelésre utaló adatok csak a későbbi időben szaporodnak, ahogy hajlékuk is megváltozik: Kolozskorpádon már sárral becsapott sövényfalú, talpas vagy gerendapadlós házakban él egy kései csoportjuk.

3. térkép. Kései neolitikum és rézkor

1 = Petrești-kultúra;

2 = Cucuteni-Erőd-kultúra;

3 = Tiszapolgár-, Bodrogresztúr-kultúra;

4 = Cernavoda III.-kultúra

Noha majdnem azonos környezetből származik ez a népesség, mint a Cernavoda III.-kultúra népe, edényművessége egészen más. Magas fülű, ferde szájú mericéik, gömbös hasú bögréik, urnáik, aszkoszaik a korai (Cotofeni I.) időszakban csak bemélyített rövid vonalakkal, vonalazott sávokkal fedettek hasonló díszítést és néhány hasonló edényt a Cernavoda III.-kultúra népe is használ), később ezeket lencse alakú díszekkel is körítik (Cotofeni II.). Megjelenik a mészbetét elhelyezésére szolgáló böködött vonal is, főként Erdély területén.

31

A Cotofeni II.-Kolozskorpád-kultúra korszakában Délkelet-Erdélybe a Kárpátokon túli pásztortörzsek nyomulnak be.

* <http://mek.oszk.hu/02100/02109/html>

+ Akadémiai Kiadó Bp. 1988.

++ I. m. 1. kötet

32

A Foltești III.-Zăbala-kultúra népe a Háromszéki-medencéből (Zabola) és Brassó környékéről (Gesprengberg) a középső Maros vidékére is eljut (Vládháza, Nándor). A telepeket alig ismerjük. Halottaikat felhúzott lábbal fektetik oldalukra, hol egyszerű sírgödörben, hol földhalommal borított kőládába. Gömbös hasú, kétfülű edényeik, magas, hordó alakú amforáik, lécbordás durva fazekaik nemcsak kelet, hanem nyugat felé is vezetnek bennünket, ahol hasonló darabok a Közép-Tisza vidékén tűnnek föl (Hatvan-kultúra). Emlékanyaguk néha a Coțofeni-kultúra népességével is keveredik, ezért lehetséges a két nép helyenkénti összeolvadása.

33

A Foltești III.-Zăbala-kultúra népének helyére hamarosan újabb bevándorlók kerülnek Délkelet-Erdélyben (és Havasalföld egész területén), a korai bronzkor közepe felé: a **Glina III.-Schneckenberg-kultúra** népe. Az új telepések kiemelkedő magaslatokra építik föl falvaikat, kicsiny boronaházaikban tűzhely állt. Fal mellett kőből emelt lócát is ismerünk. Állataik között sok volt a juh, agancsekéik primitív, de ekés földművelésre utalnak.

34

A kora bronzkor végi Glina III.-Schneckenberg- és Cîlnic-kultúrák életének végén Erdély keleti, északkeleti részén egy, főleg zsinédíszes kerámiát gyártó csoport jelenik meg. A Csíki-medence lakosainak emlékanyagát (Jigodin-kultúra) sok vonás köti a Glina III.-Schneckenberg-kultúrához, ugyanakkor edényművességük néhány megfelelőjét az Északi-középhegység kora bronzkor végi népességénél találjuk meg (Hatvan-kultúra).

Középső bronzkor

35

A korai és középső bronzkor fordulóján Délkelet-Erdélybe, a Háromszéki-medencébe moldvai csoportok vándoroltak be. A Monteoru- és Costișa-kultúrákkal rokon a Ciomortan-kultúra népe. A csíksomortányi Várdombon fölépített telepüket sánccal erősítették meg. Kétfülű korsóik, gömbös testű táljaik, csészéik közül egy-egy bekerült felhúzott lábbal oldalt fektetett halottjaik sírjába is.

Néhány erődített telepükön nem élhettek sokáig.

36

A Monteoru-kultúra újabb csoportjainak beáramlását nem tudták megakadályozni, s Erdély nyugatabbi részeire húzódtak. Edényeik jellegzetes, bekarcolt háromszögdíszre, a beböködött pontokkal kitöltött vonalpár, a széles szájú bögre, később a Wietenberg-kultúrában tűnik föl.

E kultúra - Erdély középső bronzkori népességének legjelentősebb hagyatéka - **mindenütt előbukkan a hegyektől körülzárt medencében**. Kialakításában a Coțofeni- (Cîlnic-) kultúra népét gondolják a legfontosabb résztvevőnek, föltéve, hogy

37

abban a Barcaságba betörő havasalföldi **Tei-kultúra népe** is szerepet játszott. Csakhogy a

38

Wietenberg-népesség anyagi kultúrájának legkorábbi emlékei északon (sőt: Erdélyen kívül) kerültek elő (Derzsida). Itteni, korai anyaguk nagyon sok vonásban rokona a Tiszántúl kora bronzkori

39

Ottomány-kultúrájának, a Ciomortan- s a Tei-kultúra népének befolyását csak később figyelhetjük meg (Wietenberg II.). Az Ottomány-kultúra emberei elhamvasztják halottaikat, ahogy Erdély középső bronzkori lakosai is, akiknek szomszédai az Alföldön s a Kárpát-medencén kívül is csontvázasan temetkeznek. Úgy tűnik, a középső bronzkor elején a Tiszántúl népessége benyomult Erdélybe (hagyatékuk Désen és az Aranyos menti Bágyonon is feltűnik), s ott a Ciomortan-, s egészen délen a Tei-kultúra népével keveredett. Nem zárható ki, de kevés a valószínűsége annak, hogy a Cîlnic-kultúra népe részesévé lett volna Erdély ekkori lakossága kialakításának.

A Wietenberg-kultúra népe Erdély egész területét elfoglalja, Dél-Erdélyből is elúzi-magába olvasztja a Tei-kultúra csoportjait. Csupán a Hargitán túli terület nem kerül birtokukba, a Háromszéki-medencében a Ciomortan-kultúra népét kiszorító Monteoru-kultúra veti meg a lábát.

A Wietenberg-kultúra telepei folyók alsó teraszán, fennsíkokon s jól védhető csúcsokon bukkannak

föl, épületeik borona- vagy talpasházak, de találunk földbe mélyített kunyhót is (Radnót). Meglepően kevés a földműveléshez kapcsolódó emlékük, jelentős viszont vadászatuk és az állattenyésztés, elsősorban a marhatartás. Mivel az erdélyi fémlelőhelyek kizárólagos birtokosai, gabonát nyilván aranyért-bronzért kaptak cserébe szomszédaiktól.

A Kelet-Közép-Európában használt bronztárgyak, arany ékszerek minden fajtája előkerült területükön, de csak ritka kivételként elrejtett kincsleletből. Pedig a kincsleletek mintegy gyűrűt alkotnak határaikon. Ezért is, és „fellegváraik” megléte miatt is számolnunk kell egy számban erős, harcos arisztokráciával. Keleties bronzbalták, korongos fokú csákányok mellett ugyanolyan vívőtőröket használnak fegyverként, mint a műkénéi akhájok (Sáromberke, Énlaka, Gyulafehérvár stb.). A hosszú törökkel vívott harc szokatlan Kelet-Közép-Európában, ahogy különös az is, hogy a környező területektől eltérően Erdélyben nincs adatunk a ló háton való megülésére - de hát a hosszú tör lóháton nem is volt alkalmas fegyver.

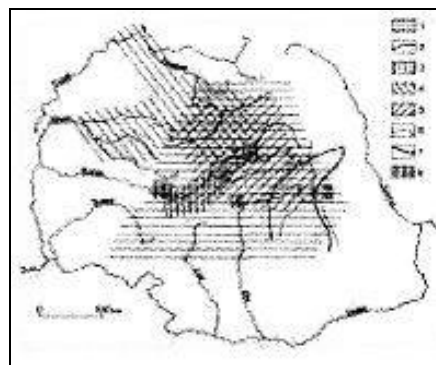
Mivel a Wietenberg-kultúrát egyéb vonások is kötik a műkénéi kultúrához (főként a gyakori spirális díszítést szokás idézni), nem lehetetlen, hogy a 16-15. században délről érkező harcosok uralkodnak Erdélyben a helyi lakosság fölött. Ez az arisztokrácia gazdagságát mind több és több érc kibányásztatásával s az előállított fémeszközök eladásával gyarapította. A fémművesek gyártmányai többnyire a Wietenberg-kultúra népének területén kívül bukkannak elő, ahol a kereskedők könnyen kincséhes idegenek kezébe eshettek. Így kerülhetett földbe Cófalván (a Monteoru-kultúra területe) aranybaltákból, -korongokból és más ékszerekből álló szállítmány, vagy a havasalföldi Perşinari-on (a Tei-kultúra népének birtoka) az arany kard-és törkészet. Talán hasonló oka lehet több más lelet elrejtésének is a Wietenberg-kultúra határain.

Az arany hozta jólét az élet minden területén megmutatkozott. Földmunka nem kötötte asszonykezek díszes háziipart varázsolnak, ebből csak gazdagon díszített agyagedényeiket ismerjük jól. A gömbös testű fazekakon, füles csészéken, tálaikon bekarcolással, pecsételéssel meandereket és spirálisokat rajzolnak. A változatossá váló szertartásokhoz aszkoszokat, több szájú keverőedényeket

és szekérmolleket készítenek. A kultuszépítményekben díszített, szent tűzhelyek állottak, mint a névadó - Segesvár melletti - Wietenbergen is.

40

A 14. század végén a Kárpát-medencébe közép-európai pásztortörzsek törnek be északról. A láncreakciószerűen meginduló népmozgások közvetve közvetlenül megingatják az erdélyi kovácsok, kereskedők, katonák gazdaságának alapjait. A jól ismert utakon, ahol addig árujukat szállították, soha nem látott emberek kóborolnak. Menekülő csoportok Erdélybe is betörnek, a helybeliek elássák értékeiket, hogy aztán többé ne találjanak rá rejtett kincsükre (Igenpataka, Déva, Somogyom). A Maros mentén az elűzöttek után vonuló „halomsíros” népesség birtokba veszi Dél-Erdély területét, hagyatékuk Szeben környékén (Hermány), a Mezőségben (Mezőbánd, Malomfalva) és a Hargitán túl is föltűnik (Kézdiszentlélek). Az Alföld egykori lakosaival együtt megszállják Dél-nyugat-Erdélyt is (Déva, Vajdahunyad). A Wietenberg-kultúra népének egy része a hegyekbe vonul (ekkor keletkeznek barlangi telepeik), a többség azonban északra húzódik. Itt, a Szamos mentén, Máramarosban és Kárpátalján a Gyulavarsánd-kultúra népével együtt védik magukat a délről és nyugatról is szorongató „halomsírosok”, illetve az azokkal keveredett népcsoportok ellen. Egyebütt a népi egységek szétzilálódtak, a kis létszámú közösségek a megelőző korszakhoz képest sokkal alacsonyabb szinten éltek.

4. térkép. Korai és középső bronzkor

1 = Cofofeni-kultúra:

2 = Glina III.—Schneckenberg-kultúra:

3 = Cílnic-kultúra; 4 = Ottomány-kultúra;

5 = Wietenberg-kultúra; 6 = Tei-kultúra;

7 = Monteoru-kultúra; 8 = halomsíros kultúra

A megállapodott viszonyok, a nagyobb területi-népi egység hiányában Erdély a késő bronzkor korai szakaszában a keleti sztyepek pásztorainak könnyű zsákmánya lesz. Ezt a népmozgást nem jelzik elrejtett kincsek, mert a helyieknek alig volt mit elrejtteniük. A Kárpátok szorosain benyomuló új foglalók, a

41

Noua-kultúra népe északon a Szamos középső folyásáig, nyugaton az Érchegységig terjeszkedik. A Szamos mentén néhány csoportjuk eljut a Kelet-alföldre is, ahol elkeveredik az amúgy is egyes helyi lakossággal (Berkesz-Demecser-csoport).

E marha- és juhtartó nép telepeit alig ismerjük, Moldvában könnyű szerkezetű faépítményeik állottak, ezek bizonyára megvoltak Erdélyben is. A temetőben (Brassó-Keresztényfalva, Hermány, Tövis stb.) felhúzott lábbal oldalukra fektetve nyugosznak halottaik, vagy csupán hamvaik kerülnek földbe. Egyszerű bordadíszes fazekaik, kétfülű bögréik jó része a Monteoru-kultúra magukba olvasztott csoportjaitól származik. Három-élű csont nyílhegyeik, lovaik kantárjának háromlyukú csontzabla oldaltagja, a bütykös nyakú bronztűk, horgas nyelvű sarlók messze keletre vezetnek, a Dnyeszter és a Dnyeper között élt Szabatinovka-kultúra népéhez. Ezek a protoeuropidok (Erdélyben alpi és mediterrán embertani alkatok is föltűnnek) valószínűleg óiráni nyelvet beszéltek, így a Noua-kultúra népének Kárpát-medencei megtelepedése az első irániak itteni megjelenését jelenti.

Sajátos, hogy Erdély új lakóinak jellegzetes fém-tárgyai nagyobb mennyiségben nem az általuk lakott területen, hanem azon kívül, a Felsőszőcs-kultúra határain belül kerülnek elő. A hódítók fegyvereit, eszközeit - úgy tűnik - a késő bronzkori lakosság, a Wietenberg-kultúra népének utódai készítették. A két nép közötti kapcsolat helyenként sajátos szimbiózist eredményezett: **Oláhlápos kurgánjaiban** egymás mellett tűnnek föl a Felsőszőcs- és Noua-kultúrák népeinek emlékei.

Valamikor az I. évezred kezdetén Erdély és a Szamos-Tisza-vidék lakói elrejtteni kényszerülnek felhalmozott kincseiket (Felőr, Domahida, Opályi). Vagyonukat azonban inkább csak a Felsőszőcs-kultúra emberei ásták a föld mélyébe, mint Fel-

őrön és Domahidán. A Noua-kultúra népének nagy többsége keletre menekült, csak hogy úrból szolgává ne legyen.

42 (Urnamezősök, Kr. e. 1000)

Az újabb hódítók, a **Gáva-kultúra** népének közösségei sorra birtokukba veszik a Küküllő mentét (Medgyes), az Olt völgyét (Réty), a Mezőséget és a Szamos vidékét (Oláhlápos). Telepeik között előfordul, lakásaik talpas vagy boronaházak, ovális vagy négyszögletes, földbe süllyesztett kunyhók, amelyek közepén tapasztott tűzhely állott. Főként szarvasmarhát tartanak, jelentős lóállományuk van. A nagyszámú bronzsarló ellenére is kisebb jelentőségű volt a földművelés, a hús nagy részét is vadászattal szerezték.

Megtelepedésük után **újra felvirágzik az Érchegység környékének bronzművessége**. Szinte minden eszköz, szerszám, fegyver és ékszer bronzból készül: fejszék, sarlók, kardok, lándzsák, övek, tűk, bográcsok majdnem számtalanul kerülnek a földbe ástott raktárleletekbe, mint Ispánlakán, Felsőmarosúváron, Nagysinken és Marosfelfalun (Cincu-Suseni-„horizont”).

A halottait elhamvasztva, urnában elásó **Gáva-kultúra népe és a vele rokon csoportok** mind nagyobb területet kerítenek birtokukba a késő bronzkor végén. Telepeiket-temetőiket Erdélyen kívül megtaláljuk a Bánságban és Tiszántúlon, a Kárpátoktól keletre Galíciában és Besszarábiában (Holihrad és Kisinyov-kultúra). Egyes csoportjai még a Dnyeper vidékére is eljutnak az erdős sztyeppen. A Kárpátoktól délre, Havasalföldön és Észak-Bulgáriában is olyan népesség lakik e korban, amelyik anyagi kultúrájának maradványaiból ítélve a Gáva-kultúra népéhez hasonló nyelvet beszélhetett (Babadag- és Pšeničevo-kultúra). Ez a terület nagyjából a dákok, géták, műszök később ismert lakhelyeivel azonos.

A kései bronzkor vége és az említett népeknek az antik forrásokban való föltűnése között nem számolhatunk olyan jelentőségű népmozgalmakkal, amelyek a népesség zömének kicserélődéséhez vezetnének ezen a nagy kiterjedésű területen. Ezért valószínű, hogy a **Gáva-kultúra és a rokon emlékcsoportok a dákok, géták, műszök elődeinek hagyatéka**. Eredetük világos: a helyi, középső bronzkori lakosság helyben maradt közösségei és a hódító halomsírosok lassú összeolvadási folya-

matának végeredménye a **közös vagy hasonló nyelvet beszélő népek kialakulása a késő bronzkor végére**. A késő bronzkor közepén a stabilizációt segíti elő egy

43 (szkíták, 750 körül)

keleti eredetű lovas népcsoport szervező ereje is. Igaz, uralmuk nem tartós: kaukázusi baltáikat, sajátos kantártartozékaikat más kincsekkel együtt még jóval a késő bronzkor vége előtt elrejtteni kényszerülnek, nemcsak Erdélyben, hanem a Duna-túton és a Dráva-Száva közén is (Felsőmarosújvár, Ispánlaka, Karánsebes, Kőfarka). Velük együtt - úgy látszik - feltűnnek a vasművesség első nyomai (Oláhlápos, Bogda, Babadag). Erdélyben ezután hosszabb békés fejlődés tanúi lehetünk, a kovácsok főleg fejszékét és sarlókat gyártanak, mint a késő bronzkor vége felé elrejtett raktáraikból kiderül (Mojgrád, Pusztatóti stb.). Ezek a szerszámok fegyvernek is alkalmasak voltak, mégis főleg a gazdálkodást segítették. A bányászok és kereskedők nyugalmas életének a késő bronzkor lezáródásakor vége szakad. A Duna vidékén, a Kárpát-medencében ekkor újra

44

ázsiai lovascsoportok tűnnek föl, alaposan megbolygatva a parasztfalvak lakóit. A különböző népekből összeverődött jövevények - sokszor egymással is harcban - egész falvakat telepítenek át, néha nagy területeket néptelenítenek el. A népmozgások hullámainak lecsillapodása után különböző, néha egészen kicsi, többnyire kevert etnikumú közösségek jelennek meg a Duna mentén (Balta Verde-, Bosut-, Dálya-, Mezőcsát-csoport). A Gáva-kultúra és a rokon csoportok területén belső lakosságcsere történik, így Erdély késő bronzkori lakosságának nagy része is elvándorol az események következtében, alighanem a Kárpátokon túlra. Elhagyott falvaikat a jövevényekkel együtt Al-Duna-vidéki, kisebb részben dél-dunántúli telepések foglalják el.

A Basarabi-kultúra népének első elemei a Maros középső folyása mentén föl (Gyulafehérvár, Tártaria-Alsó-Tatárlaka stb.), később az egész Erdélyi-medencében megtelepülnek (Marosvásárhely, Maroscsapó, Kolozsmonostor). Itteni telepeiket a havasalföldiekkel ellentétben huzamosabb ideig használják, gyakran meg is erősítik. Sövényfalú, sárral tapasztott házaik között gyenge szerkezetű

felszíni épületek is emelkedtek, főként állattartásból éltek. A népesség jelentős része fémművességgel foglalkozhatott; jellemző, hogy a határvidéken olyan leletek kerülnek elő, amelyek az erdélyiek által nem (vagy igen ritkán), de a környéken használt bronztárgyakat tartalmazznak (Marosportus, Alvinc, Vajdék).

Kifejlett vasművességgel találkozunk; a fegyverek, szerszámok után a lószerszám részei, majd a ruhatartozékok is mind gyakrabban vasból készülnek. A jövevények hamar elhagyják bronzból gyártott alkalmosságait, így a korábbi bronz kantáralkatrészek (Maroscsapó) helyett vasablakot kezdenek gyártani (Maroscsapó, Maroskeresztúr); formára ugyanolyanokat, mint előbb bronzból. Fegyvereik - kardok és akinakészek („szkíta” török) - gyakran hasonló formájúak, mint a késő bronzkori, nyitott karikás markolatvégű kardok (Aldoboly, Maroscsapó). Előfordulnak egyélű, görbe hátú török is, olyan T alakú markolattal, amilyeneket szomszédai,

45

a Balta Verdecsoport sajátos fegyverein találunk (Miriszló, Borosbenedek).

Aranyfeldolgozásukról nem sokat tudunk, azonban gyanítható, hogy a Kárpátok vidékének több aranytárgya itt készülhetett, mert a Mihályfalván előkerült korai leletben többek között megtalálható a dályai kincs karperecének és a michalkowói kincs szárnyas gyöngyének párja. Később is csak elvétve tűnnek föl aranytárgyak, ezért valószínű, hogy többnyire a kereskedelemnek dolgoztak.

Ez a szigorúan rítustartó kora vaskori népesség kétségtelenül közeli rokona a kelet-európai szkítáknak. Az 5. század végén író - de Hékataiosz 6. század végi adatait használó - Hérodotosz pedig úgy tudja, hogy a Maros az agathürszöktől folyva ömlik a Dunába (IV, 48). Másrészt az agathürszök a neurok szomszédai (IV, 125), az utóbbiak viszont a Bug mellett, a Türasz (Dnyeszter) forrásvidékén laktak (IV, 17, 51). Ezek az adatok nemcsak Erdélyre vonatkoztathatók, hanem a Kárpát-medence egész keleti felére vagy általában a Kárpát-medencére.

A 6. század végén Dareiosz perzsa király szkíták elleni európai hadjárata idején az agathürszök a szkíták ellen fordulnak. Ez perzsa-agathürsz kapcsolatára, potenciális „szövetségre” utalhat, s en-

nek fényében figyelemre méltó, s talán nem véletlen, hogy Dareiosz egyik felirata éppen Erdélyben, Szamosújvárott került elő.

Hérodotosz (vagyis Hékataiosz) azt mondja, hogy az agathürszök finomak és arannyal ékszerkeztek, nőközösségben élnek (IV, 104). Utóbbi csoportra vagy többférjűségre vonatkozhat, itt alighanem a második értendő. Mindenesetre az erdélyi temetők kései korszakára (nagyobb részük ide tartozik: Csombord-típus) a hékataioszi adatok alig illenek, természetesen hát, hogy a korai időkre kell vonatkozzanak.

Az erdélyi agathürszök 500 körül még terjeszkednek, jellegzetes készítményeik megjelennek az Alföld keleti felén (Ártánd).

46

Amikor az 5. század elején erre a vidékre **havasalföldi (Ferigile-kultúra)** és **közép-balkáni csoportok települnek**, földjük ugyan alföldi birtokaikat, erdélyi telepeik viszont békében maradnak. A Kárpátokon belül s kívül elterjedt fémmunkákból (tükrök, akinakészek, tegezárak stb.) azt is tudjuk, hogy továbbra is ők látják el a szomszéd vidékeket (néha távolabbi területeket is) közkedvelt szkíta tárgyakkal. A görög világ látóköréből azonban eltűnnek. Hérodotosz még említi egy, az 5. század közepe felé élt királyukat, Szpargapeithészt (IV, 78), utoljára pedig Nagy Sándor tanítómestere, Arisztotelész nevezi meg őket: szerinte törvénytisztelők és éneklük törvényeiket (*Problemata* 19, 28). A 4. század közepén még Erdélyben éltek. Ezután - a régészeti anyag tanúsága szerint - nem temetkeznek többé az agathürsz temetőiben, Erdély lakosai magukra hagyják halottaikat, s szinte maradéktalanul elvándorolnak. Menekülésük oka:

47

a kelták megjelenése. Ezek már a 4. század végén föltűnnek a Balkán hegység keleti felén, 335-ben békeköveteket küldenek Nagy Sándorhoz, majd a Balkán hegység környékén Kasszandrosz veri vissza támadásukat.

Az elnéptelenedett Erdély egy időre hazát kereső csoportjaik kezére jut. A betelepítés régészeti nyomai jobbra a 3. század elejétől figyelhetők meg, addig csak néhány - Balkánt is megjárt - harcos temetkezését ismerjük (?Oláhszilvás). A

korai kelta stílusú leletek, amelyeket az erdélyi La Tène-anyag többségétől eltérően kelták hagyatékának tarthatunk, jellemző módon az Érchegeység közelében (Nagyenyed, ?Oláhszilvás) és a Sajó, Nagy-Szamos vidékén (Újós - ha ide tartozik -, Erked, Csépán) található. A későbbi Dacia erdélyi részének lakosai között csupán egyetlen, valószínűleg kelta eredetű népcsoportot ismerünk, a **kotinokat-kotenszket** (Ptolemaiosz III, 8, 3., ILS 8965). Ezek másik, az Északi-középhegység nyugati felén megtelepedett részéről Tacitus azt írja, hogy - szégyenszemre -vasat bányásznak (*Germania* 43). Az adatok közötti összefüggés megengedi, hogy a daciai kotinokban a 3. századi kelta telepések utódait keressük. Ezek azonban számban elenyésző, de jelentős kisebbségét alkották Erdély kelta kori lakosságának.

48

A betelepülő népesség zöme **alföldi dákokból** állt (Vekezug-csoport), Az Erdélyi-medence lakosságának kultúrája ettől az időtől kezdve, a dák királyság korára fokozatosan átalakul. A sávosan festett edények ugyan még az i. e. 1. században is bekerülnek a sírokba (Baráthely-Paratély), s a vasművesség hagyományai töretlenek, a műveltségi rétegek azonban kiélezülnek egy újjal:

49

a „dák várak”, a „dák ezüstleletek” pontusi költődésű anyagával. Ebben a folyamatban **havasalföldi és moldvai népcsoportok beáramlása is fontos tényezőnek tűnik: hogy** Boirebisztasz királyságának határain belül vagy e királyság létrejöttének előzményeként, ma még nehezen eldönthető kérdés. A Fekete-tenger menti görög városokkal való szoros kapcsolat, a **dákok és geták** közös fennhatóság alá kerülésére mutató adatsor azonban vonatkozásaiban inkább a dák királyság történetének része.

A dák népről szóló legkorábbi híradások kora és hitele vitatott. Nem valószínű az az ókori feltételezés, amely szerint az újattikai komédiákban (i. e. 4. sz.) szereplő Daosz nevű rabszolgák dákok lettek volna, mert a dákok első biztos említése legalább két évszázaddal későbbi időre vonatkozik, a rómaiak pedig még ennél is később, 76-73 között érték el először a Dunát. Adataink használ-

hatóságát egyrészt az korlátozza, hogy a részletes elbeszélő forrásoknak csak kivonatai maradtak ránk, ezekben pedig az egyes népekre vonatkozó történeti visszapillantások gyakran több korszak eseményeit tömörítik. Nem tudott ezért a kutatás egyetértésre jutni abban a kérdésben, hogy Oroles dák király valamikor az i. e. 2. században harcolt-e keleti szomszédai, **a kelta basztarnák** ellen, vagy pedig ennél egy jóval későbbi, bár éppígy meghatározhatatlan időpontban. Nincsen eldöntve az az alapvető kérdés sem, hogy Rubobostes király, akinek egy forrásunk a dák hatalom megnövekedését tulajdonítja, az első jelentős dák uralkodó volt-e valamikor az i. e. 2. században, vagy pedig neve egyszerű elírás a dák hatalmat eddigi tudásunk szerint valójában megalapozó Burebista király neve helyett. A másik nehézség a dákok kétféle elnevezéséből adódik. A Balkán félsziget keleti felét, az alsó Duna völgyét és Erdélyt lakó trák nyelvű törzsekre több megkülönböztető elnevezést használtak a görög és a római irodalomban. A görög kultúrával igen korán kapcsolatba került tulajdonképpen trákok lakták a Balkán hegységtől délre fekvő és Macedóniával kelet felől határos területet, a geták a Balkán hegységtől északra és az alsó Duna partján elterülő vidéket. A **görög források az erdélyi dákokat, akik a trák nyelvű népek közül utolsónak kerültek az antik világ látókörébe, szintén getáknak nevezik, a görög forrásokból merítő római történetírók pedig gyakran önkényesen dáknak fordították a „geta” népvét akkor is, amikor a tulajdonképpen getákról volt szó. Épp ezért kritikával kell kezelnünk azokat a szórványos adatokat, amelyek a dákok részvételét említik egyes olyan harcokban, amelyeket a rómaiak az i. e. 2. és 1. században Macedónia északi határán vívtak különböző trák, geta és kelta törzsek ellen.**

50

A 116-118-as **szarmata** háború megmutatta, hogy Daciának kevés a jelentősége a Dunától délre eső provinciák védelmében, a támadások megelőzésében. A

51

jazigok a tartomány nyugati, a roxolánok a keleti oldalán, tehát a Bánságon és Havasalföldön keresztül betörhetnek a birodalomba, s ezt az új tartomány sem tudja megakadályozni. Dacia Porolissensis völgyekkel tagolt hegyeinek néhol sűrű

táborsora

52

az észak felől támadó **szabad dák, dák kultúrájú kelta törzsek (anartii), valamint a később szintén észak felől érkező germán törzsek (buri) betöréseitől védte a tartományt.**

53

Ezek a dákok a tartomány északi és keleti szomszédságában élők, meg nem hódított vagy a dák háborúk után elmenekült, ún. **„szabad dákok”, valamint a karpok és a kosztobókok** voltak. A 2. század közepétől az északnyugatról délkelet felé tartó

54

gót vándorlás a birodalom határain, a Kárpát-medence északi felében élő népeknél, a markomannoknál, a kvádoknál, a jazigoknál, kosztobókoknál eleinte nyugtalanságot, majd háborús feszültséget, végül másfél évtizedig tartó súlyos háborút okozott." (Kiemelések tőlem.)

A többi bevándorlás ismert a korábbiakból:

55

Szarmaták a Partium északi részén

56

A hunok Kr. u. 380 után

57

Az avarok 568-ban

58

Az avaroktól lemaradó három törzs 598 táján

59

A griffes-indás nép - László Gyula népe - 670 körül

60

Árpád népe 895-ben

61

Besenyő és kun részlegek betelepülése

Kezdetben az EGY honfoglaláshoz képest a III. fejezetben tárgyalt 29 hatalmas számnak tűnt. Most Erdélyt is áttekintve 60 körül járunk,

és még nem esett szó a Felvidékről, a Kárpát-aljáról és a Délvidékről. Feltehető, hogy utóbbi területek is bővítik majd a bevonulások számát, így elvileg akár 70-es nagyságrend is elképzelhető már.

Mindenképpen új helyzetben vagyunk a Kárpát-medence és a sztyeppe kapcsolatainak, viszonyának feltérképezése során. Nyilvánvalóan, sőt elkerülhetetlennek látszik új magyarázat a kapcsolat mikéntjére.

A magyarázat egyik fele részleteiben olvasható korábbi könyvemben, *A magyar ókor*-ban. Ebben felvázoltam a Kárpát-medence és a sztyeppe népeinek okkal feltehető közös eredetét, amelynek gyökereit a kőkori időben a gravettiek – őskárpátiak szétáramlásában véltem felfedezni. Sokat segítettek azok a kutatók is, akik 40 000 éves távlatokban gondolkodva tettek közzé a Kárpát-medencével vagy éppen a teljes Euráziával kapcsolatos elgondolásokat.

A magyarázat másik fele nem várt helyről érkezett. Mario Alinei olasz nyelvészprofesszor 2003-ban Bolognában megjelent *Etrusco: una forma arcaica di ungherese* c. könyvében írja, hogy a sztyeppe népe az őskőkori eredetű a paleolitikumból, mely egységes népi jellegű és egy nyelvű műveltséget mutat.

Egyelőre elégedjünk meg azzal a feltételezéssel, hogy Árpád honfoglalása nem választható le a többi 55-70-ről. Értelmetlen tovább tagadni a sztyeppei bevonulók egymással fennálló szerves kapcsolatait műveltségükben, nyelvükben, vallási képzeteikben. Legfőképpen pedig az vált értelmetlenné, hogy Árpád népét valami rokontalan finnugor népségnek tekintse a magyar történetírás. Annál is inkább, mert ugyanakkor a magyar régészet finnugor bevonulást még sohasem írt le. Márpedig ha soha senki nem írt le ilyet, akkor mi értelme lenne a "finnugor" Árpádról akár egyetlen szót is ejteni (akit egyébként "turk"-nak tartanak)? Tovább rontja a finnugorok elméletét két hun szó példája. A magyar "kéz" = hun "kezi", a "vér" = veri". Ezek történetesen a finnben is megvannak. Eredetük azonban korántsem biztosan finn eredetű. Lehet hun, de lehet az őseurázsiai ragozó nyelv hagyatéka is. E példával csak arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy ab-

ba kellene hagyni azon ásatag gyakorlatot, ha magyarral rokonítható szavakat fedeznek fel más nyelvekben, csakis és kizárólag mi lennénk az átvevők. Kellő vizsgálatok hiányában ezt a hunmagyar viszonylatban sem tekintem járható útnak.

A szerves műveltség kutatása az utóbbi 15-20 évben jelentős eredményekre jutott Magyarországon, de nyelvi leletekre várnunk kellett egészen a legutóbbi évig, amikor Dr. Detre Csaba engedélyével egy kb. 400 szavas hun nyelvi mintaanyagot némi nyelvtan kíséretében közzétehettem a világhálón. (www.kitalaltkozepkor.hu), amelyet kérésemre dr. Timaru-Kast Sándor a keltával is összevetette. (www.kitalaltkozepkor.hu) Ezek a szerző szerint Kr. u. 500 és 700 közti kaukázusi és krétai nyelvállapotokat rögzítettek. Első benyomásunk szerint a közölt szókészlet kb. fele azonosságot vagy hasonlóságot mutat a mai magyarral, míg a feltárt nyelvtani gyakorlat hiba nélküli azonosságokat sejtet. Így pl. a "mi vagyunk" = "minkh vogyjmunk" visszaköszön Árpád-kori iratainkból is, de parasztembereink mai szóhasználatából is.

Kérdés ezen túlmenően, hogy a hunnal nem egyező szókinccs tekinthető-e a Kárpát-medencei magyar nyelv hagyatékának? Kérdés lehet az is, hogy két azonos elven építkező nyelv között mennyi idő - hány ezer év - alatt keletkezik annyi eltérés, amennyit itt fellelni lehet? Kérdés lehet az is, hogy e leletnek milyen a viszonya a török, finnugor és ún. indoeurópai nyelvekhez?

Detre szószerkezetében szerepel a "madü" = nagy szó is. A kínaiak emlékeznek egy "Modu" nevű hun királyra, "Madüész" méd-szkíta királyként veri szét az asszír birodalmat, Kisázsiaiban "Midász" király 40 méteres kurgánt kapott sírhelyül. Nem sok egy kicsit a nevek megjelenése? Dehogyan, mind nagy királyok voltak, de csak most tudunk velük valamit kezdeni a hun szavak ismeretében. Ugyanígy 2004 júniusában elhangzott előadásában Czeglédi Katalin nyelvész az eurázsiai helynevekről tartott előadást a "Magyarország és a Kelet" c. konferencián. Megütötték a fülemet a "jelga", "jelega" stb. alakú folyónevek, miközben a folyó hun nyelven "volghjagh" lenne. Na és hogy állunk a Volgával, a Dnyeperrel (=Kücsükvolghjagh = kislefolyó) és a többi feltárt helynévvel? De nem akarom elvenni a nyelvészek

kenyerét. Most, hogy már van mivel dolgozni, megkezdhetők a nyelvészeti kutatások, ahol az eddig érthetetlen életre kél.

Annál is inkább, mert időközben újabb hun forrás is akadt, Tutsek Árpád Izsák szerpap, teológus 20 évnyi örményországi szolgálata során 650 hun eredetű örmény szót talált (Demokrata, 2004/25. 48-49. o.):

"Az örmény kultúra közvetítésével még sok közös hun-magyar szó származása érhető meg, mely az említett kódexekben is fellelhető, és megfejtésre, feltárára vár. Ilyen örmény, illetve hun-magyar szó:

áhor – akol, bán – bán, bárcunk – bérc, dzidz – csecs, diág – dög, bek – békés, but – buta, kosz – kosz, kos – kos, ászonk – azok, szur – szúrós, szusz – szusz, jelk – kel, hupdál – huppan, csámán – kömény, gágán – kőkény, küviv – kuvik, gögu – kakukk, hépel – hibáz, hapepá – hibás, tur – tör, ture – törvény, dzsidzi – zszsik, ishán – ispán, zufr – cefre, tárnél – zargat, tump – domb, jerekeh – gyerekek, pájc – pác, degh – tér, zángel – zengeni, zankag – harang, dhá – dalia, sár – sor, dárdám – tartam, vádzsár – vásár, dáh – dal, szákár – szák, szárjág – szarka, pidzár – picur, pizsak – pizok, li – teli, báháncsk – parancs, puk – pukkantás, dung – tőke, nodár – nádor, csáruh – saru, sub – suba, surgál – sűrög, menk – mink, ferfál – forgolódik, sárel – sorol, saháb – sarab, sád – sok, serep – serpenyő, sehám – selyem, áhá – aha dzsendzsehel – csivitel, hov – hűvös, hod – hodály, mehu – méh, szird – szív, sinel – csinál, dngel – döngöl, lökel – lokni, tekeril – tekerget, dzámdzel – csámcsog, huzel – húz, tápdál – tapsol, szerdzsel – szürcsöl, hrgál – horkol, hárpel – hörpöl, stb.

Az Adzsárján-féle örmény etimológiai szógyök-szótár 18 nyelvet vet össze és figyelembe vett már néhány magyar nyelvészeti kiadványt is. "

Tutsek Árpád egyelőre töredékes szógyűjteménye erőteljes hun részvételt sejtet az örmény etnogenezisben, egyben alátámasztani látszik a sztyeppe körüli népek kialakulásáról egyfajta általános összefüggést, ami mindenütt sztyeppei nyelvi anyag megjelenésével járt a beolvadások során. A lelet intenzitása, a nyelvtani és gyökelemek következetes használata valósággal azt sugallja, hogy az örmények olvadtak be a hunokba. Ez a lelet is van annyira "archaikus magyar", mint

Alinei etruszk nyelvészeti fejtegetése. Sőt, ősi szógyökeink is hibátlanul bukkannak elő. Tutsek itt bemutatott szóegyeztetéseiben a szavak más-salhangzós gerince hiba nélküli. Mivel a nyelvünk szavaiban tárolt információkat a mássalhangzók viszik, ezért két azonos nyelvről kell megemlékezzünk, amelyek tájnyelvi változatai egymásnak.

Ha Alinei egy sztyeppei nyelvről és népről beszél, akkor ez a hun nyelvi lelet felértékelődik a jövőben, mint összehasonlításokra alkalmas nyersanyag. A magyarral egyetemben. Ne legyünk hát szerények, miközben szegényebbek leszünk néhány illúzióval. Árpád vezér sajnos nem maradhat "az egyetlen" magyar honfoglaló fejedelem. Osztoznia kell 50-70 vezértársával e dicsőségben. A sztyeppei nép tömeges, nagyszámú és folyamatos Kárpát-medencei honfoglalásai Kr. e. 2200-2000 táján kezdődnek, és IV. Béla idejéig tartanak.

Végezetül pedig újól megragadom az alkalmat felhívandó a figyelmet Ornella Semino és 16 társa által a Science magazinban 2000-ben közzétett cikkére[†]. A mai Magyarország lakosságának 13 %-a viseli az EU18-as gént, mely 40000 éves és 60 %-a az EU19-est, amely ennek későbbi helyi változata, és úgy 20000 körül helyben jött létre. Ez nemcsak azt jelenti, hogy mai népességünk háromnegyede legalább 20000 éve él a Kárpát-medencében, hanem azt is, hogy az imént felsorolt beköltözőkben is benne kellett legyen ugyanaz a gén. A genetika nem várt oldalról támogatta meg mindazon magyar kutatókat, akik az elmúlt évtizedben a 40000 éves távlatokban látják magyarázhatónak a Kárpát-medence történelmét.

2004. október - 2005. január

[†] http://hpgl.stanford.edu/publications/Science_2000_v290_pll55.pdf

Tomory Zsuzsa

ISTENES MAGYAR EMLÉKEINK

I. RÉSZ

A kisdéd megjelenését bölcsek jósolták, királyok, pásztorok ünnepelték, angyalok hirdették, s még a csillagok is megálltak útjukban csodálni az újszülött gyermeket. Újszülött életet.

E megszokott kép könnyen vált különböző népek vallásának központjává a maga fenséges egyszerűségében, de mögötte minden esetben fellelhető az illető nép kereszténység előtti hitének nyoma.

Magyar Karácsonyunk népi emlékei időtlen idők mélyéből a Teremtés idejéből indulnak el. A magyar Karácsony már kialakult hitregéjének tárgyi emléke legalább 12 000 éves múltra tekint vissza, nyelvi, mondai eredetét csillagászati korokkal mérhetjük talán.

Karácsony szavunk régen, a keresztény korszak előtt is létezett már. A teremtés mába vezető ívén két évszámot hangsúlyoz népi emlékezetünk. Ősi népi imádságainkban megőrzött „...Ötezer telt, ötezer múlt...” időrögzítés a sumír panteonban feldarabolt Egy Isten nyelvi és eszmei hanyatlásának idejét idézi, s az ezzel bekövetkező nyelvi egység romlását is

Hazánk földrajzi határain belül az 1000 év jelölte idő az, amikor „Szűz Mária születék”. Amikor az ősi hit Boldogasszonyának nevét és szerepét kénytelenek voltak átruházni Máriára az új vallás képviselőinek nyomására, kik akkor még nem eszméltek annak tudatára, hogy a kettő egy, s az „új hit” népünk ősi hitének homályosan visszavetülő sugara csupán.

Talán sehol a világon oly bensőségesen, lelki kényszerből nem ünneplik a Karácsonyt, mint azt a még gyermekkorom emlékein belül élő falu tette. Betlehemezéseink tartalma, szövege a kereszténységet megelőző időkbe vezet vissza, s megmaradt töredékeiben is egy hatalmas, fény és életszületést ünneplő emléket csodálhatunk. Ezen ősi karácsonyi emlékek, szokások az erőszakos térítések nyomán beszüntetett regösénekek egyenes ágú leszármazottai. Regösénekeink viszont az ősi táltos-papság által megőrzött tudás emlékei.

Kodály Zoltán szerint napjainkban a legmagyarabb vidék Erdély, s a Magyarországon csak töredékeiben fellelhető karácsonyi néphagyományok — gyűjtései idején — még teljes egészükben éltek Erdélyben. Néprajzosaink bár betlehemezéseinket a nyugati bábjátékok folytatásának tartják, mégis csodálkozva állapítják meg, hogy **minél jobban távolodunk a nyugati országhatártól, annál inkább terebélyesedik a karácsonyi hagyománykör, s mélyül az eszmei tatalom.** Ennek dacára nem jutottak el azon felismeréshez, hogy hagyományaink nyugatvá korcsosult maradványai a nyugati keresztény egyházak körül fellelhető bábjátékok éppen úgy, mint Csodaszarvas hagyományunk értelemvesztett töredéke a nyugati, mélyebb értelem nélküli karácsonyfa ünnepelés, vagy Hubertus monda. Az ősi Karácsony — napszületés — az új élet — új év valamikori egy voltát bizonyítják népszokásaink, imáink. A Hegyet Hágék Lőtöt Lépék című ősi imagyűjtemény „Ó szép Jézus” című imája (705. old.) a gyermek nap, a gyermek Magor hitkörrel azonosul, amikor már a bölcsőjében is hatalmas erőt tulajdonítanak neki — mint ahogyan a Kalevala tőlünk örökölt hagyomány szerinti gyermekének is.

A **Baranya megyei Sásdon** így emlékeznek meg róla:

*„Jobb keziben aranyalma,
Bal kezibe jaran' vessző
S azt az almát fel-fel hajtja,
Bal kezivel le-lekapja.
Felmentyibe úgy zúgadaz,
Lejöttyibe s úgy zengedez,
Zúg az erdő (e) szép ződágval,
Zeng a mezű szép áldásvol...”*

A szövegközlő, aki **Moldva Klézse** nevű helységéből származott a Dunántúlra, a következő magyarázatot fűzi a történésekhez: *„Emberek, iljen jó élő emberek összegyűltek, tuggya kinek kedve vót, s hárman, négyen, ötön is, s aztán tuggya bémentek az ablak alá s énekelték, tuggya, hogy hogy csengett a falú! Hogy milyen szép vót... Kit csak a szűve húzott,*

mindenk elment. Összegyűltek, osztán behítták, ettek, ittak, tisztelkődtek. Aztán még mentek arrébb. Aztán még, ha úgy akarta odaragadt még az es, akihöz bementek. Hezzik ragadt, hogy ment ő es csoportba velük. De szép vót nagyon! Annyira szerettem, tuggya, én ott, hogy amikor a Karácsony jött, akkor tudtuk, hogy mi az a Karácsony...” (V.8)

Berze Nagy János még az 1930-as években is bőven talált regösénekeket, hagyományokat **Baranyában**. Az egyik ilyen gyűjtésének érdekessége, hogy magát Jézus Urunkat is belevonja a regölésbe, mint a regösének szerzőjét.

„Dicsértessék a Jézus Krisztus! ...Mikor a Jézus a földön járt, mondá: Ne bújj gazda ne bújj! Mink is vagyunk, mink is, szent István szolgálai. Szálljon e házra szentlélek áldása. Haj! Regő rajta, Haj! Regő rajta...”

E bekezdő után következnek az újévi jókívánások, s végül a Csodaszarvas rege. Jelen voltak még gyermekkoromban is betlehemeseink jóvoltából a pásztorok, angyalok, lángos csillag, a jászolban, szalmán születő gyermek, s a bohózati alakká átminősített, láncos botú „vén dadó”, népünk ősi vándor tanítója, táltosa, aki nem engedi a régi hitet feledésbe menni.

Ősi Karácsonyunk előestéje az öreg, búcsúzni készülő Nap ünnepe, akit ereje teljében Szép Miklósnak, Magornak hívott népünk. A téli napégyenlőség Öreg Miklósának hófehér felhőkől van szakálla, fényből szövött vörös palástját fehér hószegély borítja. Érzí, hogy ereje fogytán; elindul, hogy végzete beteljesülvén, Karácsony sötét éjszakáját követően ismét újjászületve áldhassa e földi életünket. Távozása előtt leteszi népünk asztalára a múlt évi termés bőségét jelző ajándékokat: almát, diót, narancsot, s ezek egyúttal az új élet letéteményesei is. Magjaikba rejtve ott szunynyad a tavasszal ég felé nyúló élet.

Öreg Miklós távozásakor a falusi élet magányos csendjében indul el Csodaszarvasunk. Agancsai között ringó bölcsőcskében új életet hoz, hogy az év legsötétebb éjszakáján, a titkok éjjelén új fény születését hirdesse. Maga az ember pedig ugyancsak szerves részévé válik a teremtés csodájának. Beszél, zeng körülötte a természet, megszólalnak az állatok is, hogy dicsérhessék a most újjá születő égi fényt. A csodák éjszakája, szent születések éjszakája a Karácsony népünk életében. A szent anyaság ünnepe, Nagyboldogasszonyunktól indulva Kisasszonyunkon át a ma „boldogasszony ágyában” életet adó anyáig. A Karácsonyt ünneplők emlékeznek ősi Boldogasszonyunkra, aki-

nek kebelében forgó kereszték, égi fények, születendő napok nyugosznak, s aki időtlen idők vajúdásával szülte meg az első fényt, az Életet: *„Óh drágalátos Szűz, mennyben tündöklő fényes tűz...”* (V.8). **Korok Nagyasszonya, Korasszonyunk** az új fényt, éltető szép Napunkat szent **kerecsenmadara** szárnyaira bízva küldte le az ég tengerében úszó földecske sásos szigetére, ahol majd Kisboldogasszonyunkkal elindítja az emberi életet, megismételve újra és újra az első szent teremtés csodáját. Ennek emlékére maradt fenn hazánk nyugati határainál máig dívó karácsonyi kerecsenrepítés. S ezen első lápos földecske úszó kosárka az újszülött napocska, újszülött emberke első bölcsőcskéje, melyre később már csak királyokat, nagy szerepre hivatottakat bíz a tőlünk távolszaktadt népek tőlünk átvett, de már meg nem értett hagyománya.

Az elsőszülött Gyermeke emléke megtalálható — közvetítésünkkel — a Kalevalában, midőn a Titkok Gyermeke születik, s ott van Cyrus, Mózes születéstörténetében éppen úgy, mint hagyományaink sumír közvetítésű irodalmában, az ószövet-ségi Példabeszédek könyvében is. (Példabeszédek 8:22-33)

Magyar emlékeink szerint: *„Ég szülte Anát...”* (V.8). Ő az egyetemes ósanyag, a világúr, belőle sarjad az Élet arany fája, s arany fa aranyos gyümölcse, napocskánk. *„Amott kerekedek egy kerek dombocská, azon nevelkedik egy édes almafa...”* mondják fent idézett népi imáink. Ő a fényes nap anyja, a karácsonyi „szent szüle pár” asszony alakja. Mellette az Örök Teremtés Ura, kinek **örökkévaló** lényét **öreg** férfiakkal **jelképezte** népünk, s e két fogalom együvé tartozását nyelvébe is beleépítette. **Kettejük között foglal helyet szűz ölelésük gyümölcse, az égi Fény.** Ő a Titkok Gyermeke, Szenvedés Gyermeke. A Csodák Gyermeke, **kinek élete éppen úgy egyetemes, mint szüleié.** **Ezért ő az elsőszülött, az egyetlen, egyetemes Élet.**

Erdélyben, 1763-ban gyűjtött szöveg így emlékezik meg fentiekéről:

*„...jaj szegény mind fázik,
könyveitől ázik
Mert nincs meleg dunyhája,
sem cifra nyoszójája:
A széna a párnája,
Ökör, számár lehelt ő reája
Barmok szája melegítő kályhája...”*

Dunántúlon, 1815-ben fellelhető szöveg hasonlóképpen szól:

*„Jaj szegényke fázik,
Könyveitől ázik,
Mert nints néki ruhája,
Hideg ágyotskája,*

*Kis szalma,
Kis széna
Barmok szája melegítő kálhája,
Ökör, szamár melegítő dunyhája.”*

Nemcsak értelmi eltolódás nincs a majd száz éves különbséggel mondott szövegben, de még a kifejezőmód is majdnem azonos. De még ennél is meglepőbb, hogy a Kalevala szövegét kutató tudósok szerint, a Kárpát-medencéből sok ezer évvel ezelőtt kivándorolt, s Karjalában megtelepedett magyar törzs révén átörökített ősi szöveg is majdnem azonos gondolatokat, s Vikár Béla fordításában azonos szavakat tartalmaz, a Kalevala szövegébe építve:

*„Mariatta magasztos magzat,
Viszont bölcsen válaszola:*

*.....
Nagy fiat fogok én szülni
Nemes nemzetűt nevelni...*

*.....
Sebbel-lobbal tovainal
A fenyvesi házikóba,
A Tápíó menti ólba...
Odaérkeztivel aztán
Maga szóval így szólal:
Lehelj rám, te jámbor kis ló,
Lehelj rám, te húzó csitkó,
Fújj fejemre fürdőt, enyhét,
Küldd reám a gőz melegjét...
Kis fiacskát szül ott aztán
Gyöngye gyermekét a szalmán,
A lovacska lába mellett.*

*.....
Titkon a kicsikét tartja,
Szépségesét dajkálgatja,
Ápolja az arany almát,
Ezüstből való botocskát...”*

Karácsony szavunk ősi, mint magyarságunk, s mint minden Istennel, teremtéssel kapcsolatos

szó, a teremtés hajnaláig visz bennünket vissza.

Népünk hite szerint az első élet a Kárpát-medence védő karjai között, a Csallóközben jelent meg. Ismerték még a Csallóközt Tündérek Szigete, Fényesköz, Aranyköz néven is. Ezen örök tavaszú, Isten áldotta szigeten éltek boldogságban az Égi Csallóközből ide költözött Tündérek. Nem ismertek se sötétséget — hisz lényükből fény áradt — se betegséget, se halált. Királynőjük **Tündér Ilona, az e földi Élet anyja**, a föld és lég — világunk anyagi részének — megszemélyesítője. Életet adó párja a Nap, kit magyarul Magúrnak neveztek. Itt dajkálták életre az első embert, kit magyarul magyarnak hívnak a mai napig is. Ilona és Magor felett őrökdi a Mindenség Ura, az Ős Ok, magyarok Örök Istene, Öreg Istene, kinek jelenlétéről a teremtés ad hírt. Mellette párja, a beteljesülésre váró, álmódó, emlékező Ős Anya, ki időtlen idők vajúdásával szülte teremtett világunkban megnyilatkozó, égi fény szárnyán hozzánk érkező Életet. Napokat, naprendszereket. S nyomában indul el az idő. Ő a Korok Nagyasszonya, Nagyboldogasszonyunk, Korasszonyunk. Jelképe az önmagába visszatérő kör, a korona, a szent anyaméh szülő valósága, mely a születés pillanatában királlyá koronáz minden gyermeket.

E szent születés magyar jelképeinek egyike a Turul szárnya alatt hordott korona. Szülötte „**koronabéli**” gyermek. E gondolatkör teszi a betlehemi újszülöttet „hercegecskévé”, s minden magyar anya gyermekét álruhás királyfivá. Napjaink irodalmában Mécs László állított e gondolatnak gyönyörű emléket, mely szerint csak édesanyja tudja, hogy királyfinak született.

Amint Csallóközünk a visszahúzódó őstenger nyomán nagyobbá vált, s a szárazföld is mind több teret hódított, úgy szaporodtak, gyarapodtak a magyar családok is. Önmagukat más-más névvel nevezve, más-más életfeltételek között, soha nem feledték ősi nyelvük emlékét, magyar hovatarozásukat. S nem feledték Istenüket. Minden létfontosságú dolgot Istenük nevéből származtattak. Csak érzékelés kedvéért, teljességre nem törekedve hozom mintának a következőket:

	Magyar törzs	Hún törzs
Isten neve	Ég	Mén
Isten lakhelye	ég	Menny
Teremtő ereje	Ige	Mony
Lényének lényege	igaz	men (ma: Amen = igaz)
Egység szava	egy	monno
Működési tere	egyház	
Jelképe	mag	ménrud, nimród
Embere	magyar	manó, manyó, menyecske
Gyümölcse	meggy	manna

Magyar Adorján bizonyító adatai szerint Isten, a Nagyisten neve mindig egy, a Fiú Isten neve mindig két mássalhangzós, hiszen már zárt, anyaghoz kötött közeg a működési területe.

Hasonló szabályt sejtek Baranya szavunk származékaiban is, mely ősi avar törzseink gondolkodását tükrözi:

Óserő	Er
Ósanyag	Anya
Szülöttük	Arany, a fény mezében megjelenő élet.

Anyagi világunkban megjelenve:

A Teremtő Isten	Bar-anya
Földanyánk	Bar-anya
A Teremtő jelképe	Bárány, (bar + any) napocskánk. Népdalaink aranszőrű báránka, égi fényes bárány néven említik.
Embere	barát, s a szó eredeti értelme: Istenfia, ember gyereke
Jelképe	boróka, a teremtő, gömbölyű mag
Első hajléka	bárka
Első lakása	barlang
Fenti, Istennel és léttel kapcsolatos dolgok	a felső ajakhangzós B-vel mondatlak.

Átmeneti állapotot jelöl a P-R-es szócsoport:

Pír	
Pirkad	az éjjel és nappal közötti idő
Por	
Parány	az anyag legapróbb részecskéje
Parázs	az anyag felé omló tűz és erőny
Pernye	az égési folyamat következménye

Világi dolgokkal foglalkozik az első ajakhangos V kezdetű szóbokor:

Vár	
Virág	
Virona	— őseink Viráganyókája, avarjaink Tündér Ilonája

Ezek megfordításából keletkező R-V-s szavak ugyancsak anyagi dolgokkal kapcsolatosak:

Rovás — anyagba vésett gondolatközlő jelek

Ravó — világi tanító

Az ugyancsak e csoporthoz kapcsolódnak az F-R-es szavak, melyek az erőny e földön végzett munkájával kapcsolatosak:

Forog — a tűzgyújtás egyik előfeltétele a forgó fadarab

Fergeteg — a természetben észlelt erő

Az előbbiekhöz hasonló gondolatmenetű a jászok Nagyistenének Ős, Asz-isten neve, ki a teremtés Jó-istene. Egyszülötte a fény, kit Jizzu, Jós Jász néven ismert embere, s kinek nevét távolra szakadt népek már csak „Y”-al tudtak jelölni, mivel a név, s az ahhoz kötődő gondolatkör náluk már feledésbe merült, illetve mint átvevők, talán soha nem is ismerték. Minderről bővebben a „Jeremiás Magyarul” című dolgozatomban írok, itt csak annyit említek meg, hogy Jahve, régebben Jah a keniták Jó istene, s a jászok Jász, Jós, Jó istene azonos.

Mily fenséges, költői szépségű képek elevenednek meg ámuló szemeink előtt, őseink gondolatvilágának megismerésekor! Eötvösről jegyzik fel, hogy szerinte a tudós olyan művész, aki művészetét a tudomány nyelvén fejezi ki, de versben azt kifejezni képtelen. Magyar Adorján szerint őseink olyan tudósok, akik a természettudományi valót művészi szépségű képekben fejezik ki. Ugyancsak Magyar Adorján ihletett meglátása szerint, őseink mély, mait messze meghaladó természettudományi ismereteinek mondánivalóját csak saját, jelen fejlettségünk szintjén tudjuk felfogni. Tudásuk teljes feltárása, megértése a jövő magyarjának feladata.

A Világmindenség egységének, a fényszületésnek, földi életnek egymáshoz való viszonya népi tudatunkban időtlen idők óta töretlenül él és öröklődik át az utódokra. Ennek érzékeltetésére idézem a régmúlt és jelen ősi emlékeit:

Régmúltunk öröksége:

*„Amott kerekedik egy gomolyag felhő...
Csodálatos szarvas abból támad elő...
Csodafia szarvas, ezer ága-boga,
Ezer ága-bogán ezer fénylő gyertya.
Ezer égő lángjuk az égi csillagok
Gyújtatlan gyulladnak, oltatlan alusznak...”*

Későbbi örökségünk:

*„Itt es kerekedik egy kerek dombocska
azon növelkedik egy édes almafa*

*Édes az almája, csukros a virágja
Alatta ül vala Márton szép Ilona*

*Kötögeti vala maga koszorúját
Ágból, csemetéből, kósai rózsából.*

*Itt is ereszkedik egy gyalogösvényke,
Azon növelkedik egy égi bárányko*

*Jobb ó'dalán hozza áldott napnak fényét,
Bal ó'dalán hozza áldott hó'dnak fényit*

*Szöre szálán hozza apró csillagokat
Szarva között hozza nyócvan mise gyertyát...”*

És ma, Jánosi István tolmácsolásában:

*„Földesanya kúpszoknyája
óriási körhinta.
Spirál-plisszírozva a forgás fénycsíkjai,
Rajt' minta: szarvas, oroszlán
S mindegyiken lángszóke gyerek.
Földanya táncol – pörgenek.
S ha már a Nap is sunyít egy kicsit,
Előbújnak a katibogarak és gyerekkocsik.*

*Ó tenger csillaga Isis,
Emese, kinek méhéből folyó buzog,
Nőtényszarvas (agancsán gyertyák lobognak),
Kinek fia szélkötő Kalamona,
Kinek fia a sérült farkas sebét bekötő...
Kicsinyét emtető anya!*

*Nap tőle keletik
Hold tőle járatik
Pokol tőle töretik.
Az ember utolsó álma leend.
Míg e földön fény fakad.*

Tudatunk mélyéből fakadó ősi kép a teremtés mögött álló, láthatatlan, Örök Isten emléke. Fek-

te palástján csillagok, napok ragyognak. Lábainál hírnöke, Csodaszarvasunk. Éjfekete testén csillagok ragyognak, szügyén a hold, homlokán a hajnalcsillag. Agancsait csillagok díszítik, s közöttük ringó bölcsőcskében nyugszik a gyermek Élet, újszülött napocska. Magas égből indulva érkezik hozzánk Karácsony éjszakáján, hogy dalával a megújuló élet csodáját hirdesse.

Örök Istenünk mellett felesége, az álmodó ősananyag. Kebelében örök fények, születésre váró világok. Valamikor ős idők hajnalán Korasszonyunk csodás kerecsenmadara, más őstörzsünk szerint Turanyánk Turulmadara szárnyára bízta szűz ölelésük egyszülöttjét, a Fényt, s küldte hozzánk Magor személyében. Korasszonyunk Karácsonyunk asszony alakja, a gyermekét ölében tartó szűz anya, Nagyboldogasszonyunk. Az ősi egy fiú két szerepköre vált jóval később ikrekké, a nap teremtő és romboló hatását Magorban-Hunorban fejezve ki. Ősi imáink emlékeznek nemcsak a „fényös Jézus” nevében fennmaradt Istenfia Életre, hanem „két édesére” is. Ezen, az ősitől már eltávolodott, romlottabb kép öröklődött utóműveltségek hitvilágában megjelenő Ikrek személyében, a katolikus egyház képeivel zárva be a sort, ahol némely festményen két gyermeket találhatunk a Madonna ölében; ezeken a gyermekek egykorú fiacskák, s a hivatalos egyház sietve magyarázza, hogy az egyik a gyermek Jézus, a másik Virágos Szent János, vagy csak szent János, a nyári napforduló hőse.

Nagyboldogasszonyunk napot hordozó, életközvetítő hírnöke, kerecsenmadara, turulja az örökké megújuló világosság jelképe, melynek, már meg nem értett másai jelennek meg ismét utóműveltségek szárnyas napkorong ábráiban, s keresztény templomok szárnyas oltáraiban. A Turul a lélek-élet kapcsolat szent hírnöke, maga az Élet, kit népünk imái „fényös Jézus”-nak neveznek. Egy kiragadott példa szerint (V.8:459).

*„Én mellettem egy égen ülő madár van
közepében Krisztus Urunk...”*

Feljegyezve, hogy amikor a magyar gyermek megkérdezi apját, hogy hogyan született, miből lett, apja nem a nemzés fizikai részéről beszél, hanem arról, amint a lélek pillangó képében leszáll a földre, megeleveníteni az anyagot. Tudjuk tehát ősidőktől fogva, hogy hiába való az emberi

igyekezet, ha Isten nem áldja meg étellel a természetet: nem kel ki az elvetett magocska. Az Örök Isten nélkül nincsen élet, s hírnöke a földön, légen egyaránt honos teremtménye: a madár. Ez az értelme az álmodó anya és a madár kapcsolatának. Nagyboldogasszonyunk Örök Istenünk érintésére Világmindenséget szül, s az Égi Tejfollyó ápolja, táplálja ősködöcskéit, napocskáit. Emese méhéből fakadó élet földünket árasztja el és Mária Isten hírnökét szüli: Immanuelt, a megtestesült szeretetet.

A megtestesülésre váró életmagocskákat, életszikkákat népünk a fák szárnyas magvaival is jelképezi, s ez alak, az egy töből fakadó, ezerarcú egyetemes étellel együtt népművészetünk szerves része, ahol azt még hagyománysértő, városi tervezőink el nem rontották. Somogy megyei égetett díszű fatányérok gyakran ismételt jelenete a madár, csőréből az ezerarcú élet árad. Itt véleményem szerint a madár dala nyomán támadó életről van szó; ómagyartudatunk szerint „kezdetben vala a dal”, amint e fogalmat a késői elszármazott utód, Vöjnemőjnen esetében még fellelhetjük. A dal élet-építő hatásáról pedig Kodály Zoltán beszél Visszatekintés című művében, mely könyvnek minden magyar nevelő asztalán ott kellene lennie.

Dalolni légüres térben nem lehet. A hang hullámai csak az anyag közvetítésével terjedhetnek. Magyar felfogás szerint a Természet a Teremtő dala. Dalolnak a hegyek, szől a szőlő, cseng a barack. Teremtésről dalol a Csodaszarvas, a lélekmadár, s dalol az ősmagyar pap, a Táltos is, teremtő szándékkal. Az egyetemes élet dala zeng a teremtésben, s erről ad hírt a szelek szárnyán érkező szárnyas hírnök madár, vagy angyal képében. Az ősi teremtés dalának felejtett emléke cseng mai napig is különböző vallásos istentiszteletein, különösen pedig a római katolikus miséken, ahol a miseruhák, jelképek mind a legtisztábban őseinktől átvett, lényegében meg nem értett avar-magyar hagyomány. Ezen „madár” képében megjelenő Isten sajátos magyar hagyományunk. E képzet züllött le későbbi, úgynevezett klasszikus műveltségek meg nem értett, Léda erotikájú meséivé, vagy klasszikus istenek állatok fizikai valóságában megjelenő nemzéstörténeteivé. Ahol a korábban tárgyalt Isten — lélek — anyag összefüggés fellelhető, az ősvallásunk átörökített, s népi jelenlétünknek legalább oly hiteles hír-

nőke, mint napjaink génjelzői még akkor is, ha ezen hagyományok térben és időben tőlünk távol jelennek is meg. Viszont minél mélyebben hatolunk az időbe ezen nyomokat követve, annál közelebb kerülünk térben őshazánkhoz, a Kárpát-medencéhez. S e sajátos képeket csak azon nép tudja megfejteni, mely e képek álmodója, alkotója és megőrzője: a magyar.

Miként a madarak a lélek, az élet, a fény hordozói, hasonló földet éggel összekötő, szárnyas lények az angyalok. Szerepkörük szerint fénylények, s ők kísérik életünket születés előttől halálunk utánig. „*Fényével látogat, őriz, vezérel, minden jóra igazgat*”, vallja népünk. (V. 8) Angyal látogatja a pogány hitű Gejzát. Gyakran angyalként emlegeti népünk a jóakarátú embert is, amint napjainkig is „angyalom”-nak becézzük ártatlan gyermekeinket, szeretteinket. Mint fénylények, hasonlítanak az ősi tündér fogalomra. Népünk imáiban néha Máriát is angyalnak nevezi, kifejezve azt, hogy aki életet hordoz, fény viselője. Ugyanakkor Tündér Ilona szerepkörét is reá ruházza, aki népünk Kisboldogasszonya a Föld és lég megtestestítője. Ruhája az ég kékje, ruhája fodrai a báránnyelű felhők. Haja arany, mint a búzakaralász, pántlikája a szivárvány, s az északi fény piros — fehér — zöld lobogása.

Ismerte népünk az égitestek és parányok mozgását, s hogy állandó forgásban vannak.

E tudás maradványát egy **kiskanizsai** betlehemes így őrizte meg:

<i>„Micsoda dolog,</i>	<i>Leszállott gyorsan</i>
<i>Hogy az angyal forog</i>	<i>Énekel vígan</i>
<i>Előttünk.</i>	<i>Minékünk...”</i>

Az egyenlőszárú kereszt minden fény, így a nap jelképe is. Angyalaink a szoba négy sarkát őrzik — többek között — népünk hite szerint. A Karácsonykor szokásos „*Sarok áldás*” alkalmával dióval ajándékozzák meg őket. Az ajándékozó a szoba négy sarkába dob vállá felett diókat, s így a kereszt jelével jelöli meg a szobát. Maga a dió neve is a gyulás, a tűz, a fény fogalomkörébe tartozik.

Még ősbibb időkbe vezet a „*Titkos Isten emberiségének öt érzékeny angyala*” emléke. Róluk csak sejthetjük, hogy Isten szolgálatába állított, érzékszerveink segítségével végzett teremtő munkáról van szó, s talán ennek emlékére vet a magyar

igen hangsúlyozottan keresztet az öt ujjával:

*„Én keresztet vetek az öt ujjommal
Ötvenes őrző angyalomnak az erejével.”*

E ponton derül fény a titokzatos sumir ötven anunnaki szerepkörére (V.15:123), mely gondolat bölcsője a Kárpát-medence volt, s emléküik 5-6.000 év homályán át is megmaradt azon a földön, ahonnan a sumir nép e hagyományt örökölte. A szél — szellem — szalamba (galamb) — szelvény gondolati és nyelvi azonossága ismét népünknel lelhető fel csodálatos tisztasággal a mai napig is.

A Világmindenség pedig népünk hite szerint Isten temploma, melynek minden zugát az Ő jelenléte varázsol éltető csodává.

Tordai betlehemeseink ennek így állítanak emléket:

Hét 14-16 éves fiú a betlehemes szereplője. Elöl jár a kengyelfutó, fehér ruhában, tarka papírcsákóval, s zörgőkkel, csengőkkel megrakott, színes pántlikákkal díszített bottal. Messze a többiek előtt házal, és bebocsátást kér. Ahol szívesen látják a kisdud csapatot, ott megáll a kapuban, s zörgős csengős botját földhöz ütögetve jelt ad a távolabb, mögötte ballagó társainak. Bebocsátást — csak mondván nem énekelve — ekképpen kér:

*Dícsértessék a Jézus Krisztus,
Ünnep van ma, fényes ünnep
A keresztények között,
Bár a természet temploma
Néma gyászbo ötözött.
Elénekeltek már régen
A betleni pásztorak,
Hogy eljő az üdvezítő,
Ki segíti a népet.
Tisztelt urak, jó gazdák!
Társoim kinn vannak:
Mit felel rá jó gazda:
Bábocsáttyo házábo? (V.8)*

A bebocsátás megtörténik, hiszen megtiszteltetés a betlehemesek látogatása. Áldás kérése e házra, s egymással tisztelődve veszi kezdetét a fény-múlás, új élet születés évente megújuló és ünnepelt csodája. Együtt van a falu, s együtt énekel a teremtéssel, midőn Isten hírnöke, „Csodafia szarvas” közjük érkezik, s dalával új teremtésről beszél.

Népi emlékeink legmélyebb rétegeiből világít felénk Isten tudatuk. Nemcsak vallásának, de teljes emberi és népi létének alapja Isten. Isten nevét, működésének színhelyét, vele való elválaszthatatlan kapcsolatát. E kapcsolatot híven tükrözik az Őt illető, szeretet-szülte nevek, melyeknek töredékét korábban említettem, s igen részletes gyűjtés eredményeként tárgyalja Ipolyi Anrold Magyar Mythológiája első kötete.

Ősi imádságaink is az EGY-Isten tudatát vetítik elénk. „Mellettem van egy Isten” (V.8:159), s ezen Egy Isten a Teremtés Ura.

*„Áldjátok kútfejek Urát,
Áldjátok folyóvizek Urát,
Áldjátok Cethalak és mindenek,
kik mozognak vizekben Urát...”* (8:636)

Az „*Esteli Ima*” e tudatot így rögzíti:

*„...nagy nevedet áldjuk és magasztaljuk,
mert méltó vagy erre élő Istenünk,
Mert mennynek földnek ura, mindenségnek ura vagy.
Mert a te szavadra állott elő Urunk Istenünk
Midőn, mindenbe dicsőítik a te nagy nevedet.
Rajtad tösz mindönki bizonyoságot,
Az a kicsi hangya,
Az a kis bogár
Az a mezei liliom
Az a mezei virág, amire a te szavadra állott elő Uram,
mer megáldottad szépséggel, illattal...”*
(V.8:225)

Egy Istene az Ég és ezzel a Mindenség Ura. Ő atyái Istene, kinek emléke kitörölhetetlenül ég lelkében. Jelenléte a sötétséget, betegséget elűzi, s a boldog élet záloga:

*„Dicséret és dicsőség néked édes Istenünk,
Mennyben és a földön áldott legyen a te szent neved!
Atyáink Istene
Szent Isten
Szent erős Isten,
Szent és halhatatlan nagy Uristen...”*

Tudatában van annak, hogy léte Istentől elválaszthatatlan:

*„...Menny el sátán, ne késéres!
Mert én meg vagyok keresztelkedvel,
Szent keresztvel megjegyzevel,
Ha nem hiszed, ereggy az Isten elejibe,
Megfelel az én képembe. (V.8:161)*

Azt is tudja, hogy Istene szereti:

*„Mikor engem teremtettél,
Akkor engem szeretted,
Szent lelkedhez szorítottál...”* (V.8:172)

S hol lakik a Nagy Úristen? — *„Az én lelkembe...”*

Az Igazság fénye öleli át Istent és teremtményeit, s ennek fénye hozza felszínre létének tudatát.

Népi imádságainkban Nagy Isten személye látszólag keveredik a kereszténység idegen fogalomkörű Jézusával, holott ezen isteni személy ősi hitvilágunk szerves része legalább annyira, mint amennyire a semi eredetű vallási fogalmak számára idegen. Létéről tudomásunk van majd valamennyi velünk rokon nép hittudatában. Az ősi sumir „kétharmadrész Isten, egyharmadrész ember” személyisége, a Kalevala szeplőtlenül fogant Titok és Szomorúság Fia, a vogulok bűvárkacsa képébe öltözött Isten-fia, s népünk Titkos Istene a láthatatlan, Nagy Isten teremtésben megjelenő életerejének jelképe.

Az Isten-Jézus képének látszólagos keveredése nem a keresztény és pogány elemek ötvözdésének eredménye, hanem ősi hitvilágunk szerves része. Népünk tudta, hogy a teremtés mögött álló Mindenség Ura és a teremtésen keresztül megjelenő életerő, az Élet lényegében egy, mint ahogy a nap és sugara is egy. Isten és Jézus azonoságát tükrözik a Hegyet Hágék Lőtöt lépék című imagyűjtemény 635, 700, 489 oldalain található imák, melyekben a szenvedő Istenfia vérét az angyalok felszedik és Jézus Urunk elé viszik. A 152. sz. ima a következő ősi képeket vetíti elénk:

*„Én kimegyek én ajtómon
Föltekintek az egekbe
Ott látok egy aranyos szent egyházat,
Küjjű kincses
Bellű irgalmas
Közepé szünetes,
Ott ül a kiseded Jézus
Drága széken és drága asztalánál
Ott válogattya apró ujjáival drága könyvét,
Szól a kakas Máriának
Kejj föl, kejj föl, szép szűz Mária!
Megölték szentséges szent fiadat,
Hét csöpp vére elcsöppent,
Aranytálba felvették,
Krisztus Urunk eleibe felvitték
Krisztus Urunk azt mon'ta*

*Csöppe csöpp vér
Mennyetek el, az én bűnös fiainak, lányaimnak
a fekete földre.*

Fentiek szerint az Úristen teremtésén keresztül azonosul teremtményeivel. A teremtő ismeri a szenvedést és a teremtett gyermek belát az egekbe, Isten teremtő műhelyébe.

Ósi teremtés-történetek emlékeznek egy olyan időre, amikor még föld nem létezett; gondolkodok itt első sorban ősmagyar hagyományainkra, s ezen túlmenően átvevő műveltségek halványan körvonalazott, de még felismerhető ősmagyar mondáira: „...*Kezdetben nem volt sem ég, sem föld, hanem csak végnélküli víz s a vízen felhő. A vízen az Úristen Szavaoth ült...*” (Munkácsi Bernát: A szegedvidéki magyar világteremtési regetőredékek változatai. Ethn. V.1894:264-272 old. Az idézet a V.8:265. oldaláról.). Jól ismert, s ősi népdalaink szinte elmaradhatatlan képe:

*„Amott keletkezik eh homálos fölhő
Abban a fölhőben Csudafiuszarvas...”*

ki nem más, mint a teremtett világ, s az Áldott Nap közvetítésével megjelenő Élet.

A V.8:92. sz. imája más jelképekkel hasonló emléket közvetít:

*„Én kimenek én ajtómba,
Föltekintek magos mennybe,
Ott látok egy pálmafát,
Pálmafának szűz ágát,
Szűz ágának virágját,
Virágja szülte Máriát,
Mária szülte szent fiát...”*

A láthatatlan Teremtő Isten, őserő és őanyag szűz ölelése hozza létre elsőszülöttüket, a fény mezében megjelenő Életet. Imáink, népdalaink hívják őt Élő Istennek, Fényes Jézusnak, Fényes Csillagnak. E szűz teremtés rendje is ismert.

Idézem a 27. ima szövegét:

*„Ég szülte földet,
Föld szülte fát,
Fa szülte ágát
Ága szülte bimbaját,
Bimbaja szülte virágját,
Virágja szülte Szent Annát,
Szent Anna szülte Máriát,
Mária szülte Krisztus Urunkat
a világ megváltóját.”*

Ugyanezen a gondolatmenet ismétlődik majdnem valamennyi imában. Néprajzosaink egyese a „fa szülte ágát” kifejezést a bibliai „Jesse vesszejével” azonosítja. Sokkal kézzelfoghatóbb valóság a magyar életfa bevonása e teremtés-történetbe, már annál is inkább, mert a ma bibliának ismert könyv ősvallásunk gyér, értelmét veszített, vagy szándékkal megrontott töredékeit tartalmazza.

Dús képzelőerővel megáldott népünk költői képekbe burkolva adta át tudását meséin, de főleg dalain keresztül az utókor számára. A mindenek felett álló, mindeneket teremtő Úristen, ki teremtője és ezzel együtt őse is mindeneknek, az ős-ősz szavak nyelvi azonosulása folytán, mint ősz-hajú Öreg Isten, Örök Isten jelenik meg fényes asztalánál ülve, ősködöket jelképező „homálos”, vagy „fekete-felhők” feletti láthatatlanságba burkolva. Jelentéséről csak a csillagos eget megszemélyesítő Csodaszarvas dala, illetve az általa megjelenő „Fényes Isten, Élő Isten, Arany-Isten, Fényes-Jézus, Szent-Világ-Úristen, illetve Szent-Világ-Úr-jézus ad hírt. Későbbi korok értetlensége vitte át a képzőművészet majd minden ágába idegen földön a fehér-hajú, nagyszakállú Isten képét. Magyarja tudta, hogy a Láthatatlant ábrázolni nem lehet.

SZENT VILÁG ÚRISTEN — FÉNYŐS JÉZUS

Korábban említettem, hogy Isten és Istenfia lényegében azonos népünk hitében, mint ahogy a nap és sugara is egy. Az Ős-Ok teremtés előtti csendje és nyugalma, s az ősködök mögül fény-szárnyon megjelenő Élet lényegében azonos. S amint a fény, az Élet a mindenség teremtő ereje, az Uram-Teremtőm kifejezés az Isten fiának képével azonosul legalább olyan gyakran, mint a Nagyisten, Öregisten képével.

Jézusról beszélve a (V.8:78.) számú ima így emlékezik:

„Isten aggyon Jó napot, én uram Teremtőm!”

*„Oh én Uram, Teremtőm,
Ki engem teremtettél,
Szent véreddel megváltál...” (V.8:375)*

„Ajtómon Jézus...”

.....

Szól az Isten az ajtómon...” (V.8:378)

„*Én jó Uram Teremtőm,
Mikor engem teremtettél,
Akkor engem ösmertél,
Szent lelkeddel szeretted?
Szent halálodda' megváltottál,
Dicső Isten nagy Űristen,
Dicsőséges Nagyúristen...*” (V.8:383)

„*Én Uram Teremtőm,
Mikor engem teremtettél,
Annál előbb ismertél,
Szent kereszteddal megváltottál...*” (V.8:398)

„*Én mondom, a Teremtő,
Aki titeket az ő szent vérevel
és halálával megváltott.*” (V.8:271)

„*Az Űristennek lecsöppent egy csöpp vére
Az angyalok fölsették
A Jeruzsálemba föl vitték
Az Űristen elejbe tették...*” (V.8:455)

„*Mondá Krisztus Urunk
Teremtettem testet, én adtam a lelket...*”
(V.8:570)

„*Krisztus Urunk mikor engem teremtettél...*”
(V.8:653)

Lakóhelye „Isten kertjében”, az „égben”
vagy a „fényes napban” van:

„*Házunk közepin egy kúláb,
A kúlábon van szent oltár
Kerűjj csak kerűjj szép szűz Mária
Mít látol a fényös napon?
Ehen gyün a fényös Jézus!
Hun vótál te fényös Jézus?*” (V.8:518)

A mennybe látó magyar Istent felhők felett,
fényes székbén, fényes asztal mellett találja:

„*Megzsengítik a mennyországot
Eldzsülenek a szent angyalok,
.....
Benézzenek a Ziszten Kertyibe.
A Zur Jézus leülve zarany székbé
Felfogva szent hajával.*”
(V.8:505 — Szabófalva, Moldva)

*Tenger fővenyén van egy aranytemplom
Abba van egy aranyasztal,
Krisztus Urunk ráhajtotta szent fejét
Behunta szent szemét,
Összeszedte szent száját
Kinyújtotta szent lábát...*” (V.8:361)

„*Tenger közepin van egy aranytemplom
Annak közepében van egy aranyasztal
Arra Krisztus lehajtotta szent fejét,
Összetette szent kezét...*” (V.8:362)

Jézus, mint láttuk az étellel, alant pedig a
fényvel azonos:

„*Elvitte a boldogságos sz. Mária az ő áldott
sz. fiát az Űr Jézus Krisztust a paradicsom
kertjébe.
Lefeküdvén, elaludván a gyönyörűséges álmafá-
nok árnyékába
Föltekintett tetejébe
.....
Kérdi tőle a boldogságos sz. Mária
kérdi tőle mi lótt szerelmes fiam Fényös Jézus?*”
(V.8:125)

„*Az én anyám szokta mondani abba az üdőbe,
mikor a Szűz Mária a földön járt, hát ugye nem tudott
se óvasni nem tudott, se írni, aztán vitte a szent fiát a
karján, találkozott három lánnya'. Mögnézi egy lány,
aszongya: „jaj de gyönyörű, ujjan, mint a napsugár!...”
Mögnézi a másik: „jaj, hát a csillagok se, úgy ragyog,
mint a csillagok, ez ujjan gyönyörű, ez a kicsi.”
Mögnézi a harmadik: „hát mint a hóvilág ujjan szép
ez, mint a hóvilág!” Így, így mind: ahugyan nézték,
ez mindig másképp ragyogott ugye, mindig szöbbnek
látták.” (V.8:139)*

„*Napkeletről tekintetem
Ottan láttam héccer szentőt szentegyházat,
Abba láttam héccer szentőt szent barátot,
Annak a kezébe láttam héccör szentőt szent
kelhét,
Arra méne fényes Jézus Isten fia,
Kérdi tőle micsinyász?
Térdig ülök vérbe
Könyékig könyvembe...*” (V8:261)

A **Komárom** megyei Babindali Apolka imá-
jából az alanti ősi emlékek bukkannak elő:

.....
„*Ötezer telne,
Ötezer múlna
Tekintsétek Máriát,
Hogy kesergi szent fiát,
Fiam, fiam, fényes Jézus...*” (V.8:331)

A 90. számú ima töredékes szavai még ért-
hetően hírül adják, hogy a Nap is Isten-fia fényes
Jézustól származik. Ő maga csupa fény:

„*Hegyet hágék,
Lótót lépék*

*Kő kápolnicskát láték,
Bellől aranyas
Küel irgalmas
Szent Világ Úrjézus Krisztus benne lakik vala.
Aran(y) hajával leeresztvel,
Aran könyveivel kicsordulval,
És aran szekállával kitépvel.
Eljöve Szent Világ Úristen és megkérdeztén:
Miért ülsz itt Szent Világ Úrjézus Krisztus
Aran hajadval leeresztvel,
Aran könyveidvel kicsordulval,
És aran szekáladval kitépvel?
Azé(r) ülök itt Szent Világ Úristen
Várom a harangokat megkonduljanak...”*

(V.8:353)

Erdélyi Zsuzsanna megemlíti, hogy Pais Dezső a Szent Világ Úristen, Szent Világ Úrjézus kifejezéseket „nagyon korai vallásos stílusmozzanatokra való visszahajlás”-nak minősíti. Visszahajlás helyett a megőrzés, az ősi vallás múltból a mába való átmentése a helyesebb meghatározás. Fenti képekből ismét felénk ragyog az ősi haza, a Fényesköz képe, ahová fény szárnyon maga az Úristen hozta magával lényé lényegét: az Életet. Fényes Jézust, ki maga is a fényvel azonos. Ki a napban lakik, s a fény jogán azonosul is a nappal:

*„Virág szülte virágját,
Virág szülte szent Annát
Szt. Anna szülte Máriát
Mária szülte szt. Fiát,
Napkeletre tekintek,
Ott látok egy fényes felhőt
Abba vajyon Krisztus Urunk
Térdig vízbe könyökig vérbe...”* (V.8:531)

Jézusról szólva a 106. sz. ima (V.8:377) a következő képet vetíti elénk:

.....
*„Egy csöpp vére eleszöppenik,
Az angyalok fölszedik,
Angyali ruhába öltöztetik
Jeruzsálembé bévivék
Orgonának három ágát,
Fényes napnak hangosságát.”
„Fiam, fiam, fényes fiam...”*

Másutt részletezem, hogy a három ágú orgona is nap, illetve élet-jelkép.

Itt lényegesnek tartom megemlíteni, hogy őseink hite szerint a Világmindenség dalol. Isten dallal teremt, dallal tanít, s a Világmindenség ma-

ga csodálatos dal. Zeng a nap, és imára tanítja magyarját. Fénye felhők, és ősködök mögül tör elő a teremtés hajnala óta, életnek hordozója. Anyagi, szellemi, értelmi valónk megvilágosítója. E hit soha nem alacsonyodott le nap-imádás oktalan szintjére. Ős-hitünk fényszülőttei őskoroktól kezdve Berzsenyiig jól tudták, hogy Isten léte „világít, mint az égő nap, de szemünk bele nem tekinthet...” amint a fény változatlan a teremtés óta, úgy Isten is változatlanul velünk van. Elképzelhetetlen borzalom lenne, ha önmagát a világtól megvonná. Erre emlékeztet naponta a nap leáldozása, amint vére pirosra festi a felhőket, s ott áll térdig vérbe, könyökig könnybe. Látszólagos elmúlás mögötti örök élet diadalának szent jelképe.

*„Égen menő szép madár
De nem madár szárnyas angyal
Szárnya alatt szent oltár
Szent oltárban igaz hit
Igaz hitben Boldogasszony
Kelet felől tekint a Nap
Ott látta az ő szent fiát
Térdig vérbe könyökig könnybe
Egy csöpp vére lecszöppenik
Az angyalok fölszették
Krisztus Urunk elejbe vitték...”* (V.8:238)

Krisztus Urunk itten az Öreg-Isten, Nagyisten, Úristennel azonos, s Jézus a fényben megjelenő Isten-fia, kit népünk Magúrnak, Magornak nevez, de azonos az előbbieken említett nevekkel is éppen úgy, mint ahogyan Őt idézik a Világ Világa, Virága Boldog-Isten, Jós-ten, Jóisten nevek is. Római emlékün nevelkedő nagy renaissance királyunk, Mátyás szobrot állíttatott, „Magor Napistennek”. E tette népünk számára elképzelhetetlen, hiszen fénynek szobrot emelni nem lehet. De Mátyás e tette megőrizte késő utókor kétkedői számára Magor való szerepkörét. Ezzel a megállapítással semmiképpen nem akarom megsérteni Jézus istenfiúságának tényét, de megvilágítani szerepkörét népünk hagyományainak tükrében. Magor neve is azonos az Ég szülőtte Élettel, ki a Csodaszarvas csillagvilágban honos, s e földi élet alapja. Fűves puszták lakói jelvilágában a Csodaszarvast az „Égben menő szép madár”, a napok és korok körét egymásba fonó napmadár, a Turul cseréli fel, ki szárnya alatt hordja a fényteremtő és romboló erőink jelképeit, Magort és Hunort.

„Fehér rózsza Mária
 Gyönggyel gyökerezik,
 Virággal virágozik,
 A mi házunk négy szöglete,
 Négy szíp őrző angyal őrizzetek
 Szíp kerekek forogtatok,
 Szíp csillagok csillámlatok,
 .....
 Virág szülte szent Annát
 Szent Anna szülte Máriát,
 Mária szülte szent fiát,
 Kitekintek napkeletre,
 Ott látok egy szíp csillagot
 Kívül aranyos, belül kegyelmes,
 Abba fekszik Krisztus Urunk...”

Istenfia Krisztus a Napban fekszik, teremtés előtti nyugalomban, erő és anyag tökéletes egyensúlyában.

Vogul rokonaink körében fennmaradt imádság hasonló képeket vetít elénk: *„Hét sas röptényi magas Ég atyácskánk hajlítottá abroncskerék módra forgó karikós föld hét tája fölött...”* *„Kelő napos arany fürtödet abroncskerék módra menő kerek földre sugározd ki.”* Őseink ismerték tehát az erőny (energia) pozitív és negatív előjelű összetevőit, de jól tudták azt is, hogy kerek a föld. A könyv írója idézi a továbbiakban Munkácsi Bernát azon megállapítását, hogy a hét, a hetes szám nem értendő számtanilag, hanem ősi mondákban szent szám és a végtelen kifejezője. Idézem tárgyalásának részleteit: „Az Isten lakása az ég, hét oldalra, azaz mindenfelé kiterjed; hét osztályú, azaz igen sok részből áll.” Az irtisi osztályok beszélnek hét forrású szentvízről, hét fából álló szent ligetről. „Ez feltehetően a káldeusok csillagimádásával függ össze...” (V.8:452). Itt emlékeztetünkbe kell idézni, Jézus a hetes számot ugyancsak a végtelen kifejezésére alkalmazza. A vogul hét mennyország is egyenlő a végtelennel éppen úgy, mint ahogy Jézus is figyelmeztet: „Az én atyám házában sok lakóhely van...”

A 13. számú Öntőima szerint Jézus az Egek királya, s mindenek felett áll. Az 535. oldal imája szerint *„bal hóna alatt viszi az aranykeresztet az alatt viszi a sok bűnös lelket...”* E képben ismét azonosul a nappal, illetve a teremtés erőit magában hordozó fényvel, étellel, s közelebből a Turullal. Mária a 181. számú imában „fényes csillagomnak” szólítja, mint ahogy népünk mai napig is csillagomnak hívja szerettét, ezzel a fény szülöttének ismerve el magát. Másutt Jézus aranyalma, s nyilvánvalóan

fényjelkép ismét. (V.8:717,719,399)

„A kis Jézus aranyalma,
 Szűz Mária édesanyja,
 Nincsen neki dundikája
 Sem pingátos nyoszolyája.
 Feltekintek magas égre
 Nyitva látom mennyország ajtaját
 Benne látom kegyes szűz Máriát.
 Ó hajnal, hajnal
 Szép rózsaszínű hajnal
 Akibe Jézus nyugodott...” (V.8:719)

„Kimegyek ajtóm elé
 föltekintek magos mennybe
 Ott látok egy kerek almácskát
 Abba hét oltárocskát...” (V.8:399)

Az anyagba öltözött fény, az álrühás Isten, álrühás Jézus számtalan imában, mesében nyer kifejezést (V.8:721), hetvenhét sebe az egyetemes élet szenvedését példázza, s halálát az egész teremtett világ siratja:

*Síratnak barlangban
 levő mérges sárkányok,
 sírátkoznak minden helyben
 lívó vád állatok,*

*Gyázbon öltözének
 minden féle állatok,
 sirát az nap ohait a föld
 sirnak az cséllagok,*

*Síratlak szüntelen
 en is keserves szévél,
 reád nízvin téged szánlok
 könyves szemeimmel,*

*Szannanyagok meg engem,
 erdők szép viólám,
 keserűlön az hegyeknek
 Zúgó Csátornai,*

*Vége ligen immar
 keserves panaszémmak...”*

(V.8:755, Moldova)

Népünk hitvilágában a Mindenség egy, összefüggő, együtt élő, értelmes egész, s Istenétől az örökkévaló Öreg, Ős és ősz Istenétől, az Ég agg urától elválaszthatatlan.

Záhonyi András

ROVÁSJELEINK ÉS A MEZOPOTÁMIAI JELKÉSZLET

Novotny Elemér összehasonlító táblázatának újraértékelése

A táblázat Novotny Elemér: *Sumir nyelv – magyar nyelv? c.* 1976-ban megjelent könyvének címlapján szerepelt. Ebben a sumer ékjelek és a székely rovásjelek összehasonlítása, párhuzamai láthatók.

Vegyük most rövid vizsgálat alá Novotny táblázatát!

A 13 párhuzamot bemutató táblázatra rápillantva azonnal megállapíthatjuk, hogy a L.381 ékjel kétszer szerepel a táblázatban. Ez azt jelenti, hogy a jelet két, egymástól eltérő rovásjelnek is megfelelteti a szerző.

L.381 klasszikus képjeléhez Novotny az **E** rovásjelünket társítja (a hozzárendelés megalapozottságát a L.381-nél szereplő E₈ sumer olvasat tovább erősíti).

Mellette másodszer azonban a T rovásjelünk szerepel (noha annak csak egy ferde szára van, míg

L.381 egyik bemutatott ékjeles változatának kettő. A feltüntetett L.383 PI óbabiloni ékjele mellett nem a P rovásjelünknek, hanem az **Ő** rovásjelünknek,

a L.483 ékjel mellett nem az R rovásjelünknek, hanem a **CS** rovásjelünknek,

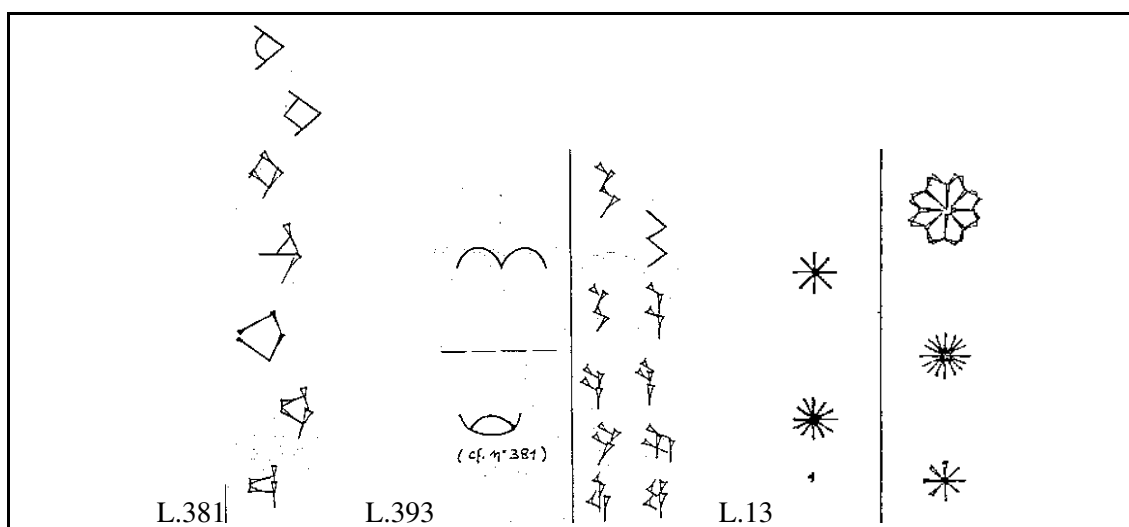
a L.393 képjel mellett nem az Ü rovásjelünknek, hanem az **É** rovásjelünknek,

a L.13 ékjel nemcsak a D rovásjelünknek, hanem ősi sumer képjeles változatában az **1000**-et jelentő rovásjelünknek,

a L.480 ékjel mellett nem az I rovásjelünknek, hanem a (ferde keresztvonal nélküli) SZ rovásjelünknek illene szerepelnie.

Itt jegyzem meg, hogy L.1 képjelénél ugyancsak egy függőleges vonal szerepel, melynek fonetikai értékei: as, asz. Így L.1-nek a székely-magyar rovásírás SZ jelével még szorosabb a kapcsolata, mint L.480-nak!

Az előbbieken említett L.381, L.393 és L.13 jelek képjelei:

MEZOPOTÁMIA

Az előbbi pontatlanságok ellenére nem szabad elvetnünk illetve abbahagynunk rovásjeleink és a mezopotámiai képjelek, ékjelek formai és tartalmi vizsgálatát, hiszen vannak további megerősítő párhuzamok is. Pl.

a L.377 ékjel (jelentése: tálka, töredék) a **T** rovásjelünkre emlékeztet,

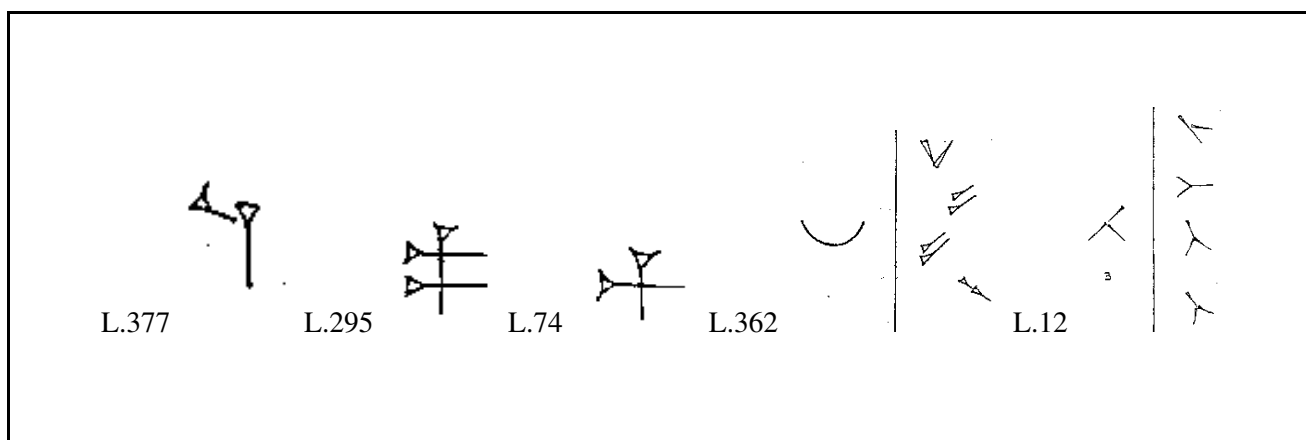
a L.295 ékjel (PA -- jelentése: ág, elágazás, UGULA – jelentése: főnök) a **GY** rovásjelünk for-

májával egyezik meg,

a L.74 (BAR – egyik jelentése: kereszt) jel formailag egy kereszt, neki a **D** vagy a **B** rovásjelünket (formailag egy elforgatott kereszt) feleltethetjük meg,

a L.411, L.362 és L.377 ősi sumer képjele az **N** rovásjelünkkel azonos alakú (az azonos formájú jelek közül most L.362-t mutatom be),

a L.12 (SIL – egyik jelentése: út) képjele formailag az **S** rovásjelünknek felel meg.

A több szempontból is felismert párhuzamok természetesen még nem bizonyító erejűek. A rovásjelek kb. felénél felismert megfeleltetés, azonban remélhetőleg arra készíteti majd a szakembereket, hogy a rovásjeleink mezopotámiai és egyéb ősi kapcsolatát minden jel esetében tanulmányozzák. Ez a kutatás megerősítést adhat ősi kultúránk keleti, mezopotámiai gyökereinek megismeréséhez.

Megjegyzések:

Az egyszerű geometriai formák jelként történő használata egymástól távol élő, eltérő nyelvű népek esetén is megfigyelhető. Az egyenes, a félkör, a kör, a kereszt, a „sátor” forma természetes úton juthat eszébe minden, saját gondolatait írásban feljegyezni szándékozó embernek. Természetesen a különböző helyszíneken és nyelvekben más hangértékek társulnak hozzá.

A kapcsolat bizonyításához (és ezt megelőzően beláttatásához) tehát mindegyik rovásjelünk-

nél meg kellene találni a párhuzamot, melyet tovább erősít, ha hangalaki vagy jelentésbeli megfeleltetésre is bukkanunk (mint L.1 képjel és az **SZ** rovásjelünk esetében).

A bemutatott táblázat és a hivatkozás más könyvekben is megtalálható.

A táblázat Badiny Jós Ferenc: *Káldeától Istergamig II* (Magánkiadás, Buenos Aires, 1981, 184. o.) c. könyvében *Gosztonyi Kálmán* neve alatt szerepel.

Novotny könyvének címlapja Erdélyi István: *Sumér rokonság?* (Akadémia K., Bp., 1989) c. könyvében – melyben még a rendszerváltás előtt leírta, hogy „a nyelvrokonság és az etnikai rokonság nem feltétlenül azonos egymással”, és „a sumer nyelv fonetikai állagáról meglévő ismereteink az akkád ékírás nem egészen tökéletes hangzásbeli közvetítésétől függenek” -- a 188. oldalon szerepel.

NÉPSZERŰ TÖRTÉNELMI FÜZETEK					
4. Szám					
		Rene labat	Székely rovásjelek		
No.	13		DINGIR	D	
	381		UD, E	E	
	230		GAG	G	
	589		HA	H	
	480		IS, IL	I	
	461		KI, KE	K	
	330		LU	L	
	144		DUMU	M	
	383		PI	P	
	483		RI	R	
	381		UD, TAM, TU	T	
	562		UH	U	
	393		UTU	Ü	

Dr. Novotny Elemér

SUMIR NYELV - MAGYAR NYELV

Novotny Elemér nevében ezúton elnézést, hogy Labat úr neve (a sumerológia „nemecekeként”) a táblázatban kisbetűvel szerepel.

mébe juttatta, a csillagudvar isteni gondviselésének biztonságába. Az állatöv ugyanis behatárolja az éjszakai égboltozatunkat, s aki az ég felé emelt szemmel, háza előtt mondja el hajnalban az imádságot, ennek a kerek udvarnak közepén áll, s azzal kezdi a napot, hogy tisztaságot csinál égi és lelki környezetében. Lelke, amely „nyitva látja mennyország kapuját”, egy minőségű azzal, amit ott lát. A nyitott kapu mögött kápolna rejtőzik, benne „térdig vérbe, könyökig könnybe” ott sír Jézus Urunk, vagy édesanyánk szép Szűz Mária. Mária ott átéli Jézus szenvedését, s vele együtt érezve földi emberek osztozunk anyai fájdalomában, hiszen, nekünk is anyánk, hiszen Ő, akit ostromoznak, lándzsával szurkálnak, dárdával dárdoznak, s keresztfára fölözgeznek, a mi atyánk fia, a mi testvérünk, a mi gyermekünk. Az 1945-ben született Csernik Antalné (szül.: Lujzi Kalagor) így mondta el imádságát Harangozó Imrének:

Én felkelek én ágyamból
Én felnézek a nagy magos mennyekebe,
S látom a Szűz Máriát,
Szűz Márecska sír,
Minek sírc, minek sírc Szűzanya Mária,
Ne máj szép Szűz Anya
Mert látom én,
Vaszesztyűkkel csapdosták,
Ostorokval ostromozták,
Szulicákval szurkodták,
Méregvel s nyálval köpdösték,

stb. (51. sz. imádság)

Harangozó Imre: Krisztusz háza aranyosz...
Ipolyi Arnold Népfőiskola. Újkígyós. 1998.

Népünk tehát az örökkévalóság szűkebb belső terének, szép kerek udvarának tekinti az évkört, melynek valahol kapuja van. Ez a kapu az ima révületében kinyílik, és látomást nyújt a fohászoló léleknek. Ez a látomás gyakran összeolvad az évkör kerekességével. Kerek, mint az élőfa lombozata. A magyarság évköre lehetőséget ad arra, hogy a világ működésének variációihoz változatos feltételrendszert adjon. Az évkörben fogalmazódik meg a világfa, Istenfa, életfa, Mindentermő fa formavilága. Ez a kép szervesen kapcsolódik a valóság talajához. Az évkör ugyanis a Tejút keresztmetszetén terül el. Így átvonul rajta

– benne a sűrű csillagos, ágadzó – leveledző életforrás és megalkotja az égis éró fa képlékeny formavilágát. A Tejút örvénylő csillaghalmaz, s ez az örvénylés a belsejében, a mi évkörünk közepe táján a legerősebb. Ez a pont az Árgyilus királyfiból ismert „változó hely”, a hitvilágot járó hősök utazásának célpontja. Ezt az örvényt, vagy labirintust dolgozták rá a palócok subrikáló technikával halotti lepedőszélekre. Ez az az örvény, amelyből előbukkan a Vizek asszonya és az erdőszélen alvó mesehóst leviszi magával víz alatti gyönyörű palotájába, ahonnan csak szóval vagy fondorlattal, vagy hosszú vándorlással szabadulhat meg, hogy választott kedvesét, szíve szép szerelmét újra megtalálja, és vele élhesse le életét. Szóval az örvény közepe, a „változó hely” az élet sorsforduló terepe és pillanata. Mikor a kis kondás erre a pontra ért az égis éró fa megmásása közben, minden bocsokra, minden bőrruhája leszakadt róla. Csak a kis bugyli bicskája maradt, amivel tovább tudott kapaszkodni.

Lemeztelenedve érünk a „változó hely” partjára. Minden földi hívság fölösleges teher. Nem vihetünk mást magunkkal tovább, csak amit lelkünkben halmoztunk fel. A jóság adományát, a szeretet melegét, a megbocsátás és az áldozatvállalás kötelezettségét. Aki öncélú, kicsinyes földi terheit nem rakta le a bűnbánat életadta stációjánál, azt az örvény lehúzza, mert a földi dolgok neheznek, nem birkóznak meg az örvény körforgásával. Ezen az örvényen kellett átkelniük a fiúknak a Mőndölőcskék c. mesében. Mivel a két idősebb ragaszkodott földi dolgaihoz, megijedt és visszafordult. Nem vállalta a megmérettetést. A legkisebb szót fogadott az ősz öreg embernek, a mőndölőcskék gazdájának és a hófehér juhoskakát, égis bárányokat, bárányfelhő – angyalokat általvitte az örvényen és eljutott velük a Másik világba, ahol a bűnhődés és feloldozás módjait is megismerte.

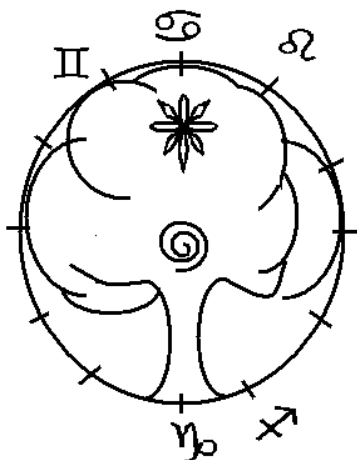

Bak-Rák tengely ábrázolása a soproni Szt. Jakab templom bejáratának timpanonján

BAK A KIS ÉVKÖRBEN

Molnár Anna hosszú, nagy utat tett meg, hogy a Mérleg fészkéből a hosszú, naprövidülő hónapok, végére elérjen a burkus fa alá, életének változó helyére. Ezen a ponton dűlt el a sorsa. Az év legsötétebb szakaszában, amikor a Nyilásból a Bakba fordul a nap, s alig egy pár órára, fáradtan hunyorog a földre, akkor, ott készítették elő sorsa kelepccéjét. Egy rossz lépés és a Bak farkának hurka lerántja a mélybe, oda, ahonnan nincs visszaút és síró kisfia, hiába várja vissza édesanyját. Nem lesz, aki kigombolva dolományát megszoptassa kicsiny fiát. Anna ősi, mesébe illő csellet a katonát ráveszi a fa megmászására, s midőn visszaesik fényes kardja, egy suhintással elvágja „gyenge nyakát”.

Anna példája a természet rendjére utal. Lehetetlenség az élet számára a Bak farkában való beragadás. A Bak farka a nehézséget példázza, de nem a csődöt. Felette ott a burkus fa „ikri” vagyis az Ikrek – Rák – Oroszlán, a szent családi hármas.

JÓ ESTÉT, BARNA LÁNY

(A megesett leány)

Poco rubato ♩ = 144

- Jó es-tét, bar-na lány, mi ba-jod ér-ke-zett, Ta-
lán a va-cso-rád nem jó í-zün e-sett, Ta-sett?

Nesze egy liter bor igyál hát belölle,
Igyál hát belölle, vidámodj meg tölle,
Igyál hát belölle, vidámodj meg tölle.

— Nem kell, hej, az borod, idd meg a borodat,
Ha nem sajnáltad a szép leányságomat,
Ha nem sajnáltad a szép leányságomat.

— Jó estét szép lányom, mi bajod érkezett,
Hogy a szíved éppen így megkeseredett,
Hogy a szíved éppen így megkeseredett?

— Anyám, édesanyám, ne kérdezze töllem,
Mer egy barna legény megcsalta ja szívem,
Mer egy barna legény megcsalta ja szívem.

— Hóhérok, hóhérok ti ide jöjjetek,
Vigyétek lányomot börtön fenekébe,
Börtön fenekébe, a legsötétjébe!

— Anyám, édesanyám csak azt engedje meg,
Szobámba menjek be, ruháim nézzem meg,
Szobámba menjek be, ruháim nézzem meg.

Ruháim, ruháim, szép gyászos ruháim,
Szegről lehulljatok, engem gyászoljatok,
Szegről lehulljatok, engem gyászoljatok.

— Hóhérok, hóhérok, ti ide jöjjetek,
Vigyétek lányomot börtön fenekébe,
Börtön fenekébe, a legsötétjébe!

— Anyám, édesanyám csak azt engedje meg,
Kertembe menjek be, virágim nézzem meg,
Kertembe menjek be, virágim nézzem meg.

Virágim, virágim, mind elhervadjatok,
Mind elhervadjatok, s engem gyászoljatok,
Mind elhervadjatok, s engem gyászoljatok.

— Hóhérok, hóhérok, ti ide jöjjetek,
Vigyétek lányomot börtön fenekébe,
Börtön fenekébe, a legsötétjébe!

— Anyám, édesanyám csak azt engedje meg,
Ajtómon menjek ki, udvarom nézzem meg,
Ajtómon menjek ki, udvarom nézzem meg.

Udvarom, udvarom, szép kerek udvarom,
Többé nem seper meg az én gyenge karom,
Többé nem seper meg az én gyenge karom.

Dósa Károlyné Lukácsi Regina 74
1968. január 6.

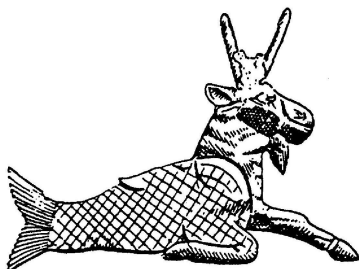
A Bak a próbatétel tengelyének kritikus pontja. Három dekanátusa a Bak, Bika, Szűz. Molnár Anna esetében Bak a tér és idő, ahol az esemény lejátszódik, Bika a katona, földies vágyaival, ki- nek eszén túljár Anna, mert nemcsak keresett a fejében, hanem meg is találta a kivezető utat.

KÉP A BAKRÓL (71. kép 240. old.)
(Boulay, R. A. Flying Serpents and Dragons.
1997-1999. Brad Weinman Ed.)

BAK A PRECESSZIÓS NAGY NAPÉVBEN

Az egyiptomi és mezopotámiai Zodiákus ábrázolások hasonlóak a ma használt formákhoz, a Bak esetében észrevehető eltérésekkel. A mezopotámiai Baknak sajátos neve van: Kecshehal.

SUHUR.MASH – Bak

KÉP A KECSKEHALRÓL

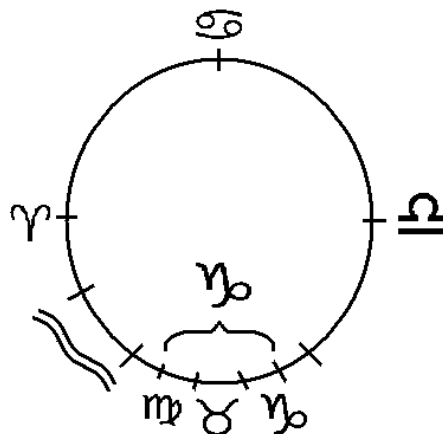
X

Az X-el jelölt sor közepén van a Kecshehal
BUDURRU határkő

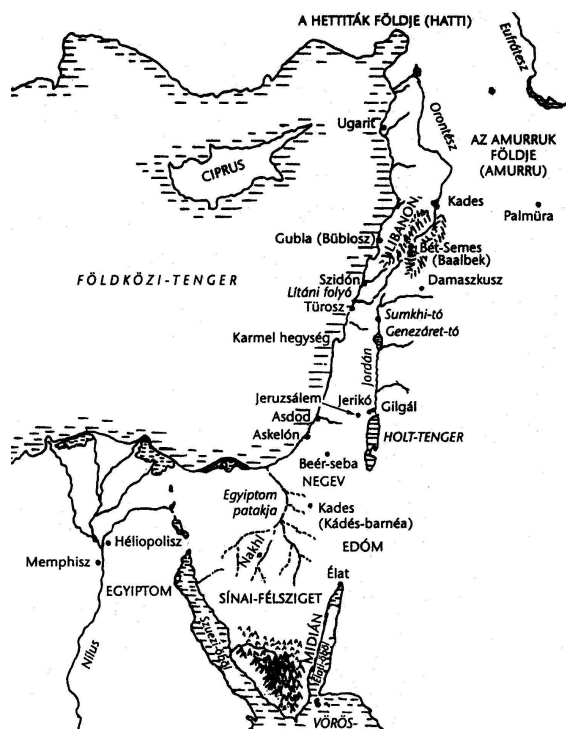
Ennek az állatövi jegynek van egy kőrákásra emlékeztető szilárd alapja, amely összeolvad a hal pikkelyével. E mögül emelkedik ki a kecske.

A kőrákás az építkezés jelképe. A mezopotámiai népnek a precessziós nagy Napévvvel kapcsolatos emlékeire utal. Arra, amikor egy 26 000 éves kultúrkörrel korábban átvészelték a Vízöntő katasztrófáját és építkezésbe fogtak. Nálunk, a Kárpát-medencében nem volt Özönvíz, s nincs is erre utalás mondáinkban, népköltészetünkben. Mezopotámiában azonban volt. Ezt mesélte el Utnapistim Galgamásnak a túlvilágon, ahová eljutott Galgamás, de nem kapta meg az örökéletet. Vissza kellett hát jönnie erre a földi világra, Urukba és folytatnia kellett a város építését. Erről a fontos, régi égi-földi eseményről szól a Kecshehal szimbolikája. Még a dekanátusok is tartalomjegyzékül szolgálnak az eposz cselekményéhez.

Szűz, Bika, Bak következnek egymás után a precesszió okán fordított sorrendben. Galgamást felkereste Istán (♌), felajánlotta szerelmét, de a férfi visszautasította. Erre leküldte az istennő az égből a vashikát (♏), hogy pusztítsa el a várost. Galgamás és Enkidu megölte a vashikát, mégis nagy árat kellett fizetniük tettükért, mert az istenek úgy döntöttek, hogy „egyiküknek meg kell hálnia”. Enkidu lelke tisztább volt, őt választották az istenek őt szánták halálra. Hatalmas szélvihar örvénylett elő és az örvény beszívta őt a föld alá. Galgamás azért indult útnak, hogy megkeresse barátját és elnyerje az örök életet. Ezzel minden földi halandó legforróbb vágyát kísérelte megvalósítani. Ez ugyan nem sikerült, de beírta nevét a túlvilágolt járt hősök sorába.

Közel-keleti és amerikai tudósok sora keresi útjának jelzőtábláit. Lehetséges lenne, hogy a földön is végig tudjuk kísérni legalább elindulását és hazaérkezését? Biblia és régészet c. könyvében Finkelstein és Silberman (Gold Book. 2003.) szerzőpáros a misztikus Tilmun földjét, az ég és föld találkozhelyét a Sínai-félszigetre helyezi. Ugyanígy gondolkodik Zacharija Sitchin Dimenzió c. művében. (Gold Book. 2004.)

(i.m. 165. oldal)

Tilmun földje, írják a szerzők, a Sínai-félszigettel azonos. A Szezi csatorna és az Elati, vagy Akabai szoros között fekszik. Innen biztosítottak sok fontos árut, amelyre Mezopotámiában szükség volt. Volt itt kékpát (lápisz lazuli), kékeszöld türkiz és malachit. A korábbi türkizbánya vidékét manapság Vadi Mahgarnak a magyarok barlangjának hívják. (i.m. 220. old.)

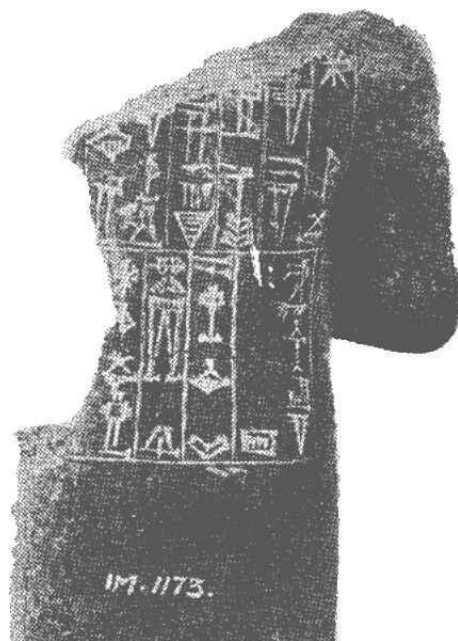
Végre, valami nyomot találtunk a legrégebbi népevünk a MA, MAH, MADA formájának megfejtéséhez. Többféle képjele is van ennek a gyöknek. Első a hármas halom, a MADA, a HAZA jele (L 342), ezután, a leggyakrabban használt a labirintusforma, (L 342), s ez volt az a képjel, melynek formai megfelelőjét a palócok subrikált lepedőszélein megtaláltam, és a népmesékből megismertem a túlvilágra, a másik világra vezető útvonal képét. Éreztem, sejtettem,

hogy a mezopotámiai képjel hasonló gondolatot fejez ki, Asszurbanipál udvarának sémi írnokai az ékírással lejegyzett eposz szövegéből kihagyták a turáni, szkíta eredetre való utalásokat, ezért érezzük világirodalmi terméknek és nem nemzeti eposznak a Galgamást. Nem várható más, ha odafigyelünk a Bak bolygóállására. A Szaturnusz ott-hon, a Mars erőben van. A Szaturnikusz, földi építési tendenciák érvényesültek, de a Szaturnusz megtartó ereje is jelen volt, mert torzítva bár, de fenn maradt a „túlvilág útvonalának” leírása. A Mars ereje Galgamás és Enkidu pusztító útjában mutatkozott meg. Kiűzték a cédrusok urát, vagy úrnőjét HUNBABÁT, és legyilkolták a vasbikát. Egymással is sokat birkóztak. A harc istenét jobban kedvelték, mint a szerelem Istárját.

Tilmunról találtunk képjel-írási hagyatéket is. ÚR-NANSE, aki 200 évvel később élt, mint az uruki Galgamás és Lagasz (Sir-Bur-Laki) királya volt, feliratában megemlítette Tilmun nevét. (i.m. 223. old.)

Irodalomban olvastam (i.m. 223. old.), hogy I. Sarrukin akkád uralkodó, büszkén kőbe vésette, hogy rakpartjain malabbai, maghani és tilmuni hajókat állított le.

Mi egy szobortöredék hátára vésett képjel-írási szövegben fedeztük fel a TIL gyököt, amely úgy néz ki, mint egy kis kottaállvány (L 69).

Iraki Múzeum. Bagdad
BASMACHI, Faraj: Treasures of the IRAQ Museum.
Nat. Ministerium Kiad. 65. kép

A magyar TIL gyök a tánczó tillárom haj, tillárom hopp, hopp, hopp alakjában fordul elő, meg Attila nagy királyunk nevében. Mivel ritka gyök, meglepett a szöveggörnyezete. Megelőzte a TIL gyök képjelét a kettős vonal (L 578), melynek olvasata is kettős: A = atya, MU = víz. Tehát megdöbentő, de az ATIL(A) szó éppúgy kiolvasható, mint visszafelé a TILMU szobortörredék képén.

Szomorúan hallgattuk Schmidt Irén megjegyzését, midőn a TIL gyök megbeszélésében az élő magyar nyelv elemeit tárgyaltuk a magánegyeten. Megtalálható még a TIL gyök, mondta a TILT szóban, amivel az életet lehet megállítani, letiltani. A TIL visszafelé olvasva (É)LET az É, mint az élet hangja szakadt le és helyébe lépett a T, mint a tiltás, taglózás, tagadás kezdőhangja.

Egy negatív történelmi folyamat olvasható ki a TIL gyök változó értelméből. Az ősi, boldogság korai élet szava miként torzult át a fordítottjára, s lett nemcsak a kendermegmunkálás tilolójának alapgyöke, hanem a nyaktiló riasztó értelme is. A TIL gyök története az édeni élet szabadságától a történelmi korok emberének a nyaktilóval jellemezhető kiszolgáltatottságáig tart. Így van ez barátaim, tillárom haj.

Galgamás mellett több kultúrűs is élt ebben a korban. Erre utal a Kecskahal állatövi szimbólika eddig nem tárgyalt hal figurája. A halember jelenségével tanulmányban foglalkoztunk (Ősi Gyökér: Kultúrák születésénél. 2001. 29, 1, 24-31. old.), de nem hoztuk kapcsolatba a Kecskahal figurájával. Ezt a gondolatot most újra felidézük, mert a mezopotámiai képjelek hal alakja is sok információt hordoz. (L 481) hangalakja KIR, GIR. A Kus Királynő elnevezésű peccéthengeren is előfordul (Olvasható Tur-An népének nyelvén Miskolc, 2004. 130-132). A szöveg teljes olvasata szerint „Sámán Úrnő; erős őstej; Nagyasszony, kié az ország; Kus KIRLÁLNŐ; Isten helyettese; EME visszater égi-tengeri hazájába; Ő, az őstudó”. Tehát visszater eredeti őshazájába, Ő az őstudó, vagy tudós ő. A haza fogalom itt a KALAMA (L 312) szóval szerepel. Kalama gyökei: KAL (L 322) erős, AMA (L 237) anya, vagyis az anya erős, védett országa. A Közel-keleti történelmi földrajz és képjel-írás háttérrel mai nemzeti jelképeink szerepére is fény derül. A mada = haza képjele címerünkben a hármashalommal je-

lentkeznek. Ez a képjel a nyugati szerzők olvasatában az istenek lakhelye, a MADA, amely a Cédruerdő tetején állt. Itt volt az ég kapuja, az élet fájához való bejutás helye. Kígyók őrizték, akárcsak ódon templomaink faragott ajtaját (pl. a Borsod megyei Alacsán). A hegy és a barlang a labirintus a MA, MADA, MAGUR másik képjele a víz és a barlang útvesztőjén át lehetséges megközelítésről beszél, vagyis pontosan leírja a másik világba való eljutásunk egyik lehetséges útját. Előkészíti Fehérlófia égi utazását.

A visszaterés szót olvasva először a Szíriusz ciklusára gondoltam, de a szöveg erre nem utalt konkrétan, ezért én sem erőltettem a visszaterés értelmezését. Most azonban, hogy előbukkant a vizek által övezett Sínai-félsziget máig MAGHAR barlangnak nevezett őslabirintusa, arra gondoltam, hogy a halember hazája a MA, MADA, lehetett a védett barlang, a labirintus, s talán még az is előfordulhatott, hogy a halemberek között nőnemű kultúrűs is tevékenykedett az emberiség érdekében, hiszen emlékezzünk rá, hogy a vízhozta hősök sorában a magyar gyermekmondókák leánykára emlékeznek:

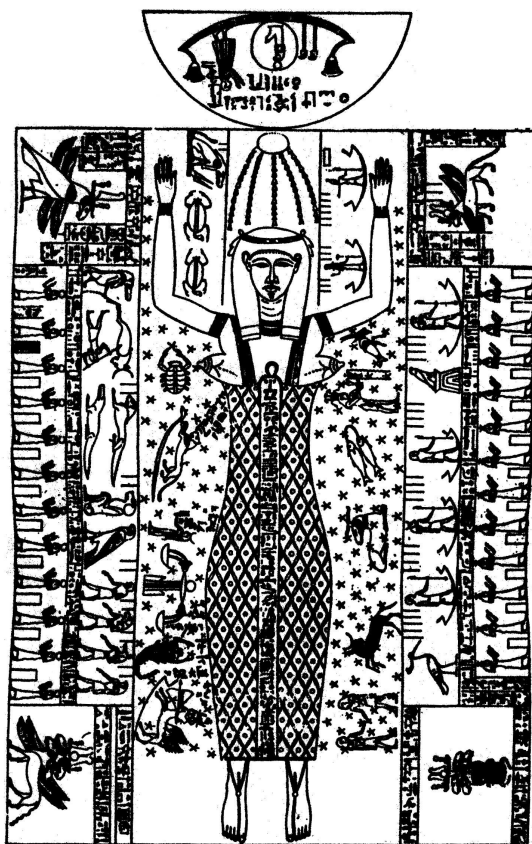
Úszik egy kis kosárba
Királynének leánya
Eszemadta!

Ha a kedves olvasó a könyvemben közölt – nőekkel foglalkozó – peccéthengerek szövegét logikus sorrendbe rakja, egy úti élménybeszámólót kap égi és föld alatti utazásról.

Mivel úgy látom, hogy a Sámán Nagyasszony, akié az ország nem más, mint a turáni népek Boldogasszonya, aki égitegekben realizálja létét, kerestem az égiteget, amellyel azonosulhat. Úgy látom, hogy 3 égiteget fejezi ki karakterét.

A Hold a női természet biológiai egyensúlyának őre, a Hold hatása alatt a földi asszony is azonosul a Világmindenséggel. Másik a Vénusz, az Esthajnalcsillag, mely a szülést felügyeli és fantasztikus 9 hónapos ciklusával szakadatlanul figyelmezteti a földi asszonyt isteni kötelességére, a gyermek világra hozatalára. Harmadik a Szíriusz, a népmesék CIRCIRKÉJE, aki sorsában emelkedik, felfénylik, megszüli a Napot, megálátatik, s alászáll (derékig földbe ássák), hogy amikor az idő eljön, sorsa beteljesedjék, s gyer-

mekeivel, királyi férjével újra felragyogjon, boldog asszony legyen.

DIMENZIÓKAPU

A Kecsketal jegy tehát egy Világhónap legfontosabb eseményeit rögzítette. Elindult a katasztrófák után a kultúra megmaradt eleminek összegyűjtése és az építkezés. Az embereket kultúrthősök tanították Oannes – Jánosok, akik Pap Gábor szerint lehetnek jányosok is. A képjel-írásos emlékek női szerepekre is utalnak. E korszak a Galgamás eposz eseményeinek felel meg, amelyet azonban sémi és indoeurópai átíratban ismerünk. A képjel-írásos agyagtáblák és pecsétengerek ugyancsak utazásról számolnak be, ahol nő is lehet főszereplő. Ezek az információ hordozó régi agyag-dokumentumok számot adnak Tilmun mitikus földjéről, a Mada képjel a hazát barlang labirintus sematikus vonalaival írja le. Az utazás női főszereplője innen indult el, vagy ide tért vissza „égi hazájából”. A barlang neve VADI-MAHGARAH, a Sínai-félszigeten, ahol nyugati szerzők magának TILMUNNAK mitikus földjét is feltételezik a Magyarok Barlangja földrajzi név alatt.

Egyre inkább érzem, hogy a Közel-Keleten kis csoportunkkal terepszemlét kellene tartanunk, mert a magyar múlt egész Euráziában máig élő valóság, s magát fel-felmutató tény, adat, relikvium. Nem várhatjuk, hogy helyettünk mások derítsenek fényt mitikus ősmúltunkra.

Azt azonban itthon is tudjuk, hogy a barlanglabirintus az őszanya Boldogasszony méhének szimbóluma, mélytudatunk legrejtettebb pontja.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Basmachi, Faraj: Treasures of The Iraq Museum. National Ministerium, kiad.

Sitchin, Zacharija: Dimenziók. Gold Book kiadó. 2004.

Finkelstein, Israel – Silberman, Neil, Ascher: Biblia és régészet. Az ókori Izrael történetének két arca. Gold Book 2003.

Gyárfás Ágnes: Tur-An népének nyelvén. MBE. Miskolc, 2004.

Gyárfás Ágnes: Kultúrák születésénél. A halember. Ósi Gyökér. 2001. 29,1, 24-31. old.

Harangozó Imre: Krisztusz háze aranyos... Ipolyi Arnold népfőiskola kiad. Újkígyós. 1998.

Kibédi népballadák. Gyűjt, bevez. Jegyz. ell. Ráduly János. Kriterion kiad. Bukarest. 1975.

IV. Tudhaliya pecsétje (Kr. e. 1237-1228)

A levél ékírással íródott, míg a pecsét hieroglifa. Olvasata: „A Nagy Király Labarna, Tudhaliya.” (Archaeology Odyssey 2005. január/február)

Gömöry Katalin
ÁLOMLÁTÁSOM: ELŐZŐ ÉLETEM

Tizenkét-tizenhárom éves koromban láttam először e különös álmot. Álmom minden más álmomtól különbözött, mert nem csupán látta a főszereplő személyt, hanem az én magam voltam, meg abban is más volt, hogy olyan titkokat árult el, amelyekről fogalmam sem volt, s nem is lehetett.

Nádasból bújtam elő. /Nádas eladdig nem láttam./ - Félttem. Volt is mitől.

Az erdőből, apró lovakon előcsörtetett három tatár. Ezidáig nem tudtam, hogy a "tatárok" /1241. telén lehattunk/ mongolok. De láttam ferde szemüket, és most tudtam meg ezt is, a sisakjuk hegyes. Ők hamarabb észre vettek engemet és megrántották a lovuk nyakán a gyöplőt. Én meg futni, rohanni kezdtem, lélekszakadva, hanyatt-homlok, fejvesztetten. Lobogott rajtam az öregasszonyos fekete nagykendő, amikor lófejnyire értek, le is maradt rólam. Tulajdonképpen nem tudtam, hogy mit akarhatnak, talán megölni, de már csak lihegtem és majd összecsupoltam.

Akkor nagyhirtelen ott termettem a polgári leányiskolánk MEZEI-utcai kapujában, belül a kapualjban, ahol vasárnaponként, mi reformátusok sorakozunk a templomba indulásra. A tatárok oda robajlottak utánam. Már majdnem hozzám értek, én visítottam, és egyszeriben, mint a kard hüvelyéből a kardpenge, kipattantam a testemből. Arra az eddigi testre talán rá is tapostak... Egyikük leguggolva rúgta ki a lábát... /Hat-hét év múlva láttam ilyet orosz táncban egy nyugati /deggendorfi Alte Kaserne-beli/ nemzetközi lágér udvarán. Intő jel volt, hogy kik lesznek majdan a "tatárok"/ Azt hiszem letiportak volna, és diadalukban már ordítottak volna, csak hogy én kik lettem magamból, és ott lebegtem a fejük fölött, láthatatlanul, elérhetetlenül. Azt is gondoltam, hogy meghaltam. És így valami borzasztó dologtól menekültem meg. Apró kunyhók fölött lebegtem el. Teteje, födele egyiküknek sem volt. /Zsúp, vagy nádfedelük le-

éghetett. Füstös, kormos minden, nem lakott bennük senki.

Rettenetes álmom volt. Nem értettem. I s m é t l ő d ö t t .

... Honnét vettem, hogy ferde szeműek?

Hogy milyenek a lovaik, süvegük?

Hogy nádasokba bujdosunk előlük.

Hogy a leányokra valamiféle külön veszedelem vár?

Hogy a földi testemen szinte a nyakamba van kötve az asztrál-testem, sugártestem, l e l k i testem, az útiruhám...

Hogy a halál nem altat el, hogy néha a menekülés útja...

Tanultuk a Himnuszról: "Rabló mongol nyilat zúgattad fölöttünk." Hogy kerülök én 1241-be, a tatárok meg a mi templomi sorakozó helyünkre, a kapualjba?...

A tatárok nagyon kegyetlenek voltak.

Így tanultuk. IV. Béla először elveszítette a MUHI csatát, de aztán várakat építtetett, és ő lett a második honalapító. Így tanultuk.

De a három tatár fekete, meg ferde szeme miért villant fenyegetően?

Ismétlődik... Ismétli, hogy megértsem.

Igen, az a kislány abban a tiszta környezetben hogyan is emészthette volna meg? /TV. még nem volt, nem folytatott lélekrombolást./ Forgószínpadot sem láttam, s hogy fordulhat a szín? És mekkora a távolság ezerkettőszáznegyvenegy meg ezerkilencszázharmincnyolc között!

A MEZEI UTCAI kapualj JELENETE ARRANT, HOGY HAJDAN-VALÓ ÉLETEM GONOSZTEVŐ RÉMEI A JELEN ÉLETEMBE IS BETÖRHETNEK.

...Azután egyszer megszólalt az őrzőangyali hang.

"EL KELL MENEKÜLNÖD!"

De erről már írtam.

Megismétlem.

...Egyszer magamban maradtam a nagy szobában. A villany égett, és a nagy ablakokban tü-

zettek a piros muskátlik az éjszaka fekete hátterében.

Megszólt egy hang az égből:

"Itt nem maradhatsz. Hamarosan el kell menekülnöd. Ezek itt jó emberek körülötted, de élehetetlenek, és bármilyenek is volnának, olyan dolgok következnek, hogy nem tudhatnak megvédeni. Ha itt maradsz, én sem. Semmit ne szeressél meg nagyon, hogy el tudj szakadni. Menekülnöd kell."

Tisztán csengő női hang volt. Azt hiszem: angyali.

Nem szóltam róla senkinek. De amint ütött az óra, senkit-semmit nem sirattam, nem tétováztam. Elindultam... .. Őrangyalom, Oltalmazóm, köszönöm!

A nagyszalontai híradás volt a r i a - d ó m . A légiriadó, a GROSSZALARM!

**M O S T IDEJÉBEN!
CSAK KÉSŐN NE LEGYEN!**

Ez a mondat zúgott bennem szüntelen.

Senkit nem hívtam, de szüleim, öcsém velem jöttek.

A NEGYVENNÉGY BALLADÁJA hősnője otthon maradt. Én elmenekültem, de a lelkemből valami ősi gyökérág nem tudott elszakadni.

Velük féltam, együtt reszkettem, értük imádkoztam.

"EGYEDÜL, EGYEDÜL, SZÁNJÁTOK, CSILLAGOK ...!"

Azután harminchárom évvel később, szintén együltőhelyemben leróttam eme figyelmeztető, sorsjelző álmomat.

A NEGYVENNÉGY BALLADÁJA balladatestvérét.

Imé

BALLADÁM H É T S Z Á Z É V R E ;
szól **1241.**-ről álomlátásom kelt 1938.-44. között.
1941.

a középértéke.

700 azaz HÉT évszázad a különbség.

Gömöry Katalin

LÁTOMÁS HÉTSZÁZ ÉVRE

1241. - 1938.-44. között.

1941.

1. Törtem a nádasból, s köd ömöl előmbe,
süppedtem s szálltam is sűrű félelmemben, -
Nem tudom mi űze, mennem kell, mennem kell! ---
Erdőből lép elő három tatár, s nyergel.
2. Kislány valék még akkor, s ez álmom visszatér,
bárha érthetetlen szüntelenül kísér. ---
elemiben tanultam, hogy dúlt erre tatár,
"...r a b l ó m o n g o l nyila" / így! / s rettegi hét határ.
3. ...Riaszt hajdanvolt éltem ... H É T századnyi idő!
Hajt félelmem, köd bújtat, s fekete nagykendőm, ---
mögül sárgít a nádas, odahagynám buv' helyem!
Kiért-miért tehettem? Bölcs okát nem lelem.

4. N e m álom, l á t o m á s ez! Ennen-én magam vagyok!
zsombékban süppedezvén, semlyéken suhanok.---
Kislányként dehogyan sejtém, mi les rám, had ha jár
rég-valóm döbben rá föl: Sarkomban a t a t á r !
- 5 . Szél zúg, az avar zörren, erdő alján a vész,
m o k á n y pejllovakon, s l e s ! F e r d e szemével néz ! -
'mint lábam bírta futottam, egyje elém torpan,
rémület, meg undor fojtogat torkomban.
6. S áthajtodik a helyszín, s megbillen az idő ...
I s k o l á m kapualján hajszol az üldöző,---
Lám, elibém pattan, s a JAJ torkomra fagy.
Rajt' birokra-marokra! S megértem: fogoly vagy!
7. Templomba párosával vasárnap reggelen,
Fekete harisnyásan, így óva fegyelem...---
...s a z kirúgja lábát, kapu elé kart tárt...
'/mint egy o r o s z táncban!'/... kerít, s elfog immárt
8. Foggal meg tíz körömmel v é d d tisztességedet!
Föülről látom tusám, lelkem már fönt lepkedett ...
Csak hullám kaphatjátok! ... s álmom kegyelmez, ím:
Gyermekként meg ne tudjam: mily gyalázat, mi kín!
9. ... Tizenyolc alig múltam, s fölajdul a határ!
M O S T M A J D I D E J É B E N ! NE KÉSSEM ÚJRA már!---
Kései újult élet, s ugyanazon veszély,
kései elégtétel: most megmenekültem én!
10. Az é r e n - n á d a s o n ... itt borzong idebenn,
f e k e t e nagykendőm keresem, s nem lelem.---
Nem tudom ki valék, de ifjú, szép s erős,
félsze avatta hős, aki h é t évszázadra győz!

1993.

Gömöry Katalin
NEGYVENNÉGYBALLADÁJA

Pincéből padlásra, padlásról pincébe,
surrant ólrul-ólra, jászol rejtökébe.

Kendőbe burkolták, ép foga se lássék,
hamvas bőrén hamvaz, mint kit vénség s gyász ért.

Éppen föllobbított, s szépsége csak átok.
 "Ölnél meg, Dobozi, jönnek a tatárok...!"
 Az ő Dobozi hadban jár, hadban jár,
 Tisza táján szerte ő úr, az új tatár.
 Dobozi, Dobozi, vőlegény, vőlegény,
 Menyasszonyod liliom, hófehér, hófehér!
 Hófehér, remegő, hófehér, mint álom,
 liliomban gázol a gaz Tisza-tájon.

"Galambom, galambom, vőlegény, vőlegény,
 megőrzöm magamnak, megőrzöm néked én!"
 "Toldi lesz egy' karom, mása meg Kinizsi,
 galambka galambnak csókomat hadd viszi. "
 ...Fölkél a holdvilág, hófehér, udvaros,
 fut a lány, jaj a lány, jaj az éj sikojos!
 Becsület hőse most mindenik gyöngye nő,
 sikojos éjbe futásnak eredő.
 Lagziját ülné tán épp ezen az esten,
 s ott bujkál, ott borzong a síri keresztén.
 Fejfák közt, hantok közt lopódzó kísértet,
 jaj, ha az üldözők, s ó, ha menekültek...

Egyedül, egyedül, szánjátok csillagok,
 árván és didergőn, ő is csak úgy bolyong!
 "Krisztusért irgalmazz, Gondviselő Atyám!
 El ne tűrd tiporni SZENT LELKED templomán!"
 ...Lassú vón' mint szélvész, lassú vón' mint villám,
 mint a szív sóhaja... itt volnál, itt volnál!...
 Dobozi, Dobozi, leánykád liliom,
 s megtépett liliom: milliomm, milliomm!
 "Hadd törjek, hadd rontsak tűzön át, én, haza,
 rémület szorítja torkomat éjszaka! "
 "Hadd megyek, harcoltam, s hiába eleget,
 jaj, ha a galambom... hajszoltat rabmenet..."

Milliom liliom haldoklik feketén,
 Csörren az avarban, recsen a lomb helyén.
 ...Kísért még, s f á j ez éj, a síri keresztés,
 reszket, ha öleled, reszket, ha eresztet.
 Üldözi, ha álom, üldözi, ha árnyék,
 holott t e m e t ő már a vérnászos tájék.
 Látja még, mint régen, ott a kút, ott az út,
 virág-veti vízbe, odafut, odafúl.

Látja, amint veti, látja, amint úzi,
 s jó "DOBOZI", aki soha el nem éri.

1961.

Spanyol László István
A DIADÉM KÉPÁBRÁI
(Fejlekai barlang)

Az említett lelet képe az Ősi Gyökér 2003. július-októberi szám fedőlapján és annak belső oldalán jelent meg.

Az ismertető szerint Khokhlach kurgán tulajdonát képezte egykor, és Kr.u. az 1. sz.-ban készült. A fotót Tibold László készítette.

A diadém lelőhelye Novocserkaszk volt, így gondolatban el kell utaznunk Szibériába. Sajnos az említett település nevét nem találtam a rendelkezésemre álló térképen, de úgy vélem, hogy a Bajkál-tó környékén lehet a lelőhely.

Sajnos a rövid ismertetőből az nem derült ki, hogy foglalkozott-e már valaki a diadém képábrái megfejtésével? De úgy vélem, hogy nem, hiszen arról is szót ejtett volna a szerkesztőség.

Ilyen megfontolások alapján kísérlem meg a diadémmal való foglalkozást, és remélem sikerül megbirkóznom a feladattal.

Elsőként igyekeztem megállapítani azt, hogy a sok ábrázolásból vajon melyik lehet a legfontosabb, melyik ábra tekinthető főelemnek, azaz a történetek mozgató elemének.

Választásom a pajzsra esett. Nem csak azért mert a Naphoz hasonló kerek tárgy, hanem mert két ismeretlen lény fogja közre, emeli magasra.

Annak ellenére, hogy elég primitívnek néz ki a kép, mégis tele van művészi megfogalmazásokkal. Mert nem csak az egyik-másik ábra jelent valamit, hanem azok művészi elhelyezése érzékelteti velünk a történetet.

Mert el kell árulnom, egy hatalmas birodalom sorsfordulóját örökíti meg Khokhlach kurgán diadémja.

Az ábrák jobb leolvasása érdekében forgatnunk kellene a diadém képét. Ezért inkább kiolozom a figurákat, és merőlegesbe állítva fogom bemutatni. Ezzel a módszerrel könnyebbé teszem a leolvasást.

Az első képrésznek a "mindenek fölött tündöklő" pajzsot választottam.

Amint látjuk, sajátos mintázata van.

A pajzs nem csak a test védelmét szolgálta a régebbi korokban, hanem arra volt festve tulajdonosa származása és rangja is egyaránt. Lényegében az jelentette a családi címet, ezért is van minden nemesi címer pajzs formára festve. A képen látható pajzsos egy teknős-békát vélek látni, tehát a tulajdonos totemállata a teknősbéka volt.

A pajzs gazdája azonban nem ismert előttünk, mi csak Khokhlach kurgánról szereztünk tudomást. Tekintettel arra, hogy sokszor esik majd szó a pajzs viselőjéről, ezért "Pajzs-kurgánnak" fogom nevezni azt a nagy hódítót.

A diadém képén jól kivehető, hogy a pajzsot két figura tolja, azaz tartja meg "világ fölötti" pozíciójában. Ezek támogatását élvezi Pajzs-kurgán. Kik lehetnek ezek?

Kiollózva és kissé megnagyítva látható az első pajzsot támogató figura.

Ez egy kutyafejjel ábrázolt ülő ember, és két kézzel tolja feljebb a pajzsot.

De talán az lenne a helyesebb megfogalmazás, hogy a pajzsot feje fölé emeli.

A kép láttán alárendeltséget je-

lent ez, még hozzá nem is jószántából teszi, amit tennie kell.

A kutyafej nem más, mint az ülő ember pajzsképe, vagyis az ő címerében kutyafej személyesíti meg a tulajdonost.

Azért van a figura ülőhelyzetben ábrázolva, mert bizonyos uralmi pozíciót tölt be. Feltehetően egy alkurgán vagy egy népcsoport főnöke lehet.

Amint érzékelteti velünk az ábrázolási mód, a kutyafejes ember egyáltalán nem híve Pajzs-kurgának. Mert ha híve lenne, akkor tekintetét a pajzs felé emelné. De nem azt teszi, hanem hátra felé néz.

Szinte megszólal nekünk a kép, ezt mondva:

"Utállak! Még látni sem akarlak!"

De mégis felfelé tolja a pajzsot, holott akarata ellenére cselekszik. Ennek az ellentétnek, mondhatjuk, hogy érdekellentétnek szemléltető eszközét láthatjuk a képen.

A pajzsot két kézzel feljebb segítő ember ülőalkalmatossága egy karó. Ez ugyancsak labilis lehet, és a nagy hódítótól való félelem kényszeríti a kutyafejes embert kollaborálásra. Élete a nagy és kegyetlen úr kezében van.

/Akaratom ellenére is Magyarország sorsa jutott eszembe az orosz gyarmatosítás időszakában, amikor is "orosz szuronyokon ült az ország"./

Hasonló társadalmi helyzetet láthatunk most viszont a diadém képén. A minden népet leigázó Pajzs-kurgán, rettegésben tartja alattvalóit. Fogcsikorgatva ugyan, de kénytelenek szolgálni a nagy hódítót.

Ezzel nagyjából a pajzs első megsegítője kiléte és helyzete világossá vált előttünk, és most nézzük meg, ki lehet az a másik szorgoskodó?

A pajzs másik megsegítője sötét háttérben van ábrázolva, és farka is van, tehát ördögöt jelent.

Ebből könnyűszerrel jutunk arra a megállapításra, hogy Pajzs-kurgán az ördöggel cimborál.

Mi mindent árul ez el nekünk?

Elsősorban azt kell tisztáznunk magunkban, hogy az ördög nem segít rendes embereket, és hogy a kurgán valamilyen becstelen módon, - az ördög segítségével jutott hatalomra.

Tekintettel arra, hogy az ördög sötét háttérben látható, az valamilyen titokzatosságot jelent. Ugyan mi lehetett az?

Az uralkodók udvaraiban rendszerint nagy vetélkedések folytak, és bizony azok cselszövésekbe, összeesküvésekbe torkolltak. Jelen esetben, a diadém képe által egy igen jól szervezett összeesküvés tárul szemünk elé, melyben a pokolfajzatok elmozdították a jó uralkodót helyéről, és ők vették kezükbe a hatalmat. Ezt a műveletet sikeresen hajtották végre, és így került magasra az ördög által is felfelé segített pajzs.

A pajzs alatt egy merőleges határvonallal elválasztva két vízimadár látható. Az egyik úszik, a másik áll.

Ezek a madarak egy-egy népcsoportot, nemzetséget személyesítenek meg, mivel totemállatok.

Egyedül ez a két madár ábrázolt merőleges helyzetben, és mert közvetlen a pajzs alatt is állnak, így a Pajzs-kurgán és az összeesküvők népei lehetnek. Nincs különösebb szerepük a képen, csak mint a birodalom népfajai felsorolásának szemléltető eszközei.

Sok esetben talákoztunk már népcsoportok, nemzetségek totemállattal való ábrázolásával. Az állatok megjelenése a képeken arra is utal többnyire, hogy milyen fekvésű volt az ország, milyen lehetett a klímája, és hogy határolta-e valamilyen nagy víz. Értendő ez alatt nagy tó, tenger vagy óceán.

Jelen esetben, Szibériában kóborlunk, és ott csak egy igen nagy kiterjedésű vízfelülettel találkozunk, ez pedig a Bajkál-tó.

Véleményem szerint a vízimadarak kapcsolatosak lehetnek ezzel, és ezért teszem a szóban forgó nagy birodalmat a Bajkál-tó legdélebbi része felé.

Ugyanis, a későbbiek folyamán szavannás, félsivatagos területről is tanúskodik a diadém képe, mely terület ma már Mongólia egy részét öleli magába. Kétezer évvel ezelőtt sok minden másképp volt, mint ma.

Általában a víz-közeli területek talaja is jobb, mezőgazdasági szempontból is jelentős. Nem tartjuk kizártnak, hogy virágzó mezőgazdaság élte világát, - a korhoz képest.

Ennélfogva a diadém által élénk tárt birodalom központja is a Bajkál-tó partvidékén lehetett.

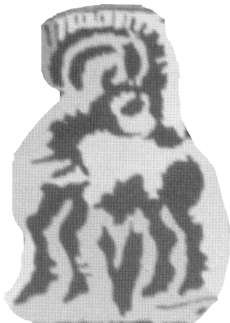
Elvégre a legszebb és legértékesebb fölterület az uralkodót illette meg.

A Bajkál-tótól délebbre már hegyvonulatok láthatók a térképen, tehát az a vidék inkább állattartásra volt alkalmas.

A következő két képrészt együtt vehetjük, mert azonos szerepet töltenek be.

Az itt ábrázolt két párosujjú patás állat képét jobbról is, balról is 90 fokban fordítva mutatom be, mert így jobban kivehető, mint a diadémén ábrázolva.

Mindkét állat nagy hátra-kunkorodott szarvval látható. Tömörebb testalkatuk alapján inkább báránynak, mint kecskének tűnnek.

Ezek is totemállatok, és egy-egy népcsoportot képviselnek a képen.

A két állat egy egyenes határvonallal van elkülönítve egymástól, amit ez esetben szigorúnak kell tekintenünk.

A két bárány testvonala a pajzs felé irányul. Ily módon a Pajzs-kurgán tulajdonát képezik az ábrázolás szerint.

Csak hogy a mi báránykáink nem nagyon lelkesednek új gazdájukért, és mindkettő hátra fordítja fejét. Hasonló érzellemmel lehetnek gazdájuk irányában, mint a kutyafejes ember, a pajzsot maga fölé emelő figura.

Hanem a bárányok népének ugyancsak kijutott minden rosszból! Amint a képen látható, ezek is vízszintes irányban állnak, mintha az őket elválasztó határvonal lenne alattuk a föld. De nem az, hanem azért vannak így ábrázolva, mert őket le-

verte a Pajzs-kurgán és az összeesküvők egyesült serege. Ezért ábrázoltak "fekve-állva". Ugyanis nem pusztultak ki, de rettenetes nagy vereséget szenvedtek.

Az őket legyőző nagy úr nem csak leverte, hanem mindkét bárány hasa alatt látható egy-egy Y jel is, ami azt jelenti, hogy valósággal FELNYÁRSALTA! a csatát veszített népet!

Minden bizonnyal bosszút lihegve tizedelte meg a lakosságot.

A két bárány hátsó lábánál egy területet mutató ábrázolás látható. Véleményem szerint, az lehetett a legnagyobb ütközet helye. Egyéb magyarázatát nem találok annak, hogy miért szakadt ott meg a határvonal, mely aztán keleti-nyugati irányban folytatódik.

Az utolsó kiollózott képrészt merőlegesbe állított módon szemléltetem, hogy jobban kiolvashatók legyenek a figurák rajta. Az eredeti képen ez a körív Dél felé húzódik körbe.

A már említett kelet-nyugati határvonal két erőd vagy város között húzatott meg, és ez a határvonal szabja két részre az egykori egységes nagy birodalmat.

A határvonal alatt a bárányokhoz hasonló mód, úgymond: fekvő helyzetben áll két gázló madár. Ezek is totemállatok, és a területen élt két népet szimbolizálják. A madarak a strucchoz hasonlítanak, tehát az a földterület már a szavanna lehet, olyan félsivatagi éghajlat...

Kétségtelen, hogy nagyon silány, értéktelen vidék.

A két gázló madár azért van így ábrázolva, mert őket is legyőzte Pajzs-kurgán és az összeesküvők serege.

Az utolsó figura egy trónoló uralkodót mutat szintén "fektében ülve". Ez a mi igazi hősünk, a csatát veszített Khokhlach kurgán.

A felismerhetetlen fejrész is feltűnő, de amint látjuk, hiányzik bal karja és bal lába is. Tehát

megcsonkított egyed.

Azt már nem lehet megállapítani, hogy a vértagok vesztese a csatában érte őt, vagy utána csonkította meg őt a győztes Pajzs-kurgán.

A nagy határvonalból egy egyenes vonal szegeződik Khokhlach kurgán hasa irányába. Ez a vonal azt érzékelteti, hogy különösen a kurgán személyére vonatkozik az új kelet-nyugati határvonal meghúzatása, azaz kijelölése. Azt a vonalat ő semmi szín alatt nem lépheti át.

Ugye egy kicsit bonyolult volt ez az egész história? Ezért tanácsosnak látom valahogy röviden összefoglalni a történeteket.

Meglátásom szerint a diadémon látható hatalmas birodalom uralkodója Khokhlach kurgán volt. Az sem lehet kétséges előttünk, hogy igen jó ember hírében állott, és a birodalma népe szerette uralkodóját. Erre utal az is, hogy a két bárány tekintete a levert és úgymond: száműzött, megcsonkított Khokhlach kurgán felé irányul.

Hanem az uralkodó udvarába fészkelődött egy gonosz ember, és összeesküvést szervezett az uralkodó ellen.

Mert általában úgy van az, hogy egy rossz ember el tud rontani ezer jót, míg ezer jó ember nem tud megjavítani egy rosszat!

Így aztán gyarapodott az összeesküvők tábora, és várták a kedvező alkalmat ahhoz, hogy Khokhlach kurgánnal leszámoljanak.

Erre legjobb alkalom akkor adódott, amikor a kurgán egy kisebb katonaság élén elindult bejárni a birodalmat, hiszen saját szemével akarta látni mi folyik országában.

Amikor a kurgán már lent járt a szavannás területen, akkor a Pajzs-kurgán és az összeesküvők seregei lerohanták a pásztornépeket. Először az egyiket, aztán a másikat.

De a jelek szerint komoly csatákat jelentett ez, és miután a két bárány népe elvérzett az ütközetben, Pajzs-kurgán kegyetlenül megtizedelte a lakosságot, "valósággal felnyársalta őket!"

Khokhlach kurgán hírt kapott a történetekről,

és a gázló madarak népe kisszámú katonáival egészítette ki saját serege létszámát, és megindult az összeesküvők hatalmas serege ellen.

Az ütközet helye látható a diadémon, tehát Khokhlach kán már elkésett. Mindkét felől le voltak verve a pásztorok seregei, így erősítést nem kaphatott. Természetes dolog, hogy a sokszoros túlerővel szemben csatát veszített, és be kellett érnie utána azon értéktelen területtel, amit Pajzs-kurgán meghagyott neki.

Bár erre nem tértem ki előbb, de amikor az összeesküvők akcióba kezdtek, első dolguk volt legyilkolni Khokhlach kurgán családját, rokonait, híveit.

Tehát a megcsonkult embernek nem maradt élve hozzátartozója, mégis elkészítette a történetről szóló diadémot intelem végett az utókornak szánva.

Intelme lényege az, hogy óvakodjanak a belső ellenség aknamunkájától, mert az az ország veszét idézheti elő.

Sajnos mi is tapasztaltuk ezt. A hazánkban élt belső ellenség aknamunkája folytán csonkult meg országunk, és azóta sokmillió magyar életét oltották ki. Ma már ott tartunk, hogy a kalandorok kiárúsították hazánkat, már idegenek kezébe került minden vagyonunk.

Ideje lenne felocsúdnunk!

Pintye Mihály

A PHAISZTOSZI KORONG ÉRTELMEZÉSE

Kréta szigetén az ókori Phaisztosz romja alól került elő a feliratos agyagkorong. Élőlényeket is ábrázoló írásjelei egy irányba néznek. Feltételezések szerint a sor elejére, mint az egyiptomi hieroglifák. Az adódó olvasási irány a korong esetében nem bizonyított, mint eredménytelen olvasási kísérletek jelzik. Megállapításom szerint az élőlények a szövegsor végére fordulnak arccal, mutatva az olvasási irányt, ami a korong közepén lévő rozettánál kezdődik és kifelé halad. A korong

külső szélét övező jelsor 13 mezőre van osztva, de csak 12 tartozik a külső sorhoz. A 13. mező a következő belső sor része és egyben a középről kifelé haladó sor utolsó írásjelét tartalmazza. Egyértelmű, hogy a külső sor önálló szövegrész. Ennek kezdetét, olvasási irányát olyan rozetta jelzi, mint a középről induló szöveg első rozetta jele. A középső és a külső sor rozettája között van egy harmadik rozetta jel is. Egyiket sem kell olvasni, mert nem írásjelek.

Jelen dolgozat nem a korong képírásának megfejtésével kíván foglalkozni, mert a rendelkezésre álló szöveg túl rövid a jelek hangértékének ill. értelmének hiteles megállapításához. Célunk az írást hordozó tárgy funkciójának meghatározása. A Kr. e. 2. évezredben készített, kiégetett agyagkorong feliratának sorvezetése csigavonalú. Eddigi kutatások nem tárták fel, hogy a csigavonal kapcsolatban van az ókori világban általánosan elterjedt csigavezetésű labirintus ábrázolásokkal. A görög, etruszk, indiai stb. labirintus ábrázolások kultikus jelképek. A Nap akadályt (labirintust) győz le és találja meg a kivezető utat az esti, alvilági sötétségből, hogy reggel újjászületve ismét felragyogjon. Az embereknek haláluk után szintén labirintuson kell átjutniuk a halottak birodalmában. Akinek sikerül az ismét emberi alakban születik újjá. A sikertelenek szellemként kóborolnak az alvilágban. Labirintussal kapcsolatos legendákban befelé sohasem, mindig a kivezető utat kell megtalálni (Thészeusz Ariadné fonálát követve talál ki). A korong csigavonalú sorvezetése és az élőlények fordulási iránya bizonyítja, hogy az olvasási irány középről halad kifelé (eddig fordítva olvasták).

A phaisztoszi korong külső sora asztrális 12 tagolású. A 12 állatöv (Zodiákus) neveit tartalmazhatja. Az ettől független, középről kifelé olvasatú szöveg vélhetően a csillagok és a Nap állását magyarázza. Feltételezésemet megalapozza egy csillagászati eszköz, aminek neve asztrólábium. Állítólag Hipparkosz találta fel Kr. e. 2. században. Valójában a másfélezer évvel idősebb phaisztoszi korong az asztrólábium őse, Hipparkosz csak módosított rajta. Később arab csillagászok tökéletesítették. Nem csak a krétai és görög hajósok tájékoztak asztrólábium segítségével, hanem szárazföldi karavánok is. A phaisztoszi koronghoz hasonló töredék Babilonban került elő. Ennek

külső sora ékírással csillagképek neveit tartalmazza. A tökéletesített asztrólábium rézkorong. Síkjára reprodukálták az égbolt fontosabb navigációs csillagképeit. A korong tartozéka egy excentrikusan mozgatható rézkarika (rete), rajta mutatókkal. Ezek mutatják a Nap mozgását (ekliptika). Kétségtelen, hogy az excentrikus mozgástér a csigavonalú labirintust hagyományozza. A phaisztoszi korong három rozettájának pozíciója azonos az asztrólábium kiemelt navigációs pontjainak pozíciójával. Így megállapítható: korong közepén a rozetta az északi pólus jele. A mellette csavarodó sor rozettája a Föld, a külső sor rozettája a Napot jelzi. Tehát a rozetták nem írásjelek, mert különböző dolgokat, azok helyzetét jelzik.

Irodalom

- Owen Gingerich: Iszlám csillagászat, Tudomány 1986/4
Scientific American magyar kiadása
Rudolf Drössler: Amikor a csillagok istenek voltak

A PHAISZTOSZI KORONG

Pintye Mihály

BESENYŐK ÉS BESGUROK

A rangos tudós Györfly György a magyar honfoglalás után még Etelközben szerepelteti a besenyőket. Pedig a Konstantin császár által felsorolt káta nevű besenyő földvárak Magyarországon vannak. Arpád vezér engedte volna, hogy országa stratégiai

pontjain várakat építsen az ellenség ? Az arab Maszudi 940- ben írt szövegéből kiderül, hogy a Don mellett vissza maradt egy besenyő csoport. Tőlük nyugat felé alánok, besgurok, a besenyők országa, majd a bolgárok földje van felsorolva. A honfoglalás után Etelköz a Donig besenyő ellenőrzésű terület maradt. Bizáncban leírták, hogy a 830- ban épített Sarkel vára a besenyők és Kazária határán épült. A besenyők 670- ben hagyták el Baskíria területét. Helyükre a névadó bes-gur öttörzs (baskír) gyűjtőnevű törzsszövetség költözött. Őket 893- ban megtámadták a szamanidák. A legyőzött besgurok kun és karakalpag önelnevezésű törzsei nyugati irányba menekültek. A besenyők hatalmi központjának Kárpát-medencébe áthelyeződése után értek Etelközbe a besgurok ahol besenyő néven is szerepelnek. A besgur kunok nem azonosak a kipcsák kunokkal, akik a mongol időkben telepednek Magyarországra. Besgurok a 11. sz-i belviszály idején Salamon királyunk hívására törnek be az országba. Később hívás nélkül is támadnak. A büntető hadjárat után állnak Bizánc zsoldjába. Adatok híján csak feltételezhető, hogy Bizánc telepítette őket érdekeltiségének határára Boszniába. Innen támadnak, besenyőnek nevezve a Képes Krónikában. Boszniában semmi nyoma a jellegzetes besenyő temetkezésnek, ezért besenyő voltuk kizárt.

Krónikáink megírása idején már senki nem tudta, hogy a besenyő név a honfoglaló magyarok ragadványneve volt. Anonymus idejében az országban még nem laktak kunok, de ismerték őket kun és besenyő néven. Elveszett ősgestánkban az igazi besenyőkről, mint honfoglalókról lehetett szó, de a nevet kunra javította a kivonatoló Anonymus. Oda írta az eredetileg hiányzó magyar nevet is, akikhez csatlakoztatta a fiktív kunokat. Az ő kunjait a kabarokkal azonosította tévesen a kutatás.

Egy mezopotámiai ország neve Besen, Basan a Bibliában. Királyát Óg (Magóg) nevezi. A besen birodalom több néven ismert : Hatti, Hurri, Mitanni, Méd. Bele tartozott a még ott lakó etruszok őshazája, Lüdia területe. Uralkodóját (kormányzóját) Kroizosz (Krózus) néven említik. Érthetetlen miért nem tűnt fel senkinek a felesleges görög képző, mert kroj, király méltóságne-

vünk lappang itt. Úgy vélem a korom, török kara (fekete) szó származéka. A kettős királyság Gyula méltóságnevű királyának jelzője volt eredetileg.

Az ókori Mezopotámia történetét kutatók nem figyeltek fel Hérodotosz adatára (A görög - perzsa háború). Egyiptomi utazása során hallotta, hogy onnan régen a nép fele kivándorolt a hosszantartó éhínség miatt. A kivándorolt két törzset megnevezik a mezopotámiai ékírásos szövegek hanai és iamini (olvasd: mony, mogy) néven (Ókori Keleti Történeti Chrestomathia 1962 szerk. Harmatta János). A két törzsről hanai név alatt ír a Mári városban előkerült táblák alapján Horst Klengel: Nomádok az ókori Elő-Ázsiában. A Mezopotámiát elfoglaló törzsek hanai (hun) gyűjtőneve egyedülálló napkultuszukra utal: hám (Nap). Kétezer évvel később a hun dinasztia egyik ága trónra kerül Egyiptomban Hükszosz (pásztorkirály) elnevezéssel. Olvasatom szerint ak- fehér és csósz-pásztor szavak állnak itt. Egyik hun törzset szári (fehér) jelzővel illették Mezopotámiában. A térség nyelvei felcserélik a szókezdő sz-h hangokat, ez magyarázza a rejtélyes hurri (szári) nevet.

Kr. e. 15. sz. körül természeti katasztrófa letarolta a közelkelet városait és a Földközi-tengeri szigeteket. Ezt követően tűnnek fel a hunok Turán és Kína térségében. Helyükre telepednek a szigetekről elmenekült tengeri népek, létrehozva a görög kolóniákat Kisázsiaiban. Később vissza tér egy hun csoport méd néven és megszervezi a jelentéktelen iráni törzseket. Bizonyító erejűek a tévesen perzsának mondott trónnevek: Darja (Dáriusz) - Tarján. Kharsíja (görög átírásban Xerxes)- karcsa, horka.

A rómaiak hun törzsnek mondják a besenyőket. Az arab Jaqut szerint a besenyők másik neve hungar. Ezt a nevet Bizáncban elhallás miatt kangar formában rögzítették. A jeles tudós Czeglédy Károly a fiktív kangart megalapozatlanul hozta kapcsolatba Szogdia kínai eredetű Kao- kü (Kankü) elnevezésével. A hun uralkodók egyik méltóságnevét san-hu alakban írták le a kínaiak. Meglepően észrevétlen maradt ezidáig, hogy a magyar Úr rangjelző szó fordítása ez. Japánoknál szán (úr), irániaknál sah. A hun-gar utótagja nemzetközi vándorszó: garmada, armádia (törzs). A hungar nem tévesztendő össze a bolgártörök ongur, onogur tíz-törzs szövetséggel.

Források és irodalom

Darkó Jenő	:	Források a hunok történetéhez, Eleink, Göd 2003/2
Strabon	:	Geographia 1997 Gondolat.
Bonfini	:	A magyar történelem évtizedei 1995 Balassi.
Moravcsik Gyula	:	A magyar történet bizánci forrásai Bp. 1934
Czeplédy Károly	:	Nomád népek vándorlása Bp. 1969
Györffy György	:	Besenyők és magyarok Bp. 1977
László Gyula	:	Magyarrá lett keleti népek Bp.1985
Kristó Gyula szerk	:	A honfoglalás korának írott forrásai, Szeged 1986
Bakay Kornél	:	Őstörténetünk régészeti forrásai, Miskolc 1998
B. Konstantin	:	A birodalom kormányzásáról f. Moravcsik 1950
Hóman Bálint	:	Őstörténetünk keleti forrásai Bp. 1908
Pauler-Szilágyi	:	A magyar honfoglalás kútfoi Bp. 1900
Ammianus M.	:	Róma története, Európa 1993
Erdélyi István	:	A magyar honfoglalás és előzményei Bp. 1986
Ligeti Lajos szerk.	:	A magyarság őstörténete Bp. 1943
Anonymus	:	Gesta Hungarorum f. Szabó K. 1975
Képes Krónika	:	f. Geréb L. Bp.1971
Kézai Simon	:	A magyarok cselekedetei Bp. 1999 f. Szabó K.
Pintye Mihály	:	Az idők homályában, Észak-Magyarország, Miskolc 1989. május szerk. Gyöngyösi Gábor A besenyő kérdés, Ősi Gyökér, Miskolc 2004. február. szerk. Dr. Gyárfás Ágnes

**Az összmagyarság
Nagy Öregje hazatért**

Alig pár hónapja volt újból magyar állampolgár az a Wass Albert, aki egész életében a magyarság tényeit s igazságát ismertette meg idegenajkúval éppúgy, mint bennszülöttel. Íróként, kiadónaként és irodalomszervezőként. Legismertebb mégis költői művei által lett. Különös módon épp az anyaországban: „Üzenet Haza” című verse sokakban tartotta itthon is a lelket, mikor szerzője pusztá lett – s családját – mentve kellett meneküljön szülőföldjéről, a partiumi Mezőségről, Arany János tágabb pátriájából. Gróf volt: lelkében, tetteiben, igényességében élt az arisztokrata – ám elsősorban ember: doktorált gazdászként csakúgy, mint az emigráció szellemi központjaként, az Amerikai Szépmíves Céh megalapítójaként.

Noha itthon már sikeres író – Farkasverem című regényéért még a háború előtt kapott Baumgarten-díjat – Németországban, majd Amerikában

a nemzet lelkiismeretévé vált. Megcselekedte, amit a hivatalos haza vezetői meg sem kíséreltek: megírta, kiadta, lefordította és könyvtárakba, egyetemekre s még a Kongresszus és a Szenátus tagjainak is kezébe adta Magyarország s az elszakított részek igazságát: tény szerint, tárgyyszerűen. Ezek által szerezhetett például tudomást a nagyvilág 1989 előtt a romániai népiirtásról – a magyarság élet-halál harcáról...

Saját magát minden értelemben Wass-ból valónak tartotta (a megacézelozhatatlan fajtából), aki túlélte, kivédte a diplomata-útlevél birtokában reákiüldött Securitate-ügynökök merényleteit éppúgy, mint a pénzvilág lélek s hitelrabló-rontó ajánlatait. Mert nagyobb Úrnak tartozott számadással nemzetéért, magyarságáért és kereszténységéért. Alapítványa – akarata szerint – az óhazában, kisebbségben és a világban szétszórttatásban élő magyarságot a szellem erejével kívánja összetartani.

Élete, családja históriája összefonódik Erdély történetének megannyi szálával. Meg is írta! – e mű (Kard és Kasza, Mentor kiadó, Marosvásárhely 1996) levéltári forrásként is szolgálhat mindazoknak, akik tudják, s azoknak is, kik ezután kíván-

ják megtudni: évszázadok bölcsessége szerint mivel lehet a hont megszerezni, s miképpen lehetséges megtartani földet, hazát, nemzetet.

E majd negyedszázada írott kor- és család-történeti dokumentumregény óta csak a halál vette ki kezéből a tollat. Legutolsó munkáját „Voltam!” címmel vetette papírra. Hisszük és valljuk: Wass Albert szellemével a mustármag reménységét adja az Örök Bíró nemzetünknek – s alcímül mindenképp: Leszünk.

Inámi Zsófia

Adai Béla küldte be Sir John Bowring klasszikus sorait. Reméljük mindnyájan szívesen olvassák újra veretes írását.

SIR JOHN BOWRING A MAGYAR NYELV

Az angol filológus (nyelvkutató) Sir John Bowring sok nyelven beszélt, köztük a magyar volt az egyik. Számos magyar költeményt fordított le angolra és magyar nyelvünkről a következőket jegyezte fel:

A magyar nyelv eredete nagyon messzire megy vissza. Rendkívül különleges módon fejlődött és struktúrája visszanyúlik arra az időre, amikor még a jelenleg Európában beszélt nyelvek nem léteztek. Egy olyan nyelv, mely szilárdan és határozottan fejlesztette magát, matematikai logikával, harmonikus összeilleszkedéssel, ruganyos és erős hangzatokkal.

Az angol ember büszke lehet anyanyelvére, mely az emberiség történetére és múltjára utal. Az eredetén meglátszik az a különböző nemzetektől származó réteg, melynek összességéből kialakult. Ezzel szemben a magyar nyelv egy tömör kódarab, melyen a viharok a legcsekélyebb karcot sem hagyták. Nem olyan, mint egy naptár, mely a korról változik. Nincs szüksége senkire, nem kölcsönös s nem von vissza, nem ad és nem vesz el senkitől. Ez a nyelv a legrégebb, a legdicsőségesebb monumentja egy nemzeti egyeduralomnak és szellemi függetlenségnek, amit a tudósok nem tudnak megoldani, elhanyagolják úgy a nyelvkutatásban,

mint a régészetben. Az egyiptomi templomok mennyezete – mely egyetlen szikladarabból készült – megmagyarázhatatlan. Senki sem tudja, honnan származik, melyik helységről hozták ezt a furcsa, bámulatos masszát. Hogyan szállították és emelték fel a templom tetejére. A magyar nyelv eredetre ennél sokkal csodálatosabb fenomén. Aki megoldja, isteni titkot fog analizálni és a titok első tézise ez: kezdetben vala a szó, és a szó Istennél volt, és a szó lett az Isten.

Csikos Sándor BÍZZÁL A JÖVŐBEN Ó MAGYAR !

Ne csüggedj te ős magyar
Jön még egy boldogabb jövő
Meglátod hogy újra
Nagy lesz a magyar

Őseink sírjából fakad az erő
A magyart legyőzni nem lehet
Sokan sokszor próbálkoztak már
De őseink véreből új erő fakad

Gyertek hát magyar véreim, szólít a jövő
Ne hallgassátok a demagógok vészjósló szavait
Építsünk együtt egy békés boldog országot
Melyben a magyar nép eléri céljait

Arany János mondá: Az erő akarat
Mely előbb vagy utóbb de borostyánt arat
Halljátok hát mondását, örök igazság
Világ előtt kioltásátok igazságot, magyar népnek

Hallja meg a világ mi az óhajunk
Gyermekeink-unokáink békességben éljenek
Az ellenkezőt akarók vesszenek,
Gyökereink ősapáink sírhantján fakad

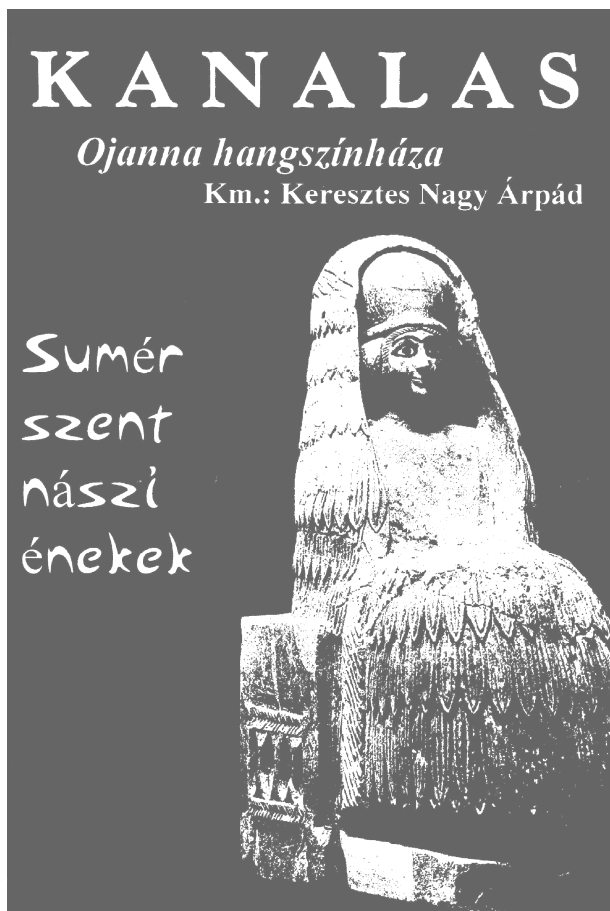
A föld melyen élünk a magyarság bölcsője volt
Itt szültek anyáink új nemzedékeket
Alattunk apáink csontjai porladnak
E szent földet soha! Feledni nem szabad.

Fehérgyarmat 2002. 02. 14.

Záhonyi András

INNIN SZERELMES ÉNEKE

Kanalas Éva önálló estje a Térszínházban

Kanalas Éva legújabb zenei összeállításában sumér szent nászi énekeket és magyar szerelmi dalokat tűzött műsorára. A szólóénekek, versek előadása során Keresztes Nagy Árpád kobozon kísérte az énekesnőt. Az előadásnak október 27-én az óbudai Térszínház adott otthont.

Az előadás napján megfigyelhető telihold különleges égi megerősítést nyújtott a legelső vershez, Innin szerelmes énekéhez. A sumér istennő énekét Su-Szu'en királyhoz intézte, akinek „beszélő” neve a Holddal áll kapcsolatban, jelentése ugyanis: a Hold teljessége, a telihold. A Hold tiszteletéről ismert Ur városának királylistáján, a III. uri dinasztia tagjai közt meg is találjuk az említett uralkodót.

A szerelem mézédés ölelésébe belefeledkező istennő párját rabul ejtő oroszlánnak becézi, s egy

négyszeres alliterációval fejezi ki további szándékát:

„... hűvös hajnalig házunkban heverjünk.”

Az est főszereplőjének sikerült Innin felfokozott örömezését igazán élethűvé varázsolni: ebben különleges, belső énjéből fakadó hangeffektusok segítettek.

Ki is volt Innin? Ő a szerelem és a termékenység sumér istennője. A későbbi akkád kor Istarként említi, akinél az előbbieket mellett felbukkan egy új szerepkör: ő a háború istennője. Testvére a napisten, sumér nevén UTU (öt az akkádok Samasnak hívják).

A Kr. e. 3-2. évezred sumér irodalma Innint Ninanna és Innana néven is említi, aki a Vénusz bolygó (a Hajnalcsillag) megszemélyesítője. Apjának Urukban An égistent, Urban viszont Nannar holdistent tartották (akkád neve: Szín).

Innin kedvesével, Dumuzival (arámi nevén Tamuzzal) is érdemes megismerkednünk. Vele két személyt is kapcsolatba hozhatunk: a vízözön előtti pástort, és az uruki halász-királyt, aki Gilgames kortársa lehetett. Dumuzi a tavaszi termékenység és megújulás megszemélyesítője, életének felét az alvilágban tölti.

Innin és Dumuzi - a meghaló-feltámadó istenség -- „szent násza” csodálatos költeményekben fogalmazódott meg Kanalas Éva előadóstje során. Innin urát oroszlánnak -- legfőbb uralkodójának – szólítja. Az oroszlán a káldeus asztrológiában a forró nyári időszakot jelenti, amikor a természet „burjánzik” - így nem jelenthet meglepetést, hogy ilyenkor köszönt be az önfeledt szerelem időszaka. A szent nász során megismertük Innint, amint „domború földje” bikáját várja, és Dumuzit is, ahogy jó királyhoz méltóan ötvenszer is „felszántja” azt a termékenységi mágia során.

Kanalas Éva a csángók zenéjét, dalait tanulmányozva jutott el a keleti gyökerek kereséséig. Énekesi pályáját a moldvai magyarok énekeinek hitelen tolmácsolásával kezdte. Itt került kapcsolatba a mostani koncerten is felbukkanó két hangszerrel: a kobozzal és a dobbal. Később megalapította az Ojanna Hangszínházat. Ennek keretében már lehetősége nyílt a moldvai népzene világából a sámanénekgig eljutó énekesnőnek, hogy művészi elképzeléseit rendszeresen a nagyközönség elé

ESEMÉNYEK

---

tárja.

Ezen az októberi koncertesten is megjelent a „Napba felröppenő páva” és a „Napba nézés”. Ezek a népdal nyelvén megfogalmazott gondolatok a csíksomlyói napvártát juttatták eszünkbe.

A sámándob most is szerepet kapott a koncert során: a színpadon a révülés-közeli állapotot megélő művész nő többször is ezen kísérte saját énekét.

Az egyik csángó szerelmi dal közben megszólaló csengő távol-keleti hangulatot varázsolt a színpadra: jelezte, hogy nemcsak földi szerelem létezik, hanem égi is. És a népdalok révén máris eljutottunk Babba Máriához. A felhangzó csángó ének szövege ugyanis szakrális gondolatokat hordoz: „Ég szüli Földet” -- s Mária hozza (a) világ „Megváltóját”.

A sámándob ütemes hangja aztán ismét visszavezetett bennünket Urukba és Urba, a mezopotámiai városokba. Miközben az énekesnő behunyta szemét, hirtelen egy váratlan kérdés tört elő zenei meditációja közben: Mi történik Mezopotá-

miában?

A válasz ismét a népdal nyelvén érkezett: „Ott az ágyúk szépen szólnak, apró fegyverek ropognak.”

A koncert záró mondata felhívta figyelmünket, hogy a mezopotámiai költemények mindegyike „(író)náddal íródott”. Ekkor érthettük meg, miért is díszíti a színpad előterét hét nádszál. Innin egyik jelképe, a nád - mely a sumérok országának nevében is felbukkan - egyben az agyagtáblára írás eszköze is. Így a nádnak is köszönhetjük, hogy fennmaradhattak ezek a mély érzéseket megfogalmazó ősi énekek, melyekben ezen az estén Kanalas Éva mélyből fakadó, improvizatív előadásában gyönyörködhattunk.

Akik az előbbieken kapcsán kedvet kaptak Innin és énekeinek megismeréséhez. Hívják telefonon az óbudai Térszínházat (tel.: 06-1-3884310, terszinhas@mail.datanet.hu), hogy megtudják, mikor hallgathatják meg legközelebb Kanalas Éva műsorát.

Etruszk stílusú nőt ábrázoló képek Pompejéből, egy tengerparti villarom falairól

(Archaeology Odyssey 2005. január/február)

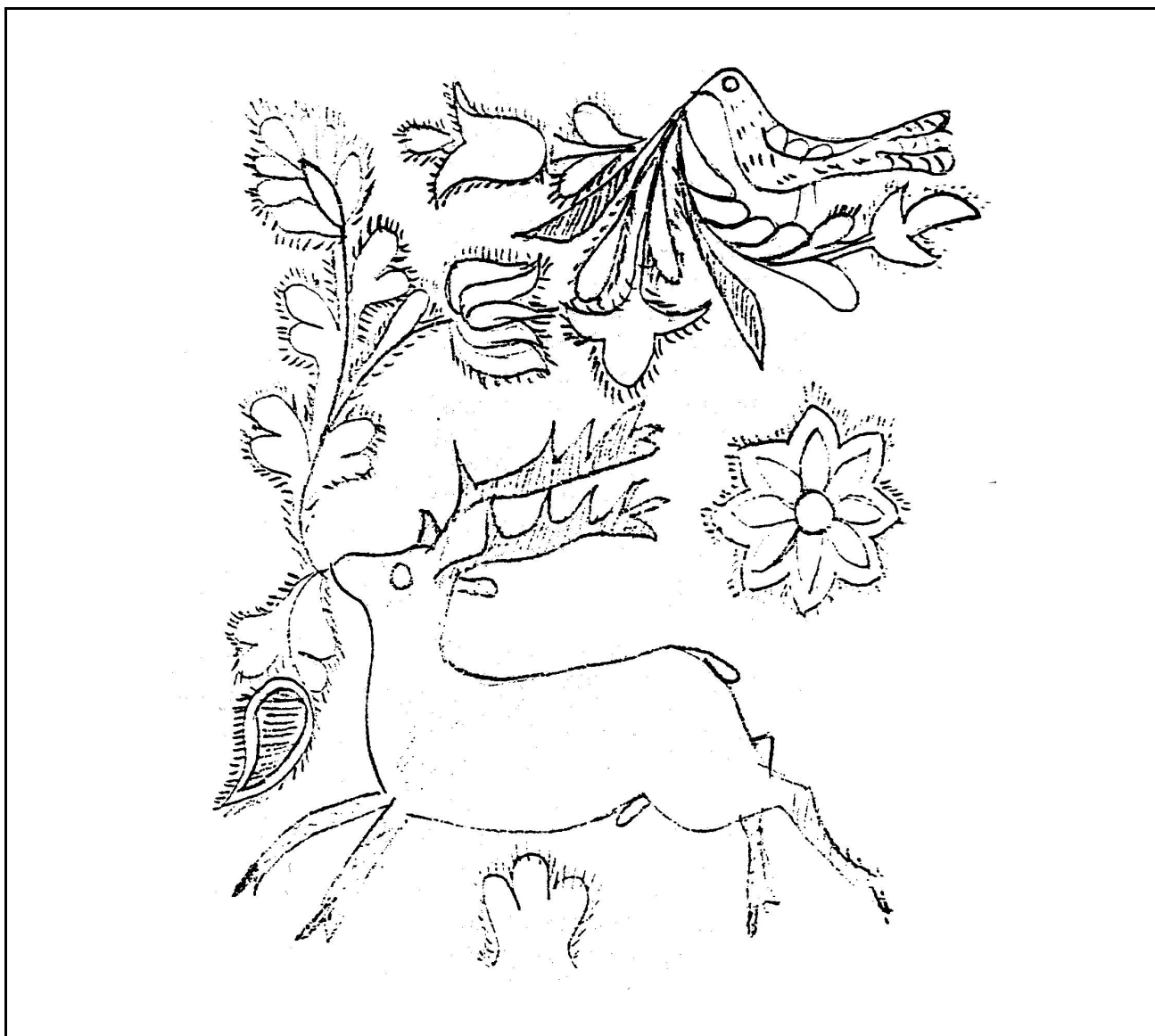

MIKOR TUDOD, HOGY ÖREGSZEL?

1. Amikor kifulladás közben sakkozás közben.
  2. Mikor a gyerekeid kezdenek középkorúnak kinézni.
  3. Mikor nagy nehezen felmászol a létra tetejére, és akkor jössz rá, hogy rossz falnak támasztottad a létrát.
  4. Mikor beiratkozol egy Health clubba, de nem jársz.
  5. Mikor az agyad elhatároz valamit, de a tested nem tudja végrehajtani.
  6. Mikor már mindenre tudod a választ, de már senki nem kérdezi tőled a kérdést.
  7. Amikor örömmel nézel elébe egy unalmas estenek.
  8. Amikor magasra emelt fejjel jársz, hogy hozzá szokj az új duplafókuszos szemüvedhez.
  9. Amikor a villanyt spórolásból oltod el, nem romantikából.
  10. Amikor beleülsz a hintaszékbe, de nem tudod megindítani.
  11. Amikor megbánsz minden kísértést, aminek életedben ellenálltál.
  12. Amikor minden testrészed fáj, és ami nem fáj, az nem működik.
  13. Amikor a szemed már csak azért csillog huncutan, mert a napfény visszaverődik a szemüvedről.
  14. Amikor másnaposan érzed magad, pedig tegnap nem is ittál.
  15. Amikor a kis noteszedben már minden Dr.-al kezdődik.
  16. Amikor már nem várod örömmel a következő születésnapodat.
  17. Amikor kifáraszt, ha távolsági beszélgetést kell tárcsázni a telefonon.
  18. Amikor a jós az arcodat olvassa le a tenyered helyett.
  19. Amikor a kis öregasszony, akit átsegítesz az utcán, a feleséged.
-

*CSODASZARVASUNK ÉS LÉLEKMADARUNK DALA NYOMÁN FAKADÓ
EZERARCÚ ÉLET — ÉS FÉNY...*

Dunántúli, karcolt mintájú tükrös egy részlete

Következő szám tartalmából:

Nagyné Fülöp Krisztina: Mária előképei a legősibb kultúrákban

Gyárfás Ágnes: Kék emlékkő

Tomory Zsuzsa: Istenes magyar emlékeink II.

ÖSI GYÖKÉR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Alapító – Örökös Főszerkesztő: Badiny Jós Ferenc

2005. XXXIII. évf. 2. sz.

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Czeplédi Katalin

Földrajzi nevek és a magyar őstörténet. A Kárpát-medence földrajzi neveinek keleti kapcsolatai (SZINVA) 2

Joó Dénes

Magyarország helye és szerepe az új Európában 28

MAGYAR NYELV

Pető Imre

Hun szavak, szövegek, bolygó- csillag- és csillagkép- nevek áttekintése Detre Csaba szótára alapján 31

MITOLÓGIA

Külföldi és magyar írók a magyar mitológiáról.

Karczagi Oláh Imre fordítása és összefoglalása 38

MAGYAR MÚLT

Tomori Zsuzsa

Istenes magyar emlékeink II. rész 42

NEVELÉS

Nagyné Fülöp Krisztina.

Mária előképei a legősibb kultúrákban 55

NÉPKÖLTÉSZET

Királyfiú Kis Miklós (Székely népmese) 64

Kismődi Krisztián népmese elemzése 68

MAGYAR ŐSKUTATÁSI MUNKAKÖZÖSSÉG KÖZLEMÉNYEI

Záhonyi András

Kalotaszeg bemutatkozása Pomázon 73

TÁNCHÁZTALÁLKOZÓ 2005-ben először a Papp László Sport-
arénában 75

ESSZÉ

Gyárfás Ágnes

A KÉK EMLÉKKŐ 77

OLVASÓINK ÍRJÁK

Gergely György

ÁRON, az ágyúöntő és a Délbábkergető 80

IN MEMORIAM

In Memoriam Bessenyei Ferenc

Andrási Katalin megemlékezése 82

KÖNYVISMERTETÉS

Mireisz László: A magyar vallás

Ismerteti Eöry Szabó Ferenc 84

Márai Sándor: Szindbád hazamegy

Ismerteti Gyarmati Béla 86

VERS

József Attila: Nem, Nem, Soha !

A csodaszarvas 88

Tiszta szívvel 88

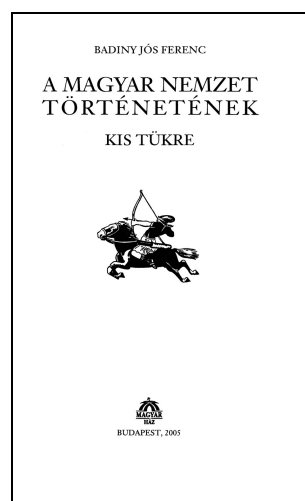
(Szállj költemény...) 88

Medáliák

KÉPEK

Képek az ARCHEOLOGIA TRESORS DES AGES

1973. márciusi számból

Badiny Jós Ferenc Életműsorozatának egyik kötete

CZEGLÉDI KATALIN

FÖLDRAJZI NEVEK ÉS A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET A Kárpát-medence földrajzi neveinek keleti kapcsolatai (Szinva)¹

1. „...a pekingi ősember... félmillió évvel ezelőtt élt, használta a tüzet, és eszközeit feltört patakavicsokból készítette... a pekingi ember kavicseszközeinek párjára bukkantak Vértesszőlősön.... Meleg vízű - télen sem befagyó - források közelében telepedett meg az ősember” (LÁSZLÓ 1999.I:31).

Elgondolkodtató az a felismerés, hogy a földrajzi neveink születését jóval megelőzően a Kárpát-medencében élő és a pekingi ősember tevékenysége között hasonlóság volt. Adódik a kérdés, vajon valóságos kommunikációs kapcsolat létezett² a Kárpát-medencétől a Csendes-óceánig már ilyen korai időktől kezdve vagy egyszerűen csak a természeti környezet kínálta feltételeknek ez a hasonlóság az egyetlen törvényszerű következménye. A kérdés tehát eldöntendő, és egyrészt a kelet-nyugati kapcsolatok eredetére, kezdeteire adhat választ, másrészt a Kárpát-medence népeinek sorsáról közölne ismereteket. Segítené a válasz megtalálásában számos kérdésre, köztük arra, hogy a Kárpát-medence földrajzi nevei mely keleti területekkel vannak kapcsolatban. Az általunk vizsgált Volga-Urál vidéke és a Kárpát-medence földrajzi nevei között egyértelmű a kapcsolat. Kronológiai és nyelvi vonatkozásai azonban tisztázásra várnak.

A víznevek tanulmányozása azt sugallja, hogy az élet és az emberi tevékenység első és legfontosabb feltétele egyértelműen a meleg vízű forrás és a patak volt. Az ősembereknek tájékozódniuk kellett, ehhez pedig valamilyen jelre volt szükség. Valószínű, a forrásvíz, a születő víz, a folyóvíz hangját próbálták utánozni legelőször. Természe-

tes tehát arra gondolnunk, hogy a legelső elnevezések a forrás- és pataknevek lehettek, amelyeknek az ősei egyszerűen hangutánzó szavak voltak.

A névkutatás során figyelembe kell vennünk számos tényezőt, köztük azt, hogy „...az ősember kori folyóhálózatunk...más volt, mint a mai...”. Továbbá nyugat felől „Izlandon és az angol szigeteken át Közép-Franciaországon keresztül ívelt a jéghatár, s ez ráfeküdt a Kárpátokra, s innen Kijev alatt ívelt fel a Közép-Urál tájáig.” (LÁSZLÓ 1999.I:28). Emberi életre alkalmas területek ettől délre ill. keletre lehettek. Mindenesetre a „...Kárpát-medence első benépesülése Kr. e. 500000 év-...” körüli időre tehető. (KERTÉSZ 1996:6)³. Ez azt is jelenti, hogy a Kárpát-medence megelőzte Nyugat- és Észak-Európát, s itt előbb jelenhettek meg az ember ősei. Ez a tény pedig további kérdéseket vet fel:

Vajon az első forrás és patak elnevezéseink itt születtek a Kárpát-medencében? Honnan ered a névadási kultúránk? Lehet-e, kell-e két fő ki-

³ Számunkra fontos, hogy a feltett uráli alapnyelvi egység korát (kb. i.e. 6.000 év) több ezer évvel megelőzően a mai lakóhelyünkön emberi kommunikációt lehetővé tevő, feltételező élet folyt. „A Kárpát-medence a legnagyobb lehülések alkalmával is mindvégig jégmentes volt, és alkalmas maradt emberi megtelepedésre. A jégkor ősembere kizárólag természeti gazdálkodást folytatott: vadászatból, halászatból, és gyűjtögetésből tartotta fenn magát. Az ősi vadászcsoportok rövid életű telepei főként a középhegységi területeken és a folyó völgyekben, elsősorban a nagytestű növényevő csordaállatok, mint például a rénszarvas, vadló, mamut szezonális vándorlási útvonalainak tágabb térségében található. A jégkorszak vége felé, amikor a jégtakaró északra húzódása kezdett lezárulni, megindult egy lassú felmelegedés, és a hőmérséklet a maihoz hasonlóvá vált. A klímajavulás hatására a Kárpát-medence fokozatosan beerdősödött... A természeti környezet átalakulásával összhangban az állatvilág is kieserülődött. A jégkor végi vadászcsoportok utódainak egy része... követte az északra vonuló állatokat. Más részüket viszont alkalmazkodott a megváltozott környezethez, és a korábbi rénszarvas, mamut és barlangi medve vadászokból őstulok, bölény és gímszarvas vadászok lettek.” Az emberiség történetének ez a továbbra is zsákmányoló életmódot folytató szakasza... kb. 10.000 évtől 7.500 évig tartott... (KERTÉSZ 1996:7)

¹A tanulmányokat jelen dolgozatban egyetlen példán keresztül mutatjuk be, valójában azok több ezer név kutatásának az eredményei. Természetes tehát, hogy valamennyi idetartozó példát és valamennyi idevonatkozó jelenséget nem tudunk bemutatni még jelzésértékkel sem.

² Kr. előtt az őskorban 600 ezer és 150 ezer közötti időszakra datálják a kínai és a vértesszőlősi ember létezését (LÁSZLÓ 1999.I:29). Talán az ember már ekkor képes volt sok ezer kilométernyi vándorút megtételére.

induló hellyel - Ázsiával is- számolni mindjárt a kezdeteket illetően? Mi a magyarázata a Csendes-óceántól a Kárpát-medencéig meglévő párhuzamos földrajzi névi adatoknak? Véletlen egyezésről nem beszélhetünk akkor, amikor azok rendszert alkotnak.⁴ A párhuzamos adatok vizsgálatakor nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt, hogy „Az őskőkor vadászai az északra húzódó állatvilág nyomában zömmel maguk is északra vándoroltak...” (LÁSZLÓ 1999.I:38). Az a természetes, ha vitték magukkal addigi ismereteiket így akár születőben lévő, akár már kész nyelvüket is.

Súlyos, válaszra váró kérdés, a magyar nyelv kialakulásában - így a névadásban - volt-e szerepe annak a ténynek, hogy nem volt lakatlan hazánk, amikor az első jövevények megjelentek a Kárpát-medencében. Valószínű, „...Kisázsia felől hatoltak be hazánk... területére...” (LÁSZLÓ 1999.I:36). Miután „...a természeti környezetbe belenőtt ember együtt vándorol a megszokott „életterével”, eleve fel kell tennünk, hogy a növény- és állatvilággal együtt déli népesség is érkezett Közép-Európába az előző korokból itt maradt népesség mellé.” (LÁSZLÓ 1999.I:40).

Nyelvünk születésének vizsgálatakor fontos lenne tudni valamit egyfelől „az előző korokból itt maradt népesség” nyelvről, származnak-e pl. tőlük szavak, földrajzi nevek, másfelől a kelet felől érkezők honnan, mikor és milyen nyelvi kultúrával érkeztek a Kárpát-medencébe. A párhuzamos földrajzi névi adatok a Kárpát-medencében és tőle keletre a véletlen egyezés kizárása mellett nyelvi kapcsolatokat, összefüggéseket sejtetnek. A földrajzi nevek tudományos, összehasonlító történeti szempontú feldolgozása szükségszerű. A Kárpát-medence földrajzi neveinek a keleti kapcsolatait kutatva a Kínától a Kárpát-medencéig tartó területek neveit görccs alá venni annak figyelembe vételével, hogy a jég határának északra és nyugatabbra vonulását az ősemberek egy része követte, akik részben megőrizték a természeti környezet

nyújtotta eredetihez hasonló lehetőségeket. Az ősi lakóhely természeti környezete az időjárási változások miatt módosult, s a helyben maradók élete a megváltozott természeti környezethez idomult, annak függvényében alakult. Ennek pedig nyomát kell találnunk a nyelvben. Az északra húzódás és a helyben maradás mellett minden bizonnyal más irányba is történt vándorlás, s az ősember az első tapasztalataiból származó ismereteit megőrizve az új környezetében is felhasználta.⁵

Vizsgált területünk a Volga-Urál vidékének egy része az utolsó jéghatár közeli, a másik része pedig a távolabbi területek övezetébe tartozik, s ez meghatározza az emberi élet lehetőségét, minőségét. Vajon az emberi kommunikáció születése idején lakható terület volt, vagy ide már emberi beszédet ismerők érkeztek, s a nyelvük itt már csak tovább alakult? Miután az ember nemcsak az életterével, hanem tudatával és a nyelvével együtt költözik, a földrajzi neveknek őrizniük kell más-honnan való költözés esetén a korábbi helyek nyelvi emlékeit, helyben születés esetén pedig a születés, kialakulás körülményeit. Eldöntendő, hogy a Kárpát-medence víznevei itt kialakult tudat és megszületett nyelv termékei, vagy mindezt keletről hozták a névadók.

2. Jelen dolgozatban a magyar *Szinva*⁶ patak nevét, annak lehetséges tulajdonnévi, köznévi párjait és változatait, valamint azok nyelvi hátterét vizsgáljuk a Kárpát-medencében és a Volga-Urál vidéken.

A magy. *Szinva* ‘Miskolcnál a Sajóba ömlő patak’. Szláv eredetű, de a részletek vitathatók. Vö.: egyfelől a szláv *sinь ~ *sinь* ‘kék, szürke’ mn. családjába tartozó szb.-hv. *Sinjava*, le. *Siniawa* ~ or. *Синява* ... helynevekkel, másfelől pedig a szláv **svin’a* ~ *svinьja* ‘disznó’ következő származékaival: szb.-hv. *Svina* hn... szlk. *Svinná* hn, ... le. *Šwinna* hn... *Šwiniawa* hn..., ukr. *Svinna* (KISS 1980).

⁴ Érvényesül „A rendszer és illeszkedő elemei kölcsönös igazolásának elve. Ez azt jelenti, hogy ha bizonyos elemek egy rendszerbe illeszkednek, akkor egy részről az illeszkedő elemek igazolják a rendszer létezését, másrészről az elemek rendszerbe illeszkedése igazolja az elemek helyes meghatározását, kiválasztását. Így valamely rendszer és az illeszkedő elemei kölcsönösen igazolják egymást. Rendszer a szabályszerűen illeszkedő és/vagy célszerűen funkcionáló elemek kapcsolata.” (FARKASINSZKY 2002/5:48)

⁵ Vö.: A *fa* elnevezései és a *szekér* szavunk összefüggése. (CZEGLÉDI 2001).

⁶ A *Szinva* pataknév párhuzamainak a tanulmányozását azért tartjuk szükségesnek és hasznosnak, mert *-va* végű ill. *va* elemű víznevek és víznevi eredetű egyéb földrajzi nevek nagy mennyiségben fordulnak elő a Volga-Urál vidékén, mi több mint köznévi ismeretes a komiban vö.: ko. *va* ‘víz, folyó, patak’, amelynek genetikai megfelelői igen elterjedtek. Tisztázni kell tehát, milyen összefüggés van a Kárpát-medencében és az Urál-vidéken található változatok között.

A *Szinva* folyónevünket vizsgálunk kell egyrészt azért, mert nincs határozott, egyértelmű magyarázata, másrészt azért, mert a névnek a keleti kapcsolatai teljesen feltáratlanok, és végül azért, mert nincs rend a névnek alapul szolgált köznevek körül sem. Eldöntendő, van-e közük a folyónévhez a szláv *sinb ~ *sinb* 'kék, szürke' melléknévnek és a szláv **svin'a* ~ *svinbja* 'disznó' főnévnek. Ehhez pedig első lépésként tisztázni kell, hogy a *Szinva* felbontható-e *Szin* + *va* összetételre, vagy pedig *Szi* + *nva* részekre tagolható, és a *Szinva* valamint a *Szin* egymásnak csupán alakváltozatai. A válasz megtalálásához számba kell venni a Kárpát-medencében található egyrészt -*va* végű folyóneveket és folyónév eredetű helységneveket, másrészt azokat, amelyek nemcsak szerkezetileg, de jelentéstani, hangtani szempontból is közös gyökereiknek látszanak a *Szinva* névvel. Jelentéstani szempontból tisztázni kell, hogyan kapcsolódhatnak ide a szláv 'kék' és a 'disznó' jelentésű szavak.

Mindehhez nem nélkülözhetjük a *folyóforrások*, *folyók keletkezési módjainak* a megismerését, azok *tulajdonságait*, amelyek egyszerre vannak jelen a folyó nevében. Eleink eddig feltételezett lakóhelyein a vízforrás, a folyó megjelenésének három alapvető módja volt lehetséges. Az egyik szerint a víz a hegyről jön le, vagy a szikla oldalából fakad, s a változó intenzitással kisarjadó, kiömlő, csurgó víz a földön árkot vájva tova folyik. A másik, amikor a földből felbugyogó víz köröket ír le, majd tovább folyik a lejtősebb irányban. A vizsgált területen a Volga-Urál vidékén jellemző, hogy a földből feltörő víz környékén állóvíz, tó keletkezik, amelyet olykor mocsár vesz körül, s innen ered a folyó. A harmadik szerint a hó, a jég olvadásakor felgyülemlett víz megindul, utat keresve magának az olvadás hevességétől függően békésen, lassan folyik el, vagy pedig hatalmas dübörgéssel, zúgva, bögve hasít, tör magának utat, árkot. A folyóforrás tulajdonságai az alábbiakra utalnak:

A folyó forrásának alakjára, formájára pl.: hegyes, csúcsos, keskeny, szűk, kicsi, kerek, görbe, hajló, íves, tekergő.

A víz mennyiségére, amely lehet számos, tömény, rengeteg, sűrű.

A víz színére: Lehet világos, fénylő, ragyogó vagy sötét, vörös vagy zöld a talaj és a növényi környe-

zet függvényében.

A víz tisztaságára: A forrásvíz még fertőzetlen, tiszta, eredeti.

A víz ízére: A forrásvíz nemcsak buborékos, gázos, hanem sós, savanyú, keserű ízű is lehet.

A víz szagára: A bűdös, kénes stb. szagú víz pl. gyógyító hatású.

Térbeli viszonyulásra: A forrás mindig fent, elől van, a folyónak mindig ez az eleje, a kezdete.

Időbeli viszonyulásra: A forrás egyúttal az első, nagy, öreg, az ős, ugyanakkor, mint az élet kezdetét jelentő lehet fiatal, gyermek, sarjadzó.

Fontossági sorrend, minőség, érték megállapítására: A folyóforrás a lényegyet jelenti, a folyó további részére meghatározó ugyanúgy, mint ahogyan a születés és körülményei, vagyis az ember egész életére befolyással van.

A folyóforrás mindig a cselekvés, a mozgás kezdete, az élet kiindulópontja, maga a születés.

A forrás kijelöli a folyó és a *víz mozgási irányát*, amely a meder növekedése, a víz dagadása, duzzadása felé vezet.

A víz jellegzetes mozgására: A víz hengeredő, tekeredő mozgás révén halad⁷, azaz folyik, miközben hasít, vág, tőr, tör, zúg, helyet csinál, árkot ás magának, és kanyarodik, tekereg. A hengeredő mozgást jelzik a habzó, tarajos hullámok.

A víz mozgásának, munkájának eredményére: pl. gödör, árok, s az ívelés homorú. Ennek az ellenkezője is lehet akkor, ha a víz sodrása felhalmoz valamit, sóder vagy földkupacot épít. A hajlás, a görbület iránya ilyenkor felfelé mutat, a jelenség neve pedig halom, domb, dudor stb.

A víz mozgását kísérő *hangra, zajra*: pl. döng, cseng, zeng, zúg, nyikorog, nyekereg, csikorog stb.

Törvényszerű, hogy „A gondolkodás - és a nyelv - fejlődése általában abban az irányban halad, hogy az eredetileg komplex egységben felfogottat részre bontja.” (BÁRCZI-BENKŐ-BERRÁR 1967:241), következésképp a víz, a vízforrás megnevezése mint a legelső megnyilatkozások egyike olyan komplex egység lehetett, amely egyszerre tartalmazott több tulajdonságot. Miután „A

⁷ A hengeredő és a hullámzó mozgást egy lefelé mélyülő, azaz homorú ív és egy felfelé dudorodó, azaz domború ív együttesének folytonos ismétlődése adja. Ennek felismerése nemcsak a víz elnevezésének, hanem a természet más hasonló jelenségei, részei elnevezésének is az alapját jelenti.

valóság elemei között fennállnak különböző természetű és fokozatú hasonlóságok, ..." (BÁRCZI-BENKŐ-BERRÁR 1967:241) egy-egy résztulajdonság azonossága vagy hasonlósága révén a valóság másik eleme is megkapta ugyanazt az elnevezést. Ezért **ebben a rendszerben elkerülhetetlenül fontos a közvetlenül indukáló jelentés megállapítása.**

Alapvető kérdés tehát, vajon a *Szinva* patakra mely tulajdonságok érvényesek, továbbá magának a *Szinva* névnek milyen a szerkezeti felépítése, de szorosán idetartozik a név hangtani megközelítése is. Ez utóbbinál fontos, hogy a -r- milyen eredetű.

2.1. A név hangtani szempontú megismeréséhez a Kárpát-medencében található -va végű tulajdonneveket és közneveket vizsgálunk.

2.1.1. Földrajzi nevek:

Árva 'a Vág jobb oldali mellékfolyója...A szlovákban *Orava* a megfelelője. Talán preszláv ősiségű, és az ie. *er- ~ *or- 'megmozdul, megindul'... tő rejlik benne. (KISS 1980)

Berva-völgy 'szurdokvölgy Felnémétől északra'... *Berva* névelem szláv eredetű lehet, vö.: le. *Bierawa* hn.' (KISS 1980)

Bódva 'a Sajó baloldali mellékfolyója'... *Buldua*... Egy szláv *Bьldьva* folyónév átvétele. (KISS 1980)

Boldva⁸ 'helység Borsod-Abaúj-Zemplén megyében'...A helynév a Bódva mellett fekszik, róla kapta a nevét. (KISS 1980)

Borsova 'a Felső-Tisza jobb oldali mellékfolyója...Arról az egykori földvárról kapta a nevét, amely a folyó és a Tisza összefolyásának szögében, a mai Vári...ukr. Вáри (többes szám) község közelében épült... A magy. *Borsova*⁹ hn. tkp. értelmé... Bors birtoka, Borsé'...A folyó ukrán név alakja *Боржава*. (KISS 1980)

Borzova ld. *Nemesborzova* 'helység Szabolcs-Szatmár megyében'...A *Borzova* hn. szláv eredetű, vö.: szlk. *Brezová* ... 'nyírfás, nyíres (ti. falu) (KISS 1980)

⁸ Önálló tanulmányt igényel az -l- tartalmazó és az -l- nélküli alakok (vö.: *Boldva* – *Bódva*, *Jolsva* – *Jósva*, *Moldvai* – *Módvai*, *Olcsva* – *Ócsva*, *Olsva* – *Ósva*, *Szolesva* – *Szacsva*, *Boldog* – *Bódog*) vizsgálata az -l- eredetének megállapítása céljából. Azaz, tartható-e az a nézet, hogy az -l- szervesen betoldás eredménye.

⁹ Az -ov, -ova, -ovo végződés alakilag valóban egybeesnek a szláv birtokos jelölő elemmel, a kettő kapcsolata azonban mélyebb gyökerekhez vezet, ezért ennek bemutatása másik dolgozat kereteiben szólunk. (vö.: CZEGLÉDI 1994)

Bózsva 'patak a Zempléni-hegységben'... *Borsva*... (KISS 1980)

Budva, 'Crna Gora-i város az Adriai-tenger partján'...*Budna*, ... Valamely ősi mediterrán nyelvből származik'(KISS 1980)

Csáva hn. Sopron vm. (LELKES 1998)

Csesztve 'helység Nógrád megyében...Pusztaszelemlénevből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév szláv eredetű... Vö.: cseh... *Častovoj* szn. (KISS 1980)

Csicsva hn. Zemplén vm. (LELKES 1998)

Csicsova hn. Bács-Bodrog vm. (LELKES 1998)

Csorva ld.: Ruzsa 'helység Csongrád megyében'...1950 augusztusától 1957-ig a község neve a határrészként 1747 óta használatos *Csorva* (tkp. 'homok') (KISS 1980)

Déva: 'romániai város a Maros mellett'...Pusztaszelemlénevből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. annak a szn.-nek lehetett a származéka, amely Algyő utótagjában őrződött meg... (KISS 1980)

Dráva 'a Duna jobb oldali mellékfolyója'... A folyó ókori neve ...a lat. *Dravos*, *Draus* volt. Végső forrása egy i.e. *drouos 'folyóvíz futása'¹⁰ főnévben keresendő. (KISS 1980)

Gyetva 'szlovákiai helység Zólyomtól... keletre...A szlk. *Detva*...átvétele. Ennek előzményéhez l. szlk. *detva* a fiatalok, fiatalság'...A község 1636-38-ban keletkezett. (KISS 1980)

Illava 'helység Szlovákiában'...A szlk. *Ilava* átvétele. Ennek tövéhez l. szláv *ih 'agyag, iszap'. (KISS 1980)

Ilsva, Jolsva 'hn. Gömör megyében' (KÁZMÉR 1993)

Jihlava 'csehszlovákiai város Morvaországban'... *Iglau*...lat. *Iglavia*... A várost arról a folyóról nevezték el, amelynek jobb partján épült. A folyónév magyar adatként l. *Igla*.. *Iglawa*..A cseh *Jihlava* folyónév talán az ősszláv *igbla ~*igbla 'tű' származéka, s talán a folyó medrének hegyes köveire vagy vidékének túlevelű erdejére utal. Eredetileg a germán *igi-la 'sün'¹¹ is számításba jöhet a folyónév töveként. vö.: magy. *Igló* 'szlovákiai város... Egy szláv *Igьlovь hn (< *igbla* 'tű') átvétele. (KISS 1980)

Jolsva 'szlovákiai helység Rozsnyótól nyugatra.... A szlk. *Jelšava* 'égerfával benőtt hely' átvétele.

¹⁰ Vele rokon az or. *doroga* 'út' jelentésű szó.

¹¹ Vö.: magy. *sül* változat.

(KISS 1980)

Jósva ‘a Bódva mellékveze. ...Szláv eredetű, s etimológiailag összetartozik *Jolsva* szláv előzményével. Tkp. értelme ‘égererdőben folyó patak’(KISS 1980)

Karcsava, Karcsva hn. (LELKES 1998)

Lendva ‘a Kerka mellékveze’...a magy. *Lendva* egy szláv *Leđova* ‘szűzföld, ugar, parlag’ látszik. (KISS 1980)

Léva ‘szlovákiai város...Pusztá személynévből keletkezett magyar névadással. ...Az alapjául szolgáló személynév szláv eredetű’... (KISS 1980)

Moldva ‘folyó Csehországban’...*Molda* a német *Moldau* átvétele. Ez elhasonulással keletkezett a cseh *Vltava*-ból. Feltehető végső forrása egy germán *Wilpahwo (tkp. ‘vad folyó’). (KISS 1980)

Moldova ‘tartomány Románia észak-keleti részén... A táj a Szeret jobboldali mellékfolyójáról kapta a nevét. A folyónév a rom. *molid* ‘lucfenyő’ szláv -ov(a) képzős származéka. (KISS 1980)

Morava ‘folyó Szerbiában’...Ez ie., közelebből bizonyára trák eredetű, s ‘határfolyó’-nak értelmezhető... vö.: *Moravna* ‘folyó Volhíniában, tövéhez vö.: öszl. *morje ‘tenger’ (KISS 1980).

Morva ‘Dévénynél a Dunába ömlő folyó’...A szlk *Morava* átvétele... Ennek végső forrása egy ősi ie. talán illir *Marus*, amelyben a ‘mocsár, mocsaras hely’ jelentésű *mor fő rejlik. A germánok a *Marus* folyónevet a maguk *aha* ‘víz’ köznevével kapcsolták össze. Az így keletkezett germ. **Marah(w)a* -ból származik a német *March*, továbbá a cseh, szlk. *Morava* is. A magy. *morva* népnév végső soron a *Morva* folyónévre megy vissza. (KISS 1980)

Morvanező ‘a Bécsi medence északi része...’ (KISS 1980)

Neretva ‘folyó Jugoszláviában...végső forrása illir... amelynek tövében feltehetőleg az i.e. *ner ~ *nor-‘merül, barlang’ rejlik.... ld.: *Nerenta* (KISS 1980)

Olcsva ‘helység Szabolcs-Szatmár megyében’... Szláv eredetű...a magyarba egy ‘égerfás’ jelentésű szláv *Obšava került át. A község nyelvjárási változata *Ócsova*. (KISS 1980)

Ondava ‘a Bodrog egyik forrása’... (KISS 1980)

Opava ‘város Észak-Morvaországban...A cseh Opava átvétele. A helységet arról a folyóról nevezték el, amelynek partján fekszik. A folyónév i.e. jellegű, de szlávtság előtti. ... (KISS 1980)

Ostrava¹² ‘város Morvaországban’...Az *Ostrava* név eredetileg folyót jelölt... a folyónév az öszl. *ostro ‘éles’ származéka, s a víz gyors folyásával kapcsolatos. (KISS 1980)

Poltava ‘város Ukrajnában...az or. *Полтава* átvétele...Órosz alakja *Лтава* < *Льтава volt. Ennek töve valószínűleg a lat. *lutum* ‘sár’, litv. *liutynas* ‘ingoványos hely, pocsolya köznévvvel tartozik össze.’ (KISS 1980)

Porva ‘helység Veszprém megyében’... Feltehetőleg pusztá szn.-ből keletkezett magyar névadással. Az előzményül szolgáló szn. szláv eredetű lehetett. (KISS 1980)

Pózva ‘1963-ban Zalaegerszeghez csatolt település’...Pusztá szn.-ből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév valószínűleg szláv eredetű. (KISS 1980)

Pancsova ‘jugoszláviai város a Bánságban, *Pančevo*...A helység középkori neve a magy. *Panczal* volt. Ez bizonyára összetartozik a Temesből *Pancsovától* délre kiágazó, s a Dunával párhuzamosan folyó, majd beletorkolló *Ponyavica*... vízfolyás nevével, de a részletek bizonytalanok. (KISS 1980)

Rendve hn. Bars vm. ... *Radava*. (LELKES 1998)
rom. **Suceava** ‘romániai város Moldovában’... *Szucsva*...A rom. *Suceá*-ból. A város arról a folyóról kapta a nevét, amelynek partján fekszik. A *Suceáva* folyónév a ‘fekete bodza’ jelentésű rom. *soc*-ból képződött. (KISS 1980)

Száva ‘Belgrádnál a Dunába ömlő folyó’. Ősi folyónév, amely az ókorból...lat. *Savus* alakban adatholható. Bizonyára egy illir *savas ‘folyó’ ...rejlik benne. (KISS 1980)

Szolyva, ‘helység Kárpát-Ukrajnában Munkácstól... északkeletre, *Szvaljava*... A települést arról a patakról nevezték el, amely itt ömlik bal felől a Latorcába... A pataknev szláv eredetű,¹³ ...A szláv *sol’‘só’ származékának látszik... (KISS 1980)

Szelcsova, Szolcsva Krassó-Szörény vm. (LELKES 1998)

Tolcsva ‘helység Borsod-Abaúj-Zemplén megyében’. A település arról a patakról kapta a nevét, amely mentén épült. A *Tolcsva* pataknev etimo-

¹² Genetikailag összefügg a Duna *Iszter* nevével (vö.: CZEGLÉDI 2002)

¹³ Az adataink nem támogatják a szláv eredetet, bár az or. *sol*’‘só’ jelentésű szót a pataknevek alapul szolgált szó nagy családjába tartozónak véljük. Ennek bemutatása külön dolgozat feladata.

lógiaja nincs tisztázva. Talán figyelmet érdemel a magy. R. *tolcha* 'tócsa' (KISS 1980)

Vltava ld.: *Moldva*. (KISS 1980)

Zagyva 'Szolnoknál a Tiszába torkolló folyó... Szláv, közelebből valószínűleg ószlovák eredetű, vö.: cseh *Sázava* hn...szb.-hv....*Sačavica* hn.... le. *Sadzawka* hn...Mindezek töve az ősszl. *sadja 'korom', amelyet sötét vizű folyók jelöléséhez használtak fel. A magyarba egy szlk...*Sadzava kerülhetett át. (KISS 1980).

Zsikava, Zsikva hn. Bars vm. (LELKES 1998)

Zsitva 'folyó Szlovákiában... A szlk. *Žitava* átvétele. Ennek alapszava a szlk. *žito* 'rozs, búza stb.'. (KISS 1980)

Zsurszova, Zsurzsóva ld.: Karaszentgyörgy¹⁴ Kraszó-Szörény vm. (LELKES 1998)

A fenti nevek elemekre bonthatók¹⁵ az alábbiak szerint:

Á-rva, Be-rva, Bó-dva, Bol-dva, Bor-sova, Bor-zova, Bó-zsva, Bu-dva, Csesz-tve, Cso-rva, Dráva, Gye-tva, Il-lava, Il-sva, Jol-sva, Jih-lava, Ig-lava, Jol-sva, Jó-sva, Kar-csava, Kar-csva, Lend-dva, Léva, Mol-dva, Mol-dova, Mo-rva, Mo-rava, Nere-tva, Ol-csva, On-dava, O-pava, Osz-t-rava, Pol-tava, Po-rva, Pó-zva, Pan-csova, Ren-dve, Szu-csva, Száva, Szo-lyva, Szel-csova, Szol-csva, Tol-csva, Za-gyva, Zsi-tva, Zsur-szova, Zsur-zsova.

A második, vagyis az utolsó elemek összefüggést mutatnak. Csoportosíthatók egyrészt aszerint, hogy egy vagy két magánhangzót tartalmaznak-e, másrészt aszerint, hogy milyen a kezdő mássalhangzó.

Két magánhangzót tartalmazók: *-tava, -dava, -dova, -lava, -ráva, -rava, -zova, -csava, -csova, -sova, -szova, -zsova, -pava.*

Egy magánhangzót tartalmazók: *-tva, -tve, -dva, -dve, -gyva, -rva, -lyva, -csva, -sva, -zva, -zsva-*.

Vannak nevek, amelyek önmagukban azonosnak látszanak a második elemmel: *Csáva, Déva, Léva, Száva.*

2.1.2. Családnevek:

Árvai < *Árva* megye (KÁZMÉR 1993)

Borsovai, Borsvai < hn *Borsova* Bereg m.,... *Borzsova*, (KÁZMÉR 1993)

Borzovai < hn. *Borzova* Doboka, Szatmár, Torna m. (KÁZMÉR 1993)

Bózsvei < *Bózsva* hn. Abauj m. (KÁZMÉR 1993)

Bresztovai < *Bresztova* hn. Nyitra m. (KÁZMÉR 1993)

Brezovai < *Brezova* hn. Nyitra m. *Brozova* Hunyad m. (KÁZMÉR 1993)

Csarvai < *Csorva* hn. Csongrád m. (KÁZMÉR 1993)

Csáva csn. (KÁZMÉR 1993)

Csávai < *Csáva* hn. Sopron m. (KÁZMÉR 1993)

Csongvai, Csonkai < *Csongva* hn. Alsó-Fehér m. (KÁZMÉR 1993)

Csicsvai < *Csicsva* hn. Zemplén m. (KÁZMÉR 1993)

Dévai < *Déva* hn. Hunyad m. (KÁZMÉR 1993)

Gyevai < *Gyeva, Gyiva* hn. Esztergom m. (KÁZMÉR 1993)

Illvai, Illovai < *Illava* hn. Trencsén m. (KÁZMÉR 1993)

Illosvai, Ilosvai < *Ilosva ~ Illosva* hn. Bereg, Közép-Szolnok, Szatmár megyében (KÁZMÉR 1993)

Ilsvai ld.: **Jolsvai** (KÁZMÉR 1993)

Ilvai < *Ilva, Ilova* hn. Beszterce m. (KÁZMÉR 1993)

Karvai < *Karva* hn. Esztergom m.) (KÁZMÉR 1993)

Kalyvai < *Kalyava* hn. Szepes m. (KÁZMÉR 1993)

Lévai < *Léva* hn. Bars m. (KÁZMÉR 1993)

Lendvai, Lindvai < *Lindva, Lendva* hn. Vas, Zala m. (KÁZMÉR 1993)

Litvai < *Litva* hn. Hont m. (KÁZMÉR 1993)

Módovai ld.: **Moldovai** < *Moldova, Moldva* 'történelmi táj Románia északkeleti részén,...a Keleti Kárpátok és a Prut közé eső terület...hn. Kraszó m. (KÁZMÉR 1993)

Módvai ld.: **Moldvai** (KÁZMÉR 1993)

Moldvai ld.: **Moldovai** (KÁZMÉR 1993)

Morvai < 'morvaországi', *Morva* hn. Zemplén m. (KÁZMÉR 1993)

Murvai < *Murva* hn. (KÁZMÉR 1993)

Ocsovai, Ócsovai, Olcsvai, Ócsvai < *Ocsova, Ócsova, Olcsva, Ócsva* hn. Zólyom m. (KÁZMÉR 1993)

Oltai < *Oltva* hn. Győr m. (KÁZMÉR 1993)

¹⁴ A *Zsurszova, Zsurzsóva* (ld. még *Zsurzs* csn. Nincs meg Kázménnál, de ma élő rendezőnők családneve) és a *György* összetartoznak.

¹⁵ Ez a munka a nyelvi ismeretek és a földrajzi nevek terén végzett kutatómunka tapasztalatainak stb. birtokában végezhető el.

Orsovai < *Orsova* hn. Szörényi bánság, Torda m. (KÁZMÉR 1993)

Ósvai, Olsvai < hn. *Ósva, Olsva* Abaúj, Zemplén m. (KÁZMÉR 1993)

Osztrovai < *Osztrova* hn. Bács, Temes m. (KÁZMÉR 1993)

Polva, Polyva csn...(Boldogfa..) < *polyva* ~ *polva* 'a gabonaszemet borító vékony hártya ill. a csépléskor összegyűlő tömege' (KÁZMÉR 1993)

Révai < *Réva* hn. Szerém m. (KÁZMÉR 1993)

Szacsvai < *Szacsva* hn. Háromszék (KÁZMÉR 1993)

Szálvai < *Szálva* hn. Beszterce m. (KÁZMÉR 1993)

Szarvai < *Szarva* hn. Pozsony m. (KÁZMÉR 1993)

Szávai < *Száva* hn. Baranya, Doboka, Győr m. (KÁZMÉR 1993)

Szilva < magy. *szilva* 'gyümölcsnév' (KÁZMÉR 1993)

Szilvai < *Szilva* hn. Sáros m. (KÁZMÉR 1993)

Szinvai < *Szinva* 'Miskolcnál jobb felől a Sajba ömlő patak' ... (KÁZMÉR 1993)

Zagyva < magy. *zagyva* 'zavaros, éretlen beszédű, fecsegő'...*zagyva* 'sás, káka'¹⁶ (KÁZMÉR 1993)

Zagyvai < *Zagyva* hn. Nógrád m. (KÁZMÉR 1993)

Zsitva csn. < **Zsitva** folyónév, **Zsitva** hn. Somogy m. (KÁZMÉR 1993)

Zsitvai csn. < **Zsitva** hn. Somogy m. (KÁZMÉR 1993)

Zsitvei, Zsidvei csn. < **Zsidve, Sitve** hn. Küküllő m. (KÁZMÉR 1993)

Zsidvei < *Zsidve ...Sitve* hn. Küküllő m. (KÁZMÉR 1993)

Zsurzs (vö.: Zsurzs Éva filmrendező családneve Örményországból való, nincs meg Kázmérnál.)

A fenti családnevek egyrészt azonosak a nekik alapul szolgált földrajzi névvel (vö.: *Zsitva* csn., folyónév, hn.), másrészt köznévvvel (vö.: *Szilva* csn., *szilva*: gyümölcs neve), vagy pedig *-i* képzővel ellátott helynevekkel. A neveket¹⁷ - azok utolsó elemét, az *-i* melléknévképzőt leszámítva - az alábbiak szerint különíthetjük el: *Bor-sva(i)*,

Bresz-tova(i), *Bre-zova(i)*, *Csa-rva(i)*, *Csi-csva(i)*, *I-lva(i)*, *Ka-lyva(i)*, *Ka-rva(i)*, *Li-tva(i)*, *Mó-dova(i)*, *Mó-dva(i)*, *Mu-rva(i)*, *O-csova(i)*, *Ó-csva(i)*, *Ol-ta(i)* ld.: *Ol-tva*, *Or-sova(i)*, *Ó-sva(i)*, *Ol-sva(i)*, *Oszt-rova(i)*, *Po-lva*, *Po-lyva*, *Sza-csva(i)*, *Szi-lva*, *Szi-lva(i)*, *Szi-nva(i)*.

Az utolsó elemek két magánhangzót tartalmaznak: *-tova*, *-dova*, *-zova*, *-csova*, *-sova*, *-rova*.

Egy magánhangzót tartalmaznak: *-tva*, *-dva*, *-ta*, *-nva*, *-rva*, *-lva*, *-lyva* *-csva*, *-sva*.

Néhány név önmagában azonosnak tűnik az utolsó elemmel: *Csáva*, *Csáva(i)*, *Gyeva(i)*, *Réva(i)*.

Összevetve a földrajzi nevek és a családnevek utolsó elemét azt látjuk, hogy azok megegyeznek. A családnevi változatban az egy magánhangzót tartalmazók esetében olykor az egyetlen magánhangzó is eltűnt.

2.1.3. Ismeretes, hogy a pataknevek gyakran szolgáltak alapul helységneveknek, a helységnevekből pedig családnevek lettek, végső eredetüket azonban minden egyes névnél külön is meg kell vizsgálni. A tulajdonnévnek alapul szolgált köznévv gyakran több más köznévvvel is genetikai kapcsolatban van, ezért a megfelelő szó kiválasztása körültekintő vizsgálatot igényel. Ehhez a kutatómunkához nem nélkülözhetjük azokat a párhuzamos adatokat, amelyekben a *-v-* vel szemben *-k-* t találunk. El kell dönteni, hogy a *-k-* és *-v-* hangokat tartalmazó alakoknak van-e közülük egymáshoz, vagyis a nyelv változása során lehetett-e az egyik hang a másiknak a fejleménye. Az alábbiakban olyan példákat hozunk, ahol homorgán helyen *-k-* vagy a zöngés párja van a *-v-* vel szemben. Pl.:

Árva:

Arka 'helység Borsod-Abaúj-Zemplén megyében'...Az *árok* fn.-ből alakult. (KISS 1980)

Árkai csn. < *Árka* hn. Abaúj m. (KÁZMÉR 1993)

Árki csn. < *Árki* hn. Fejér, Hunyad m., *Árok* hn. Ung m., *Árka* hn. Abaúj m. (KÁZMÉR 1993)

Boldva, Bódva, Poltava:

Boldog 'helység Heves megyében'...A Hatvan közelében levő falut Szűz Mária tiszteletére szentelt templomáról *Boldogasszonyhatvaná*-nak, majd *Boldogfalvá*-nak nevezték. Ezek megrövidüléséből való a mai *Boldog* névalak. (KISS 1980).

Boldogkőváralja 'helység Borsod-Abaúj-Zemplén megyében'...Ez szláv eredetű...vö.: szb-hv. *Bu-*

¹⁶ A folyó 'keskeny, hegyes' résztulajdonságát őrzi, amely a folyó forrás felőli szakaszára utal.

¹⁷ Csak azokat jelezzük, amelyek a fenti földrajzi nevek-nél nem, vagy más változatban szerepelnek.

divoj szn., cseh *Budivoj* szn. Számolhatunk a *Bódva* folyónév alaki hatásával is. (KISS 1980).

Bölcske ‘helység Tolna megyében...Pusztaszn.-ből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgált szn. annak a szn.-nek lehet a becéző származéka, amelyből a *Bőcs* hn. való. (KISS 1980).

Budva:

Butka hn. Zemplén vm. (LELKES 1998)

Budaki csn. < *Budak* hn. Beszterce m.

(KÁZMÉR 1993)

Batka csn. KÁZMÉR 1993 < magy. *batka* ‘fillér’ (TESz)

Bátkai csn. < *Bátka* hn. Gömör, Nógrád m. (KÁZMÉR 1993)

Botka, Butka, Botkai csn. < *Butka* hn.

(KÁZMÉR 1993)

Borsova, Borzova:

Barcikai csn. < *Barcika* hn. Borsod m.

(KÁZMÉR 1993)

Kazincbarcika ‘város Borsod-Abaúj-Zemplén megyében...A *Barcika* hn. előzménye a...*Barc* hn. valószínűleg pusztaszn.-ből keletkezett magyar névadással. Vö...*Borz, Borcz* szn....ennek etimológiájához ld.: egyfelől ótörök *bars* ‘tigris’... (KISS 1980).

Burszeg, Burszuk, Burzsuk hn. Hunyad vm. (LELKES 1998)

Bózsva:

Budzsák ‘Hercegszántóhoz tartozó település’... Szerb-horvát eredetű, és etimológiailag azonos a Fonyódtól délre fekvő *Buzsák*...nevével. (KISS 1980).

magy. **Buzsák:** ‘helység Somogy megyében’... szerb-horvát eredetű...ennek köznévi előzménye a szb-hv. *budžak* ‘sarok, szöglet, zug’ < oszm. *Bucak* ‘ua.’ (KISS 1980).

Csáva, Csávai:

Csák hn. Temes vm. (LELKES 1998)

Csáka ld.: **Almáscsáka** hn. Szolnok-Doboka vm. (LELKES 1998)

Csákó hn. Torda-Aranyos vm. (LELKES 1998)

Csikó ld.: **Szamoscsikó** Szilágy vm.

(LELKES 1998)

Csíki-hegyek ‘a Budai-hegység délnyugati vonulata’...a *Csíki*-hegyeg nyugati lábánál folyó patak

Csíki víz... **Csíki** patak (KISS 1980)

Csesztve:

Császtkó, Császkó hn. Nyitra vm. (LELKES 1998)

Csicsva, Csicsova:

Csicsóka hn. Zemplén vm. (LELKES 1998)

Csongva, Csongvai:

Csonkai csn. < *Csonka* hn. Alsó-Fehér m. (KÁZMÉR 1993)

Csorva:

Csurgó ‘helység Somogy megyében’...Köznévi előzménye a magy. *csorgó, csurgó* ‘forrás, kút, amelyből csövön vagy vályún folyik ki a víz, apró vízesést alkotó vékony ér’. Eredetileg víznév volt, majd átvonódott a víz melletti településre. (KISS 1980).

Csurgai csn. < **Csurgó** hn. Bihar, Fejér, Somogy, Tolna, Zala m. (KÁZMÉR 1993)

Csürke, Csirke csn. (KÁZMÉR 1993)

Csirgi < **Csireg** hn. (KÁZMÉR 1993)

Déva:

Dank, Danka, Dankó csn. (KÁZMÉR 1993)

Tanka, Tankó, Tomka csn. (KÁZMÉR 1993)

Tankházi csn. < **Tankháza** hn. Sopron m.

(KÁZMÉR 1993)

Tenke csn. < **Tenke** hn. Bihar m.

(KÁZMÉR 1993)

Tinka, Timka csn. (KÁZMÉR 1993)

Tinkó, Timkó csn. (KÁZMÉR 1993)

Dráva:

Drága csn. (KÁZMÉR 1993)

Drági < **Drág** hn. Kolozs m. (KÁZMÉR 1993)

Gyetva:

Dutka csn. < magy. *dutka* ‘kis értékű váltópénz’ (KÁZMÉR 1993)

Gyeva:

Gyikó csn. (KÁZMÉR 1993)

Ilosva:

Iluska forrás Pilisvörösváron, Pest m.

(FOGARASY 1998)

Illocska ‘helység Baranya megyében’...**Illocska** (KISS 1980)

Ilocsikai, Ilocsai < **Ilocska, Illocska** hn. Baranya m. (KÁZMÉR 1993)

Ilva, Ilova:

Ilaki csn. < **Ilok** Győr m. (KÁZMÉR 1993)

Ilkai csn. < **Ilka** hn. Pozsony m. (KÁZMÉR 1993)

Ülkei, Ülykei Ilkei < **Ülke, Ilke** hn. Udvarhelyszék (KÁZMÉR 1993)

Jolsva, Jósva:

Jósika, Józsika csn. (KÁZMÉR 1993)

Karcsava, Karcsva:

Karcag ‘város Szolnok megyében’...Egy *Karcag* nevű személy... szálláshelyére utalt. A *Karcag* szn.

TANULMÁNYOK

kun eredetű, s tkp. jelentése ‘pusztai róka,...’ (KISS 1980)

Korcsog csn. (Ma ismert családnév, nincs meg Kázmérnál)

Litva:

Litkai csn. < **Litka** hn. . (KÁZMÉR 1993)

Litkei csn. < **Litke** hn. Nógrád m. (KÁZMÉR 1993)

Léva:

Lékai < **Léka** hn. Vas m. (KÁZMÉR 1993)

Morava, Morva, Murva:

Mároki csn. < **Márok** hn. Baranya, Bereg m. (KÁZMÉR 1993)

Morgai csn. < **Morga** hn. Tolna m. (KÁZMÉR 1993)

Néva:

Nak ‘helység Tolna megyében’ (KISS 1980).

Nyéki csn. < **Nyék** hn. Bihar, Borsod, Fejér, Hont, Pozsony, Sopron, Tolna, Veszprém m. (KÁZMÉR 1993)

Olcsva, Ocsova, Ócsa:

Ocskai csn. < **Ocskó** hn. Nyitra m. (KÁZMÉR 1993)

Ócsai, Olcsai < **Ócsa, Olcsa** hn. Komárom, Pest, Bihar m. (KÁZMÉR 1993)

Olsva, Ósva:

Alsoki csn. < **Alsok** hn. Heves, Hont, Somogy m. ill. Pannonhalma régi neve (KÁZMÉR 1993)

Ondava:

Ondok csn. (KÁZMÉR 1993)

Orsova:

Orsik, Orsika csn. (KÁZMÉR 1993)

*Osztrava, Osztrova:*¹⁸

Osztrog ld.: **Sztrigó** hn. Zala vm. (LELKES 1998)

Osztró hn. Nyitra vm. (LELKES 1998)

Osztrogrun ld.: Gyertyánfa hn. Bars vm. Gyertyánfa és Élesmart (*Osztrogrun, Osztrigrun*) egyesülése... (LELKES 1998)

Polva, Polyva:

Polyák < *polyák* ‘lengyel’ (KÁZMÉR 1993)

Porva:

Barkai csn. < **Barka** hn. Torna m., **Barkó** hn. Zemplén m. (KÁZMÉR 1993)

Birge csn. < magy. *birge* ‘birka’ (KÁZMÉR 1993)

Borka ~ **Barka** csn. (KÁZMÉR 1993)

Borki csn. < **Borki** hn. Pozsega m. (KÁZMÉR 1993)

Burka csn. (KÁZMÉR 1993)

Pózva:

Piski, Püski csn. < **Piski** hn. Baranya, Hunyad, , Bács, Békés, Bodrog, Fejér m. (KÁZMÉR 1993)

Pozsgai csn. < **Pozsega** hn. Pozsega m., **Pozsga** hn. Krassó m. (KÁZMÉR 1993)

Pancsova:

Pocok, Pócsik csn. < magy. *pocok, pócsik, pócsik* ‘az egérhez hasonló rágcsáló állat...’ (kis termetre utaló) metaforikus jelentés. (KÁZMÉR 1993)

Bencsik csn.

Benőcs¹⁹ csn. < **Benedek** csn. becező alakja (KÁZMÉR 1993)

Pócsva:

Bocskai csn. < **Bocskó** hn. Máramaros, Ugocsa m., **Bocska** hn. Zala m. (KÁZMÉR 1993)

Bacskai csn. < **Bacskó, Bacska** hn. Zemplén m. (KÁZMÉR 1993)

Bácskai csn. < **Bácska** tájnév (KÁZMÉR 1993)

Bacskói csn. < **Bacskó** hn. Zemplén m. (KÁZMÉR 1993)

Paskai csn. < **Paska** hn. Bács, Zala m. (KÁZMÉR 1993)

Réva:

Rékai csn. < **Réka** hn. Abaúj m. (KÁZMÉR 1993)

Rendve:

Ajkarendek ‘helység Veszprém megyében’...A **Rendek** hn. Valószínűleg szláv eredetű, vö: szln. **Rudnik** hn. ...Ezek tövében az ósszláv *rudb ‘vörös’, *ruda ‘érc’ rejlik...(KISS 1980)

Szacsva, Szucsava:

Szucsáki csn. < **Szucsák** ~ **Szucság** hn. Kolozs m. (KÁZMÉR 1993)

Szálva:

Szalka csn. < **Szalka** hn. Bereg, Bihar, Hont, Szatmár m., **Szálka** hn. Tolna m. (KÁZMÉR 1993)

Salgó hn. Hont, Nógrád, Nyitra, Szeben vm. (LELKES 1998)

*Sári, Sár:*²⁰

Sárga < **sárga** ‘sápadt, vértelen, ...szőke’ (KÁZMÉR 1993)

Sárgi, Sárgi < **Sárok, Sárog** hn. Baranya m. (KÁZMÉR 1993)

Szarva:

¹⁹ Másik dolgozat feladata a -*Vk* (végső magánhangzó + zárhang) nélküli adatok bemutatása.

²⁰ Fennmaradtak a -*g*-t tartalmazó és a -*g* nélküli alakok, a kettő közötti -*v* állapot hiányzik. Valamikor meglétéről tanúskodik a *sárga* szavunk *sár* változata.

¹⁸ Vö.: CZEGLÉDI 2002.

Szarkai csn. < **Szarkó** hn. Bihar m. (KÁZMÉR 1993)
Szilva:
Szilke csn. (KÁZMÉR 1993)
Szinva:
Szanka csn. (KÁZMÉR 1993)
Szankó csn. (KÁZMÉR 1993)
Cenke csn. (KÁZMÉR 1993)
Cenki csn. < **Cenk** hn. Sopron m. (KÁZMÉR 1993)
Cinka csn. (KÁZMÉR 1993)
Cinke csn. (KÁZMÉR 1993)
Csenke hn. Esztergom vm. Párkányi j., Pozsony vm. Somorjai j. (LELKES 1998)
Csenkei ~ **Csenki** csn. < **Csenke**²¹ hn. Esztergom, Pozsony m. (KÁZMÉR 1993)
Csongva, Csungva, Csonga hn. Alsó-Fehér vm., (LELKES 1998)
Csőnge hn. Vas vm. (LELKES 1998)
Csőnke ld.: **Csenke** hn. (LELKES 1998)
Cinege csn. (KÁZMÉR 1993)
Zengő csn. (KÁZMÉR 1993)
Zánka 'helység Veszprém megyében' (KISS 1980)
Zsinka, Sinka csn. (KÁZMÉR 1993)
Sinkai csn. < **Sinka** hn. Fogaras m. (KÁZMÉR 1993)
Szolyva:
Salkó, Salykó hn. Nagy-Küküllő vm. (LELKES 1998)
Szalkai csn. (KÁZMÉR 1993)
Szolga csn. (KÁZMÉR 1993)
Zajgó hn. Bereg vm. Szolyvai j. (LELKES 1998)
Salgó '625 m. magas hegy Salgótarjától észak-keletre'...A magy. *sajgó* 'fénylő, ragyogó'...mn.-ből keletkezett. Ennek alapszava a magy. ...*sajog* ~ *salyog* 'fénylik, ragyog' (KISS 1980).
Zalka csn. ld.: **Szalka** (KÁZMÉR 1993)
Zsilka csn. nincs meg Kázmérnál.
Szucsava:
Szucsáki csn. < **Szucsák, Szucság** hn. Kolozs m. (KÁZMÉR 1993)
Varsó, nem magyar alak: *Warsava*:
Versegi csn. < **Verseg** hn. (KÁZMÉR 1993)
Zagyva, Zsitva, Zsidve:
Sitkei csn. < **Sitke** hn. Vas m. Somogy m. (KÁZMÉR 1993)
Zsetek, Zsettek hn. Sáros vm. (LELKES 1998)

A *-k-* elemű, és a zöngés párját (*-g-*) tartalmazó tulajdonnevek második része az alábbiak szerint különíthető el:

Á-rka, Á-rka(i), Á-rk(i), Bol-dog, Böl-cske, Bő-cs, Bu-dak(i), Bu-dak, Ba-tka, Bá-tka(i), Bá-tka, Botka, Bu-tka, Bo-tka(i), Bar-cika(i), Bar-cika, Bör-csök, Sesz-ták, Csá-ngó, Cso-nka(i), Csu-rgó, Csu-rka, Csü-rke, Csi-rke, Csi-rg(i), D-rága, D-rág(i), Du-tka, Gyikó, Ilu-ska, Ilo-cska(i), Illo-cska, I-lak(i), I-lok, I-lka(i), I-lka, Ü-lke(i), Ü-lyke(i), Ü-lke, I-lke, Jó-sika, Jó-zsika, Kar-cag, Li-tka(i), Li-tka, Li-tke(i), Li-tke, Léka(i), Léka, Má-rok(i), Má-rok, Mo-rga(i), Mo-rga, Nak, Nyék(i), Nyék, Ol-cska(i), O-cskó, Ó-csa(i), Ol-csa(i), Ó-csa, Ol-csa, Al-sok(i), Al-sok, On-dok, Or-sika, Or-sik, Po-lyák, Bud-zsák, Bu-zsák, Sesz-ták, Pi-ski, Pü-ski, Po-zsga(i), Po-zsega, Pozsga, Po-cok, Pó-csik, Ben-csik, Bene-dek, Bocska(i), Ba-cska, Bá-cska(i), Ba-cskó(i), Paska(i), Réka(i), Ren-dek, Szu-csák(i), Szu-cság, Sza-lka, Sza-rka(i), Szi-lka, Sza-nka, Sza-nkó, Cenke, Ce-nk(i), Ce-nk, Ci-nka, Ci-nke, Ci-nege, Ze-ngő, Zá-nka, Zsi-nka, Si-nka(i), Szo-lga, Verseg(i), Si-tke(i), Si-tke.

A két magánhangzót tartalmazó utolsó elemek: *-nege, -rága, -sika, -cika, , -zsika, -zsega.*

Az egy magánhangzót tartalmazó elemek elkülönülnek aszerint, hogy a magánhangzó más-salhangzóközi helyzetben vagy végső helyzetben van-e.²²

Mássalhangzóközi helyzetben: *-ták, -dak, -dek, -dok, -dog, -csák, -cság, , -csik, -csök, -sok, -sik, -seg, -cag, -cok, -zsák, -lak, -lok, -lyák, -rok, -rág.*

Végső helyzetben: *-tka, -tke, -cska, -cske, -cskó, -csa, -cs, -ska, -ski, -zsga, -lka, -lke, -lyke, -lga, -nka, -nkó, -nke, -nk, -ngó, -ngő, -rka, -rke, -rk, -rga, -rgó,*

A végső helyzetben lévő magánhangzó is eltűnhet: *-rg, -rk, -nk.*

Önálló nevek, amelyek a fenti második elemekkel egyezőnek látszanak: *Csíki, Csík, Gyikó, Léka, Nak, Nyék, Réka.*

Összevetve a *-v-* és a *-k-* / *-g-* mássalhangzókat tartalmazó elemeket, összefüggő rendszer rajzolódik ki:

²¹ Esztergom határában Pilismarót irányában van *Csenke* patak, ill. az azon lévő híd neve innen van *Csenkei* híd.

²² Az egyes elemek kicsinyítő és egyéb funkciójának bemutatása másik dolgozat feladata.

-v-:

-tava, -tova, -tva, -tve
 -dava, -dova, -dva, -dve
 -gyva (-d'va)
 -lava, -lva, -lyva
 -rava, -ráva -rova, -rva
 -zova, -zva
 Néva, -nva
 -csava, -csova, -csva
 -sova, -sva
 -szova
 -zsova, -zsva
 -pava

-k- / -g-:

-ták
 -dak, -dek, -dok, -dog

 -lak, -lok, -lyák, -lka, -lke, -lga, -lge, -lyke
 -rága, -rok, -rág, -rga, -rgó, -rka, -rke, -rk, -rg

 Nyék, -nege, -nka, -nke, -nkó, -ngó, -ngő, -nk
 -csák, -cság, -csik, -csök, -cska, -cske, -cskó
 -sika, -sok, -sik, -seg, -ska, -ski,

 -zsika, -zsega, -zsák, -zsga

 -cika, -cag, -cok,

2.1.4. A fenti tulajdonnevekkel kapcsolatos közszók a magyarban - amelyekben homorgán helyen *-v-* és *-k- / -g-* mássalhangzókat találunk, s amelyeket összeköt valamely a folyók komplex tulajdonságai közé tartozó jelentésmozzanat - az alábbi jelentéscsoportokba sorolhatók: Pl.:

2.1.4.1. Vékony, keskeny, hegyes, szúrós, tüskés, csúcsos:

sün, sővény, sővény-, sűvinydisznó, sűldisznó, szűrgyisznó, színdisznó, sűjdisznó tüskés bőrróvarevő, kis emlős állat'...'szúrós, tüskés növényi termés' ...²³ (TESz).

zagyva 'zavaros, kusza'...'sás, káka, szittyó' (TESz).

szálka 'szilánk' (TESz).

piszke 'Azonos a 'hegyes bot, ág, csáklya, kampós rúd stb. jelentésű *biszke, pizske, büszke* szóval...' (TESz).

nyék 'kerítés, sővény, folyó melletti berek, erdő' (TESz)

borsóka 'A galandféregnek betokosodott lárvája' (MÉK)

borsika 'borókafenyő...csiperkegomba...növényfajta, amelynek kis, lándzsa alakú levele és apró fehérvirága van' (ÚMT)

borsikafenyő 'borókafenyő' vö.: borsfenyő (ÚMT)

borsikagomba ...börszikagomba ...'ehető gombafajta' (ÚMT)

2.1.4.2. Hegyes, csúcsos, elágazó, elhajló, félkör vagy ív alakú, hajló, görbülő:

szarv 'vízmeder, völgy, árok elágazó része...néhány emlősállat fején párosan kinövő kemény szaruképződmény' (TESz), 'félkör v. ív alakú tárgynak be- v. felhajló vége' (MÉK)

cséve, csíve, cső 'üreges hüvely, melyre fonalat gombolyítanak,...kukoricacső,...madártoll alsó, csöves része,...' Szláv eredetű, vö.: ...cseh *céva* 'ér, cső', ..le. *cewa* 'cséve, hajszálcső, csatorna' (TESz)

csákó I. 'szétálló, felfelé görbülő...ilyen szarvú (ökör),...kiálló szarv', *csákó* II. '1. a süveg hasított karimájának oldalra álló vagy lefelé konyuló része,...2. egy bizonyos süvegfajta, ...huszár-csákó, 3. dolmány elülső szárnyának hegyes vége, 4. játékcsákó...' (TESz)

csóva: 'szalmából vagy szénából gyújtásra csavart köteg...az üstökös fejéből kiáramló gázok fényes nyalábja,...határjelként készített kis gödör v. halom' (MÉK)

varga 'lábbeli javításával, készítésével foglalkozó iparos', ld.: *vargabéles* '...tésztába burkolva ...túrós metélt', *vargabetű* 'kerülő út' (MÉK)

szarka 'a varjak családjába tartozó, fekete-fehér tollú, hosszú farkú madár'...'fecsegő személy...' Vö.: or. *soroka* 'szarka, mint madár' (TESz). '1. fekete-fehér tollú, hosszú farkú madár, 2. Alkalom szülte tolvaj', *szarka*láb '1. Sarkantyús virágú, vetésekben, tarlókon élő, ill. kertben termesztett növény' 2. 'Szálkás, nehezen olvasható betű(kből álló írás)...3. A szem körüli, elágazó apró ránc.' (MÉK)

²³ Egyetlen állatnév változatai példázzák a mássalhangzók közül szókezdő *t-*, *s-*, *sz-*, a szóbelseji -olykor szóvégi helyzetbe került - mássalhangzók *-n*, *-ny*, *-l*, *-r*, *-s*, *-j* (lásd még *tüske*, *tövisk* eredetibb *-k*-t tartalmazó változatokat), a magánhangzók közül a monoftongus *-ü-*, *-ű-*, *-í-* és triftongus *-öví-*, *övé-*, *-üvi-*, *-övi-* megfeleléseket.

csicska 'V-alakú piros paszomány a tisztiszolga zubbonyujjának elején' ld.: *csicskás* szónál (TESz)

sisak 'fejfedő, kupola, meredek toronytető, kémény teteje' (TESz)

siska 1. 'egy fajta ágyú'...2. 'madárnév'...3. 'gubacs, fenyőtoboz, fánk, gombóc' 4. 'disznó'...*suska* 'kajla, lelógó fülű, lefelé hajló ...disznó' 5. 'boglya-kemence' ... 6. 'a pázsitfűvek családjába tartozó, sáshoz hasonló növény, nádperje'...vö.: szrb-hv. *šiška* 'őszi búza, egy fajta fű' (TESz)

2.1.4.3. Forgó, kerek, gömbölyű:

orsó, 'fonóeszköz, amelyre a fonalat felsodorják, ...cséve,...(szőlő)prés csavarja, ...különbéle gépek, szerkezetek forgó alkatrésze'...Vö.:tat. *orčiq* 'orsó' (TESz)

borsó 'Ótörök eredetű, vö.: ujj. *burčaq* 'borsó' (TESz), 'fehér virágú, gömbölyű, sárgászöld magvú hüvelyes növény' (MÉK)

szilke 'széles szájú, öblös cserépedény' ... (TESz).

csiga 'egy fajta puha testű állat'...'tengelye körül forgó, korong alakú emelőeszköz, amelyet a vályulatába illeszkedő kötéllel mozgatnak'...(TESz)

csigabiga, **csiga-liga**, **csiga-riga**, ld.: *csiga* (TESz)

csicsóka 'a napraforgóval rokon növény, melynek megvastagodott gyökérgumói vannak, ... burgonya'...'*pityóka*...Valószínűleg származékszó és a *csúcs* családjába tartozik. (TESz)

2.1.4.4. Születő, kezdő, fiatal, friss, új:

cinka 'fiatal leány' (ÚMT)

csikó ... **csikkó**, **csika**, **szitku**, **csitkó**, **csütökó**, **sitkó** ... (TESz) 'fiatal ló, ...szamár, öszvér, zebra ill. teve kicsinye, ...tejfog, ...' (MÉK),

csirke 'tyúk kicsinye' (TESz)

zsenge, **gyenge** 'valaminek kezdeti állapota, ... fiatal, ... fejlődésben levő, .. friss, új, ..

zseng 'kihajt, sarjadzik'. (TESz).

2.1.4.5. Elkeskenyedő, megszűnő, fogyó, apadó:

csűnik, **csűn**, 'lankad, fonnyad' vö.: votj. *šin* 'apad' (TESz)

senyved 'rothad, korhad, málik, ... fejlődésre vagy gyógyulásra képtelen állapotban tengődik' (TESz).

szenved 'tűr, elvisel,...gyötrődik, kínlódik,...megal'...(TESz).

szűnik 'abbahagy, elhagy, ...csillapodik,...' (TESz).

morotva 'valamely folyó holt ága, medre' Szláv eredetű, vö.: or. *m'ortvaja voda* 'állóvíz' (TESz)

olt 'tűznek, világítóeszköznek égését megszünteti'... (TESz)

2.1.4.6. Kis termetű, kicsi, gyenge:

árva 'apátlan, anyátlan gyermek, magányos, elhagyott'. Ősi örökség a finnugor korból... A finnugor szó valószínűleg indoeurópai vagy ósárja alak átvétele. Vö.: szkr. *árbhas* 'kicsi, gyenge, ifjú' (TESz)

pocok, **pócik**, **pócsik** 'az egérhez hasonló rágcáló állat...' (kis termetre utaló) metaforikus jelentés ... (TESz).

pócik, **poncik**, **pócika**, **polcika** 'polc,... lóca,... kis szék' (TESz)

pelyva, **péva**, **palyva**, **píva**, **panyva**, **pélva**, **pilva**, **polyó** Vö.: szln. *pléva*, or. *polóva*, *peleva* 'pelyva' (TESz).

polyva ld.: **pelyva** (TESz)

olcsó 'viszonylag alacsony áron megvásárolható' vö.: ujj. *ušaq*, ujj. mod. *uššaq* 'kicsi, csekély', ujj. *alcaq* 'szerény, igénytelen', ...oszm *alcaq* 'alacsony' (TESz).

ócska 'régie, elhasznált, elnyűtt' (TESz)

murva 'széna-, szalma-, nádtörmelék, törek,...zúzalékos kavics, sóder'...vö.: szlk *mrva* 'széna, szalma- stb. törmelék,...szilánk, szálka, morzsa, kavics, murva'... (TESz)

2.1.4.7. Számmal, mennyiséggel kapcsolatos:

polka 'kétnegyedes ütemű gyors, páros tánc, illetőleg ennek zenéje'²⁴...'lengyel nő'²⁵ (TESz)

2.1.4.8. Színek, (kék, kékeszöld, világos, fénylő, ragyogó):

szilva: 'egyfajta csonthéjas gyümölcs, illetőleg az ezt termő fa' ... (TESz).

csóka 'a varjak családjához tartozó, a varjúnál kisebb, fekete fejű és hátú, szürkésfekete hasú madár,...a szem ívhártyáját körülvevő üvegszerű gyűrű,...a szivárványhártyáján fehér foltos szemű (ló),...kékes-fehér szivárvány hártyájú (ló, marha, kutya) (TESz)

sajgó 'fénylő, ragyogó'...Ennek alapszava a magy. ...*sajog* ~ *salyog* 'fénylik, ragyog' (KISS 1980).

szőke, **szölke**...'szalmasárga színű... fehéres... világos színű...' A szócsalád alapja, a szó valószínűleg ősi örökség az ugor korból, vö.: osztj. V. *sāŋki* 'világos, tiszta (nap, víz, tűz, fény), J. *sāŋki* 'ragyogó, világos, derült, ég, isten', Ko. *sāŋk3* 'világos, derült, ég, isten'. ... A magy. *sző*

²⁴ vö.: or. *pol*, *polovina* 'fél' = két negyed.

²⁵ ld. még *polovec* népnév.

(~*szé*, ~*szű*) magánhangzós végzete ugor * η > magy. γ fejlődés utáni vokalizációval (*szeü*), majd monoftongizációval keletkezett. I. még *szög* 'szőke'... Valószínűleg ősi örökség az ugor korból, s azonos a *szőke* elavult *sző* alapszavával (TESz)

2.1.4.9. Lefelé irányuló:

csüngő 'lelógó', **csüng-** 'függ, lóg' (TESz)

csorga, csurga 'esőcsatorna' (ÚMT), 'fn. a bányavíz elvezetésére ásott árok' (MÉK)

2.1.4.10. Lent lévő, mélyedés:

csáva 'nyersbőr érleléséhez használt lé...Ezt tartó gödör v. tartály,...vegyszeres lé,...savas v. lúgos folyadék, ...kellemetlen, nehéz, kínos helyzet' (MÉK)

árok 'gödör, sáncárok'...Ótörök eredetű, vö.: ujj. ariq 'patak, csatorna' (TESz), fn. 1. a talajba (víz elvezetésére...) ásott hosszú(kás) mélyedés....2. Folyó- vagy állóvíz medre... (MÉK)

2.1.4.11. Értékes:

drága 'értékes, kedves, szeretett' szláv nyelvekből való (TESz)

2.1.4.12. Szegély, határ:

margo 'lapszél' (TESz)

2.1.4.13. Folyamat, sor:

rend 'tárgyaknak, folyamatoknak szabályozott, áttekinthető sora, állapota.... Szláv eredetű... (KISS 1980)

2.1.4.14. Nép, népcsoport neve:

csángó, csangu, sangó, sánógó²⁶ '1. a csángónak nevezett magyar népcsoportozhoz tartozó.... 2. kóborló, ...3. szószátyár, 4. rosszul hangzó, 5. bolondos' Vö.: **csáng** '1. ide s tova kereng,...2. félre, oldalt dob' (TESz)

morva 'morva ember' (TESz)

osztrák²⁷ 'ausztriai ember'... **oszterák**... TESz)

'A zömében Ausztria területén lakó, német nyelvű nép, ill. ehhez tartozó, vele kapcsolatos... (MÉK)

polka 'lengyel nő' (TESz) ld.: még *polovec* népnév.

polák, polyák 'lengyel ember'...'palóc betelepülő' (TESz)

2.1.4.14. Hangutánzó szavak:

dongó, csengő, zengő stb.

A fenti jelentéscsoportokban a folyóforrás egy vagy több tulajdonsága²⁸ ismerhető fel. Több szó

őríz egynél több jellemző, lényeges tulajdonságot, pl.: *nyék* 1. 'keskeny, vékony', 2. 'hajlékony (vessző)', 3. 'lent, mélyedésben lévő (ld.: *berek*)'.

Hangtani szempontból a *Szinva* pataknév jellemzői között szerepel a *-v-*, a nazális *-n-* és a szókezdő spirans *-sz-*. Jelen ismeretek szerint az ősmagyar kori hangváltások között tartják számon a spirantizálódást, vagyis azt a folyamatot, amikor „Az egyszerű hangzóközi zárhangok homorgán (= ugyanazon a helyen képzett) zöngés réshangokká alakultak:...Hangzóközi fgr. **-k-* > ősm. *-ɣ-*, pl. (ősm. *joɣu, később *jó* 'folyó'...vö.: f. *joki*...) ...Minden valószínűség szerint erre a fokra már az ugor nyelvek szétválása előtt az előmagyarban eljutottak a leendő magyar nyelvjárások. Ez azt is jelenti, hogy i.e. 2000 körül eleink már ismerték a *-k-* fejleményét, egyben a *-v-* előzményét a *-ɣ-* réshangot. A tulajdonképpeni spirantizálódás a magyar nyelv külön életében ment végbe, nyilván ennek igen korai szakaszában.“ (BÁRCZI-BENKŐ-BERRÁR 1967:102) Egyéb változások mellett jellemző volt a denazalizáció is. „A finnugor alapnyelvben számos hangzóközi nazális + zárhang ...mássalhangzó-csoport volt. Ezek a magyarban egységesen úgy fejlődtek, hogy a nazális eltűnt, azaz denazalizáció történt, a megmaradó zárhang... pedig zöngésült...fgr. hangzóközi * η > ősm. γ ...“ (BÁRCZI-BENKŐ-BERRÁR 1967:103-4). Kérdés, i.e. 3-4000 körül *-n-* + *-k-* mássalhangzó kapcsolatban az *-n-* mely hang fejleménye? Ősi, eredeti hang nem lehet egyrészt azért, mert a képzése bonyolult, összehangolt hangképző szervi működést igényel, másrészt azért, mert a földrajzi névi kutatások alapján az *-nk-* gyakori párhuzama a *-tk-* mássalhangzó kapcsolat. Elsősége pedig a *-t-*nek lehet az *-n-*nel szemben.

A földrajzi névi kutatásaink során számos példa utal arra, hogy a szóban nem ment végbe teljesen egy folyamat, hanem megrekedt valamely ponton. Részben ez történhetett a *Szinva* esetében is, mert a *-ɣ-* > *-w-* fejlődési szakaszban a *-w-* ejtésekor az ajakműködés módosulásával dentolabialis *-v-* keletkezett, ugyanakkor a nazális is fennmaradt. Bizonyos esetekben pedig a folyamat tovább ment, a nazalist követő zárhang eltűnt egy *-k-* > *-G-* > *-ɣ-* > *-w-* > *-V-* > *-O-* folyamatban.

²⁶ A népnév magyarázata úgy illeszkedik a rendszerbe, ha a víznevekkel hozzuk kapcsolatba.

²⁷ Magyarázatát az *Osztrava* – az Oderába torkolló – folyó névben kereshetjük.

²⁸ A népnevek a többi köznévvvel ellentétben más megközelítésből vizsgálандók.

Így a *Szinva* és *Szin* egymásnak olyan alakváltozataivá váltak, ahol a *Szin* egy tovább alakult forma.

2.2. A következő eldöntendő lényeges kérdés az, hogy a *Szinva* pataknevünk milyen szerkezetű szó. Olyan két szóból álló szóösszetétel-e, amelyiknek az előtagja a *Szin*, az utótagja pedig *va* 'víz' jelentésű szó, amely azonos lenne a komi *va* 'ua.' szóval. A másik lehetőség szerint a magyar *Szinva* (*Szi* + *nva*) pataknev azonos a *Szin/szín* (*szí* + *n*) változatban is előforduló tulajdonnévi és köznévi formákkal.

2.2.1. *Szin* elemet tartalmazó tulajdonnevek a Kárpát-medencében:

Szini csn. < *Szin* ~ *Szén* ~ *Szény* hn. Torna m. (KÁZMÉR 1993)

Saramás²⁹ hn. Háromszék vm. (LELKES 1998)

Zajzon csn. (KÁZMÉR 1993)

Zajzoni csn. < *Zajzon* hn. Brassó m.

(KÁZMÉR 1993)

Trencsén 'város Nyugat-Szlovákiában' (KISS 1980)

Turcsány hn. Nyitra vm. (LELKES 1998)

2.2.2. A *Szín* közszoói párhuzamai:

A **szín** köznév számos jelentését ismerjük: **szín** I. **színy**, **szény**, '1. lombos ágakból épített kunyhó, sátor, ..2. különféle, főként gazdasági célokra használt építmény, 2. tornác, előcsarnok, 4. padlás. Északi szláv eredetű, vö.: le. *siēn* 'pitvar', átjáró, kapualj', or. *sen*'³⁰'árnyék, védelem, kunyhó, sátor', **szín** II. **szény**... '1. szép alak, szépség, tetszetősség, 2. arc, közvetlen jelenlét, 3. a fény sugarak hullámhossza és rezgésszáma szerint alakuló látásérzet, 4. felület, felszín, 5. valaminek a java, valamiből a legkülönb, 6. megjelenési forma, külső, 7. kép, 8. látszat, ürügy, 9. festék, 10. mód, 11. valaminek, különösen kelmének szebbik, tetszetősebb külső fele. Ismeretlen eredetű...' **szín** III. '1. színpad, 2. színház, 3. színdarab felvonásának egy része, 4. költ. kézikönyve 5. színész', **szín-** vö.: **színbor** 'tisztá, vizezetlen bor', **színmép** '1. formás, deli emberek, 2. válogatott legénység, 3. a legelőkelőbbek, **szímméz** ' a legjava, tiszta méz' **szímmust**, 'először nyert, tiszta must,...

²⁹ A szóvégi *-s* korábbi *sin* teljesebb alakból keletkezhetett.

³⁰ Az or *t'en* 'árnyék' szó korábbi állapotot őriz, az *s'* előzménye *t'* volt. A földrajzi névi kutatások egyértelműen igazolják, hogy a *ti* > *si* változás nem kizárólag csuvas jelenség. Az indítékokat időben mélyebben kell keresni.

gyümölcsmust', **szímrubin** 'tisztá rubin', **szímarany** 'tisztá arany', **szímgaz**, **szímmagyar** stb. (TESz).

A magyar **szín** szóval egy vagy több tulajdonság révén genetikai kapcsolatra utal még számos szavunk, pl.:

szán '...elő felgömbített talpakon csúszó jármű...' **szánkó**, **szánka**³¹ ... (MÉK)

szám 'mennyiség', **szűn**(ik) 'abbahagy, elhagy, csillapodik' stb., a hangutánzó szavak közül pl. **zene-bona**.

Arra is van példa, amikor nem az *-n-*, hanem az azt követő *-k-* zárhang maradt fenn az *-n-* denazalizációja során pl.: **sok** 'nagy számú, mennyiségű, nagy tömegű', **szék** I. '1. székhely... 2. az a hely, ahonnan a szent beszédet mondják, ...3. egyfajta ülőbútor, 4. trón, állás, hivatal, 5. Erdélyben egy-egy közigazgatási terület, 6. bírói testület ill. annak tanácskozása, 7. vágópad, mézszárszék, 8. gyaloghintó, 9. széket, 10. árnyékszék, 11. bányarek, telérek kereszteződése' **szék** II. '1. valaminek a belseje, veleje, 2. tojás sárgája'... **szik** '1. szikes talajú, nátriumtartalma miatt rosszul termő föld.. 2. mocsár, mocsaras hely, 3. szikes talajú vízmeder, sós víz medre, 4. bizonyos fajta talajon kikristályosodó, lúgos hatású, nátriumtartalmú, fehér anyag..., **szök**(ik) '1. ugrik, ugrál, táncol, 2. menekül, észrevétlenül távozik, 3. kitör, kimegy, 4. (folyadék) sugár alakban lövell, 5. növény fejlődésének újabb állapotába jut...' **szeg** I. '1. tör, 2. vág, 3. tönkretesz, 4. (törvényt, esküt) nem tart meg, 5. meghajlít, (út)irányát megváltoztatja'³², 6. valamilyen irányba tér, irányától eltér, 7. valakihez szegődik, 8. szegélyez, beszeg,' **szeg** II. 'szöglet, csúcs, kiszögellés, 2. falurész, területrész, vidék, 3. sarok, zug, 4. sziget', **szeg** III. '1. hegyes végű fa- vagy fémrudacska..., 2. tüdőgyulladás, oldalszúrás', **szak** I. '1. észak, kása, pép, 2. táj, országrész, 3. időszak, 4. darabka, részecske, 5. bekezdés, szakasz, 6. oldal, 7. bevágás, rovátka, ..7. a kerékből kitört darab, 8. sár, 9. a fenyő tűlevele, ...', **szak** II. '1. nyelvcsap, 2. nyaki mirigyek gyulladása, tályogja, 3. torokgyík, 4. toka, 5. lándzsa, szigony, halfogó horog, stb. visszahajló hegye, 7. különféle növények neveként, pofaszakáll, 8. baromfi állán levő piros leffentyű', **szak**(ad) '1...folyamatossága

³¹ A *-ka* kicsinyítő képzőt csak az eredeti *-ka* elemmel való összefüggésben lehet vizsgálni.

³² Ezt teszi a folyó is, amikor elágazik.

abbamarad, megszűnik, ... folyóvíz többfelé ágazik, ...csapadék ömlik, zuhog, ... származik stb., szűk 'keskeny', *szőke, szőlke*³³ stb. (TESz)

Az *-n*- előzménye a *-d-* (<*-t-*) őrződött meg ill. annak egy másik fejleménye a *-j*:

szád '1. hegyszorosnak, völgynek kezdete, bejárata, 2. üregnek, üreges tárgynak nyílása, szája...', *száj* 'ember, állat fejének elülső részén lévő nyílás...' (TESz)

E közszók sokszínű ám valamely ponton mindig összefüggő jelentésének minden bizonnyal a több tulajdonságot együtt tartalmazó 'forrás' jelentés a kiinduló pontja. A részjelentések önálló életre keltek, amelyek olykor meghatározói az adott helynévnek, tehát a névnek alapul szolgált közszó(k) eme részjelentést őrzik, hordozzák. A víz-név helyes magyarázatához pedig ezt a részjelentést illetve ezeket a részjelentéseket kell megtalálni.

2.3. Ellenőrzésképpen vizsgáljuk meg a Volga-Urál vidéke földrajzi nevei közül azokat, amelyek a magy. *Szinva* párhuzamainak tűnnek. Ezek a *va* elemet tartalmazzák, amelynek alapul a ko. *va* 'víz' szó szolgált. Pl.:

Simva TSK. 104.: or. *Simva*, az or. Vis baloldali mellékfolyója, hossza 25 km. < or. *Sim* < ---- ko. *sin* 'forrás' + or. *va* < ----ko. *va* 'víz'.

A folyónévi *Simva -m*-je lehet hasonulás eredménye (*-n* > *-m*), amely a rákövetkező *-v*-hatására történhetett, de már az alapul szolgáló közszóban is lehetett *-m*, amely az *-n*-nek változata.

2.3.1. Önállóan utótagként adataink közt a ko. *va* nem, csak az udm. *vu* forma jelöl földrajzi nevet. Pl.:

Vu f. TSK: ko. *Vu* or. *Vaška*, az or. Mezen' baloldali mellékfolyója, hossza 605 / 668 km. < ko. *Vu* < ---- udm. *vu* 'víz'.

2.3.2. Az utótag ko. *va* más szavakkal együtt gyakori összetételben utótagként:

Adz'va f. TSK.7.: ko. *Adz'va* or. *Adzva*, az or. Usa jobboldali mellékfolyója, hossza 385 km. < ko. *Adz'* < ---- ko. *adz'* (folyó)völgy' + *va* < ----ko. *va* 'víz'.

Čubva f. TSK.130.: ko. *Čubva* or. *Čub*, az or. Vym' jobboldali mellékfolyója, hossza 127 km, f. SW.1111b.: ko. T'šub-*va* or. *Čub*, az or. Vym' jobboldali mellékfolyója, délre a Požog-tól. < ko.

T'šub, ko. or. *Čub* + *va* < ----ko. *va* 'víz'.

Ežvačer f. TSK.129.: ko. *Ežvačer* or. Čer'-Vyčegodskaja, az or. Vyčegda jobboldali mellékfolyója, hossza 113 km. < ko. *Ež* + *va* < ----ko. *va* 'víz' + čer < ----ko. čer 'mellékfolyó'.

Jem va f. TSK.23.: ko. *Jemva* or. Vym', az or. Vyčegda jobboldali mellékfolyója, hossza 499/370 km., SW.1151b.: ko. *Jem-va* or. Vym, folyó, SW.312.: ko. *Jem-va* or. Vym³⁴, az or. Vyčegda jobboldali mellékfolyója < ko. *Jem* + *va* < ----ko. *va* 'víz'.

In'va f. Ašm.-, NAP:-, Ar.-, K-P: ko. *In'va*, folyó neve. < ko *In'* < ---- udm. *in* ~ *inn*³⁵ 'ég', vö.: ko. *en va* 'szent víz'³⁶ + *va* < ----ko. *va* 'víz'.

Jo va f. SW.330b.: ko. *Jo-va* or. *Jelva*, az or. Vym' jobboldali mellékfolyója. < ko. *Jo* < ----md. *jov* 'patak' + *va* < ----ko. *va* 'víz', or. *Jelva* < ----ko. *Jölva*.

Jovva f. SW.317b.: ko. *Jovva*, az or. Vaška jobboldali mellékfolyója. < ko. *Jov* < ----md. *jov* 'patak', ko. *jyv* 'valaminek a felső része szakasza' + *va* < ----ko. *va* 'víz'.

Mozyn Jölva f. TSK.33.: ko. *Mozyn Jölva* or. *Jelva*-Mezenskaja, az or. Mezen' baloldali mellékfolyója, hossza 84 km. < ko. *Mozyn* + *Jöl* < ---- ko. *jol* 'erdei patak', udm. *jyl* 'a folyó felső folyása, folyóforrása' udm. *jyl* 'valaminek a felső része szakasza', közpermi *jul* 'valaminek a felső része szakasza, a hegyes vége' + *va* < ----ko. *va* 'víz'.

Kedva f. TSK.44.: or. *Kedva*, az or. Ižma baloldali mellékfolyója, hossz 202 km., két mellékfolyóból keletkezett: 1, ko. Ed'yd *Kedva* or. Belaja *Kedva* 2, ko. S'öd *Kedva* or. Čornaja *Kedva*. < or. *Ked* < ---- ko. ködž 'mellékfolyó, folyókanyar, kanyarulat' + *va* < ----ko. *va* 'víz'.

Kožva f. TSK.46.: ko. *Kožva* or. *Kožva*, az or. Pečora baloldali mellékfolyója. < ko. *Kož* < ----ko. ködž 'mellékfolyó, folyókanyar, kanyarulat' + *va* < ----ko. *va* 'víz', or. *Kož* < ----udm. *kož* 'örvény, folyókanyar' + *va* < ----ko. *va* 'víz'.

Kol va f. SW.466a.: ko. *Kol-va* or. *Kolva*, folyó. < ld.: or. *Kolva*.

Kyty va f. SW.1152a.: ko. *Kyty-va* or. *Kyltova*, az

³⁴ A ko. *Jem* és az or. *Vym'* egymásnak megfelelői, alakváltozatai a földrajzi nevekben.

³⁵ Vö.: magy. *menny, mennyek* 'ég(bolt)'.

³⁶ Alapos vizsgálatot érdemel a *szent* és a *víz* szavunk kapcsolata, valamint maga a vízzel való szentelés jelensége.

³³ Lásd fent.

or. Vym baloldali mellékfolyója. < ko. Kyty < *kylty or. Kylto < ----- tat. kultyk 'vizár', fi. kalta 'meredek lejtő' + va < -----ko. va 'víz'.

Sosva f. Ašm.-, NAP:-, Ar.-, Č-Č: or. Sosva, folyó neve. < or. Sos < ----- man. sos 'patak' + va < -----ko. va 'víz'.

Usva f. TSK.120.: ko. Usva or. Usa <-- Sabrej-jaga <-- Sabrejaga, az or. Pečora jobboldali mellékfolyója, két mellékfolyóból keletkezett: ko. Ičöt Usva, Yd'yd Usva, hossza 565 km. < ko. Us < ----- ko. us 'esni, udm. uše „esni, ledőlni, lehullni” man. es-, is- 'földet érni, leszállni, leeresztedni', magy. esik 'lehull, leperreg az (eső)víz',³⁷ + va < -----ko. va 'víz' or. Us < ----- ko. Us + a < va < -----ko. va 'víz', or. Sabrej < -----vö.: ko. sabri dial. 'szénakazal, boglya', fi. saura. sapra, vepsze sabr, man. sapri 'szénakazal, boglya',³⁸ Sabre < Sabrej, + jaga < -----vö.: nyeny. jaxa 'folyó'.

Vesya f. TSK: ko. Vesya or. Vesl'ana, az or. Vym baloldali mellékfolyója, hossza 220 km., SW.1173a.: ko. Vesya or. Vesl'ana, az or. Vym baloldali mellékfolyója. SW.845b.: ko. **Vesya** or. Vesl'ana, az or. Vym egyik baloldali mellékfolyója. < ko. Vesya < ----- finn vesi 'víz' + va < -----ko. va 'víz', or. Ves + l'ana.

Södmös Vörykva f. TSK.105.: ko. Södmös Vörykva or. Sodzmes Vorykva, az or. Vorykva jobboldali mellékfolyója, hossza 29 km. < ko. Södz < ----- ko. södz 'tisza' + mös < -----ko. mos 'forrás', + Vöryk < ----- ko. vörök 'rakás, kupac, csomó', vörk 'bimbó' + va < -----ko. va 'víz'.

Vukva f. TSK.22.: or. Vukva, az or. Ižma baloldali mellékfolyója. < or. Vuk < ----- ko. vug 'kis ív' + va < -----ko. va 'víz'.

A fenti nevekben a va elem alapjául egyértelműen a komi va 'víz' jelentésű szó szolgált. Feltűnő, hogy a ko. va 'víz' szó igen elterjedt a víznevekben, *Szin* előtaggal együttes előfordulásra

³⁷ A ko. us 'esni' stb. és a *sabrej* egymásnak párhuzamai. Jelentésükben azért, mert az (eső)víz mindig peregve hull, a folyóban a víz hengerülve folyik, ezt már a szkíták is így tudták. (TÉLFY 1863) Az esik, pereg, folyik, henger(ül), *cseperereg* egymásnak jelentéstani megfelelői nemcsak a földrajzi nevekben, hanem a közszókban is. A szavak hangtani, alaktani vizsgálata és jelentéstani együttes vizsgálata másik dolgozat feladata.

³⁸ Vö. magy. *cseperereg* (az eső) a víz, magy. apró-cseprő, a folyóforrás mindig kicsi, keskeny a torkolathoz képest.

csupán egyetlen adatot találtunk.

Ha ezzel a *-va* elemmel azonos lenne a magyar *Szinva* második *-va* része, akkor a *Szinva* patakevünk komi sajátosságát őrizne. Ez pedig lehetetlen egyrészt kronológiai okok miatt, másrészt azért, mert a komi *v-* a *va* 'víz' szóban nem lehet *k-* eredetű.

2.3.3. A második lehetőség szerint a magyar *Szinva* *-v-*je korábbi *-k-* fejleménye (vö.: *-k-* > *-G-*³⁹ > *-ɣ-* > *-w-* > *-V-*⁴⁰ > *-θ-*). Az eredeti *-k-* és zöngésedett fejleménye a *-g-* kimutatható a *-v-* párhuzamaként. A következőkben *-k-* / *-g-* zárhangokat tartalmazó neveket mutatunk be a szókezdőjük szerint csoportosítva:

t-:

Tinkav *šyrmi* f. Ašm.XIV.53: csuv. *Tinkav šyrmi*, kis folyó neve, amely az or. Baryš folyóba ömlik, NAP:-, Ar.-. < csuv. *Tinkav* + *šyrmi* < ----- csuv. *šyrma* 'patak, szakadék' + csuv. *-i*: birtokos személyjel.

Sülta *enger* f. GMA: mar. *Sülta engert* or. *S'ul'tinka* M-T., az or. *Sarda* baloldali mellékfolyója. < mar. *Sülta* < *Sül* + *ta* + *enger* < ----- mar. *enger* 'patak'.

Tenkav h. Ašm.XIII.294.: csuv. *Tenkav* or. **Ten'ki** Svi.u., falu neve, NAP:-, Ar.-. < csuv.

Ten'ok šál f. Ašm.XIII.296.: csuv. *Ten'ok šál*, forrás neve, NAP:-, Ar.-. < csuv. *Ten'ok* + *šál* < ----- csuv. *šál* 'forrás'.

Kustinke varě d. Ašm.VII.21.: csuv. *Kustinke varě*, árok neve, a helyesírás vitatott, NAP:-, Ar.-. < csuv. *Kustinke* (< *Kus* + *tinke*) + *varě* < ---- - csuv. *var* 'árok, patak' + csuv. *-ě*: birtokos személyjel.

Savtinke d. Ašm.XI.14.: csuv. *Savtinke* U., erdei határrész neve, NAP:-, Ar.-. < csuv. *Savtinke* (< *Sav* + *tinke*)

Jagvajšur f. Ašm.-, NAP:-, Ar.-, Vax.: udm. *Jagvajšur* or. *Jagvajka* Šark., az or. **Itinka** jobboldali mellékfolyója. < udm. *Jagvaj* + *šur* < ----- udm. *šur* 'folyó', or. *Itinka* < *I* + *tinke*.

Tokkassi f. Ašm.XIV.108: csuv. *Tokkassi*, patak, szakadék neve, NAP:-, Ar.-. < csuv. *Tok* + *kassi* < ----- csuv. *kasš* 'falú' + csuv. *-i*: birtokos személyjel.

Šertok f. Ašm.-, NAP:-, Ar.: csuv. *Šertok* M.,

³⁹ Félzöngés hang jele.

⁴⁰ Vokális, a magánhangzó jele, amely zártabbá válás és redukálódás után eltűnt az ejtésből.

patak, szakadék. < csuv. *Šertok* < *Šer* + *tok*.

Tokšälě *puš* f. Ašm.:-, NAP:-, Ar.: csuv. *Tokšälě puš* A. < csuv. *Tokšälě* < *Tok* + *šälě* < ---- csuv. *šäl* 'forrás' + csuv. -ě: birtokos személyjel + *puš* < ----- csuv. *puš* 'fő, fej'.

Akkolo f. TB.21.: bask. *Akkolo* or. *Akkolo* Zil., az or. **Tok** jobboldali mellékfolyója. < or. *Tok*: folyó neve.

Tokmakšide f. TB.83.: bask. *Tokmakšide* Ask., patak. < bask. *Tokmak* (< *Tok* + *mak*) + *šide* < ---- bask. *šide* 'patak'.

Kajnauyk f. TB.83.: bask. *Kajnauyk* or. *Kajnauk* Išim., az or. **R'astok** jobboldali mellékfolyója. < or. *R'astok* (< *R'as* + *tok*) < ----- nem orosz *Rüstok.

d-:

Rudasn'ur m. TSK.99.: or. *Rudasn'ur*, mocsár 3 km.-re az or. **Vendinga** falutól.

č-:

Čenkelej h. Ašm.XV.173.: csuv. *Čenkelej* or. **Sengilej**,⁴¹ város neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Čenkelej* < *Čenke* + *lej* < ---- vö.: md. *lej* 'folyó', or. *Sengilej* < *Sengi* + *lej*.

Činke kassi h. Ašm.XV.203.: csuv. *Činke-kassi*. Č, falu neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Činke* + *kassi* < ----- csuv. *kasä* 'falú' + csuv. -i: birtokos személyjel.

Pučinke h. Ašm.:-, NAP: csuv. *Pučinke* or. *Karcev-Počinok* K., orosz falu, Ar.:-. < csuv. *Pučinke* < ---- *Pu* + *činke*, or. -*Počinok* < ---- *Po* + *činok*.

Činkelej h. Ašm.XII.162.: csuv. *Činkelej* or. *Sengilej*, város neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Činkelej* < *Činke* + *lej* < ---- mdE. *lej* 'folyó', or. *Sengilej* < *Sengi* + *lej* < ---- mdE. *lej* 'folyó'.

š-:

Kamyš f. TB.85.: bask. *Kamyš* or. *Kamyšinka* Sterl., az or. **Ungar** baloldali mellékfolyója. < bask. *Kamyš* < *Kamy* + *š*, or. *Kamy* + *šinka*.

Kamyš f. TB.85.: bask. *Kamyš* or. *Kamyšinka* Burz., az or. **Kuža** baloldali mellékfolyója..

Kamyš f. TB.85.: bask. *Kamyš* / *Kamyš jylgahy* or. *Kamyšinka* Belok., az or. **Šakarly** jobboldali mellékfolyója. < bask. *Kamyš* + *jylgahy* < ---- *jylga* 'folyó' + bask. -*hy*: birtokos személyjel.

ś-:

Ošinkkä *šyrmi* f. Ašm.III.313.: csuv. *Ošinkkä*

šyrmi Ču., patak neve az or. Abaševo falu mellett, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Ošinkkä* + *šyrmi* < ---- csuv. *šyrma* + csuv. -i: birtokos személyjel.

Šinkelej h. Ašm.XII.162.: csuv. *Šinkelej* or. *Sengilej*, város neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šinkelej* < *Šinke* < ---- csuv. *čänkä* 'ferde, szakadékos' + *lej* < ---- md. *lej* 'folyó'.

Šenka armaně ., NAP:-, Ar.: csuv. *Šenka armaně* K. < csuv. *Šenka* + *armaně* < ---- csuv. *arman* 'malom' + csuv. -ě: birtokos személyjel.

Ošinka varě d. Ašm.:-, NAP:-, Ar.: csuv. *Ošinka varě* M. < csuv. *Ošinka* (< *O* + *šinka*) + *varě* < ---- csuv. *var* 'árok, patak' + csuv. -ě: birtokos személyjel.

s-:

Sangalyjylga f. TB.126.: bask. *Sangalyjylga* or. *Sangaly-jelga* Abz., patak. < bask. *Sangaly* < *Sanga* + *ly* + *jylga* < ---- bask. *jylga* 'folyó'.

Sängülä t. TB.130.: bask. *Sängülä* or. *Sungal'a* Čišm., tó. < bask. *Sängülä* < *Sängü* + *lä*.

Sinkelej h. Ašm.XI.149.: csuv. *Sinkelej* or. *Sengilej*, város neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Sinkelej* < *Sinke* + *lej* < ---- mdE. *lej* 'folyó'.

Sinkël h. Ašm.XI.150.: csuv. *Sinkël* or. *Sengilej*, város neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Sinkë* + *l*, or. *Sengilej* < *Sengi* + *lej* < ---- mdE. *lej* 'folyó'.

Sinkka šaran' f. Ašm.XI.150.: csuv. *Sinkka šaran'*, patak, szakadék neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Sinkka* + csuv. *šaran'* < ---- csuv. *šaran* 'rét'.

Sikterěš f. Ašm.XI.: csuv. *Sikterěš* Buu., vízesés, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Sikterěš* < ---- csuv. *sikterěš* 'dial. vízesés'.

Sikmelle var d. Ašm.:-, NAP:-, Ar.: csuv. *Sikmelle var* M. < csuv. *Sikmelle* < *Sik* + *melle* + csuv. *var* 'árok, patak'.

Sikterš d. Ašm.:-, NAP:-, Ar.: csuv. *Sikterš* A., erdő. < csuv. *Sikterš* < ---- csuv. *sikterěš* 'dial. vízesés'.

Sikterš ujě d. Ašm.:-, NAP:-, Ar.: csuv. *Sikterš ujě* A. < csuv. *Sikterš* < ---- csuv. *sikterěš* 'dial. vízesés' + *ujě* < ---- csuv. *uj* 'mező, rét' + csuv. -ě: birtokos személyjel.

h-:

Hikijaz f. TB.166.: bask. *Hikijaz* or. *Sikijaz* Sal., az or. Aj baloldali mellékfolyója. < bask. *Hikijaz* < *Hiki* + *jaz*, or. *Sikijaz* < *Siki* + *jaz*.

Hikä f. TB.166.: bask. *Hikä* or. *Sika* Belok., pa-

⁴¹ Ezen adatok bevonásával fejthető meg a *székely* nép-név, amelyre másik dolgozatban kerítünk sort.

tak. < bask. *Hikä*, or. *Sika*.⁴² < *Sikä*, *θ ikä*
j-:

Jeneka f. TB.68.: or. *Jeneka* Belok., az or. Alla-jelga baloldali mellékfolyója. < or. *Jeneka* Ld.: bask. *Jänekä* Belok.

Jünekü f. TB.68.: bask. *Jänekä* or. *Jeneka* Zil., az or. Tok jobboldali mellékfolyója. < or. *Jeneka* < ----- bask. *Jänekü*.

Jünkü vori keremet v. Ašm.V.76.: csuv. *Jänkä*-vori kiremet, kiremet neve, NAP:-, Ar.:-

Jünkü vorri f. Ašm.V.76.: csuv. *Jänkä vorri*, az or. **Junga** mellékfolyója, NAP:-, Ar.:-

Jünkü puś h. Ašm.V.76.: csuv. *Jänkä puś* Kozm.u., település neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Jänkä*: folyó neve + *puś* < ----- csuv. *puś* 'fő, fej'.

Jünkü: f. Ašm.V.75.: csuv. *Jünkä* or. **Junga**, folyó neve, NAP:-, Ar.:-

Jynga f. GMA: mar. *Jynga* or. **Junga** ČASSR., Gm., az or. Volga jobboldali mellékfolyója.

Arjyngy f. GMA: mar. *Arjyngy* or. **Malaja Junga** Gm., az or. Volga jobboldali mellékfolyója. < mar. *Ar* + *jyngy*.

Jinkkassi h. Ašm.IV.311.: csuv. *Jinkkassi* or. **Janikovo** Cu., település neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Jink* + *kassi* < ----- csuv. *kasä* 'falu' + csuv. *-i*: birtokos személyjel.

Pěčěk Jenkkassi h. Ašm.:-, NAP: csuv. *Pěčěk Jenkkassi* or. Maloje **Janikovo** U., csuvas falu, Ar.:-. < csuv. *pěčěk* 'kicsi, kis' + csuv. *Jenk* + *kassi* < ----- csuv. *kasä* 'falu' + csuv. *-i*: birtokos személyjel.

n-, n':

Gorejturan f. Ašm.:-, NAP:-, Ar.:-, Vax.: or. *Gorejturan* Deb., az or. **Malaja Kuzninka** jobboldali mellékfolyója.

Šorni f. Ašm.:-, NAP:-, Ar.:-, Vax.: udm. *Šorni* / *Šorni šur* or. **Šorninka** Deb., az or. *Ita* baloldali mellékfolyója. < udm. *Šorni* + *šur* < ----- udm. *šur* 'folyó'.

Gövn'uga f. TSK.134 ko. *Gövn'uga* or. *Gavn'uga*, az or. *Somvukva* folyó forrása. < ko. *Göv* + *n'uga* < ----- nyeny. *naxa* 'árviz' or. *Gavn'uga* < ----- ko. *Gövn'uga*.

m-:

Olma f. GMA: mar. *Olma* / *Ol'minka* or. *Ol'minka*

Par., az or. *Ilet'* jobboldali mellékfolyója. < mar. *Olma* < *Ol* + *ma*, *Ol'minka* < *Ol'* + *minka*, or. *Ol'minka* < ----- mar. *Ol'minka*.

Askyn f. TB.26.: bask. *Askyn* or. *Aksyn*, az or. **Burminka** baloldali mellékfolyója.

r-:

Mosaravüd f. GMA: mar. *Mosaravüd* / **Mosarinka** or. *Masarinka* M-T., az or. *Uržumka* jobboldali mellékfolyója. < mar. *Mosara* + *vüd* < ----- mar. *vüd* 'víz'.

Ronggo enger f. GMA: mar. *Ronggo enger* or. **Ronga** Sor., az or. *M(alyj) Kundyš* jobboldali mellékfolyója. < mar. *Ronggo* + mar. *enger* 'patak', or. *Ronga* < ----- mar. *Ronggo*.

Runk h. Ašm.X.291.: csuv. *Runk* or. **Rungi** V., falu neve, NAP:-, Ar.:-

Runkü h. Ašm.X.291.: csuv. **Runkü** or. *Rungi* Buu., csuvas település neve, NAP: csuv. *Runkä* or. *Rungi* <-- *Xirposi-Rungi* V., csuvas falu, Ar.: csuv. *Runkä* Č.

Reka Belaja f. Ašm.XVII.: or. *Reka Belaja*, NAP:-, Ar.:-. < or. *Reka* < ----- or. *reka* 'folyó' + *Belaja* < ----- or. *belaja* 'fehér'. Ld.: csuv. *Šur Atäl*.

v-:

Votka f. Ašm.:-, NAP:-, Ar.:-, Vax.: udm. *Votka* / *Votka šur* or. *Votka* Votk., a *Siva* folyó jobboldali mellékfolyója. < udm. *Votka* + *šur* < ----- udm. *šur* 'folyó'.

p-:

Sura f. Ašm.:-, NAP:-, Ar.:-, Fa.III.805.: or. *Sura*, 1. az or. **Pinega** mellékfolyója a régi Arxang(elskaja) gub(ernija)-ban, 2. az or. *Dnepr* néhány mellékfolyójának a neve, 3. folyó a régi Goroxoveck(ij) u(jezd), Vladim(irovszkaja) gub(ernija)-ban, 4., folyó az or. *Vatka* medencéjében, 5. az or. *Volga* nagy jobboldali mellékfolyója.

Antipinka h. Ašm.:-, NAP: or. *Antipinka* P., orosz falu, Ar.:-

V-: Magánhangzó kezdetűek (a kezdő mássalhangzó eltűnt):

Ynga f. Ašm.:-, NAP:-, Ar.:-, Vax.: udm. *Ynga* / *Ynga šur* or. **Inga** Vam., az or. *Vala* jobboldali mellékfolyója. < udm. *Ynga* + udm. *šur* 'folyó', or. *Inga* < ----- udm. *Ynga*.

Onega f. Ašm.:-, NAP:-, Ar.:-, Fa.III.141.: or. *Onega*, az or. *Beloje more*-ba ömlő folyó.

Onga posě Ašm.:-, NAP:-, Ar.: csuv. *Onga posě* Č. < csuv. *Onga* + *posě* < ----- *pos* vö.: csuv.

⁴² A *h*- és *s*- megfelelők úgy kapcsolódnak egymáshoz, hogy közös elődre mennek vissza, mégpedig zöngétlen fogközi réshangra, jelölése: *θ* (nagy) *ʈ* (kicsi).

pus 'gödör, kút' + csuv. -ě: birtokos személyjel.

Onkă f. Ašm.:-, NAP:-, Ar.: csuv. *Onkă* Kra., patak, szakadék.

Onkă f. Ašm.III.247.: csuv. *Onkă* Jau., patak neve az or. *Ungazemy* falu mellett, NAP:-, Ar.:.

Onkă f. Ašm.III.247.: csuv. *Onkă* or. **Onga** Cu., folyó, amely a Volgába ömlik, NAP:-, Ar.:.

Onkă *šom* h. Ašm.III.247.: csuv. *Onkă-šom*, falu neve, NAP:-, Ar.:. < csuv. *Onkă-šom*.

Unkü f. Ašm.III.247.: csuv. *Unkü* or. *Onga* Cu., folyó, amely Volgába ömlik, NAP:-, Ar.:.

Unkăpuš h. Ašm.:-, NAP: csuv. *Unkăpuš* Č., csuvas falu, Ar.:. < csuv. *Unkăpuš* < *Unkă* + *puš* < ----- csuv. *puš* 'fő, fej'.Ld.: csuv. *Malti Unkăpuš* Č.

Unkăšum h. Ašm.:-, NAP: csuv. *Unkăšum* or. *Ungasemy* Cu., csuvas falu, Ar.:. <csuv. *Unkăšum* < csuv. *Unkă* + *šum*, or. *Ungasemy* < *Unga* + *semy*.

2.3.4. A *-v-t* tartalmazó nevek, amelyekben a szóbelseji *-v-* a *-k-* > *-G-* > *-γ-* > *-w-* > *-v-* változás eredménye:

n-:

Néva 'Leningrádnál a Finn-öbölbe torkolló folyó... Az or. *Heva* átvétele...Ez finn eredetű...a finn *neva...*'mocsár'... (KISS 1980)

š-, c-:

Šaval f. Ašm.XII.8.: csuv. *Šaval* or. *Civil'*, folyó neve, NAP:-, Ar.:. < csuv. *Šaval* < *Šava* + *I* < - ----vö.: csuv *šál* 'forrás' or. *Civil'* < *Civi* + *I'*.

Šaval *šyvě* f. Ašm.XII.8.: csuv. *Šaval* *šyvě*, ugyanaz, mint csuv. *Šaval*, NAP:-, Ar.: csuv. *Šaval* + *šyvě* < ----- csuv. *šyv* 'víz' + csuv. -ě: birtokos személyjel.

Šavra *šál* f. Ašm.XI.16.: csuv. *Šavra šál*, patak, szakadék neve, NAP:-, Ar.:. < csuv. *Šavra* < --- -- csuv. *šavra* 'kerek' + *šál* < ----- csuv *šál* 'forrás'.

s-:

Siva f. Ašm.:-, NAP:-, Ar.:-, Vax.: udm. *Siva*, *Siva šur* or. *Siva* Votk., az or. Kama jobboldali mellékfolyója. < udm. *Siva* + *šur* < ----- udm. *šur* 'folyó'.

Sivašur f. Ašm.:-, NAP:-, Ar.:-, Vax.: udm. *Sivašur* or. *Sivašur* Jar., az or. *Barmašurka* jobboldali mellékfolyója. < udm. *Sivašur* < *Siva* + *šur* < ----- udm. *šur* 'folyó', or. *Sivašur* < ---- - udm. *Sivašur*.

Svijaga f. Ašm.:-, NAP:-, Ar.:-, Fa.III.582.: or.

Svijaga, néhány folyó neve: 1. az or. *Volga* jobboldali mellékfolyója a régi Kazansk(aja) és Simb(irszkaja) gub(ernija)-ban, 2. Verxotur'insk(ij) u(jezd), Perm(skaja) gub(ernija), 3. Kirillovsk(ij) u(jezd) Novgor(odskaja) gub(ernija). < or. *Svijaga* < *Svi* + *jaga*.

Sěve f. Ašm.XI.292.: csuv. *Sěve* or. *Svijaga*, folyó neve, NAP:-, Ar.:. < csuv. *Sěve*, or. *Svijaga* < *Svi* + *jaga*.

Sěve xuli h. Ašm.XI.292.: csuv. *Sěve xuli* or. *Svižažsk*, város neve, NAP:-, Ar.:. < csuv. *Sěve* + *xuli* < ----- csuv. *xula* 'város' + csuv. -i: birtokos személyjel.

Sěve šyvě f. Ašm.XI.292.: csuv. *Sěve šyvě* or. *Svijaga*, folyó neve, NAP:-, Ar.:. < csuv. *Sěve* + *šyvě* < ----- csuv. *šyv* 'víz' + csuv. -ě: birtokos személyjel.

Sěvek tu d. Ašm.XI.293.: csuv. *Sěvek tu*, erdő neve, NAP:-, Ar.: csuv. *Sěvek tu* M-P. < csuv. *Sěvek* + *tu* < ----- csuv. *tu* 'hegy'.

Sěvek tu kiremet v. Ašm.XI.293.: csuv. *Sěvek-tu kiremet*, kiremet neve, NAP:-, Ar.:. < csuv. *Sěvek* + *tu* < ----- csuv. *tu* 'hegy' + *kiremet* < - ---- csuv 'kiremet'.

Sveši f. Ašm.XI.328.: csuv. *Sveši* or. *Svijaga*, folyó neve, NAP:-, Ar.:. < csuv. *Sveši* < *Sve* + *ši* < ----- csuv. *šyv* 'víz', or. *Svijaga* < *Svi* + *jaga* 'folyó' (vö.: ko. *ju* < *jug*, finn *joki*, magy. *jó* 'folyó'), a csuv. *šyv* (vö.: alt. *su*, *sug* 'víz') párhuzamaként.

Sijava h. Ašm.:-, NAP: or. *Sijava* P., orosz falu, Ar.:.

z-:

Zöja f. Ašm.:-, NAP:-, Ar.:-, T-r.: tat. *Zöja* or. *Svijaga*, folyó neve. < tat. *Zöja* < *Zö* + *ja*, or. *Svijaga* < *Svi* + *jaga*.

š-, ž-:

Šumba vüd f. GMA: mar. *Šumba vüd* or. *Šumba* M-T., az or. *Užumka* baloldali mellékfolyója. < mar. or. *Šumba* vö.: or. *Ur* + *žumka* második eleme.

Seüüle t. TB.128.: bask. *Seüüle*⁴³ or. *Sivale* Išim., tó. < bask. *Seüüle* < *Seüä* + *le*, or. *Siva* + *le*.

⁴³ A baskir adatok arra utalnak, hogy ez esetben a bilabiális *-w-* nem dentolabiális *-v-* ben erősödött meg, hanem az ajakműködés további gyengülésével felső nyelvvállású zárt magánhangzó keletkezett, amely az így létrejött triftongus középső magánhangzója (vö.: *-eüe-*).

Šalav f. Ašm.XII.35.: csuv. *Šalav*⁴⁴, ugyanaz, mint *Šaval*, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šalav* < *Šavalav, *Šaval* < *Šavalav. A *Šalav* -v-je homorgán a csuv. *Šavalej* végső -j mássalhangzójával, amely eredendően -k volt.

Šalav šyvě f. Ašm.XII.35.: csuv. *Šalav šyvě* Ka, folyó neve, a csuv. *Unkă šyvě* a csuv. *Šalav šyvě* -be folyik, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šalav* + *šyvě* < ----- csuv. *šyv* 'víz' + csuv. -ě: birtokos személyjel.

Šavra šál f. Ašm.XI.16.: csuv. *Šavra šál*, patak, szakadék neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šavra* < --- -- csuv. *šavra* 'kerék' + *šál* < ----- csuv. *šál* 'forrás'.

A szókezdő hang szerinti összefüggésben:

t:- (eredeti hang)

bask. **Tok**⁴⁵, csuv. **Tinkav**⁴⁶, **Tenkav**, **tinka**, -**tinke**, **Ten'ok**, **Tok**, . -**tok**, or. **Tenkav**, **Ten'ok**, or. **Ten'ki**, -**tinka**, **Tok**, -**tok**, -**tka**, udm. -**tka**, mar. - **ta**,

d:- fejlemény (*t* > *d*:- zöngésedés)

or. -**dinga**,

m:- az eredeti *t* zöngésedés (*t* > *D*-), nazalizáció (*D* > *nD*-) réshangúsodás (*nD* > *nD*- > *nW* > -*m*- eredményeképpen jöhetett létre.

mar., or. - **ma**, - **minka**,

n:- (*t* > *nt*-, *nd* > *nD*-, *nD* > *n*-) változás során keletkezhetett:

or. -**ninka**, - **n'uga**, or. -**nega**, udm. -**ni**,

z:- (*t* > *δ* > *z*:-)

ko. **zin**, or. -**zinga**, -**zega**, tat. **Zö-**,

r:- (*t* > *δ* > *r*:-)

csuv. **Runkū**, **Runk**, -**ra**, ko. -**ra**, -**rinka**, mar. - **ra**, -**rinka**, **Ronggo**, or. -**ra**, -**rinka**, **Ronga**, **Rungi**, **Reka**,

l:- (*t* > *δ* > *l*:-)

csuv. - **lav**, - **lej**, -**l'**, -**ly**, - **lga**, - **l'a**, or. - **lej**, -**l'**, - **ly**, - **lga**, - **l'a**, -**le**, bask. -**ly**, -**lga**, - **li**, - **le**,

č:- (*t* > *t'* > *č*:-)

csuv. **Čenke**, **Činke**, - **činke**, , or. -**činok**,

š:- (*t* > *t'* > *č* > *š*:-)

bask. - **š**, or. -**šinka**, csuv. **šyv**, **ši**,

š:- (*t* 1. > *t'* > *č* > *š* > *š*-, 2. > *ʃ* > *ʃ* > *š*-)

csuv. - **šinkkū**, **Šava**, **Šav**, **šá**-, **Šenka**, -**šinka**,

s:- (*t* > *ʃ* > *s*-)

or. **Sengi**, **Sanga**-, **Sunga**-, **Siki**, **Sika**, **Si**-, **Svi**-, **Siva**-, **Siva**, bask. **Sanga**, **Singü**-, **Seüi**-,

csuv. **Sinke**, **Sinkě**, **Sinkka**, **Sik**-, **Sěve**, **Sěvek**, **Sve**-, udm. **Siva**,

c:- (*t* > *ʃ* > *ʃ* > *c*-)

or. **Civi**

j:- (*t* > *ʃ* > *ʃ* > *j*-)

csuv. **Jenk**, **Jinkū**, **Junkū**, **Jink**, or. **Janikov**-, bask.

Jinekū, bask. - *jy*, or. **Jeneka**, or. **Junga**, mar.

Jynga, -**jyngy**, or. -**java**-, **jaga**, ko. **ju**, tat. -**ja**,

ž:-

or. **žuga**,

p:- (*t* > *ʃ* > *φ* > *p*-)

or. **Pinega**, or. **Poinga**, ko. **Pöjin**,

h:- (*t* > *ʃ* > *h*-)

bask. **Hiki**, bask. **Hikū**,

0-(zero, azaz a szókezdő mássalhangzó eltűnt, ezért a szó magánhangzóval kezdődik):

udm. **Ynga**, or. **Inga**, or. **Onega**, csuv. **Onga**,

Onkū, or. **Unga**-, csuv. **Unkū**, or. **Onga**, csuv. **Unkū**

, , or. **Unga**,

A -v-, mint a -k- fejleménye (-k- > -G- > -γ- > -w- > -v-) megőrződött számos adatban, vö: csuv. **Šava**, **Šav**, **šyv**, **Sěve**, **Sěvek**, **Sve**-, or. **Svi**-, **Siva**-, **Siva**, udm. **Siva**, or. **Civi**, or. - **java**.

A -v- közvetlen előzménye bilabiális -w- lehetett, amely bizonyos esetekben nem szilárdult dento-labiális -v- hanggá, hanem az ajakműködés gyengülésével magánhangzó keletkezett, s így az előző és a követő magánhangzóval együtt triftongust alkotott, vö.: bask. **Seüi**-. Az ajakműködés további gyengülése folytán a triftongus egyszerűsödött, diftongus, majd monoftongus keletkezett, vö.: mar. - **ta**, mar., or. - **ma**, udm. -**ni**, tat. **Zö-**, csuv. -**ra**, ko. -**ra**, mar. -**ra**, or. -**ra**, csuv. -**ly**, - **l'a**, or. -**ly**, - **l'a**, -**le**, bask. -**ly**, - **li**, - **le**, csuv. - **ši**, **šá**-, or. **si**-, bask. - *jy*, ko. **ju**, tat. - **ja**.

Az eredeti -k- bizonyos hangkörnyezetben félzöngés (vö.: csuv. **Onkū** ejtsd **onGū**) majd zöngés ejtésű lett.⁴⁷ Ez utóbbit írásban is jelölik vö.: csuv. **Onga**, or. **Unga**-, **Onga**, udm. **Ynga**, or. **Inga**, udm. **Ynga**, or. **Inga**, or. **Junga**, mar. **Jynga**, - **jyngy**,

A fenti földrajzi nevekben a magyar *Szinva* párhuzamai úgy ismerhetők fel, hogy egyrészt

⁴⁴ A három magánhangzóból álló triftongus gyakran fejlődik diftongussá majd monoftongussá. A csuv. *Šalav ugyanaz, mint a csuv. šál* 'forrás'. Ez utóbbiban már eltűnt az -l-t követő magánhangzó + -v kapcsolat.

⁴⁵ Eltűnt a nazális.

⁴⁶ A -kk- írásban zöngétlen mássalhangzót jelöl.

⁴⁷ Az orosz használatú szavakban lévő -g- átadója kétféle lehet: félzöngés -G- és zöngés -g-.

jelentésbeli, másrészt szerkezeti és hangtani kapcsolat fedezhető fel. Ez azt is jelenti, hogy a *Szinva* -v- je nem eredeti hang, hanem -k- fejleménye. Az -n- sem eredeti, hanem -t- /-d- zárhang nazalizációja révén keletkezett. A nazális a fennmaradás mellett el is tűnhetett mind a Volga-Urál vidékén, mind a Kárpát-medencében. A szókezdő sz- sem eredeti, lehet zöngétlen zárhang (t-) fejleménye interdentális zöngétlen réshangon (ʈ-) keresztül: t- > ʈ- > s-. A különböző nyelvi használatú névváltozatokban azonban más szókezdők is szerepelnek.

A fenti nevek, névrészek, szavak - amelyek a magy. *Szinva* párhuzamainak tűnnek - köznévi jelentése 'jó = folyó' és 'víz'.

2.3.4. A *Szin* (*Sin*) rövidebb változat is ismert. Pl.:

2.3.4.1. Mint földrajzi köznévi:

Šěn šyrma h. Ašm.XIII.76.: csuv. *Šěn-šyrma* or. *Bel'ajevo* Jan., falu neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šěn* < ----- 1. ko. *sin* 'forrás' 2. csuv. *šěn* 'új'⁴⁸ + *šyrma* < ----- csuv. *šyrma* 'árok, patak, szakadék'.

Šěn šāl f. Ašm.XIII.78.: csuv. *Šěn šāl*, forrás neve, NAP:-, Ar.: csuv. *Šěn šāl* U. < csuv. *Šěn* < ----- csuv. *šěn* 'új'⁴⁹ + *šāl* < ----- csuv. *šāl* 'forrás'.

Šěn šáva f. Ašm.XIII.78.: csuv. *Šěn šáva* Tr., patak, szakadék neve or. Janmurzino falu mellett, NAP:-, Ar.: csuv. *Šěn šáva* A. patak, szakadék. < csuv. *Šěn* < ----- csuv. *šěn* 'új' + *šáva* < ----- csuv. *šáva* 1. 'temető' 2. csuv. *šu-*, *šáv-* mosni, menni'.

Šěn šyv f. Ašm.XIII.79.: csuv. *Šěn šyv*, kis folyó neve (az or. *Jel* folyóba ömlik), NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šěn* < ----- csuv. *šěn* 'új' + *šyv* < ----- csuv. *šyv* 'víz'.

Šin jal h. Ašm.XII.161.: csuv. *Šin-jal*, falu neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šin* < ----- ko. *sin* 'forrás' + *jal* < ----- csuv. *jal* 'falu'.

2.3.4.2. Mint földrajzi köznévi része előtagként:

Sanny jylgahy f. TB.126.: bask. *Sanny jylgahy* Išim., patak. < bask. *Sanny* + *jylgahy* < ----- bask. *jylga* 'folyó' + bask. -*hy*: birtokos sze-

mélyjel.

Sanlyjort f. TB.126.: bask. *Sanlyjort* Kum., patak. < bask. *Sanly* + bask. *jort*.

Sančāran h. Ašm.XI.47.: csuv. *Sančāran* or. *Syzran'*, város neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Sančāran* < *San* < ----- vö.: hanti oγ-*sem* 'kis folyó, forrás' utótagja (*sem*), hanti. *meγsem* 'forrás', *meγ* 'föld', ko. *sin* 'forrás' + *čāran*, or. *Syzran'* < * *Sydyran'* < **Syntyran'*, vö.: or. *Tončurino* < or. *Ton*⁵⁰ < ----- or. *tonkij* 'keskeny' + *čurin* + or. -o.

Sančāran kukri d. Ašm.XI.47.: csuv. *Sančāran kukri* or. *Samarskaja luka* 'Samarsk-i folyókanyar', NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Sančāran* + *kukri* < ----- csuv. *kukār* 'kanyarulat' + csuv. -*i*: birtokos személyjel.

Sěntěr f. Ašm.XI.309.: csuv. *Sěntěr* or. *Sundyr*, folyó neve, amely or. Marposad városánál a Volga folyóba ömlik, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Sěn* + *těr*, or. *Sun* + *dyr*.

Sentiměr f. Ašm.XI.94.: csuv. *Sentiměr*, patak, szakadék neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Sentiměr* < *Sen* < ----- < ----- vö.: hanti oγ-*sem* 'kis folyó, forrás' utótagja (*sem*), hanti. *meγsem* 'forrás', *meγ* 'föld' ko. *sin* 'forrás' + *timěr* < ----- csuv. *timěr*⁵¹ 'vas'.

Šěnpu šyrmi f. Ašm.:-, NAP:-, Ar.: csuv. *Šěnpu šyrmi* M. < csuv. *Šěn* < ----- csuv. *šěn* 'új', ko. *sin* 'forrás' + *pu*⁵² < ----- csuv. *pu*, *pü* vö.: magy. fő, fej', kam. *büü* 'víz', + csuv. *šyrmi* < ----- csuv. *šyrma* 'szakadék, patak' + csuv. -*i*: birtokos személyjel.

Šěnc'olāx d. Ašm.XIII.80.: csuv. *Šěnc'olāx*, mező neve csuv. *Jaxat'kassi* falu mellett, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šěnc'* < ----- vö.: csuv. *šins'e* 'vékony, keskeny, szűk', mari *vydšinča* 'vízforrás' + *olāx* < ----- csuv. *ulāx* 'mező'.

Šins'e šyran d. Ašm.XII.162.: csuv. *Šins'e šyran*, határrész neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šins'e* < --- csuv. *šins'e* 'vékony, karesú' + *šyran* < ----- 'szakadék, gödör, ferde part'.

Šinče šyran f. Ašm.XII.165.: csuv. *Šinče šyran* Seng.u., patak, szakadék neve or. *Jelaur* falu mellett, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šinče* < ----- csuv. *šins'e* 'vékony, karesú', mari *šinča* 'forrás' vö.:

⁴⁸ A csuvas *šěn* 'új' jelentés azért tartozik ide, mert a forrásvíz valójában friss, új. A szó genetikailag a komi *sin* 'forrás' szóval összetartozik, a csuv. *šěn* korábbi alakja *šin* volt.

⁴⁹ 'Friss' jelentésben kell felfogni.

⁵⁰ A *San* és a *Ton* egymásnak alakváltozatai.

⁵¹ Vö. magy. *Dömör*-kapu 'keskeny átjáró', a csuvas *timěr* utótagot ez esetben 'keskeny' jelentésben kell értelmezni.

⁵² A -*p*- ejtése ebben a helyzetben félzöngés.

vüďšiče ‘vízforrás’, *vydsynza* ‘kút, vízforrás’ + *šyran* < ----- ‘szakadék, gödör, ferde part’.

Šiče xārtnā d. Ašm.XII.165.: *Šiče xārtnā*, hely neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šiče* + *xārtnā* < --- -- csuv. *xārtnā* ‘tisztás’.

2.3.4.3. Földrajzi köznévből mint utótag:

Noxašām t. Ašm.IX.44.: csuv. *Noxašām*, tó neve az or. *Sura* folyó mellett Kr. vidékén, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Noxašām* < *Noxa* + *šām*.

Šarāmsem f. Ašm.XII.65.: csuv. *Šarāmsem* or. *Čeremšan* folyó neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šarāmšan* < ----- csuv. *šyryma* ‘árok, patak szakadék’ + *san, sem* < ----- vö.: hanti *oγ-sem* ‘kis folyó, forrás’ utótagja (*sem*), hanti. *meγsem* ‘forrás’, *meγ* ‘föld’ ko. *šin* ‘forrás’, or. *Čeremšan* < ----- *Čerem* + *šan*.

Šarāmšan pušē f. Ašm.XII.65.: csuv. *Šarāmšan pušē*, ugyanaz, mint csuv. *Šarāmšan tārri*, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šarāmšan* < *Šarām* + *san* + *pušē* < ----- csuv. *puš* ‘fő, fej’ + csuv. -ē: birtokos személyjel.

Šarāmšan tārri f. Ašm.XII.65.: csuv. *Šarāmšan tārri* az or. *Čeremšan* folyó felső folyása, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šarāmšan* < *Šarām* + *san* + *tārri* < ----- csuv. *tārri* ‘felső rész’ + -i: birtokos személyjel. Ld.: csuv. *Šarāmšan pušē*.

Šarmāšan f. Ašm.XII.66.: csuv. *Šarmāšan* or. *Čeremšan*, folyó neve, NAP:-, Ar.:-. < Ld.: csuv. *Šarāmšan, Šarāmšen*.⁵³

Šarāmšen f. Ašm.XII.65.: csuv. *Šarāmšen*, ugyanaz, mint csuv. *Šarāmsem*, NAP:-, Ar.:-.

Šarāmšan f. Ašm.XII.65.: csuv. *Šarāmšan*, ugyanaz, mint csuv. *Šarāmšen* NAP:-, Ar.:-. *Šarāmšan*⁵⁴ f. Ašm.XII.65.: csuv. *Šarāmšan* or. *Čeremšan* folyó neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šarāmšan* < + *šan* < ----- ko. *šin* ‘forrás’, or. *Čeremšan* < ----- *Čerem* + *šan*.

Šarāmšen f. Ašm.XII.65.: csuv. *Šarāmšen*, ugyanaz, mint csuv. *Šarāmsem*, NAP:-, Ar.:-.

Šarāmšan f. Ašm.XII.65.: csuv. *Šarāmšan*, ugyanaz, mint csuv. *Šarāmšen*, NAP:-, Ar.:-. < *Šarmāšan* f. Ašm.XII.66.: csuv. *Šarmāšan* or. *Čeremšan*, folyó neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šarmā* < *Šarmy* < ----- csuv. *šyryma* ‘árok, patak szakadék’ + *šan*.

Särmäsän f. TB.134.: bask. *Särmäsän* or. *Čerma-*

san, az or. *Belaja* baloldali mellékfolyója. < bask. *Särmä* < *särmä* < ----- ld.: csuv. *šyryma* ‘árok, patak szakadék’ + *sän* < ----- vö.: hanti *oγ-sem* ‘kis folyó, forrás’ utótagja (*sem*), hanti. *meγsem* ‘forrás’, *meγ* ‘föld’, ko. *šin* ‘forrás’, or. *Čerma* < ----- ld.: csuv. *šyryma* ‘árok, patak szakadék’ + *san* < ----- ko. *šin* ‘forrás’.

Šarmās h. Ašm.XII.66.: csuv. *Šarmās* or. *Tončurino*, település neve, NAP:-, Ar.:-. < csuv. *Šarmās* < *Šarmā* + *s* < ----- vö.: hanti *oγ-sem* ‘kis folyó, forrás’ utótagja (*sem*), hanti. *meγsem* ‘forrás’, *meγ* ‘föld’ ko. *šin* ‘forrás’, or. *Tončurino* < *Ton* < ----- ugyanaz, mint ko. *šin* ‘forrás’ + *čurino* < ----- *čurin* ld.: *čerem* + or.-o.

Šarmās kassi h. Ašm.XII.66.: csuv. *Šarmās kassi*, falu neve, NAP: csuv. *Šarmās kassi* or. *S’armys’kasy* M., csuvas falu, Ar.:-. < csuv. *Šarmās* < *Šarmā* < *Šarmy* + *ś* < ----- vö.: hanti *oγ-sem* ‘kis folyó, forrás’ utótagja (*sem*), hanti. *meγsem* ‘forrás’, *meγ* ‘föld’ ko. *šin* ‘forrás’ + *kassi* < ----- csuv. *kaš* ‘falu’ + csuv. -i: birtokos személyjel, or. *S’armys’kasy* < ----- csuv. *Šarmās kassi*.

Ungazemy h. Ašm.XVII.307.: or. *Ungazemy*, falu neve, NAP: or. *Ungasemy* C., csuvas falu, Ar.:-. < or. *Unga* < ----- csuv. *unkā* ‘gyűrű’, + *zemy, semy* < ----- vö.: hanti *oγ-sem* ‘kis folyó, forrás’ utótagja (*sem*), hanti. *meγsem* ‘forrás’, *meγ* ‘föld’ ko. *šin* ‘forrás’.

Unkāšum h. Ašm.:-, NAP: csuv. *Unkāšum* or. *Ungasemy* C., csuvas falu, Ar.:-. < csuv. *Unkā* < ----- csuv. *unkā* ‘gyűrű’ + *šum* < ----- vö.: hanti *oγ-sem* ‘kis folyó, forrás’ utótagja (*sem*), hanti. *meγsem* ‘forrás’, *meγ* ‘föld’ ko. *šin* ‘forrás’.

Ik f. TB.174.: bask. *Ik* KazSSR., folyó, amely az or. *Zajsan* tóba ömlik. < bask. *Ik*, or. *Zajsan* < *Zaj* + *san* < ----- vö.: hanti *som* ‘patak’, *oγ-sem* ‘kis folyó, forrás’ utótagja (*sem*), hanti. *meγsem* ‘forrás’, *meγ* ‘föld’ ko. *šin* ‘forrás’.

A magy. *Szin* párhuzamai a Volga-Urál vidéke földrajzi neveiben: *šan, šum, ś, s’, šan, san, sem*⁵⁵, *sam, sän, semy, zemy, s*.

2.3.5. A fenti változatoknak alapul szolgált **köz-**

⁵³ E víznevek tanulmányozása elengedhetetlen a mari nép *cseremis*z nevének a megfejtéséhez.

⁵⁴ Az -m és az -n egymás változatai.

⁵⁵ A folyóforrás egyik tulajdonsága, hogy számos mennyiségű vizet tartalmaz, vele függ össze a magy. *szám* szó, a csuv. -sem többes szám jele. (CZEGLÉDI 1994. I: 69-78)

szók⁵⁶ önállóan és más szavak részeként komplex és részjelentéseket hordozva.

2.3.5.1. Forrás jelentés:

hanti *jänk, jäk, ink, jynk* 'víz' (vö.: *Ik* 'folyó neve) *n'uga* < ----- nyeny. *naxa* 'árvíz', kamasz *t'aγa* 'folyó'⁵⁷ (TESz).

ko. *sin* 'forrás', vö.: mari *vydšinča, vüdšinče* 'vizforrás', *vydšynza* 'kút, vízforrás', hanti *oγ-sem* 'kis folyó, forrás' utótagja (*sem*) (LYTKIN – GULJAJEV 1999).

A bask. *sän*⁵⁸ előzménye lehet a ko. *sin* 'forrás'.

2.3.5.2. Az alakra utaló 'keskeny' (hajtás) és ívelő jelentés⁵⁹:

csuv. *šinše* 'vékony, karcsú' (JEGOROV 1964).

or. *tonkij* (< *ton*⁶⁰ + -k-: képző + ij) 'vékony, keskeny, sovány' (SIS)

csuv. *šun*, or. *sán'i* 'szánkó' (JEGOROV 1964).

2.3.5.3. A folyó másodlagosan is elkeskenyülhet, ha például a vize apad, összemegy.

hanti *t'en-* 'csökken, apad'⁶¹

csuv. *šun-* 'szorítani' (JEGOROV 1964)

2.3.5.4. A színre, fényre utaló jelentés:

A szláv *sinb ~ *sinb* 'kék, az oroszban *sinij* 'kék' (*sin* + ij) azért tartozik ide, mert a mély, tiszta vizű forrás zöld és kék színű. A magyar *zöld*,⁶² or. *zel'onyj* szavak etimológiáját is a fentiekkel együtt lehet megfejteni. Nem véletlen, hogy a kék jelentésű szavak eredetileg zöld színt jelentettek mind a magyarban, mind a törökségben.

csuv. *šun-* 'égni' (JEGOROV 1964)

2.3.5.5. A forrás frissen születik, tehát új.

A csuvas *šēnē, šēn* 'új' jelentés azért tartozik ide,

mert a forrásvíz valójában friss, új. Genetikailag a komi *sin* 'forrás' szóval összetartozik, a csuv. *šēn*⁶³ korábbi alakja *šin* volt.

2.3.5.6. A folyó forrás felőli szakasza a folyónak mindig a **felső része**, tehát **font** van, **magasodó ívű**. Ezt jelölő szavak:

udm. *in* ~ *inn*⁶⁴ 'ég' (MUNKÁCSI 1990)

csuv. *ši* 'fent, fent lévő', *šijēnci*⁶⁵ 'fenti, fölötti, valaminek a felszínén, valami fölött található' (JEGOROV 1964)

2.3.5.7. Lefelé mutató, mélyülő ív.

csuv. *čänkä* 'ferde, szakadékos' (JEGOROV 1964)

2.3.5.8. A folyóforrás jó, egészséges, gyógyító és szent.

or. *sankt* (*sank* + t), *sv'atoj* (*sv'a* + t + oj) 'szent'.

csuv. *syvā* 'egészséges'..... (JEGOROV 1964)

2.3.5.9. A folyóforrás mint sarj, hajtás. Ilyen az ember is.

or. *syn* 'fia valakinek' (SIS)

2.3.5.10. Kerek, forgó, gömbölyű:

csuv. *unkä* 'gyűrű' (JEGOROV 1964)

2.3.5.10. Megszámlálhatatlan mennyiségre utaló szavak:

csuv. *sum* 'szám, mennyiség', ujj., kirg., kazah, k.kalp., nog., türkm., tat., alt. V., tuv., hak. *san*, üzb. *son*, bask. *han*, azerb. *saj* 'szám, mennyiség', ujj. *sanak* 'szám'. A török nyelvekben a *san* kapcsolatos a 'méltóság, érdem, érték, rang, tisztelet' jelentéssel is. Vö.: mong., alt. V. *sana-* 'gondolni, számolni'. (JEGOROV 1964)

2.3.5.11. Igaz, hiteles, valódi:

csuv. *čän* 'igaz, hiteles, valódi' ÓT. türkm. *čyn*, ujj. özb. csag. *čün*, kirg. alt. ojr. tat. *čyn*, kazax, k.kalp. tuv. *šyn*, hak. *syn* 'igazság' mong. *čing* 'igaz, hiteles' mai mong. *čin* 'kemény', vö.: kínai *čžen* 'igaz, hiteles' (JEGOROV 1964)

A magy. *Szinva* pataknev keleti kapcsolatainak a vizsgálata több okból is ellentmond annak, hogy szláv eredetűnek tartsuk a földrajzi nevünket, amely alapul szolgált a *Szinvai* családnévnek is. Kiss Lajos szótárában a részletek azért vitat-

⁵⁶ Az idevonatkozó közszókat mind a magyarban, mind az uráli, altáji és indoeurópai nyelvekben a teljesség igénye nélkül említhetjük meg jelen dolgozat keretei között.

⁵⁷ Ld. magy. *jó* 'folyó' szónál.

⁵⁸ Utalhat részjelentésre is, vö.: bask. *säηgeldek* 'csengő', a patak csengő hangjára.

⁵⁹ A folyónak 'keskeny' tulajdonságát megkapták az ilyen jellemző tulajdonsággal rendelkező más földrajzi területek, tárgyak, növények, állatok, emberek is. Idetartozik a magyar *sün, sövény, sovány*, szláv **svin'a* ~ *svin'ja* 'disznó' stb. Ez azonban nem jelentheti egyben azt is, hogy a folyónak ezen szavak szolgált alapul.

⁶⁰ Vö. lat. *tenis* 'tonkij', ófelnémet *dunni* 'tonkij', óind *tanus* 'tonkij', angl. *thin* 'tonkij' (SIS). A magyarból idetartozik a tömény 'sűrű' szó. Végső eredetét ott kell keresni, ahol a *dömör, tömör, vas, szoros* szavakét. Az elsődleges jelentés 'keskeny', az ilyen folyóvölgyről kapta az elnevezést.

⁶¹ Az alsó, lefele mélyülő ívvel kapcsolatos.

⁶² A magyar *szilva* a (kék, zöldes-kék) színéről kaphatta a nevét. Végső eredetét nem a szlávban kell keresni.

⁶³ A török és a mongol nyelvi megfelelők (csag. *jang*, jak. *saηa*, kirg. *žanγ*, karacs. *d žanγ*, ojr. *d'anγ*, tuv. *čaa* < *čana*, hak. *naa* 'új, friss', bur-mong. *šine*, kalm. *šin* 'új') szókezdő mássalhangzói (*j-, s-, ž-, d ž-, d', č-, n-, š-*) összefüggnek, s közülük a legkorábbi állapotot a földrajzi névi kutatások tanúsága szerint a *d'-* őrzi.

⁶⁴ Vö. magy. *menny, mennyek* 'ég'.

⁶⁵ A csuv. *ši, šin, šijēn* egymásnak rokonai.

hatók, mert a felsorolt közszók (vö.: szláv *sinb ~ *sinb* ‘kék, szürke’, **svin’a* ~ *svinbja ‘disznó’) etimológiája egyrészt nem tökéletes, másrészt ezek a szavak egy olyan nagy szócsalád tagjai, amelyek már az ősszláv, ószláv nyelvek megjelenése előtt ismeretesek és használatosak voltak.

Figyelemre méltó, hogy a komiban pl. megőrződött a *sin* szó ‘forrás’ jelentésben, az obiugor nyelvekben a *sem* változat ismert ugyancsak ‘forrás’ jelentésben. A folyóforrásnak számos tulajdonsága van, s a legősibb ‘forrás’-t jelentő elnevezések legtöbbször valamennyi tulajdonságot tartalmaznak. A közös gyökerű alakváltozatok önálló életet kezdtek élni, legtöbbjüknek külön-külön kiemelkedővé vált a folyóforrás egyik vagy másik tulajdonsága, így idővel azok hordozóivá váltak, s mint önálló szó, az egyik színt jelölő szóvá (vö.: or. *simj*), vagy a színekre utaló gyűjtőfogalom (vö.: magy. kék *színű*), a másikban ‘keskeny, vékony, hegyes, csúcsos’ tulajdonság alapján (vö.: *sovány, sövény*) a tüskés szőréről kapta az elnevezést (vö.: *sün* ‘sövény disznó’), a folyóforráshoz, mint vízhajtás, sarjhoz hasonló a növény (vö.: *széna*) és az ember (vö.: or. *syn* ‘fia valakinek’) stb.

A magy. *Szin* / *Szín* és párhuzamainak a magánhangzója nem eredeti, hanem triftongusból fejlődött, vö.: *sovány, sövény* és *sün, tövis* és *tüs(ke)*⁶⁶ stb. A közös gyökerű szavak, mint ágak, sarjak fennmaradtak az indoeurópai, az uráli és az altaji nyelvekben. Ez pedig szükségessé teszi a három nyelvcsaládhoz tartozó nyelvek egymáshoz való viszonyát nemcsak késői kapcsolatok szintjén vizsgálni, s a szavakat legtöbbször egymásból való kölcsönzésnek tekinteni, hanem mint az ősi, közös, sok ezer éves, az emberi élet és nyelv születése idejének termékét is kutatni.

3. Összegzés:

Nyelvi eszközeink segítségével egyelőre a kérdés – a Kárpát-medence víznevei itt kialakult tudat és megszületett nyelv termékei vagy mindezt keletről hozták-e a névadók – nem dőlt el, csupán annyi deríthető ki, hogy a Kárpát-medence és a keleti területek között igen régtől fogva létezett kommunikációs kapcsolat, de annak a legelső időbeli határa jelen eszközökkel nem állapítható meg. Annyi igazolható, hogy a Kárpát-medence víznevei egyértelmű kapcsolatot mutatnak a Volga-Urál vidéke vízneveivel. Mindkét terület

víznevei elsődlegesen Nyugat-Európa területének neveihez képest.

A névadási kultúránk eredetére egyelőre nem, de a keleti kapcsolatainak igen korai meglétére egyértelmű bizonyítékként szolgálnak a víznevek azonos szerkezeti felépítése (mellérendelő összetétel vö.: CZEGLÉDI 1992:313-315), kivéve a legújabbakat, ahol alárendelő összetétellel is számolni kell. A mellérendelő összetételű víznevek tagjai víz, folyó vagy forrás jelentésű ill. azok jellemző tulajdonságait jelölő szavak. Hangtani szempontból pedig magukon viselik a különböző korok és nyelvek már ismert jellemzőit.

A magyar *Szinva* esetében a szókezdő *sz-* már az ősm. mássalhangzórendszer tagjaként időszámításunk kezdete körüli időben létezett, közvetlen előzménye a jésített *ś-*. Ez utóbbi már a proto-uráli mássalhangzó rendszerben megvolt, tehát i.e. 6000 tájékán. Az *ś-* képzésének bonyolultságára tekintettel az emberi nyelv születése idején nem lehetett első, eredeti hang. Előzménye a *ʋ*-fogközi zöngétlen réshang,⁶⁷ amely *t*-réshangúsodása és palatalizálódása során keletkezhetett. Mindez azonban az urálit (i.e. 5-6000 év) megelőző időkben történhetett.

A *Szinva* szóbelseji nazális *-n-* hangja is meglehetett már az uráli korban. Előzménye *-nD-* / *-nd-* / *-nt-*, végső eredete pedig *-t-* lehetett.

A *-v-* dentolabiális az ősmagyar ismert bilabiális *-w-* fejleménye, amely az ősmagyarban még szintén ismert *-ɣ-* ból keletkezett. Ez a *-ɣ-* azonban már a proto uráliban is használatos lehetett, előzménye eredeti *-k-* zárhang a proto uráli és az azt megelőző időkre utal.

A *Szinva* magánhangzóit - mint általában a magánhangzók a földrajzi nevek tanúsága szerint - a mássalhangzók ejtésének a függvénye. Az első szótag magánhangzója az *-i-* már a proto uráli időkben használatos lehetett a szókezdő mássalhangzó palatalizált ejtése miatt.⁶⁸ A végső magánhangzó az *-a* szintén elterjedt lehetett már a proto uráli korban. Az azt megelőző időkben minden bizonnyal *-k* zárhang követte, amely *-k > -G > -ɣ > -w > -V⁶⁹ > -O* fejlődés során tünt el.

⁶⁷ Zöngés változata a mariban és a baskírban a mai napig ismert. A zöngétlen változathoz válhatott a baskírban *h-*, ennek párhuzamaként más török nyelvekben *s-*.

⁶⁸ A palatalizáció is proto uráli jelenség.

⁶⁹ Vokális, azaz magánhangzó jelölése.

⁶⁶ Bemutatása másik dolgozat feladata.

A *Szinva* tehát olyan *tV_k-tV_k > *Ǿ^oV γ_nVγ- > *Ǿ^oVw-nVw- > *Ǿ^oVV-nvV > sV-nvV változás eredménye, ahol az alkotó elemek (tV_k) maguk is eredetileg hangutánzó szavak (vö.: *dong-dong*) ismétlése során keletkeztek, amelyek egyúttal vagy idővel 'ív' jelentéssel (vö.: *donga*) is párosultak. Az adatok egyértelműen arra utalnak, hogy a feltett *tV_k-tV_k magánhangóinak előzménye triftongus volt, amely azt is jelzi, hogy a tV_k elemet egy még összetettebb mellérendelő szerkezetű kiinduló forma *tV_t-kV_k előzhette meg. Tehát kínálkozik a *Szinva* név *Szi* + *nva* olyan mellérendelő összetételre bontása, ahol az előtag és az utótag genetikailag ugyanaz, közös származású, s amely elemek külön-külön és más szavakkal való összetételben is elterjedtek mind a Kárpát-medencében, mind a Volga-Urál vidékén.⁷⁰ Az elemek jelentése 'ív + ív' pedig alkalmas volt számos, különféle alak létrejöttére, amelyet őriznek a földrajzi nevek a Kárpát-medencében, a Volga-Urál vidéken és az uráli nyelveken kívül az altáji, az indoeurópai családjába tartozó nyelvek köztük a 'kék' és 'disznó' jelentésű szláv nyelvekben elterjedt (vö.: or. *sinij*, *svin'a*) szavak.

A folyó a mai napig ismeretes 'víz' és 'jó' = folyó jelentésben, a kettőt szinonim értelemben használjuk. A két jelentés nagyon régi keltezésű, közös gyökerű lehet.⁷¹

A víznevek kapcsán az uráli, altáji és indoeurópai nyelvek nemcsak a közös gyökök, hanem a késői kölcsönzések miatt is mutatnak összefüggést. A különböző kronológiai rétegek elkülönítése további feladata a földrajzi nevek tudományos feldolgozásának. A víznevek egyértelműen tanúsítják, hogy „...az ősember „találmányai-ból” megmaradtak a nyelvek... Nyelvünket mindenképpen az őskőkorból örököltük... őskőkori a zene, a tánc, a nagy festett ünnepi termek (barlangok) szépsége és ... gyűjtögetés és a vadászat.” (LÁSZLÓ 1999.I:38-39).

RÖVIDÍTÉSEK

A. – Alikovszkij rajon
Abz. – Abzelilovszkij rajon
alt. – altáji

Ask. – Askinszkij rajon
bask. – baskir
Belok. – Belokatajszkij rajon
Burz. – Burzjánszkij rajon
Buu. – Buinszkij ujezd
C. – Civilszkij rajon
Cu. – Civilszkij ujezd
Č. – Csebokszarszkij rajon
csag. – csagatáj
Čišm. – Csisminszkij rajon
csn. – családnév
Ču. – Csebokszarszkij ujezd
csuv. – csuvas
d. – domb
f. – folyó
fgr. – finnugor
fi. – finn
fn. – főnév
Gm. – Gornomarijszkij rajon
germ. – germán
h. – hely
hak. – hakasz
hn. – helynév
i. e. – indoeurópai
Išim. – Isimbajszkij rajon
Jau. – Jadrinszkij ujezd
Ka. – Kanasszkij rajon
k.kalp. – karakalpak
kazax. – kazah
kirk. – kirgiz
Ko. – Kozlovskij rajon
Kr. – Kraszno-csetajszkij rajon
lat. – latin
ld. – lásd
le. – lengyel
m. – mocsár
M. – Morgausszkij rajon
magy. – magyar
mar. – mari
md. – mordvin
mdE. – erza mordvin
mdM. – moksa mordvin
mn. – melléknév
mong. – mongol
M-T. – Mari-Tureckij rajon
nyeny. – nyenyec
ojr. – ojrot
or. – orosz
oszm. – oszmán

⁷⁰ Az elemeket lásd fent.

⁷¹ Kapcsolatuk, összefüggésük nyelvi hátterének a bemutatása a földrajzi nevekben másik dolgozat feladata.

osztj. – osztják
 ÓT. – ótörök
 özb. – özbég
 ősm. – ősmagyar
 ősszl. – ősszláv
 P. – Pokrovszkij rajon
 Par. - Paranginszkij rajon
 Sal. - Szalavatszkij rajon
 szb-hv. – szerb-horvát
 szkr. – szanszkrit
 szlk. – szlovák
 szn. – személynév
 Sterl. - Sztterlitamakszkij rajon
 Svi.u. – Szvijázsszkij ujezd
 t. – tó
 tat. – tatár
 tuv. – tuvai
 türkm. – türkmén
 udm. – udmurt
 ujj. – ujjgúr
 ujj. mod. – modern ujjgúr
 ukr. – ukrán
 V. – Vurnarszkij rajon
 vm. – vármegye
 vö.: - vesd össze
 Zil. - Zilairszkij rajon

FORRÁSOK

ANDREJEV, N. A. Csuvaszsko-russzkij szlovar, Moszkva 1961.
 Ar. = NIKITIN
 Ašm. - ASMARIN, N. I. Thesaurus linguae Tschuvaschorum I-XVII. Kazan - Csebokszari 1928-50.
 HADROVICS - GÁLDI 1951 - HADROVICS László – GÁLDI László, Orosz-Magyar szótár, Akadémiai Kiadó, Budapest 1951.
 Fa. - Faszmer, M. Etimologicseszkij szlovar russzkovo jazüka. Perevod sz nyemeckovo i dopolnyenyija O.N. Trubacsova, t. I-IV. Moszkva 1964-73.
 FOGARASY 1998 - FOGARASY Fetter Mihály, Pilisvörösvár története és néprajza, Kiadta Pilisvörösvár város Önkormányzata 1998.
 GMA - Gidronimy Marijszkij ASzSzR
 JEGOROV, V.G. Etimologicseszkij szlovar csuvaszskovo jazyka, Csebokszari, 1964.
 KÁZMÉR 1993 - KÁZMÉR Miklós, Régi magyar családnevek szótára. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest 1993.
 KISS 1980 - KISS Lajos, Földrajzi nevek etimológiai szótára, Akadémiai Kiadó, Budapest 1980.
 LELKES 1998 – LELKES György, Magyar Helységnevé-Azonosító Szótár, Talma Könyvkiadó, Baja 1998.

LYTKIN – GULJAJEV 1999 – V.I. LYTKIN – J.Sz. GULJAJEV, Kratkij Etimologicseszkij Szlovár komi jazyka, Szyktyvkar 1999.
 MÉK - Magyar Értelmező Kéziszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest 1985.
 MUNKÁCSI 1990 – MUNKÁCSI Bernát, A votják nyelv szótára, Az Uralisztikai Tanszék kiadványai, Pécs, 1990.
 NAP - Naszeljonnye punkty csuvaszskoj ASzSzR. Csebokszari, 1974.
 NIKITIN - NIKITIN, I. D. Toponimika (nazvanija urocsis, ovragov, leszov i drugih punktov szelenij) Csuvaszskoj ASzSzR. Naucsnyj arhiv CsNII, knizsnoje posztuplenije N. 72. Kézirat.
 SIS – N.M. Sanszkij – V.V. Ivanov – T.B. Sanszkaja, Kratkij etimologicseszkij szlovar russzkovo jazyka, Moszkva, 1975.
 SW - Dr. Fokos Fuchs, Syrjánisches wörterbuch I-II. Budapest 1959.
 TB. - Szlovar toponymov Baskirszkij ASzSzR. Baskort ASZSzR-nin toponimdar hüðlege. Ufa. 1980.
 TESz – A magyar nyelv történeti etimológiai szótára I-III. Akadémiai Kiadó, Budapest 1976.
 TSK. - A. I. Turkin, Toponimicseszkij szlovar komi ASzSzR, Szyktyvkar 1986.
 ÚMT – Új magyar tájszótár I. Akadémiai Kiadó 1979.
 Vax. - M.P. Vahruseva, Udmurtszko-russzkij szlovar 1956.

IRODALOM

BÁRCZI-BENKŐ-BERRÁR 1967. – BÁRCZI Géza – BENKŐ Loránd – BERRÁR Jolán, A magyar nyelv története, Tankönyvkiadó 1967.
 CZEGLÉDI 1994. I. – CZEGLÉDI Katalin, Számjelölés a Volga vidéki orosz használatú földrajzi nevekben in: Studia Nova, 1994. I. szám, 69-78.
 CZEGLÉDI 1994. II. – CZEGLÉDI Katalin, Birtokos jelölés a Volga vidéki földrajzi neveken in: Studia Nova, 1994. II. szám, 113-127.
 CZEGLÉDI 2001. – CZEGLÉDI Katalin, Ellentét és ekvivalencia a földrajzi nevek jelentésében, in: Az ELTE BTK Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke által 2001. októberében megrendezett konferencia előadásainak tanulmánykötete megjelenés alatt.
 CZEGLÉDI 2001. – CZEGLÉDI Katalin, A földrajzi nevek összehasonlító jelentéstani vizsgálatairól. In: Kontrasztív szemantikai kutatások Tinta Könyvkiadó, Budapest 2001:85-97.
 CZEGLÉDI 2002. – CZEGLÉDI Katalin, A földrajzi nevek és a magyar őstörténet (Az *Iszter* folyóról) in: Eleink 2002.1. évf. 2. szám.
 FARKASINSZKY 2002. – FARKASINSZKY Tibor A magyarok aranya in: Turán (XXXII.) V. évf. 5. szám 2002. szeptember-október:48.
 KERTÉSZ 1996 - KERTÉSZ Róbert, Vadászgyűjtögetők a Közép-Tisza vidékén Szolnok 1996.
 LÁSZLÓ 1999 - LÁSZLÓ Gyula, Múltunkról utódainknak I-II. Püski, Budapest 1999.
 TÉLFY 1863 – TÉLFY János, Magyarok őstörténete, Görög források a scythák történetéhez 1863.

JOÓ DÉNES

MAGYARORSZÁG HELYE ÉS SZEREPE AZ ÚJ EURÓPÁBAN

1. GLOBÁLIS KERETEK

Az időszámításunk szerinti 2000. évvel - mint aktuális civilizációnk jelentős fordulópontjával – kezdődő új évtizedünk - évszázadunk – évezredünk a triókos rendszerevolúció (a **három ökoszisztéma - ökonomia, ökológia – evolúciója**), vagyis az egyre jobban felgyorsuló és globalizálódó **társadalmi - gazdasági - környezeti** fejlődés, keretében olyan új fázisba való átmenetet jelent, amelyet még alternatívákban is nehéz elképzelni.

Ez az átmenet tulajdonképpen egy globális átrendeződéssel járó folyamat, ami területi vonatkozásban maga után vonja az egyre világosabban körvonalazódó **nagy térségekbe és térségekbe** való szerveződést, éspedig:

1. - Az európai és afrikai térségekből összetevődő **EURAFRKA**,
2. - Az ausztrál-óceániai és ázsiai térségekből összetevődő **ÓCEÁZSIA**
3. - Az észak- és dél-amerikai térségekből összetevődő **AMERIKA**.

E három nagy földi térség kialakulása az eddigi „horizontális”-ról „vertikális” tagoltságra való átmenettel jár, ami főleg az eurázsiai térségben okoz jelentős változást, a mai Európa és Ázsia közötti határvonal megváltozásával oly módon, hogy ez az Ural menti 60 fokról a 70-90 fokos keleti hosszúságra tevődik át. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy az **új Európa** határa kitolódik a Himalájáig, északi részén pedig Szibériáig, magába foglalva az egész arab világot és az eredeti szláv világot. Így válik lehetségessé az **Európai unió kiteljesedése**, amely egyelőre csak a nyugat-európai országokat foglalja magában.

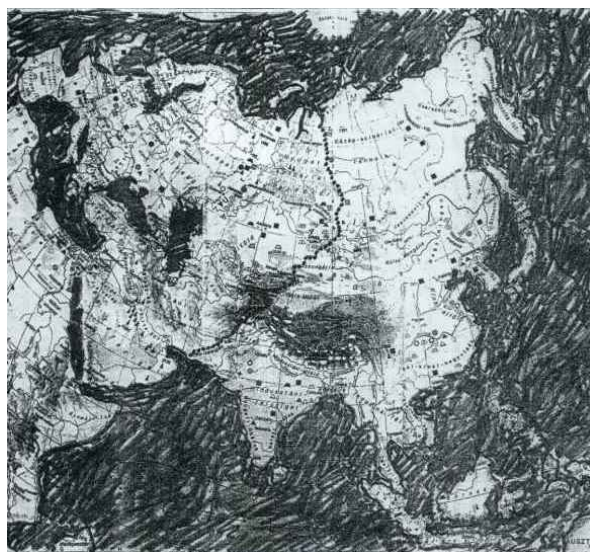
Ahogy a nagy térségek közötti súlypont a történelem folyamán keletről nyugatra tevődött át – Óceániáról Euráfrikára, majd innen Amerikára – ugyanígy most visszakerül az óceániai nagy térségre, amelynek pandantja lesz a másik két nagy térség, így az előző bipoláris (amerikai-szovjet) és az aktuális monopoláris (amerikai) egyensúlyi helyzetet egy tripoláris egyensúly váltja fel.

Ez a globális átrendeződés - amely területileg főleg Euráziát érinti - az **új Európa** keretében óriási kihívást jelent az új belső egyensúly megteremtésében, annál inkább, hogy az eddigi is eléggé viszonylagos volt.

Az **új európai térség** négy vallási-etnikai csoportosulást foglal magában, éspedig:

1. az észak-nyugati **protestáns, germán** eredetű,
2. a dél-nyugati **katolikus, latin** eredetű,
3. az észak-keleti **ortodox, szláv** eredetű, valamint
4. a dél-keleti **muszlim, arab-török** eredetű népeket.

Ezek találkozási pontját képezi a Kárpát-medence, ami meghatározó jelentőségű Magyarország és a magyarság helyét és szerepét illetően az új Európában.

AZ ÚJ EURÓPA ÉS ÁZSIA HATÁRA

2. KÁRPÁT-MEDENCEI KERETEK

A fentiekből következően Magyarországnak **„Kárpát-medencében”** kell gondolkodnia. A **„Kárpát-medencében”**, vagyis a **Közép-Duna medencében** való gondolkodás a következőket jelenti:

- Ez a helyi térség, mely földrajzilag jól elhatárolt, a négy regionális összetevő, vagyis a négy vallási-etnikai régió találkozási pontján helyezkedik el.

- Ilyen szempontból kézenfekvő e helyi térség központi helyzetéből adódó központi szerepe is, ami az egész térség koordinálását jelenti.
- Ez nem úgy értendő, hogy valamely ország - éppenséggel Magyarország egyedül, vagy a Kárpát-medencei országokkal együtt – koordinálná az európai térséget, hanem úgy, hogy ezen a területen csoportosulnának azok az európai intézmények, melyek az egész térséget ellátnák.
- Ebből következően nem egy ütközőpont, hanem inkább egy „tárgyalóasztal” szerepét kell betöltenie a Kárpát-medencének, ami azt jelenti, hogy az össztérségi katonai szervezet keretében semleges szerepet kellene játszania.
- Energetikai szempontból is alátámasztott a központi helyzet, szem előtt tartva az új, nem fosszilis anyagokra alapozott, energetikára való áttérést.

Összességében ezzel kezdetét veszi egy „**Anti-Trianon**” folyamat, melynek keretében a mesterségesen szétdarabolt Kárpát-medence újra egyesülne, vagyis az itt található országok olyan szövetsége jönne létre, amely „makettjét”, vagyis kicsinyített modelljét képeznék az új Európának.

A Kárpát-medence helyi térség - vagyis a **Kárpátok Eurorégió** - keretében gyakorlatilag ezt államhatárok nélküli, az aktuális tervezési-statisztikai régiókat figyelembe vevő, természeti tájegységek szerinti **helyi régiók** kialakításával lehet megvalósítani. Így az eddigi hét tervezési-statisztikai régió helyett csupán hat **helyi régió** volna célszerű, amelyek kiterjednének a szomszédos országok területére is - semmiben sem módosítva a meglévő államhatárokat -, felölelve az egész Kárpát-medencét. A javasolt **helyi régiók** a következők:

1. **Közép-Magyarország** Budapest központtal, magába foglalva Pest, Fejér és Komárom-Esztergom megyéket.
2. **Észak-Dunántúl** Győr központtal, magába foglalva Győr-Moson-Sopron, Vas, Zala és Veszprém megyéket, kiterjedve Nyugat-Szlovákia és Kelet-Ausztria területére.
3. **Dél-Dunántúl** Pécs központtal, magába foglalva Baranya, Somogy és Tolna megyéket (volt Dél-Dunántúl), kiterjedve Horvátország és Kelet-Szlovénia területére.
4. **Dél-Alföld** Szeged központtal, magába foglalva Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megyéket

(volt Dél-Alföld), kiterjedve Jugoszlávia és a Bánság területére.

5. **Észak-Alföld** Debrecen központtal, magába foglalva Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéket (volt Észak-Alföld), kiterjedve Ukrajna és a Párcium területére.
6. **Észak-Magyarország** Miskolc központtal, magába foglalva Heves, Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén megyéket (volt Észak-Magyarország), kiterjedve Kelet-Szlovákia területére.

Ezeket kívül **Erdély** külön helyi régiót alkot Kolozsvár központtal, így a Kárpát-medence helyi térség, vagyis a **Kárpátok Eurorégió**, hét helyi régióból tevődne össze, amelyek közös területfejlesztési tanulmányok, koncepciók és programok alapján össze tudnák hangolni társadalmi-gazdasági-környezeti fejlődésüket, helyi és európai uniós forrásokból, közös pályázatokat.

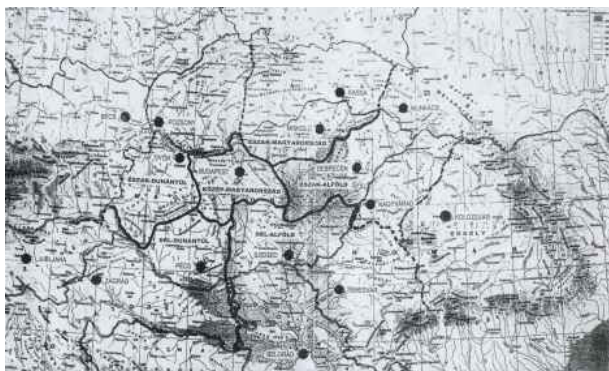
Ez feltételezi a koordináló szervek összehangolását, melynek része volna a meglévő minisztériumok helyett az **Építésügyi és Területfejlesztési**, valamint a **Mezőgazdasági és Környezetvédelmi** minisztériumok létrehozása. A fentiekből következően a Kárpát-medencében, illetve Magyarországon, a helyi térség harmonikus fejlesztéséhez biztosítani kell a következő stratégiai fontosságú lépéseket:

- ❖ A Duna a Fekete Tengeren keresztül, összekötő elemét képezi az egész európai térségnek, így az **Európai Unió** kialakulásának velejárója a Duna végighajózhatósága; ezért ennek megteremtése nem egy-egy ország egyéni problémája, hanem a Duna-medencébe tartozó összes - az új kontextusban nyugat-európai – ország érdeke, a velejáró következményekkel.
- ❖ A jellemző természeti tájegységek szerinti regionális fejlesztési koncepciót következetesen ki kell terjeszteni az **új Európa** összes térségére, egységes elgondolás alapján.
- ❖ Magyarország **Európai Unióba** való belépését szorosan össze kell hangolni a Kárpát-medence összes országával, lehetőleg egyszerre kell végrehajtani, olyan ütemezés keretében, amely a közeljövőben tartalmazza az **új Európa** keleti részének integrálódását is.
- ❖ Központi helyzetükből következően a **Kárpát-medence** országainak értelmetlen a NATO-ba vagy bármely össz-európai katonai szervezetbe

való belépése, inkább a semleges tárgyalóhely szerepét kellene biztosítaniuk.

- ❖ Mivel a helyi térség keretében **Budapest** központi helyet foglal el, a város távlati fejlesztését össze kell hangolni az itt elhelyezendő európai koordináló intézmények kialakításával.
- ❖ A település-, út-, vasút- és egyéb hálózatok fejlesztését pedig be kell illeszteni a **helyi régiók** kialakításából adódó makrostruktúrába, összehangolva az új energetikai rendszerre való áttéréssel, valamint az évtizedekkel ezelőtt elkezdett, de félbehagyott mezőgazdasági és gyógyturisztikai rendszer kialakításával.

A koordinálás tekintetében a **3 nagy térségből** és **6 térségből**, térségenként **4-4** vallási-etnikai **régióból** álló földi rendszer, a székely társadalom szerkezeti felépítettségével azonos, így ennek működési modellje alkalmazható lenne a kialakulóban lévő „világkormány”-ra, amelynek székhelye e modell szerint 24 évenként kerülne vissza ugyanabba a vallási-etnikai régióba, maximálisan kiegyensúlyozott kormányzást biztosítva így.

A KÁRPÁTOK EURORÉGIÓI HELYI RÉGIÓI

3. LOKÁLIS KERETEK

A **helyi régiók** fejlődését lépcsőzetes felbontásban korrelálni kell az összetevő kistérségek fejlesztésével. Ebben az irányban már megtörténtek az első lépések, a PHARE, SAPARD és más európai uniós támogatású programok keretében. Ezekre a pályázatokra benyújtott anyagok nagyon értékes konkrét fejlesztési elgondolásokat tartalmaznak, melyek összegyűjtése és feldolgozása feltétlenül szükséges a nagyobb területi egységekre kidolgozandó programok keretében. Ez annál inkább célszerű volna, mert az előzőleg felvázolt távlati evolúciós keret kialakulásáig - és azt követően is -

szükséges a lokális keretek újraértékelődése a **helyi régiók**, mint komplex termelési egységek, megszervezésében. A legkézenfekvőbb - mint ahogy azt több európai sikerrégió esetében tapasztalhattuk - a kézműves, kisüzemi és kisipari tradíciók újraélesztése, a „Kézműves Magyarország”, mezőgazdasági vonatkozásban pedig a „Kert-Magyarország” alternatív fejlődési modellek megfogalmazása, kiegészítve a „Turizmus-Magyarország” és „Gyógyító Magyarország” modellekkel. E modellek megvalósításánál fel kell használni minden olyan lehetőséget, amely a modern tudományos-technikai vívmányok eredménye, főleg az energetikában. A kozmikus energiaforrásokkal egy időben a földi energiák igénybevétele a kézenfekvő megoldás, ami hozzáférhető a fenti modellek szintjén is. Így a biopiramis - pince- és földszintből kialakított alapra helyezett piramis formájú rácsszerkezet - forradalmasíthatja a mezőgazdasági termelést (felgyorsítja a növények és állatok növekedését, biztosítva a legtisztább biotermékek előállítását és tartósítását), gyógyturizmust (a piramis-energia sokoldalú gyógyító hatásával, a termálvizek felhasználásával kombinálva), vendéglátóipart (falusi turizmus fellendülése, főleg a tanyarendszer keretében) és más ágazatokat, valamint az országszerte kihasználatlan földalatti járatok gomba termesztési programmal hasznosíthatók (biopiramisban való tartósítással), az **új Európa** területén nem honos gyógynövények (pld. ginseng) termesztése (biopiramisban való tartósítással) pedig közel korlátlan értékesítési lehetőségeket rejteget, mindezek jelentős munkaerő vonzattal. Regionális vonatkozásban alkalmazva ezeket a fejlődési modelleket – összhangban a tömegtermelési jellegű ipari és mezőgazdasági modellekkel - a lokális kereteknek megfelelően, a helyi régiók - mint komplex termelési egységek - olymértű diverzifikálását érjük el, amely a régió összességében nagymértű gazdasági fellendüléshez és társadalmi felemelkedéshez vezet. Csak így képzelhető el a **helyi régiók** bekerülése az **új Európa** társadalmi-gazdasági áramkörébe, ami előfeltétele a Kárpát-medencét magába foglaló **Kárpátok** Eurorégió kialakulásának, melyet a mellékelt térkép szemléltet.

Budapest, 2001. augusztus 12.

PETŐ IMRE

Hun szavak, szövegek bolygó- csillag- és csillagkép- nevek áttekintése Detre Csaba szótára alapján

LUGOSSY JÓZSEF EGYETEMI TANÁR, NYELVTUDÓSUNK EMLÉKÉNEK

* Az eredeti dokumentum: Detre Csaba: Hun szavak, szövegek c. közleménye. Megjelent a Turán 2004. március - áprilisi számában, és folyamatosan jelen van a világhálón.

Ez a munka az eredeti hun nyelvi anyagból csupán az égi jelenségek: a bolygók, csillagok, csillag-képek neveit használja fel.

Műfaját tekintve dolgozat - vázlat.

Alapkérdése, hogy megerősíthető-e az a feltevés, miszerint a hun szavak régebbiek, mint az ugyanazon valóságalelemekre vonatkozó mai, úgymond hivatalos elnevezések. Ebben az esetben ugyanis a hun nyelv értéke megnövekszik, egyetemes tartalmi által.

Alulírott úgy véli, hogy a hun nevek kultúrértékén túl az is érinti a magyar állampolgárokat, hogy a hun nevek az ősmagyarkor nyelvi állapotát fejezik ki, ezért jelentős események előtt áll a nyelvtudomány: a hun-magyar nyelv tudományos befogadása, feldolgozása előtt.

Eme nyelvészeti vázlat csak igen szerény feladatokra vállalkozik. Felsorolja a hun csillag-neveket (nagybetűvel, az eredeti lejegyzéssel (Detre), alatta a mai magyar értelmével. Hogy szemléletesebb legyen a keret, szerepel a mai görög - latin vagy az arab név is. A hun név „megfejtését” vagy tartalmazza az eredeti dokumentum, vagy e munka tesz rá kísérletet: ezért vagy (D.Cs.) vagy (P.I.) jelzés szerepel, megkülönböztetve a két név közlőjét egymástól. Az alapkérdésen túli egyik rész kérdés tehát a hun név jelentése.

Alulírott névfajtásai nem nélkülözhetik a pályatársak bátorító figyelmességét, az ügy iránti jó szándékokat, beleértve a kiegészítést, bírálatot, még inkább a jó, új értelmezésre tett javaslatokat. A hivatalos nevek jelenléte az olvasó számára is érzékeltetheti az alaki, de leginkább értelmi - tartalmi összefüggést, a hun névadás és az alul-

írott által későbbinek vagy másodlagosnak vélt mai nevek között - ez eme munka alapvetése.

E munka másik rész kérdése, hogy a Kaukázusban, Kr. sz. u. 500 körül megalkotott Iszfaháni kódex, a tényleges primer dokumentum nevei előfordulnak-e, megtalálhatók-e a Kárpát-medencében a magyarság csillagnevei között. Ha e kérdésre ugyanis igen a válasz, akkor örülhetünk újabb föltehető tudományos kérdéseknek, hogy - például - hogy került ide. Nyilván, arra gondol a magyar töprengő azonnal, hogy az itt maradó hunok vagy a későbbi honfoglalók révén. Izgalmas feladat lesz eme kérdések megválaszolása.

E munkácska szerzője számára különös megtiszteltetés és rendkívüli élmény, ha tehet néhány javaslatot a hun nevek Kárpát-medencei jelenlétének igazolására. A jobb oldali oszlop megfelelő rovatai ezt tartalmazzák, aláhúzva a különleges élményt jelentő „leleményeket”

Érdekes tapasztalat: a csillagnevek legarchaikusabb rétegében, a megfejtetlen, azonosítatlan „öreg csillagok” között lehetett rábukkanni a keresett hun névre. Itt is a legöregebbek között Lugossy József csillagnév-gyűjteményében, amely Toroczkai Wigand Ede Öreg csillagok című dolgozatában is szerepel. Amennyiben persze elfogadható az azonosítási javaslat.

A szerző számára magas fizetség és megtisztelő elismerés, ha föltett kérdései figyelmet és választ kapnak, a legnagyobb ügy és minden másnál fontosabb kérdés és feladat érdekében. Ez pedig Schütz Ödön, ELTE-professzor, armenológus-turkológus hagyatékának, a hun nyelvnek nemzeti, tudományos befogadása, feldolgozása, és értékében való felmutatása: a nemzet javára.

Pető Imre

AZ ÁTTEKINTŐ TÁBLÁZATBAN A NAGYBETŰK JELENTÉSE:

A = arabnév
H = hunnév
L = latinnév
N = németnév
M = magyarnév
An = angol név

Hivatalos név, jelentés Hun név, értelmezett jelentés (D. Cs. v. P. I.)	Kárpát- medencei nevek a honfoglalás után Néhány példa Toroczkai W. E.: Öreg csillagok	Pető Imre értelmezése, névjavaslata, a nem azonosított „megfejtetlen” csillagnevek javasolt azonosítása Lugossy József nevei alapján
1. L Sol An Sun N Sonne H NAPI M Nap	Nap Ruhaszárítócsillag Tarhonyaszárító	
2. L Luna N r Mond An Moon H AJI M Éji (P. I.)	Istenkalácsa	
3. L Venus H FENI Fény(es) (P. I.)	Ökörkereső csillag (Hajnali Vénusz) Szerelmescsillag Álomhozó, Esthajnali csillag, Hajnalcsillag, Pásztor, Pásztorserkentő, Szarvaslegeltető, Vadlegeltető, Vacsoracsillag, Zsidócsillag Vadak csillaga	A fen ige és a fény főnév azonos származású.
4. L Mars H VERILUN Vérhold (P. I.)	Hadakozó, Vérszemű	
5. L Jupiter A legfőbb isten, Juno férje H PRALUN Igazsághold (P. I.)	Magyarokcsillaga	<i>Magyarok igazsága</i> (P.I.)
6. L Saturnus H JALULUN Halálhold (P. I.)	Székelyekcsillaga	<i>Haldoklócsillag</i> (L) ? Lassanjáró ? Halovány ? Hályogoscillag
7. M Napút H NAPJE OUTOU Napút, a Nap gyepűje		(A hun szó az „előpalóc” nyelvjárásból való: oltalom jelentéssel. Az út és utó szavakkal való kapcsolata vizsgálandó. Összefügg a Gyepűcsillaggal)
8. M Csillag Csilló H AZDIGH Izzó (P. I.)	Izgó = izzó (parázs) (Nógrádsipek)	
9. L Sirius (Szárzság, kánikula.) H SZUOI Felső szem (D. Cs.)	Árvaleánypillantása Árvaleányszeme Ebcsillag, Ebédhordó Sántakata, Sántalány, Szilkehordó, Tündértő	? Óriás szemöldöke (L) <i>Istenszeme</i> (L)

10. A H	Vega AVENI Óvás, Óvó (P. I.)	Csősz	<i>Pajzstartó</i> (L)
11. L H	Arcturus (Bootes Arcturusa) SZURENI Kardos	Ökörhajtó, Ökörpásztor, Ökrész Nyájőr	<i>Karos csillag</i> (L) (?) (Valószínű: kardos) (Az urus: urrus város, őrs, uras -ősi szavunk)
12. L H	Capella Kecskecsillag GOLKENI Kápolnaavatás (P. I.)	Fényes csillag Gödölyék (2 csillag a Capella alatt) Kecskés	<i>Kápolnaszentelő</i> (P. I.) A megfejtőnek nagy élmény!
13. A H	Antares Versengő (a Marssal) VERENI Versengő (ver/s/eny) (P. I.)	Szépasszony	<i>Vérrelversengő</i> (L)
14. A G H	Fomalhaut (A nagy hal) szájbőre FOMALHAUT Szajbőr (P. I.)	Fon, mál, hát (német: von, das Maul, die Haut; arab-ugyanez) An: mal: állatpofa L: ugyanez...	A <i>német, arab és hun</i> jelentés megegyezik. A hun elemek elhomályo- sultak, de etimológizálható a 3 tagú szó.
15. A H	Rigel Láb(óriásé...) ZARUG Záró > Szár (P. I.) (Orion lábászára) (P. I.)	Orionnal összefüggő: Aranypálca, Bírópálca, Gyűjtők, Háromkirály csillagai, Kaszáscsillag, Marokverők, Rendszillag, Rónakirály, Rónaőrző, Rónapallér, Rudasok.	Kaszásemelője (L), Kaszásfarka, Kaszágázlója, Kaszágyöngye, Kaszáspallér, Kaszástelke, Kaszászsombékja. Lezárja a <i>szár</i> köznév származási kérdését. A szárny szó gyöke is ez.
16. A H	Bethelgeuze Az óriás karja BETHELGEUZE Béthelgázlója (P. I.) Béthelkeze (Etimológiai azonosság áll fenn a kéz és a gázló szavak között.)	David J. Eicher ezt a magyar nevű csillagot is kihagyta az Univerzumból.	A bétel, Bethel, beteg, Betezsda azonos eredetű szavak (arámi-szkíta). <i>Óriásgázlója</i> (L) A TESz szerint a beteg ismeretlen eredetű szó! A gázló „délsláv jövevényszó”
17. A H	Altair Repülő madár ATHAIRA Attila, Atyácska (D. Cs.)	Cigány Juhász Tévelygőjuhász	A magyar nép nem rekesztette ki a kisebbséget az égboltról sem.
18. A H	?Aldebaran ALDEBARAN Áld (ozati) bárány vagy Bárányáldás, Bárányáldozat (P. I.)	Bujdosóklámpása (Az α Tauri már szerepel Eicher úr könyvében.)	? Pásztorok Öröme <i>Áldomáscsillag</i> (L)
19. L H	Polaris Sarkcsillag EGAZDIGH Égcsillag v. Ékcsillag (P. I.)		(A Furucsillaggal kapcsolatos) <i>Fúrúktetőse</i> (L) <i>Fúrúmasa</i> (L) ?
20. L H	Regulus Királyfi, herceg BAJNEKHENI Bajnokavató (P.I.)	Ez a <i>bajnok</i> szavunk! + felkenés, avatás	<i>Bajnokcsillag</i> (L) Bajnok + keni = avatás A bajnok szlávjövevényszó. (TESz)
21. L H	Spica Kalász MEMAZDIGH, MEME Feleségcsillag , Feleség (P. I.)		<i>Petefészek</i> (L) Gyönyörű összefüggések!
22. L H	Pollux JERKENI Gyerekszentelő (P. I.) Gyertyaszentelő	Bojtárkettőse Virradócsillag	Február 2: Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepe a hun égbolton! (A Gyermek bemutatása Jeruzsálemben)

23. L H	Castor JERKAIÉLO Gyertyahajló vagy Gyerekkaroló (P. I.)	Estvélicsillag Ezt érzelmileg nehéz feldolgozni!	Alkonycsillag? (L) A szentelő gyertya. A kar szó a hajlítás műveletéből származik.
24. A H	Dheneb Farok ARANA Pók (P. I.)	Hadvezető Zászlótartó Vőfély	? Kaszáfarka (L)
25. L	Gör Proküon Procyon Kiskutya (csillagkép) SOMAIÉLO Somolyó, Somlyó (P. I.)	Ebecske Nehéz lábúcsillag Határjárócsillag	
26. A H	Hamál Málha AZRATENI Rátét (~Teher) (P. I.)		<i>Kalmárokcsillaga</i> (L) Teni: tevés, tény
27. A	Seratan (Cancr) Rák KTÚTENI Gyalu, Gyalulás (P. I.) „Síktevés” (P. I.)	Rákzsombék (Rák ε) Szamárkák (Rák β, γ)	Alföldicsillag (L) ? Vakondtúrása (L) ? Zsombék ikre
28. A H	Mezartim Zarándokhely bejárat OREDETENI Áradástétel (P. I.)		Az arab tim megfelel a magyar töm, a hun tum szónak (szerepi érintkezés) ? <i>Mennyországkapuja</i> (L)
29. H	EJALANA Tejút (D. Cs.)	Cigányokútja, Csőrszárka, Égútja, Éjjelikegyelet, Fejérárok, Fejérköz, Hadakútja, Hajnalszakadék, Istenbarázdája, Jézusútja, Kerekudvar, Részegemberútja, Szalmahullajtó, Szalmásút, Szent Mihály útja, Tündérekfordulója (hattyú α és ε közelében), Tündérút	<i>Istenpalástja</i> (L) V.ö.: Suhazara: Isehun „tógája” a Tejút.
30.	Ursa Major Nagy medve LUBBA Kanál (D. Cs.) Öntökanál (P. I.)	Nagy Göncöl, Béresszekér Döncő, Döncér, Döncőlszekere Illésszekere, Kincső, Szent Péter szekere	<i>Lappantócsillag</i> (L) Pusztáklobbanása Lubba: öntökanál, lappa: kiskanál, lupe: kanálformájú nagytó. Az öntökanál lappantása -lubbantása- lobbantása a csillaghullás égi öntéskor
31. L H	Orion WÜREN Ór(ség)en (P. I.) ORION NIMRUD NEMERE NINGIRSZU	Aranypálca, Bírópálca, Gyűjtők, Háromkirály csillagai, Kaszácsillag (O.β.ε.γ), Marokverők, Rendcsillag, Rónakirály, Rónaórzó, Rónapallér, Péterpálca, Pásztorbot, Püspökpálca, Szent Ilona pálcája, Jákobpálca, Inzellérpálca, Orionöve, Juhászbot, Kampófa, Háromkirálycsillaga, Kaszágyöngye, Kaszászombékja, Kaszágázlója (O.α), Kaszásemelője, Kaszaspallér, Kaszástelke, Kaszáfarka, Vontatók, Egészkenyér, Félkenyér (O. öv mellett három csillag)	Óriásgázlója (L): az Orion α, Bethelgeuze <i>Würen(βüren)-Orion</i> ugvanaz a szó. Képzett, mint a leb-eny, öm-leny. Őr, ti. mint vadór a lesen. (Az első han- got bétával jelöltük.) ...

32. L	Geimini	Két árva csillag Bojtárkettőse	Pároscsillag (L)
H	JERKU	(Castor: Estvéli csillag	Zsombék ikre (L)
	Ikrek (D. Cs.)	Pollux: Virradócsillag)	Ikergyerekek
33. L	Cassiopeia		<i>Magyarok csillaga</i> (más források
H	(Androméda anyja, királynő)	Szentkút	szerint).
	BOLLOB		Zászlótartócsillag
	Lobogó (?) (P. I.)		? Hunyátacsillag
			? Hályogcsillag
34. L	DRACO		
H	Sárkány		
	SAS		
	Sas (D. Cs.)		
35. L	Corona Borealis	Apostolok csillaga,	? Fiaskoronája (L)
H	Észak koronája	Krisztus Urunk asztala, Máriakertje	<i>Éjkirálynője</i> (P. I.)
	EJNAJA	Koszorúcsillag	
	Éjnője (P. I.)		
36. L	Leo		
H	KUTA	Ebcsillag	<i>Óriáskutya</i> (L)
	Kutya (D. Cs.)		
37. L	Cygnus	Háromhadnagycsillag (Hattyú β γ ε)	
H	Hattyú	Sereghajtó (Hattyú β)	
	GIZE	Hadhajtó	
	Kereszt (D. Cs.)	Hadvezető (Hattyú á)	<i>Keresztcsillag</i> (L)
		Nászvezetőcsillag	
		Vezéresillag (H. α)	
		Tündérekfordulója (H. α)	
38. L	Sagittarius		
H	Nyilas	Koldusszekér	
	VIJESI	Törökszekér	
	Íjász (D. Cs.)	Törökországi Döncöl szekér	
	Íjas (P. I.)	(a Nyilas 5 csillaga)	
39. L	Scorpius		
H	Skorpió	Rák?	Az „ije(szt)ő” jelentésű a szó bizonyára.
	JIJETI	Rákzsombék?	
	Rák (?) (D. Cs.)		
	Fullánk v.		
	Nyílhegy (P. I.)		
40. L	Aries		
H	Kos		
	DOITIELOIA		
	Gáteleje (? P. I.)		
41. L	Auriga	Fuvaros	
H	Szekeres	Kocsis	A pszak örmény szó is. (D. Cs.)
	PSZAK	Korona	
	Koszorú (D. Cs.)	„Salló”	
42. L	Taurus		
H	Bika		Bar = rúd az angolban
	BARA (fény)		(Hun-kelta)
	Lándzsa (D. Cs.)		
43. L	Virgo		
H	Szűz		A virág „megdermedt szóalak”
	VIRÁGH		(Viró-vá kellett volna válnia.)
	Virág (D. Cs.)		Mint a tőzeg: tűz(el)ő.
44. L	Capricornus		
H	Kecskeszarv		
	BEKA		
	Béka (D. Cs.)		

45. L	Canis Maior Nagy Kutya	Ebsillag (C. M. ú) Tündérfő (Canis Major ú)	A szfinx régi neve is HUN. A hun szó latin jövevényszó a magyarban a TESz szerint.
H	HUN Férfi, Harcos (D. Cs.)		
46. L	Aquila Sas	Antinousa: Sellő	
H	VIJU ÍJ (D. Cs.)		
47. L	Delphinus Delfin	Kis kereszt Hálócsillag (Delfin a Kislóval)	Az első tag rokonai: kallódik, kal-laszt, kalina, kalap, stb.
H	KALUJNIDZSISZEGH Rombusz (D. Cs.) Ütöttnégyezőg (P. I.)		
48. M	Szivárvány		
H	EGELÜ Ég(i) jel (P. I.)		

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS AZ ÁTTEKINTŐ TÁBLÁZATHOZ, UTÓSZÓ GYANÁNT

A tulajdonnévi földrajzi nevek mellett 3 köznév is szerepel az eredeti dokumentumban: csillag, napút, szivárvány. A hun csillagképek neveinek mai jelentése megadott, de nem tudni, az azonosítást a fordító miként végezte el. Detre Csaba közli a tizenöt név jelentését; bizonytalanság csak a Würen és Jijeti értelmében van. A hun csillag- és bolygónevek jelentése nem megadott, az etimológiára eme dolgozat csak kísérletet tesz, nem ad teljes megoldást. Néhány értékes felismerés viztalan közelebb egy teljes megoldáshoz.

A nem megadott jelentésű szavak: azdigh, Aveni, Szureni, Golkeni, Vereni, Fomalhaut, Zarugh, Bethelgeuze, Athaira, Aldebaran, Egazdigh, Bajnekheni, Memazdigh-Meme, Jerkaielo, Arana, Somaielo, Azrateni, Ktüteni és Oredeteni – csillagnevek. Megfejtésüket - azonosításukat megkezdtem. Némelyüket biztos megoldásként, másokat kétkedéssel javaslok azzal, hogy egy megkezdett munkát könnyebb folytatni, mint előlről kezdeni mindent. Nem vagyok biztos a *Somaielo*, *Arana* és *Ktüteni* nevek megfejtésében. Igen szépnek tartom - mert nagyon szellemes útvesztővel közelíthettem meg- a *Golkeni Zarugh*, *Bajnekheni*, *Jerkeni* - *Jerkaielo* tulajdonnevek értelmezését.

Igen fontos művelődéstörténeti tényeket hoztak tudomásunkra a hun csillagnevek, de hármat külön kiemelek. A *Fomalhaut Bethelgeuze* és Al-

debarán csillagnevek „hivatalos” mai neve ugyanaz, ráadásul magyarul is olvashatók. Ez szenzáció. Ugyanez vonatkozik az *Orion - Würen* csillagképre, az Altair illetve Atair névre. (Kulin György dolgozatában ez utóbbi névalak található!) A Bajnekheni és a Regulus nevek között nyilvánvaló a tartalmi kapcsolat, mint a Rigel és Zárugh, Hamál és Azrateni, a Corona Borealis és Éjnaja, Saggitarius és Vijesi, Scorpius és Jijeti, stb. nevek között. Elég nyomós indokot adnak ezek az összefüggések ahhoz legalábbis, hogy megvizsgáljuk a „névadójuk” történetét. A nyelvünk ősmagyar kori állapota, a benne rögzített egyetemes ismeretek feltárandók. Valószínűnek tűnik az eddigi alapján, hogy az ősi, öröklött tudásunknak része a hun nyelvi örökség is, ezen keresztül pedig az egyetemes kultúrából is nagyobb a részesedésünk az eddig ismertnél. Megválaszolható kérdéseket vetnek föl a Hun szavak, szövegek c. dokumentum csillagnevei a névadással kapcsolatosan, és ha az egybevetést tudományos igénnyel elvégezzük, a válaszok kedvezően érinthetik a magyarság ősi, öröklött tudásának egyetemes „érték-többletét”.

A csillagkép-nevek közül 5 név nem közölt. Megfejtésük gondot is okozott. Még nem adta magát a Bollob (egészen), és a Doitieloia. A Bollob Kolomp-ot is jelenthet.

Tudománytörténeti szenzációnak minősíthetem (remélem, nem alaptalanul) az Orion névadását: a hun Würen szóval megegyezik alakilag-jelentésileg.

A *Lubba* név (öntőkanál) égi iparűzésre utal,

ez a Lappantócsillag (Lugossy) lesz a Kárpát-medencében. Ha égi öntés van: lappantás, a lappantócsillagok (hullócsillagok) fényesen zuhannak. (A Lubba tehát lappant - lobbant, a hullócsillag luppan - lobbant - lappant.) Ez az ok-okozati viszony fűzi össze a *Lubbát* a fénylő meteor-esővel.

A *lándzsát* (Bara) a keltákkal megegyező módon neveztük, az angoloknál megmaradt, a bar szó: fém vagy farudat jelent (pl. sorompó is). Gyönyörű a hun *Einaia* (nai-nen a finnben is asszony) *Észak királynőjeként* a *Virággal* különösen (Virgo)! És érdekes a hun – *Attila* szó csillagként az égen! Felemelő!

Különös öröm, ha az V. században, a Kaukázus térségében lejegyzett csillagnevek felbukkannak a Kárpát-medencei nevek között. A legrégebb, megfejthetetlennek vélt csillagnevek megfelelése: gyémántszem-lelés.

A *Kalujnidzsiszeg* háromtagú összetett szó, mint a *Fomalhaut*.

A bolygónevek igen érzékletesek, a *fény*, *vér*, *halál* fogalmak révén. Általában elmondható, hogy

az égi objektumok és a képzelt formációk nevei nem az ókor névadását tükrözik: mitológiai hátterük a kelet szellemi világa. A névadás sugallata az egyetemes emberi tudás ősi mélységeiből árad felénk.

Dolgozatvázlatomat jószándékú feltételezések és felvetett kérdések címén abban a reményben bocsátom a Tudós Társaság szeme elé, hogy szíve is lesz a biztató válaszhoz.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Detre Csaba: Hun szavak, szövegek (www.kitalaltkozepkor.hu/hun_szavak.html)
2. Toroczkai Wigand Ede: Öreg csillagok.
Benne Lugossy József gyűjtötte „megfejtetlen népi csillagnevek”.
3. Schalk Gyula: Az ősmagyarok csillagos ege
4. Kulin György: A táveső világa
Tájékozódás a csillagos égen; Magyar csillagnevek
5. Kandra Kabos: Magyar mitológia
6. Univerzum

Pető Imre

Kökénydombi Vénusz
(Internet kép)

KÜLFÖLDI ÉS MAGYAR ÍRÓK A MAGYAR MITOLÓGIÁRÓL

Karcaji Oláh Imre fordítása és összefoglalása

Grandpierre Endre: *Őstörténetünk feltárása lehetetlen a magyarság őshiedelemrendszerének mágikus világképének, világlátásának azaz a magyar ősvallásnak a rekonstrukciója nélkül.*

A nemzeti vallás jelentősége felmérhetetlen. Ez az összetartó ősmag, ... az összetartó kapocs, ... amely szilárdan összetartja a nemzet önszemléletét, önmagáról és a világról alkotott hitét, őstudományának mágikus jelképeinek minden ép elemét. (Vö. Miként menthető meg a Magyar Nemzet.)

Ipolyi fogalmazásában: „*Ismeretesb a magyar ősvallás hite egy kizárólag nemzeti saját védő, óvó, pártfogó istenségről... Hunor és Magornak már megjelenik az új föld s honba vezérlő, istenküldött szarvas, melyet az Isten vagy tündér végzetnöi, isteni szellemek, kiktől származtanak, vezér útmutatóul küldenének.*” (vö. Magyar mitológia.)

Ipolyi a judeó-keresztény szemszögből ítéli meg a dolgokat. Viszont ha az ősi Indo-iráni szellemiség értéke alapján állva tekintünk szét az időtlen múlt emlékei között, akkor közelebb kerülünk hagyományunkban rejltó titkok ismervéhez. Őseink előtt a csodafiúszarvas valóban az Isten küldöttje: „*a fensőbb égi hatalom képében megjelenő követ állat*”. Mondhatnánk úgy, hogy „*hasonlányegű*” az Istennel. De ha a Védák revelációja alapján vizsgáljuk, az derül ki, hogy azzal azonosnak, *egylényegűnek* látszik. Vagyis a szarvas kezdetben maga az „*istenség vala*.” Annak mutatkozik az ósarámi keresztény Bibliában is. (1)

Mikor a szkíta hitregéket tanulmányozzuk azt látjuk, hogy a mitikus *szarvas alakja szoros kapcsolatban áll a lóéval* (László Gyula, Rudenko S. I.). Kétségtelen, mind a kettő Nap állat volt. S mivel az Istennek a ragyogó „*Napurfi*” (Mithrász) volt a szimbóluma, a Védák embere „*ősi szokás szerint, annak fehér lovakat áldozott.*” (2) Őseink is ezt vélték látni benne, és még is felrötták nekik, hogy „*pogány szokás szerint*” áldoznak. Pedig tudhatták az illetékesek, hogy milyen időtlen ha-

gyomány rejtőzik mögötte. Ezt igazolja Paulus Hungarus, a bolognai egyetem egyházi tanára, aki talán valami benső szónak engedelmességgel, ezeket írja: *Nem vétkezik az, aki állati áldozatok bemutatásával tiszteli a Napot, ha ezt isteni kinyilatkoztatás fényénél teszi: és ezt a régi magyarok papjainak javára mondom, még akkor is, ha ez a kinyilatkoztatás a régiek Legfőbb Lényétől* (Ente Supremo) *ered, mert az Istennel azonosítható.* (vö. Monita. Bologna, 1216)

Nos miféle hatalom lenne az akiben hazánk tudós fia az Istent vélte látni? Vajon ki ez az un. „*Ente Supremo*”, akihez „*pogány*” őseink fehér lovakat áldoztak, s amikor kenyérral s borral elfogyasztották a húsát, ugye nem de ők is theophágók lettek? A sumér nemzeti mítoszról kibontakozó hiedelem alapján nézve, nem más mint maga az aranykor legelső szakrális „*isten-királya*”. Egy olyan emberiesített **szarvas-istenség**, (3) akinek tevékenységét, életét, úgy a sumér mint az egyiptomi mítoszok megjelenítik, személyét jelképesen magával a Kozmosszal, s a Nappal eglyenyegűnek tekintik. Ezt az ősi hitet vallották őseink is. Ezért, hogy ezt világosabban megértsük, a továbbiakban szükségszerű lesz a szakrális királyság hagyományos történelmi hátterének, s a „*mágushit*” vagy Nap-vallás jelképekben tömörült eszmeiségének rövid áttekintése

JEGYZET:

(1) Az arámi keresztény Biblia az Isten és a szarvas nevét egyazon szóval: Áajloha vagyis Aajlaha- val fejezi ki.

(2) Kulcsár József: *Hogy a mén, a lovak között, eredetileg nem csupán az egyik nemet jelentette, hanem legkezdettebb értelmében a roppant Mana-fogalomhoz, az Egyetemes élet-erőhöz ... kapcsolódó fogalom volt. A Manát a kutatás - igen helyesen - a **Brahmán** névvel, szóval hozza össze. Az említett Mana is részben a **Szellem**, ami a megnyilvánulások mögött áll, részben pedig az, ami - eminnen nézve - meg is nyilvánult belőle. Ezért mutat a teremtő erőre a ménló neve....*

A mén szavunk, nagyon erősen hűz oda -hangzás szerint - ahhoz a mennyhez is. De a „menny”.. nem a levegőt jelenti, hanem a Maná-nak a Napba való megjelenését: hajnalhasadtát. Egy egyiptomi felirat pl. azt mondja, hogy „Borral terhes az Ég, amikor megszüli leányát a hajnal.”

(3) E.W.Hopkins: *Epic Mythology*. (New York, 1969) A szarvas (szabhara) ey csodálatos állat, a Nap egyik neve. Ám olykor **asura**, máskor az őskirály (egyik) reinkarnációja. A Nap másik szimbóluma a napmadár: garuda, szuparna, de van ennek egy másik jelképe: a Nap-ló. Tehát szarvassá lesz olykor a ló is, és ezzel a hordozó a Napnak, vagyis a Szellemnek válik hordozójává.

E. W. Hopkins: Epic Mythology **A hindusztáni mitológia elemzése (N. Y. 1969)**

*A (Su)MERU hegy legtetőjén az istenek tanúznak. Merutól nézve, **Lyama** a déli, Indra a keleti, Varuna és az adityák a nyugati, míg az asvinnok **Attara Kuruban** északon élnek. Ezen a helyen harcias vitélő istenek, látnokok és szentéltű emberek laknak. Akik mennyei boldogságban tízezer éveket élnek, s amikor meghalnak az ég madarai hantolják el őket A halhatatlan istenek örök fiatalok, kinézetre szépek, bátrak és módfelett intelligensek, s az emberekhez képest a lábuk sohasem érinti a földet. Nem izzadnak, árnyéktalanok, bőrüket és ruhájukat sem illeti a por. Az emberektől tartanak, de azoknak áldozataira, jótékony szolgálatára mindenképpen rászorulnak Amikor akarják, olykor állat-ábrázatot(!) is öltenek magukra.*

*A hindusztáni epikus irodalom szerint Lyama, (1) **Vivasvat** fia volt a pitri-k (ősatyák) első szakrális királya, aki glóriásan tündökölt, miként a Nap. Vállán bíborvörös palástot, fején diadémot viselt, kezében, úgy mint egy hadisten, íjját fogott, amelyet olykor a halandó hősöknek adományozott. Alkalom adtán az igazság pálcáját és egy hurkot tartott kezében. Az epikus költemények szerint, Lyama őskirály a déli tájakat uralta. Királyi palotáját a Vaivasvata-szabhát, Visvakarman (az istenek építész) tervezte. Mérföldes terjedelmű aranyos, napfényben tündöklő hajléka, olyan kies helység, ahol se hideg, se meleg nincsen, sem éhínség, sem bánat, sem pedig öregség. Királyi és papi látnokok, uralkodók, szentéltű emberek és hősök élnek ottan, s mindazoknak lelke, akik delőlőben hunytak el. Ott látjuk az „Időnek kerekét” és azokat, akik az idő múlását ügyelik. Lyama a legfőbb lény, maga a **sors/végzet**. (Hiszen) a sors - épp úgy mint Lyama -, mint egy kötelék megköt, és magával ragad. (2) A királyoknak és látnokoknak isteni természetük van. A király vagy királyi-látnok Indra, Varuna és Lyama egyszemélyben. A*

király az ő mivoltában egyben „teremtő” is, és őt isteni tulajdonságot egyesít magába.

JEGYZET:

(1) G. Higgins: **Xronos-Ionikosz**. Ez az Iona név ua. mint Lya... (Ea.) Wilson ezredes szerint e szó szanszkritül „(ön)magában létezőt” jelent. Ionokosz (istenség) volt az aki a mágia tudományt megalapozta.

Faber: **Ea**, „volt a mágia tudományok istene (!) **Nimród** vagyis Ió. Ugyanakkor Ionim néven az iráni szkítákat neveztek.

Fehér Jenő: Középkori magyar inkvizíció. A mágusperek jegyzőkönyvei több alkalommal megemlítik, hogy a vádlottak „Yotenri” vagy „Yotengri” nevében is gyógyítottak. Ez az egyik ősi hun szókincshez tartozó szó, valójában az „ eget”, „mennyet” jelenti, de mint Isten lakhelyét, mint „mennybennlakozót” közelebbről meghatározva, átvitt értelemben Istenre is alkalmazható.

(2) Lásd: *Amit megkötök a földön ...* (Máté, 18/18.) Sumér textusokban Enki/Ea, a **Nagy szarvas** volt a „sors/végzet” ura, jobban mondva eldöntője, meghatározója. Ezen „sorszerű végzet” kifejezés ugyancsak felmerül az Avesztába, ahol a Khvarena = dicsőséget, fenséget jelképező fényragyogás, glória elvont gondolatával áll kapcsolatba. (vö. Denkart: VII. 7,15-19. etc.) A Sáhnamé csodaszarvasa is „...elragad.”

Pio Filippini-Ranconi:

Az iráni szakrális királyeszmé alapgondolata

Az Aveszta (Yast, 19) tárja fel előttünk ama áldott aranykori állapotot, amikor az első szakrális őskirály, **Lyima** khsaéta leszállott a földre, nap-hímes dicsfényben tündökölte. ő volt a „Jó pásztor”, mi több, maga a királyi glória: a **Khvarena**, aki a hét khesvárban a dévák az emberek, a parik, a jóságos lelkek s a titánok felett uralkodott.

Lyima „... a dévaktól a jólét és a boldogság lehetőségét: a gazdagságot s a glóriát elvette. Az ő uralkodása alatt, minden szájnak bőven jutott falat, a csorda és a nyáj, az emberekkel együtt nem ismerte a halált. Nem volt akkor aszály, se hideg se meleg, sem pedig a dévák által szított irigység.”

Azóta minden királytól elvárattott, hogy Lyima áldott korát, ama ősalapotot felújítsa, visszaállítsa, s a föld kerekességét Khvaniratából kormányozza. Ott, ahol az esztendő egy nappól és egyetlen éjszakából állott.

A királyi teendő betöltése, az ősi állapot visszaállítása, ama győzedelmes Fénynek tulajdon birtoklásától függött. A régiek ezt a verőfényes Aureolát nem egy merő simult költői beszédnek

tartották. Ellenkezőleg, az egy látható, valóban érzékelhető energia-erőforrás volt - ahogy a Denkart írja -, az emberi sorssal járó isteni adomány, amely a királyi hivatás betöltését biztosította, lehetővé tette.

Az iráni királyság egyedi sajátosságát, a szakrális királyideát, egyfelől Lyima és Haoslyanha őskirály személye, másfelől pedig a királyi Khvarena (Győzedelmes, glóriás nimbusz) jelképezte. Az őskirályt (Khshalyatija vazarka) egy tökéletes embernek képelték el. Ő volt az a bizonyos „Fényoszlop” (Columna gloriae) - amelyen keresztül az üdvösség az égből alászálla -, s akinek személye az alsó világot a felső egyetemes világmindenséggel összekötötte. Ezért a közjő: az emberi boldogsághoz való szerencse, a mezőföld termékenysége, és az évszakok járása, egyedül az ő erényétől függött.

Ami pedig a király személyét illeti, a Khvarena birtoklása, kimondottan az ősi hitelvhez való hűséges ragaszkodástól függött, és ezt az adományt a saját lelki érdemei után kapta. Habár ezen üdvösségből nemcsak a király, hanem (eleitől fogva) minden földi halandó részesült. Hiszen a Khvarenát a teremtő már eleve arra szánta, hogy a földi teremtményeket megtartsa általa. Evégből tehát teljes egészében Lyima őskirály gyámságára, gondozására bízta. Azonban az őskirály bukása után, ama három osztályrészhez viszonyulván, az három részre oszlott. Így az „Agrift khvará”-t a papság örökölte. A „khvarah-e kalyán”-t a királyi hercegek és a hősök, míglen a „Khvarah-e Irán” az árja közösség tulajdona lőn.

Kezdetben a „szakrális király” titulus egy olyan elhivatottságot, kiváltságot jelölt, amelynek birtokosa - a veleszületett Khvarena kibontakozása révén -, teljes tudatossággal ráébredt üdvösség-érzetére, isteni mivoltára, önnön glóriás sorshivatására.

Legendáknak hosszú sora emlékeztet bennünket eme Győzedelmes Fényre, az A-khvaretem Khvaraná”-ra, amely magjában **Emészthetetlen Verőfény**-t jelent. Ezzel együtt érzékeltetvén azon isteni-szikrát, amely minden emberben van.

A Denkart sorra elbeszéli, hogy számos hercegnek mennyi töredelemmel, és viszontagsággal kellett számolnia, míglen végtére a Transzcendens valóság állapotát, és a velejáró diadalmas Nimbuszt elnyerte. Ám a hagyományok arról is tud-

nak, hogy a tiszta erkölcs vagy erénynek híján, avagy törvénytelen származása miatt, hány királyi herceg előtt elérhetetlen maradt.

Ezen Khvarena, egy királysólyom-turulmadár (szaéna-meregő, szimorg) kepében szállt alá **Adzsembe** (Iránba) a két őskirályt megkoronázni: Feridunt, majd később Keresaspát, akik hatalmas uralkodók lettek. (...)

(**Aveszta**, Denkart: VII.)

25/ Ezután eme Khvarena, az Aspigánra, Feridun királyra szállott, amikor még anyjának méhében volt. S mind ez Lyima glóriájának diadalmas ragyogása által.

30/ Utána pediglen Mintikeherre, Irán királyára, aki számos csodás tettet vitt véghez általa.

32/ Azután, Lyima glóriája által, Kereshaspára.

33/ Majd pedig Kai-Kobádra, a kalyanida királyi-ház megalapítójára,

35/ Egy másik alkalommal Kobádnak sarjára Kái-Arsra, és annak fivéreire,... közöttük a legidősebbekre, Kái-Usra, aki a hét Világsávot uralta, s egy hírneves és dicsfényvel övezett uralkodó volt. (1)

JEGYZET:

(1) De Santillana szerint ez a Kái-Us, vagy Kávi-kávi Usán, az indiai Rigvédában és a Mahabharatában Usanas Kávilya. (Vö: Hamlet malma) A perzsa Sáhnameban Kái-Káus, Mirkhavend művében viszont úgy mint **Nimród** szerepel.

F. Cumant: Mithrász vallása

A perzsák hitelve - dogmatikailag vizsgálva-, két külön elgondolást foglalt magába. Az egyik onnan ered, hogy mivel a király szelleme leszállt a földre, s (mivelhogy) a bolygók fejedelme által a Naptól nyervén hatalmát, azzal egyenlő rangot és tekintélyt élvezett. A másik idea a mazdeai őshit alap gondolata: a Khvarena fogalma, (1) s az abból kiáramló s általa ajándékozott ún. „királyi szerencse” (*Fortuna regia*), amely égi kegyelet révén megvilágosítja az uralkodó létét, sikert, diadalt szolgálat számára.

E mazdeai „glóriát”, amit mások tévesen a „szerencsével” azonosítottak, görögül tüchének hívták. Úgy tetszik, hogy ezen Khvarenát hasonlóképpen Pontosz, Kappadokia és Baktria királyai is tisztelték és ugyanúgy a legmagasabb istenség által szolgáltatott „Fortuna” kegyeltjeinek, véden-

ceinek képzeltek el magukat. (1)

Az uralkodó méltósága szent és sérthetetlen volt, aki Ahura-Mazda kegyelméből szállt alá, annak akarata szerint uralkodott, s az ég és föld teremtményének kegyelme által kapta létét és dicsőségét. Az irániak ezt az isteni malasztot/kegyet egy olyan természetfeletti tűznek, egy káprázatos *aurának*, (más szóval) *glóriás nimbusznak* képzeltek el, amely voltaképpen isteni kiváltság volt, de megesett, hogy a királyi hercegekre is fényt vetett, hercegi hatalmukat szentségessé tévén, felszentelvéen általa.

A Hvarenó vagy Khvarena szentsége, a törvényes/jogos uralkodó (ábrázatát) megvilágosította, míg ugyanezt a törvénytelen utódoktól a trónbitorlóktól vagy a kegyetlenkedőktől megvonta. (Viszont) azokat a jeleket, akik kiérdemelték és buzgón oltalmazták, jutalomként szünetlen diadalal, dicső hírnévvel és virágzó jóléttel örvendezteté meg.

A káldeusok hitfelfogása szerint a sors váltakozó forgására végzetesen hat a csillagok járása, a királyi csillag pedig ezeket az égi testeket kormányozza. Így a „Legyőzhetetlen Nap” (*Sol Invictus*) Mithrász, (2) a közhiedelem szerint maga a Khvarena adományozója, amely magát a diadalt biztosítja.

A törvényes királyi hatalom nem örökölhető, mivel az az Égnek, az Istennek adománya, amely a Diadal (*Victory*) képében nyilatkozott ki. (3) A szaszanida uralkodók - miként a cézárok - a „Nap és Hold” testvéreként tüntették fel magukat. A Nap-isten védelme alatt álltak, és ama természetfeletti kiáramlás, amely egyikből a másikra vetült át, időnek múltán az *azonoslényeg* gondolatához vezetett. (4)

Augusztus római császár volt az, aki elsőként keleti mintára a legfőbb papi méltóságot fenntartotta magának. Később Nagy Konstantin lett a legelső szakrális keresztyén király, akinek személyét még egylényegűnek vélték a Nappal, s egyben az egyház fejének tekintették. Ide vág G. Higgins mondása: *Ha Konstantin császár az isteni bölcsesség reinkarnációja volt, akkor ugyan az volt a nagy hun-szkíta király Attila is!* (vö. Anacalypsis)

Dümmerth Dezső rávilágít arra, hogy Álmos főfejedelemnek is szakrális, azaz földöntúli, *koz-mikus háttérű* tekintélye volt. Később - folytatja -, *a keresztyén, európai királyeszmé sem szabadult*

meg soha a pogány(?) szakralitás képzetektől.

De végül is megszabadult! Az igazság az, hogy nem épp jószántából, hanem készakarva, amikor a pápaság erélyesen fellépett ellene. Ugyanis VII. Gergely pápa nyíltan szembefordult a szakrális királyság felfogásával, miután a német IV. Henrik - u.m. Nagy Konstantin -egyszerre rexnek és sacerdosnak merete nevezni önmagát. Azonban a pápa csak laikus személynek tekintette a királyt, akinek királyi méltósága ugyan elvileg az Istentől származik, de azt ő a pápa „közvetítésével” kapja. A hatalmi viszály során a pápa IV. Henriket két ízben is kiátkozta. Igaz a király seregei erre 1084-ben elfoglalták Rómát, s Henrik az ellen pápával, III. Kelemennel, magát császárrá koronáztatta. Azonban Angliában, VIII. Henrik kora óta, az állam s az egyház feje, újra a trónus lett.

JEGYZET:

(1) A khvarenó fogalma: nimbusz, glória. A királyok, és -szentek arculatát övező dicsfény.

(2) Plutarkosz szerint: **„Egyesek két istenről tudnak, amelyek örök harcban állnak egymással: az egyik szerintük a jó teremtője, a másik a rosszé (...) Zoroaszterész az egyik lényt Horomaszésznek nevezi, a másikat Arimaniosznak, s egyúttal azt állítja, hogy az első az érzékelhető dolgok közül leginkább a fényhez, a másik a sötétséghez és tudatlansághoz hasonló. Mithrász pedig a kettő közt a középben áll, ezért a perzsák Középsőnek (közvetítőnek) is nevezik”**

Eliad: Zalmoxis: *al-Biruni írja, hogy Trónralépés előtt a pártosok királya egy sziklaüregbe vonult, és amikor alattvalói elébe járultak úgy tőnek tiszteletet néki, mint azon egy-születtnek, aki szeplőtelen fogantatás révén született volt.* (v.ö: India.)

Következetesen az új király, újraszületvén, Mithrás lesz... (vö.: Widengren: *Les religions de l'Iran.* (Paris, 1968) S. Hartman: *Gayomart, Étude sur le syncrétisme dans l'ancien Iran.* (Upsala, 1953)

(3) L.A. Waddell: A vízözön előtti királyok névlistája. *„A királyság az égből támadt(...)*

A.M. Hocart: *Kingship, A király egyben „Istenség, Ég, Nap, Világegyetem és Éther.”*

Dümmerth Dezső: Álmos alakját is *„Égtől születettnék”,* isteni hasonlóságúnak fogták fel. A szakrális királyeszmé lényege éppen ebben az isteni hasonlóságban rejlik.

(4) Tehát itt már az eredetibb „egylényegű”-ségről (homoúsziosz) fogalmáról s nem az isteni hasonlóság -ról, a „*hasonlányegű*”-ségről (homoiúsziosz) esik szó. De hát nincs új dolog a Nap alatt. Ebből kerekedett hajdan az a ménkü nagy vita, a Nagy Konstantin császár által összehívott híres niceai zsinaton, midőn egy „ióta” miatt, - mire lecsittak a kedélyek - az eminens egyházfiak kiátkozták egymást az anyaszentegyházból.

Tomory Zsuzsa
ISTENES MAGYAR EMLÉKEINK
 II. RÉSZ

**CSODAFIASZARVAS
 ÉS MAGOR KAPCSOLATA**

Ősi hitünk egyik legszentebb jelképe a Csodaszarvas. Emléke, jelentése honunk „iskolázott tudósai” körében teljes feledésbe ment, illetve a meotiszi ingoványok tünedező vándoraként jelent meg néha-néha. Régészeink érdeklődése és szakvitái e csodaszarvas nemét, fajtát kívánta megállapítani, s egyedül népünk sokszor — az új, pogány, római betűkkel — írni, olvasni nem tudó, de magyarul emlékező, érző és író egyénei mentették igaz valóját a mába.

Ők az egyedüliek, akik tudják, hogy a Csodaszarvas mindig megtalálható, amíg világ a világ, nem kell mást cselekedni, mint kimenni ajtónk elébe és az égre nézni; máris előttünk ragyognak díszei, a szórén, agancsain ékeskedő csillagok, s agancsai között ragyogó fényes nap, ki nem más, mint a Láthatatlan, Régi Isten földre érkező Csillaga, az ősi Magúr, ki e világi élet elindítója. A Csodaszarvas nem babonás tudatlanság szülte alantás „totemállat”, ahogy tudósaink szeretik nevezni, hanem a Világmindenség tökéletes összhangjának mindenki számára érthető, gyönyörű jelképe. A Nap pedig az ősi mag, melyből anyagi világunk született. A benne munkálkodó **Élet magyar neve Magúr, palóc neve Béla, Jász neve Jizzu — más-más tulajdonságát fejezve ki.** A palóc Béla például azonos népünk Boldog Istenével, ki szegény ember szándékát bírja, azonos, a Teremtő Istennel, Szerelmetes Istennel, a földön járó álruhás Istennel. Belőle vált ki anyagi világunk légiestestestestetője, Tündér Ilona, ki az e földi élet anyja, a lég, föld és víz megtestestetője, Magor szűzi arája, ki vele lényegében azonos, hiszen testéből kivált édes társa. Magor lényének lényege hagyományaink megőrzői előtt éppen annyira titok volt, mint ahogyan a ama büszke tudósai sem tudják mi a fény, az élet, csak azt tudják, hogy van.

Magúr szent jelvénye a meggy piros kérgű, zöld levelű, csukros, fehér virággal ékes fájából készült bot. Palócaink példája

ugyanezen jelkép, s minden villás fa ágai között megjelenő nap képe ugyancsak Isten emberközelbe érkezését hirdető szent hely. Hasonló értelmű a székely kapu, a gyermekjátékok arany kapuja, s ezek keresztény oltárookra alkalmazott szárnyasoltára is.

Ősi emlékü imáink e képet a következőképpen őrizték meg.

*„Krisztus szent testét cédrusfa tartotta,
 Az Ő két karját pálmáára nyújtották,
 Az Ő szent nevét, titkát a fák kutatták...”*

(8: 126. imádság)

Lehetetlen e képben fel nem ismerni őseink Istenfiát, a pálmafa villájában megjelenő Világ Világát. (V.24) A Csodaszarvas agancsa, melyet az Ég ezernyi csillaga díszíti, népünk Életfája, égig-érő fája, mely a földet az éggel kapcsolja össze, s a magyar tekintetét Teremtője felé irányítja. E képet vetíti már értelemvesztetten műveltségünket átvevő népek „oltárának szarvai” is.

Ősi tudás máig őrizett fénye ragyog regös-énekeinkből, a Csodaszarvast szólaltatva meg:

*„...Homlokomon vagyom fölkelő fényes nap,
 Oldalamon vagyom árdeli szép hold,
 Jobb vesémen vannak az égi csillagok...”*

(Dozmati regösének.)

Megj.: Ősi Gyökér 2000. 28. 1. 31. old.)

Ugyan ezen képet vetíti elénk Júlia szép leány című balladánk is.

Vessük össze minden további magyarázat nélkül népi imáinkban a Csodaszarvas díszbe öltöző Jézus képét a fentiekkel:

*„Van nékem házam,
 Három vetett ágyam,
 A legszebbikbe fektetem az Úrjézust.
 Fejénél kel a Nap,
 A lábánál a Holdvilág
 Az úgy tündöklök, mint a világ.”*

(8: 66. imádság)

***

„Föülte Jézus a márványkőre
 Arra ment három szűz leány,
 Az egyik azt mondta, óh édes Jézuskám,
 szebb vagy, mint a holdvilág!
 A másik azt mondotta: óh édes Jézuskám,
 szebb vagy te a ragyogó csillagnál!
 A harmadika azt mondotta: óh édes Jézus,
 szebb vagy te a fényes napnál!...”

(8: 66. imádság. Jegyzet)

***

„Ha kimegyek az ajtóm elejbe
 Föltekintek az égre,
 Ott látok, amit látok,
 Mennysországot nyitva látom,
 Abba látom szencsíséget,
 Szencsíségre látom Krisztus Urunkot...”

***

„Felkelek én szép piros hajnalban,
 Megmosdottam arany folyóvízzel
 S megkendőztem Mária kendővel.
 Feltekintek boldog mennysországra.
 Ott látok egy vigasz lajtorját,
 S azon felül egy márvány koporsót,
 Kiben nyugszik világ Urunk Jézus.
 Mér sírsz, mér sírsz asszonyom Mária?
 Hogyne sírnék világ Ura Jézus.
 Szípják, konyák egymás piros vírit.
 Felszántották cínterem elejét,
 Bévetették Ádám-méh magjával.”

(8: 232. imádság. Jegyzetek)

A fenti mű 66. számú imádságában a szegény embernek öltözött Krisztus isteni mivoltát elárulja a fejénél. Lábánál, oldalánál tündöklő Nap, Hold, Csillagok. Az Ég-fia, Csoda-fia tisztán azonosul az egyetemes étellel: az Ő vére folyik, ha az emberek egymást ölik.

„Nyisd meg Uram, nyisd meg
 mennyeknek kapuját,
 Hogy dicsérhessük meg áldott szent nevedet.
 S a mennyei harang mint húzódnak, szólnak;
 S a mennyei gyertya mint gyújtódnak, gyúlnak.
 Madarak repdesnek, angyalok kerülnek,
 S be vannak kerítve gyémánttal, s ezüsttel
 Nyisd meg Uram, nyisd meg
 mennyeknek kapuját,
 Hogy láthassuk münk is Krisztus Urunk fiát.”

(8: 232. imádság. Jegyz.)

A fenti imádságot **karácsonyi aranymise** után mondták, s tisztán az Egyetemes Élet születését dicsőíti.

A 106. számú ima emlékezik a „fényes Napnak hangosságáról”. Minduntalan visszatérő emlék,

hogy a teremtett világ énekel. Isten dallal tanít. Az ég jegyeit ruházatán hordó Táltos, amint lassú méltósággal lépked az Égig érő fához támasztott „lajtorján” annak villás két ágába, s tanítóénekebe kezd — azonosul Isten hírnökével, a csillagos éggel, s magával az egyetemes étellel. Nem piszkos sámán őrjöngő zagyvasága őseink Isten tisztelete, hanem a Mindenség Urának utolérhetetlen méltóságú dicsőítése, s a vele való azonos-ság tudatának szakadatlan éber tartása.

Jézust is számtalan ima fán ülve ábrázolja:

„Uram Jézus Krisztusom mi tüneg itten tenger partján?
 Olajfáknak ágán
 Szent könnyet hullajtván
 Arra mén a tizenkét apostol
 Se nem imádá, se nem üdvözlé
 Menj el a fekete földnek színire,
 Hirdesd prédikámból származott szót.”

(8: 77. imádság)

***

„Hol van Urunk Jézus Krisztus
 Tengernek partján
 Aran' fának ágán
 Üdvözlünk virágán...”

(8: 81. imádság)

***

„Hun lakik a Jézus?
 Tengernek közepin
 Arany fának ágán...”

(8: 82. imádság)

***

„Ha kimegyek ajtóm elejbe
 Föltekintek a magos mennységbe
 Ott látok egy aranyos kis káponkát
 Benne látom Szűz Máriácskát
 Térdig vérbe
 Könyékig könnyűbe
 Jézus ül az aranfán, aranfán...”

(8: 83. imádság)

***

Isten legfőbb dalosa a Csodaszarvas — maga a Világmindenség — illetve a maga a csillagos ég. Ő hozza el hozzánk a Világ Élő Istenét, Istenfiát, a fényt. Ő dicsőíti igaz igéivel az Ég Urát, s az embereket is szép dallal erre oktatgatja. **Népünk Jézust „fejének”, aranyfán ülő főtáltosának ismeri el, s szellemi azonosának tudja.**

Népünk számtalan meséje az Öregistent aranyasztal mellett ülve ábrázolja, ősz fejét gomb-

végű botjára támasztva, mély gondolatokba merülve. Fekete palástján a csillagos ég ragyog, lábainál fényes ábrázatú fiacskája. Ugyan ezen kép jelenik meg Jézussal kapcsolatban:

*„...Tenger közepén van egy aranykápolna,
Abba van egy aranyasztal,
Ott térdekel Krisztus Urunk...”*

(8: 100. imádság)

***

*„Tenger közepin van egy aranytemplom
Annak közepében van egy aranyasztal
Arra Krisztus lehajtott a szent fejét...”*

(u. ott.)

Itt már világossá válik, hogy ezen ősi imákban Krisztus a Nagyisten, Jézus a fiúistennel azonosul:

*„Én kimegyek én ajtómon,
Föltekintek az egetbe
Ott látok egy aranyos szent egyházat,
Kűjjű kincses,
Bellű irgalmas,
Közepé szünetes,
Ott ül a kiseded Jézus
Drága széken és drága asztalnál.*

.....

*Hét csöpp vére elcsöppent,
Aranytálba felvették,
Krisztus Urunk eleibe felvitték...”*

(8: 152. imádság)

Itt hét csöpp vére, másutt hetvenhét sebe ismét az Élet, az egyetemes, az Istenfia Élet végtelen szenvedését idézi és int hálára, emlékeztet függőségünkre:

*„...üdvösséges malasztanak szövétneke
Öreg napnak fényes hajnala...”*

(8: 151. imádság. Jegyzetek)

A fentiekben idézett mű néprajzi célzatú, s nem vallásbölcselet tárgyába tartozó munkájában Erdélyi Zsuzsa minduntalan az Újszövetséggel, másutt sumir, illetve egyiptomi vallásirodalommal hozza szükségszerű összeköttetésbe népünk imáit. Itt emlékeztetnem kell önmagunkat arra, hogy ezen imák mondói — saját bevallásuk szerint is — írástudatlanok, s így a Jelenések könyvét soha nem olvashatták, hiszen a nyugati kereszténység római katolikus terjesztői egészen a legújabb korig a Biblia olvasását tiltották. Fenti ima a Jelenések könyvével hozható összefüggésbe Erdélyi Zsu-

zsa megállapítása szerint. Arra már nem tér ki, hogy az idézett szöveg (Jelenések 21:23) őse a sumír hitvilágban, s fenti mellékletek szerint népünk hitvilágában egyaránt honos. Népünk ősi hitte Jézust sajátjának tudta. Egy Isten Fényes Fiának. Bibliaismeret teljes hiányában is.

Ősi hitvilágunkban Magúr, illetve Magor a teremtmény magba rejtett Isten-erő jelképe is; Napunk az ősi mag, miből világunk „virágzott” elő. Későbbi vallásképzetek romlása már Hunor, a nap-sugár romboló, szikkasztó erejének megszemélyesítője. Magor és Hunor az élet pozitív és negatív pólusának jelképe. Ha fentiek alapján kételkednénk abban, hogy népi emlékezetünk ősi hitünket ezer éves üldöztetés után is híven megőrizte, figyeljünk a következő sorokra:

*„Felkelék, felkelék
Szép piros hajnalba.
Nyitva látom nyitva
Mennyország ajtóját.
Azon belül vala egy ringó bölcső.
Abban fekszik vala Világ Úr Jézus.
Mér sír maga, mér sír,
Asszonyunk Szűz Mária?
Hogyne sírnék, rínék,
Mikor két édesem el akar veszni.”*

(8: 230. imádság)

Miután Magyarországon magyar hittel foglalkozni soha nem volt szabad I. István óta, s csak a rómaiak pogány sokistenhitét és babonáit tanították iskoláinkban klasszikus műveltség címén, Erdélyi Zsuzsa idézett művének 693-694. oldalán található tanulmánya ősi hitvilágunk ismeretéhez vezető út egy fontos szövétneke. Tárgyunkkal kapcsolatban néhány gondolatát idézem:

„E szöveget Domonkos Pál Pétertől kaptam 1969. december 19-én. Jegyzetei között találta évszám és egyéb adat nélküli lapon. Moldvai magyarok között írta le sebtiben az ötvenes évek elején, talán Egyházaskozáron (Baranya megye). Az ének azért került a csoport elejére, mert különösen érzékelteti az imádságműfaj és a kántálók kapcsolatát... E szövegfüzér egymagában is lehetővé teszi, hogy egy különös költői anyag, a magyar kánta néhány jellemző jegyét megismerjük. A „kánta” kifejezés – tudomásom szerint – Lajtha Lászlótól ered, aki szépkenyerű szentmártoni gyűjtésének karácsonyi köszöntő énekeit nevezte „karácsonyi kántá”-nak...”

Későbbiekben kitér fenti szerző a *Kis Jézus Aranyalma* fogalomkör jelentésére, mely rendszerint a **karácsonyi kántáló énekek szerves része.**

Említi Dömötör Tekla tanulmányát, mely e Jézus képet az Óperzsa hitvilággal is kapcsolatba hozza, valamint a Kazán vidéki cseremiszek hitével. Itt ismét idézek: „**Itt találkozik a tűzkultusz, a kőcsiholta szikra-lény és maga a kő mint teremtő képességű természeti erő, mely istenek létrehozója is lehet. Akár Mithraszé, a szent fa alatt kőből születő napistenfiúé, akinek alakja ott áll 3000 év után is a keresztény istengyermek, a Születő Nap aranyos sugárzású hátterében...**” Megemlíti még, hogy az országszerte ismeretes „cseppetés motívum” ma elsősorban Erdélyben, majd a palóc és jász vidékeken található. Említ Gyimesvölgyből, Sötétpatakáról származó imát:

*„Az angyalok csendítének
Arany szemvel éltetének...”*

(u. ott.)

Itt meg kell jegyeznem, hogy népünk magas erkölcsstana, mély természetismerete és Isten-tudata soha nem engedte meg hitének alacsony, animisztikus szintre való süllyedését. Igazságot jelképekben kifejezni, különösen tanító célzattal lehet, s a jelképek teremtői mindenkor tudják, hogy csak jelképekről van szó. Átvevő műveltségek már magát a jelképet emelik isteni szintre, mint ahogy ez történt ősműveltségünk átvevői körében is. Ma ezek vannak többségben, s politikai, gazdasági hatalmuk lévén ezen értelmetlen meséket tanítgatják népművelő intézeteinkben. Mi magyarok pedig népünk magas műveltségét ezen rövid mércéhez akarjuk igazítani — meddő erőfeszítéssel. Az Igazság, a tudás nem szorítható szűk keretek közé, s sok-ezer év távlatában is tisztán felismerhető.

A CSODASZARVAS

Csodaszarvasunk még késői keletű, gyermekmesék világába száműzött emlékei szerint is tündéri lény, illetve az előbbieken során már tárgyalt okok értelmében fény-lény. Hunor és Magor egész éjszakán át űzi, kergeti tisztán látható alakját, útját követi, de mire felkel a nap, a Csodaszarvas eltűnik szemeik elől. Ezen jelenet nap-nap után megismétlődik, míg a testvérek el nem jutnak egy általuk új honnak felismert helyre.

Régészeink vitáinak tárgya, hogy ezen szarvas ugyan valóban fehér volt-e, régi ábrázolásokon látható agancsa szerint milyen szarvas fajba soroz-

ható. Legjobb esetben is totemállattá degradáltak. Tudósaink közül csak igen kevesen ismerték fel fenti mondatöredék mögül felbukkanó ősi Csodaszarvasunkat. A tárgy fontosságára való tekintettel ajánlom mindenki figyelmébe Magyar Adorján e tárgyú és című művét. Megállapítása szerint a Csodaszarvas agancsai azonosak magával az Életfával, s a csillagos éggel.

Ősi balladáink, ősi imáink szerint, távolban kerekedő fekete felhőből tűnik elő Csodaszarvasunk, s e gondolatot követve:

*„Nehol kerekedik egy kerek dombocska...
Ihon nevelkedig egy arany almafa...
Amott vagyon egy tó-állás...”*

(8: 74. imádság. Jegyzetek)

*Amott kerekedik egy kis kerek kápolna,
Benne imádkozik a szép Szűz Mária
Paradicsomban csendítének...”*

(u. ott.)

Amint Csodaszarvasunk ága-bogán gyűjtatlan gyulladnak az égi gyertyák, a csillagok, úgy az alanti imatöredék a következőket mondja:

*„Nyisd meg Uram nyisd meg
mennyeknek kapuját,
Hogy dicsérhessük meg
áldott szent nevedet,
S a mennyei harang
mind húzódnak, szólnak;
S a mennyei gyertya
mind gyűjtődnek, gyúlnak.
Madarak repdesnek, angyalok kerülnek,
S be vannak kerítve
gyémánttal, s ezüsttel...”*

(8: 232. imádság. Jegyzetek)

*„.....
Halál órájakor pokol kapuja előtte záratlan
bezáródik,
Mennyország ajtaja záratlan kizáródik,
Mennyei harangok megkondulnak,
Oltári gyertyák fellobbannak, ámen.”*

(8: 145. imádság. Jegyzetek)

Az ámen után az ima még folytatódik, de az már az újkori kereszténységgel kapcsolatos.

Amint Csodaszarvasunk agancsa a csillagos éggel, illetve az Élet Fájával azonos, úgy maga a Csodaszarvas az Ős Ok hírmöke. Őseink tudták azt, hogy anyag nélkül hang nem lehetséges, s így a Teremtő dalát az anyagi világ közvetítésével foghatjuk csak fel. Csodaszarvasunk nem isteni

szintre emelt, vallási imádatban részesített lény volt, hanem az anyagi világnak jelképe, melynek közvetítésével Isten szavában gyönyörködhetünk. Miután a Csodaszarvas Isten hírnöke, e földi, Istenre emlékező ősi papi testület, táltosaink Csodaszarvas mezébe öltözve végezték igehirdető munkájukat. Ősi imáink számtalanszor a Csodaszarvas mezében jelentetik meg Jézust:

*Föülte Jézus a márványkőre,
Arra ment három szűz leány,
Az egyik azt mondta, óh édes Jézuskám,
szebb vagy, mint a Holdvilág!
A másik azt mondotta: óh édes Jézuskám,
szebb vagy te a ragyogó csillagnál!
A harmadika azt mondotta: óh édes Jézus,
szebb vagy te a fényes napnál!...*

A V.8:124. sz. imában aranyágas alatt jelenik meg Mária, mely ismét Világfa-Csodaszarvas jelképek birodalmába tartozik, Maga Jézus is a fa ágáról hirdeti igéit, aranyfa ágán ül számos ima szerint, éppen úgy, amint regéink szerint Istenfia Életet Magort is Csodaszarvasunk hozza a földre, aki annak aranycsillogású ága-bogába kapaszkodik. E képzet ismét emlékeztet bennünket arra, hogy népünk táltosai, tanítói mese köntösébe öltöztetve jelenítik meg a természettudományi valóságot. Istenfia Élet jelképe, megjelenítője az Áldott Nap valóban az Életfa ágába „kapaszkodik”, s így „látogatja” meg földünket, fényt, életet árasztva, önmagát sokszorozva életet teremt. Isten e mindenütt való jelenlétét Berzsenyi költeménye érzékelteti talán tárgyunkhoz tartozóan a legszebben:

„A legmagasb menny és az éther Uránjai
Melyek körülted rendre keringenek
Dícsérik nagy kezed alkotásait...”

E jelképeket visszafelé következtetve is láthatjuk, hogy amint a hatalmas Világmindenségben Isten önmagát örökké sokszorozva kerül „emberközelpbe”, világosan láthatóvá az ember tudatvilágában, úgy a véges emberi értelem egyszerű eszközeiből alkotott jelképek segítik e tudatot nemcsak ébren tartani, hanem tökéletes következtetéssel ki is fejezni.

A pásztor földbeszúrt botja végén megjelenő új nap az anyag és erőny teremtő egyensúlyát tökéletesen kifejezve a Teremtő Istenre emlékeztet éppen úgy, mint a villás fa két ága, vagy a kiska-

pu keretében megjelenő áldott Fény is a születés szent ajándékát fejezi ki, legyen e születés emberfia születése, vagy csillagé, vagy világmindenségé.

Itt emlékeztetni kell önmagunkat, hogy a világ templomainak szárnyas-oltárai magyar eredetűek, s a kiskapu székelő kapu — egyszerűbb keretek között a zöldág, villás ág, a Csodaszarvas agancsa övezte, vagy a Turul szárnyán lebegő Istenfia megjelenési helye jelképek késői unokái.

AZ ÉLETFA

Népművészetünk Életfa ábrázolása kimeríthetetlen gazdaságú. Népmeséink szinte elmaradhatatlan kelléke az égi érő fa. Ősvallási emlékeink különböző néven emlékeznek meg e szent jelképről. Kevesen tudják azonban ma már, hogy Életfánk magát az egyetemes életet jelenti, amint az élet Világmindenségünkben jelenti ki önmagát. Ezen Életfa ágai-bogai galaxiák végtelensége, virágai világok tömege. Szépségét angyalok őrzik. Csodálatos virágaiból indul el minden teremtmény élete:

*„Fa szülte ágát,
Aga szülte bimbaját,
Bimbala szülte Szent Annát...”*

(8: 27. imádság)

Fény honából hozott életfán más is terem:

„.....
melyen vagyon alma, körte, szilva, aranyos
cseresznye.”

(8: 15. imádság)

Ez ima következő sora még másról is megemlékezik:

*„Tetejében egy bús gerlice mely szüntelen azt
csevegi gyönyörű szájával Isteni szent erény száljon
az, új házasok szívére, Dícsértessék a Jézus Krisztus.”*

Az élet, az Életfa, az Ég, a Világmindenség elválaszthatatlan a lélek szavától, illetve magától az Istentől, akiről minden magyar tudta, hogy Ő a teremtésben visszhangzó ősi Dal. Léte láthatatlan, de dala ott zeng a teremtett világban: az égben a csillagokban, az emberben, a szóló szólóban, csengő barackban egyaránt. Számottevő értelmi romlásan esett át ősi hitünk, mire az Ótestamentum Tigris és Euphrates közé szorított földi paradicsom kertjének életfájává változott. Ez utóbbi megemlékezik arról, hogy „az est hűvö-

sében” néha arra járt az Isten. Magyar hitünk tudja, hogy Életfánk, a Világmindenség, Istentől elválaszthatatlan, hiszen szerves része. Életfánk ágai-bogai között ott „lakik” az Örök Isten.

Erdélyi Zsuzsa megemlíti, hogy összövegeinknek állandó eleme a tengerben lévő aranyfa:

*„Széles tenger partján az
Aranyfának aranyága
Arra járt asszonyunk Szűz Mária...”*

(8: 76. imádság. Jegyzet)

Magyar hagyományainkban nincsen az ember kizárva a „paradicsomkertből”, az aranyfa kertjéből, az égből. Tudja, hogy annak állandó lakosa. Az Életfa áldásait naponta élvezzi. Csak ki kell lépnie háza elejébe, s máris belát az ég és a teremtés fényes világába. Teremtő Istenünk szent jelvényei is mindig velünk vannak:

*„Van nékem házam,
Három vetett ágyam,
A legszebbikbe fektetem az Urjézust.
A fejinél kel a Nap
A lábánál a Holdvilág
Úgy tündöklök, mint a világ.”*

(8: 66. imádság)

SOMOGY-MEGYEI ÉGETETT DÍSZŰ FATÁNYÉR DALOLÓ, EGYETEMES ÉLET

Amint Isten hangja zeng az Életfa ágai mögül, úgy ősi istentiszteleteink táltosai is az Életfa földi másának ágaira hágva, fák lombjai mögül mond-

ták tanító Istenre emlékeztető szózataikat, dalaikat. Nem azért tették ezt, hogy titokzatossággal nagyobb befolyást gyakoroljanak a babonás hallgatókra. Az Istent élő és ismerő magyarnak nincsen szüksége titokzatosságra; ez jellemétől idegen. De a földi életfán mondott igehirdetés nagyon is összefügg „vetületes” világképével. Emlékezteti a hallgatót a teremtésben jelen lévő Istenre. Keresztény egyházak mai napig is ősi táltosaink „aranyfáján” szónokolnak, hiszen a szószék stilizált aranyfa... Ezen ősi istentiszteleti fák zádokfa, mustára, mustrafa néven maradtak fenn népi emlékeinkben, Sivatagos vidéken élő húnságunk a fát kővel kényszerült helyettesíteni: otronckő kifejezésünk talán ide vezethető vissza.

A Világmindenség összetartozásának tudatát őrzi mai napig is magyar édesanyák ajkán gyermekeiket szólító „csillagom” kifejezés éppen úgy, mint egy nógrádsipeki imádságban a Boldogasszony is így szólítja Jézust: „*Óh fiam, fiam fényes csillagom...*” (V.8:173)

Az Életfa, illetve világfa jelképei közé tartozik a *három ágú orgona, az „ingfa” és az „aranylápfá”* is. Orgonának három ága, a „magas mennyég”, illetve a Fényes Napnak hangosságával, vagyis az Élettel azonosul. A fenyő is ősi idők óta ég jelkép, még közelebbről meghatározva: Csodaszarvas jelkép. Fény jelkép, s ennek valóságát nyelvébe is beleépítette népünk, hiszen *fény és fenyő szavaink egy töről származnak*, s pannon őstörzsünk jelképrendszerébe tartozik. (V.24)

Székely földön hasonló tartalommal találkozunk a topolyafa, a három rozmaringszál ihajfa kifejezéssel. Országunk más vidékein gyakori az „aranyőccség”, s az „almafa”, „mandulafa” „a Szentháromság hármas vesszeje”, „pálmafa”, „cédrusfa”, „topolyafa” említése is. Közös nevezőjük: valamennyi a fény hordozója.

Világfa, Életfa emléket dajkálnak a következő idézetek:

*Széles tenger partján az
Aranyfának aranyága...”*

(8: 76. imádság. Jegyzet)

*„Hun lakik a Jézus
Tengernek közepén
Arany fának ágán
Lehajtá szent fejét...”*

(8: 82. imádság.)

*„Paradicsomkert
közepiben aranyágas
Aranyágason aranyászög
Aranyaszögön aranykendő...”*

(8: 54. imádság)

E képek emlékeztetnek nemcsak életfáink, de ősi zászlóink mély értelmére is.

Hosszú ezredek szellemi hanyatlása során vált őseink fényes Életfája a Golgota halál fájává:

*„Tekints a magas mennyekbe
Ott meglátod a Krisztus Jézust, ez világnak Urát,
Jobb vállán szent köröszt,
Szent körösztön, szülőgyermek...”*

*„Krisztus szent testét cédrusfa tartotta,
Az ő két karját palmafára nyújtották,
Az ő szent nevét, titkát a fák kutatták...”*

(8: 124. imádság)

...De még így is áttűnik a sorok közül népünk Fényes Istene, a diadalmas Élet.

*„A piac közepén
Van egy almafácska,
Annak a tetején
Három liliomszál.*

*Kötik a bokrétát
Az apró angyalkák
És úgy énekelnek
Szinte zeng mennyország.*

*Hej mennyország kapuja
Sarkig ki van nyitva,
Be is vitték rajta
Az aranyos bócsút...”*

CSODASZARVASUNK ÉS A CSILLAGOK

Máig élő hagyomány szerint, a szoba négy sarkában fénylények vannak: négy angyal, négy gyertya, négy forgó kereszt. E fénykeresztek forognak, akár szent keresztől, akár angyalról van szó. Forognak, mint minden fényt önmagában rejtő anyag: a legkisebb parányoktól a magas egek fénylő csillagaiig. (A négyes szám ugyancsak fényvel kapcsolatos. Tudjuk, hogy az „n” hang nyelvünkben az anyag kifejezője; azt is láttuk, hogy az Ég, az Egy — a teremtés mögött álló láthatatlan Isten kifejezésére szolgált. A fény anyagi közvetítéssel jelenhet csak meg, s e tudatot

fejezi ki „négy” szavunk, a látható és láthatatlan világ vetületes világképének szent száma.)

Magyar sorsunk — ősi emlékezetünk szerint — a csillagokban van megírva. Utunk a mennyei szent folyó csillagövezte partjain át vezetett e földi honunkba. Élő emlékeztetőül ott van a Tóállás csillagképe, melynek gyenge sásocskáin nevelkedik Csodaszarvasunk. Ott a Tündérek fordulója, Tündérek tánca csillagképek, melyek mind a földi Aranykert, földi Csallóköz tükörképei. A mennyei Csallóköz szent szigete az északi földtekén csak félig látszik. Ősi, nagy tudású lát-nokaink előtt sem a déli félteke csillagképei, sem a nap tulajdonképpeni csillagvolta nem volt titok. Egyenlőszárú keresztjük jelölt szikrát, életmagot, csillagot, napot. Ismerték a csillagok és a földi élet kapcsolatait, s azokat költői szépségű jelképekben foglalták össze. (V.24)

Jól ismert volt előttük az a tény is, hogy „holt anyag” nincsen. Istenfia Élet egyetemes, mint Örök Istenünk. Ő teremtésben jelen lévő fény, mozgás, örök változás. E földi viszonylatban jelképe a Nap, megszemélyesítője magyar őstörzsunknél Magor, akit hívtak még Szép Istennek, Fiaskának, hiszen az égi Tejfolyó fiaskája ő is. Vetületeként viszont mába érő emlékezettel magyar édesanyák gyermekeiket még mindig angyalomnak, virágomnak, csillagomnak szólítják. Csodálattal nézem a rádióteleszkóppal felvett ősköd színes képét, mely édesapám kedves virágának, az árvácskának képét mutatja. Szinte alája kívánkoznak Ráskai Lea szavai:

*„Világnak világa
Virágnak virága...”*

Idők mélyéből fakadó tudás a fenti sorok indítója, mely szavakban is kifejezte megértése lényegét: **minden, amit anyagi világnak ismerünk, a fény, az élet egy megjelenési formája csupán. Egy a világ (fény) és a világ (teremtett világ) és a virág is világ.** Nyelvünk ezen ezernyi összefüggő természettudományi és nyelvi egységet kifejező szavai felismerésének hatására írta Magyar Adorján mélyseges csodálattal: „Nyelvünk a természet hangokban való kifejezése, s oly tökéletes, hogy azt ember nem formálhatta.”

Csillag szavunk e fény hordozó szerepét tökéletesen kifejezi. Mint fényforrásoknak, szerepük igen sokrétű: világítanak, utat mutatnak, vezérelnek, változásaikkal jövő és múlt közötti kapcsola-

tot őrzik. Teremtőnk hírnökei, a teremtés ős dallamainak hordozói, útmutatók ég és föld közötti végtelenség partjaihoz éppen úgy, mint ahogy e földön utat mutatnak az éjszakai vándornak is:

*Csillagok, csillagok
Szépen ragyogjatok
Az én rózsámnak
Utat mutassatok*

*Mutassatok utat
A szegény legénynek
Nem találja házát
A szeretőjének.*

(Népdal)

A természettel együtt élő ember természetes módon felhasználta sötétedés utáni útjaiban a csillagok fényét, állásukat iránytűként, s használja a mai napig is. Ipolyi Arnold, kiváló tudósunk 267 csillag, csillagkép magyar nevét idézi, melyek a század elején pásztoraink ismeret-tárának részei voltak: Egy magyar nyelvű csillag-térkép felvázolása a jövő magyarságtudósaira vár. *Isten szeme, Isten barázdája, Jézus csillag, Boldogasszony csillaga* nevekben ősi hitvilágunk ragyog. *A Göncöl-szekér másik neve: Tündérr királynő szekere* máig élő bizonyító adat a ma már kihalt sumir gondolatvilágra gyakorolt hatásunkra, ahol ugyancsak ismerték a Boldogasszony szekere csillag-képet.

Ismerték a csillagok járását, s a Nap északi sarki mozgását öltöztette népünk mesébe, midőn a mesehős megkötötte a napot, hogy addig le ne menjen, míg feladatát el nem végezte. E keringő mozgást fejezi ki igen szemléltetően vadász-madaraink körkörös repülése, s tette különböző őstörzseink Turulját, kerecsenét naphordozó jelképpé.

Hittek a csillagok élet és sorsalakító szerepében: *feljön csillaga, csillaga van, szerencsés csillag alatt született* — s ezek ellentéte: *gyászba borul csillaga, leszalad a csillaga, rossz csillag alatt született* kifejezések máig őrzött őshitünk töredékei.

A csillagok — miként az angyalok — tanítanak is: „*Ment, mint a csillag*” = biztosan, habozás nélkül halad útján, s József Attila szerint:

*Dolgozni csak pontosan, szépen,
ahogy a csillag jár az égen,
úgy érdemes...”*

A Nappal kapcsolatos, életbölcsestől őriző közmondásoknak, tanításoknak se szeri, se száma. „*A napnak is van foltja*”, „*Nem lehet két nap az égen*”, „*A napot akkor nézik legtöbben, mikor fogyatkozik*”, „*Az alkonyodó nap fáradtak pártfogója*”... hogy csak néhányat említek. (V.2)

Sajátos ősi hitünk személyes kapcsolatba hozza a csillagokat a mindennapi élet mindennapi emberével. Tudják, hogy napunk a Tejút egyik csillaga csupán, s így szerves, élő kapcsolatként áll fenn az ég-föld egységének tudata: földi életünk a végtelenné táguló csillagos ég egy vetülete csupán. Épp oly tökéletesen ismerik az égi Fehérköz csillagos tájait, mint magyar Tündérművészetünk Fehérközét, fényes Csallóközét. Az égi Fehérközből indul Csodaszarvasunk évente útnak, új életet hirdetni. Rég távozott hősök jönnek ezen az úton segíteni. Tejutunk tündérek, angyalok és hadak útja emberemlékezet óta. S mind e csillagragyogás mögött ott áll — állandó emberközben, de felfoghatatlan méltóságban Örök Istenünk, kit a teremtés hajnalán Ég-nek hívott magyarja, s e nevének máig megőrizte „Ég áldjon” köszöntésében. Istenünk maga a fény. Teremtett világa annak megjelenési alakja. Népünk szerint éjfélete köntösét csillagok díszítik és napunk mentéjének legfényesebb pitykéje. Öröklött emlékezetünknek Berzsenyi Dániel így adott hangot:

*„Isten, kit a bölcs lángesze föl nem ér,
Csak titkon érző lelke óhajtván sejt,
Léted világít, mint az égő nap
De szemünk bele nem tekinthet...”*

A késői utód, József Attila is biztosan tudja, hogy Isten mindenütt jelen van a világban, még a tejből, sóban is. Hiszem, ha ihletett költőink — s nem a versfaragó mesteremberek — Istenes verseit egy kötetbe gyűjtenénk, ősvallásunk génjeinkbe rejtett egészével találnánk magunkat szemtől szemben.

Nemzet-alkotásunk előtti őstörzseink — kikről Magyar Adorján hatalmas műve, az Ősműveltség ad első ízben számot — mindegyikének volt sajátos, adottságaik alakította csillag tudása, műveltsége. Karácsonyi történetünk szempontjából legjelentősebb, a jász csillagműveltség ismertetésén túlmenően a besenyő, avar, székely gondolkört is meg kell említenem, s természetesen mindeme őstörzseket összekötő magyar hitvilágot, s annak hírnökét: Csodaszarvasunkat.

Fejlett lelkiességgel és tudással rendelkező magyarságunk előtt a világ, a természet nyitott könyv volt. „Kimegyek az ajtó elébe, s betekintek a mennyország ablakán” ősi imáink gyakori kezdete. Különös, látnoki tehetséggel áldott papi testületük e teremtésben rejülő erők tudatos, építő

szándékú, teremtő alkalmazói voltak. Táltosaink dalos, énekkel teremtő papok. Ismerték a természet minden titkát, s azokat az emberek segítségére használták. A táltost a későbbi korok sámánjától hatalmas, teremtő tudása különbözteti meg. Hanyatló századainkban az ő áldozatos, meg nem alkuvó munkájuk és bölcsességük őrizte meg számunkra **ősi hitünk ősi Karácsonyát, a csillagokban megírt Élet megújuló csodáját**, s e tudás nyelvünk, s a teremtés szerves része.

Említettem, hogy Tejútunk tündérek és hősök országútja, s kapocs a véges és végtelen között. Midőn ősi Csallóközünket idegenek kezdték aranya miatt mind gyakrabban felkeresni, tündéreink innen Erdélybe, majd vissza, az égi Csallóközbe költöztek. Innen Tündér Ilona, ki Magyarral való házassága után a Magyar Ilona nevet vette fel, s népdalaink „selyem-sárhajú” Magyar Ilonája — néha-néha visszajár. Szegény öregasszony képében járja a magyar tájakat, keresve-keres igaz embereket. Ha talál néha-néha ilyet, megengedi, hogy testben vele felszálljon Tündérországba. Ha nem talál, hattyú képében úszik a Dunán, s fájdalmas dallal siratja az elvesztett tündérhont. Székely legendánk szerint Csaba Királyfi visszavisszatér seregével, hogy végveszélyből mentse meg népét. Magyar Adorján tanulmánya szerint Csaba neve besenyő őstörzsünk szótárában „üstökös”, illetve „hajas” csillagot jelent, melynek megérkezése, s az emberiségre, természetre gyakorolt hatása éppen olyan jelentős, mint a néha-néha megjelenő, tehetséges, építő szándékú emberé. A legenda szerint, ahova Csaba királyfi nyila esett oly csodálatos fű nőtt, mely a dögvészt, s a hadban sebesült embert is gyógyítja.

Palóc legenda szerint Szent László „csillagok között fényes csillag”, s

*„Szent László kegyes beszédét
A virágok is értették,
S hol megcsókolta a földet
Ott egy szép forrás fakadott...”*

(3. I. Köt. 247. old.)

Arca, mint az oroszáné, s vállal magasabb, mint embertársai. Méltósága, hatalmának leírása hasonlít hatalmas erejű Magoréra, mely legendák a nap és csillagok ez életre gyakorolt hatásáról szólnak.

Ósvallásunk szerint a holtak lelkei ugyancsak

az égi Csallóközbe költöznek, s ott maguk is csillaggá válnak. Mátyás királyról szóló palóc legenda a következőket mondja:

*Szeretője szép hajnali,
S ő esti csillag lett,
S ott ragyognak még
A hollókői vár felett...”*

Hitünk szerint minden hulló csillag egy-egy idejét betöltött ember életét jelzi. Zrínyi költeményében a magyar tündér — angyal képzet fonódik egybe:

*„a szép tejes út is megcifrálja magát,
látván a nagy Istennek sok szép angyalát...”*

Iszkáandiné Márton Kata, 79 éves ozorai parasztasszony „Háromszor Élek” című költeményének tanúsága szerint népünk körében még mindig eleven hit a csillagvilággal való személyes kapcsolat.

Érdekesség kedvéért meg kell említenem, hogy az ozorai kocsmában színészkedett Petőfi Sándor, aki ugyancsak megénekelte az ősi Tündérkert szépségét és az élettel való kapcsolatát.

Szerencsés csillag alatt született emberek, csillaggal megjelölt lények nagy feladat elvégzésére hivatottak.

„Keresztény hagyományok szerint Jézus születését ragyogó csillag jelezte. Magyar hagyományaink tükrében értjük már azt is, hogy ő miért kapta nevét, mert hiszen Keleten ma is általános még: Isza, Iszusz, jésítés nélküli neve, mely név igazi értelme tehát nem is más, mint „fénylő, ragyogó”. Habár jelenthetett e név csillagot is, sőt mivel őseink igen jól tudták, hogy a nap is csillag, eszerint jelenthetett e név egyúttal napot is, mivel hiszen a nap is fénylő, ragyogó égítést, amellyel Jézus számtalanszor össze is hasonlított.”

(V.24:1287) Sőt, magában a Bibliában is „ama fényes hajnalcsillagnak nevezik.

Jászaink díszítéseiben a csillagok négy, illetve nyolcágúak. Viráguk a jázmin négyszirmú csillaga. Jelképes állatuk pedig a Tejutat megszemélyesítő tokhal, Jizéter néven, melyről Herman Ottó a következőket írja: „A vágó-tok vértsorai közé sima, fényes, csillagalakú, vagy kerek és fogacsos csontpénzekkel sűrűbben, ritkábban szórva; a hát és oldalsor között néhány nagyobb csontpénz tüskés és sorosan áll... Háta kékes hamuszürke, a

vértezett szennyesfehér, a csemcsillag ezüstös...” Színeiben tehát fellelhetjük a Tejút és az esti ég kékes-ezüstös színeit. Ismerjük a Canaaniták részéről tiszteletben részesített, hallal jelképezett istenséget. Hasonlóan megtalálhatjuk e jelképet a voguloknál. Jónás és a „cethal” ismert története hősünket Ninivébe szállítja. A monda szerint **Ninivét Nimród alapította**, s e hagyomány is fajtánk béli népektől származik. Ninivéről pedig napjainkig megemlékeznek gyermekeink a „*ninivei királyasszony*”-ról szóló játékdalban.

Ezek ismeretében Jónást — kinek neve ugyancsak jász szócsoporthoz tartozik — a jászok jizétere: a Tejút vezérelte Ninive partjaira éppen úgy, mint a Csodaszarvas a magyar-hún királyfiakat. Az egész történet ismét emlékeztet arra, hogy valószínűleg meg nem értett jász hagyománnyal van dolgunk, az ősi világúrból születő csillagokról és életről. Brugsch szerint Canaanban létezett ősi időkben Aser országa, fájuk az asera fa, s mindkét szó jász indítású. Károli Gáspár régi magyar biblia-fordításában Sámuel I. XVII részében olvashatjuk, hogy a filiszteusok óriástermetű harcosa, Góliát, „halháj” páncélba, illetve a jászok hagyományos pikkely páncéljába volt öltöztetve. Hajós népeknél nem véletlen a világ jelenségeit élettapasztalataikba tartozó jelképekkel ábrázolni, s a természetből ellesett tapasztalatok alapján alakítani házi eszközeiket, szerszámaikat, ruháikat.

Fényhordozó az emberiség mindenkoros világitó eszköze is. A Harper Bible Dictionary 546. oldalán található „lámpaállványok” című fejezete kitér a legkorábbi, szertartásoknál használt lámpaállványokra. Mózes I.25:31 ismerteti egy három ágú, virágokkal díszített állványt, s az idegen magyarázó tanakodik a fény és virág mily kapcsolatban lehet egymással. Végül azon következtetésre jut, hogy a három ágú fény-állvány talán Életfa jelkép lehet, s így fénnel kapcsolódhat. Mennyivel többet tudhatott volna, ha ismeri népünk „három ágú orgonafa”, a világ és virág értelmi és nyelvi kapcsolatait, s azt, hogy Életfánk, a Csodaszarvas agancsa: maga a csillagos ég. Ehelyett ezen ősi emlékek töredékeivel találkozhat csupán az Ótestamentum lapjain.

Salamon templomának tíz állólámpája a magyar tíz-tíz kapcsolataira emlékeztet.

A zsidóságnál ma használt hét ágú menorra

csak a Kr.u. 1. évszázadban keletkezett a fenti forrásmunka szerint. Itt is a hetes szám őseink fogalma szerint a végtelenséget is jelenti, tehát Isten világának végtelenségét. Az alapját képező ék és a magyar ég ismét hún-magyar hagyomány emlékét idézi, ahol az ék jelent napsugarat, fényt, s a sokágú gyertyatartó a magyar ágas, tehát szarvasagancsból készült fénytartóval kapcsolatos, amivel a zsidóság a kárpát-medencei magyar hagyományok révén került összeköttetésbe.

VIRÁGOS VILÁGFA

The "Ram in a thicket" from a royal grave ad Ur, third Millenium B.C.

Fenti szöveg fordítása:
„Kos a bozótban” — Ur város királyi sírjából,
Kr. e. 3000-ből

**Virágos világfánk egyik korai, Kárpát-medencéből
 elköltözött népcsoportunk ábrázolása szerint.**
Némely tanulmány szerint a kos a Kos csillagképet,
szerintem a Napot jelképezi.

Ugyancsak életfa-ábrázolásunk egy hazánktól távol került törzs emlékei szerint alkotott, virágos világfára támaszkodó kos képe, Kr. e. 3000-ből a folyamköz vidékéről. Számos tanulmány szerint e kos feltehetően a napot, vagy talán a kos csillagképet ábrázolja; idegen emlékün nevelkedő tudósok viszont nem vehették észre, hogy maga a „virág” is „világ”: fény.

TURUL ÉS A MADARAK

Levegő birodalmát meghódító, magas menny-ég felé könnyűszerrel röppenő madarak ősi idők óta a lélek Isten közelébe való szárnyalásának jelképei.

Székely kapuink dúcában fészkelő galambok e kapu anyag-erőny és a lélek egységére emlékeztetnek.

Kiváló helyet foglal el hitvilágunk Turulja. Mint a Csodaszarvas, a Turul is fényjelkép. Amint, Csodaszarvasunk maga a csillagos ég ágabogai naprendszerek tömege, úgy turulunk maga a fény mezében megjelenő, örök körforgású Élet. Szittyá ötvösmunkák repülésre tárt szárnyal ábrázolják, mindegyik szárnya alatt egy-egy emberi alak. Népi imáink madara is mindig rejt valamit szárnya alatt:

*„Égen megy egy kis madár,
Szárnya alatt szent ótár,
Szent ótárban igaz szűz...”*

(8: 40. imádság)

*„Égen menő szép madár
De nem madár, szárnyas angyal
Szárnya alatt szent oltár
Szent oltárban igaz hit,
Igaz hitben Boldogasszony...”*

(8: 50. imádság)

Szittyá ötvösmunkák szinte életre kelt mása az alanti ima:

*„Ebben a házban négy szög van,
Minden szögben egy angyal,
Közepiben Krisztus,
Ablakban Szűz Mária,
Fiát kollásgattya.
Odaszáll egy angyal,
Szárnya alatt kapja,
Viszi a mennyekbe,
A mennyek megnyílik,
Az angyalkák szépen énekelnek,
Dicsőség a magasságban Istennek, ámen.”*

(8: 59. imádság)

Különösen értékes fenti imaemléküink, mert megőrizte számunkra ősi Karácsonyunk ünneplésének emlékét:

„...eztet mink Karácsony este...Karácsony este a sarkokat megajándékozzák: mind a négy sarokba dobnak diót, hogy: ’édes sarkoescákaim mással nem ajándékozhatlak meg csak ezzel az egy dióval’, s keresztbe

dobják a diót, s keresztet vetnek: ’Atyának és Fiúnak Szentlélekistennek... négy sarok felé... még most is szokjuk.’”

(V.8:256)

Turulunk az évente megújuló égi fény, az örökké megújuló élet jelképe, s ünnepe a Karácsony, az új nap, új élet születésnek szent ünnepe. Világúr sötétjéből előtörő égi fény, — anyaméh védő sötétjéből kilépő, megkoronázott új élet, magok védett sötétjében pihenő rügy, illetve székely szóval *ügy*, az egyetemes élet születését ünneplik. Az Élet körforgását tökéletesen jelképezik az égen keringő vadászmadarak, mint a sólyom, sas, kerecsen. Ősanyáinkat látogató Turul madár tehát nem a római mythologia otromba, emberek állattal párosuló Léda és hattyúszerű története, hanem őseink magas szellemiségű jelképe, mely tudja, hogy férfi és asszony egyesülésének soha nem lenne folytatása, ha Isten nem rejtené az élet fényét jövőendő élet magocskáiba. Minden magyar édesanya tudta, hogy gyermeke nem az övé, nem az uráé, hanem a Teremtő Istené. Tőlünk már csak a jelképet vették át az alakuló késői műveltségek, s így született a Léda történet ma ismert alakja, az átvevő nép szellemi szintjének tükréeként. Így áll rokontalan, s előzmény nélküli magányosságban Jézus születésének története, melynek minden mozzanata — a napkeleti mágusoktól kezdve az angyali üdvözleten át, a galambig, mint Isten jelképéig, — mind a turul mondanakörbe tartozik. Itt emlékeztetnünk kell magunkat arra, hogy Decapolist valamikor Scythopolis (Szittyaváros) néven tartotta számon a történelem, s e hagyományok között a hasonlóság nem véletlen.

Fenti tárgyhöz tartozóan meg kell említenem, hogy népünk a tavaszi légben szállongó szárnyas magocskákat lelkecskének, angyalkának is hívja. Az angyal ennek fényében tehát éppen úgy a lélek, az élet hírnöke, mint a madár. Imáinkban tehát az angyal és a madár igen okszerűen egymást helyettesítheti. Említésre érdemes itt, hogy imáink madarai nem légben szállongnak — noha a lélek és lég szavaink igen okszerűen összetartoznak, hanem „égen mennek”, s így emlékeztetnek fény-jelkép voltukra.

Csodaszarvas dalával kapcsolatban tárgyaltuk már, hogy népünk tudta, lég nélkül, anyag nélkül hang nem lehetséges. Turul mondanakörünk bizonyossága szerint őseink tudták azt is, hogy a fény

megjelenési közege is anyag. Jelképe az önmagába visszatérő vonal, a kör, illetve annak felmagasztosult, fényes alakja, a korona.

*„Amott jön egy madár,
de nem madár szárnyas angyal,
Szárnya alatt korona,
Koronában igaz hit,
Igaz hitben Boldogasszony...”*

(8: 96. imádság)

Korábbiak szerint igaz szavunk azonos a fényvel, az éggel. Koronában igaz hit, igaz hitben Boldogasszony ismét teremtés történetünk tanait idézi: a teremtő fénybe burkolva pihen Ősanya-, Ősanyag-Boldogasszonyunk.

Szent ótárunkban is igaz szűz nyugszik. Őseink ótára lehetett maga a föld, sík mezősége aranyasztal, amelyen az „*elevely ostya*”, a nap hirdette Isten éltető erejét; lehetett villás-fa ága, lehetett kiskapu, székely kapu, de egyben meg-egyeznek: anyagból vannak, s befogadásra képesek. Anyagi valójukat Istenfia Élet emeli Istenközelségbe, „*szárnya alá kapja, viszi a mennyekbe...*”. Akár Csodafiaszarvas, akár Turul mezében jelenteti meg népünk a valóságot is meseszépnek látó és tudó lelke.

ANGYALOK

Jelenlétük elengedhetetlen magyar hitvilágunk tárgyalásánál. Korábbiak során kitértünk már arra, hogy az angyal fénylény, Isten fényének hordozója:

*„Paradicsomba csöndítenek,
Ott angyalok tündökölnék...”*

(8: 171. imádság)

*Fölserken az angyal mennyei álomból
Százhuszonhat ékes énekéből
.....*

Nihil az angyalok a szép fényességben...”

(8: 215. imádság)

Turul fejezetünkben láttuk, hogy az angyaloknak szárnyuk van, szárnyuk alatt hordozzák Fényes Jézust, vagy a fényes kápolnát, koronát, venyicsét.

Egy másik imánk az angyalokat zászlókkal hozza kapcsolatba:

*„É hun gyűnnek
Angyalok,
A mönnyejji
Szép ’ászlók!”*

(8: 86. imádság)

Lakóhelyük a paradicsom fényes kertje, útjuk az égből földre vezet. Szerepkörük az őrzés, tanítás, lelkek várása, életek mentése:

*„Istenke küld három szíp angyalt,
Egyik tanít, másik őriz,
Harmadik viszi az én bűnös lelkemet
az áldott mennysországba.”*

(V.8: 240)

Őrangyalunk anyánk méhétől kezdve mellettünk van, Isten rendelése szerint:

*„Istennek hív szent angyala
Engem ki őrzésed alá
Az Úr kegyelmességiből
Bízottan anyám méhiből
Világoddal ma látogass
Őrizz, vezérelj és támogass...”*

(8: 87. imádság)

*„Paradicsom ajtaja
Kívű kincses bellű irgalmas
Hét szegű hét ótár
Közepibe szent köröszt
Hív szent angyala
Engem ki őrzésed alá vettől
Bízottam mi anyánk méhibű
Fényedde(l) látogass
Őrizz, vezírólj minden jóra igazgassá’ amen.”*

(8: 91. imádság)

Angyalok őrzik népünk házatáját. Szobája közepében, vagy négy sarkában egy-egy fényes angyal van. Ősi imáink ezen túlmenően majdnem felejtett ősi emlékeket szólaltatnak meg — váratlanul ősi tisztasággal:

*„Kitekintek a napkeletnek
Ott látván egy aranyos szent házat
Szóvótó szóig meg terítve
Előtte kóláb
Kólábon négy szép őrző Angyal.
Őrizzetek engem...”*

(8: 168. imádság)

*„Napkelet felű gyün három véres angyal,
Kezibe hozza marok vesszejét
Vállára veszi tőzes ostorkáját...”*

s változata:

*„Napkelet felől jön
Három véres angyal,
Vállán hozza tüzes ostorát,
Kezeibe hozza tüzes vesszeit...”*

(8: 157. imádság. Jegyzet)

*„Az én házam szent Antal,
Négy szögében négy angyal;
Közepiben szent oltár
szent oltáron ezer angyal
Ezer angyal között ül
a boldogságos szűz Mária...”*

A Látomány ima (V.8:669) hírt ad „*a titkos Isten emberiségének öt érzékeny angyala*” fogalomról.

Lehetetlen észre nem venni hitünk ősi múltját a következő angyal-képben:

*„Én köröszőt vetek öt ujommal
Ötvenes őrző angyalomnak erejével...”*

(8: 85. imádság)

*„Tűzhelemen Boldogasszon
Szobám közepén az aranszál kereszt
Kerűjjetek keresztet
Őrizzetek angyalok
Mert elnyugszom a Jézus Mária nevébe
Isten veti öt újját
Ötven angyalával...”*

(8: 136. imádság)

Fentiek szoros kapcsolatban állnak a sumirok által megőrzött ötven isteni lény személyével. Világ tudósai mai napig nem tudják ezek szerepét. Felvilágosításért nyugodtan fordulhatnak népünk „egyszerű”, időtlen idők emlékezetét hordozó embereihez. Az ő tudásuk mindig helyes irányt mutat.

VONATKOZÓ IRODALOM

1. Berze Nagy János: A Magyarság Néprajza, III. kiadás, Királyi Magyar Egy. Ny.
2. O. Nagy Gábor: Magyar Szólások és Közmondások, Gondolat, 1966
3. Ipolyi Arnold: Magyar Mythologia, I-II. kötet, Budapest, 1929. Zajtí Ferenc Kiadása, A Budapesti Hírlap Nyomdája
4. Thúróczi János: Magyar Krónika, Magyar Helikon 1957
5. Berze Nagy János, Dr.: Baranyai Magyar Néphagyományok, Kultura Könyvnyomdai Műintézet Pécs, 1940
6. Varga Zsigmond: Az Ókori Keleti Népek Művelődéstörténete, A Magyar Református Egyház Kiadása Pápa, 1918

7. Vikár Béla: Kalevala, Európa Könyvkiadó Budapest, 1962
8. Erdélyi Zsuzsanna: Hegyet Hágék, Lőtöt lépek, Archai-kus imádságok, Magvető Könyvkiadó Budapest, 1976
9. Agyagtáblák üzenete, Ford.: Rákos Sándor, Magyar Helikon, 1976
10. M. E. L. Mallowan: Nimrud and its Remains, The Aberdeen University Press, 1966
11. Bobula Ida: Kétezer Magyar Név Sumir Eredete, Limestone College, Gaffney, S. C.
12. Blaskovics József: A Magyarok Története — Tárih-i Üngürüs, a II. Nagy Szittya Történelmi Világkongresszus Kiadása, Cleveland Ohio 1988
13. The Lost Books of the Bible and The forgotten Books of Eden, World Bible Publishers, Inc.
14. D. J. Wiseman: Peoples of Old Testament Times, Oxford at the Clarendon Press, Oxford University Press, 1973
15. Samuel Noah Kramer: The Sumerians, their history, culture and character, The University of Chicago Press, Chicago, 1963
16. Historical Atlas of the Holy Land, Rand MacNally and Company, New York, Chicago, San Francisco
17. A.J.Arberry: The Koran Interpreted, The MacMillan Company, New York 1967
18. Paul J. Achtemeier, general editor: Harper's Bible Dictionary, Harper and Row Publishers San Francisco 1985
19. Dictionary of the Bible by James Hastings, Scribner and Sons, 1963
20. Illustrated Dictionary and Concordance of the Bible G.G. The Jerusalem Publishing House LTD. Jerusalem.
21. Archeológiai Értesítő, Vol. 93, 1966, 2. szám „Közlemények”, 235. old.
22. Archeológiai Értesítő, Vol. 91, 1964, 2. sz. „Megjegyzések a Fanyüvő Sámson Ikonográfiájához”, 215. old.
23. National Geographic, Vol. 153, No. 2. February 1978, Minoans and Mycaeneans, Sea Kings of the Aegean, pp. 142
24. Magyar Adorján: Az Ősműveltség, Kézirat
25. Kodály Zoltán: Visszatekintés, Zeneműkiadó Vállalat Budapest, 1964
26. Tomory Zsuzsa: Kezdeteink, MBE Kiad. Miskolc, 2000

Nagyné dr. Fülöp Krisztina

Mária élőképei a legősibb kultúrákban

A „Magyar anyáknak a magyar nevelésről” új sorozattal indul, s az előző sorozathoz hűen az édesanyákhoz szól. A szerves műveltség megismertetése után most az ősi hitvilágunk bemutatása lesz az előadásorozat témája, s azon belül is az első sarkalatos pont Mária léte és lényege. Természetesen minden előadás az édesanyákhoz és a neveléshez kapcsolódva domborodik ki.

Az előadásom célja nem más, mint tapasztalataim alapján annak a sok kérdésnek a kielégítése, amivel nap- mint nap megkeresnek. Sokan szeretnék tudni, hogy mi az igazság Mária lényege körül, hiszen sok ellentmondásos nézet kerül a horizontba, s nem tudnak kiigazodni rajta. Tanítsam meg őket arra, hogyan lehet ma jó édesanyának lenni, Máriás lelkülettel élni, hogyan lehet ezt ma jól megélni, s vallási hovatartozás nélkül, de magyarként tisztelni, Úrnőként szeretni Máriát. Nem tudják sokan, hogy mit jelent különösen nekünk magyaroknak Mária, hogy ő nemcsak Magyarország Patrónája, hanem minden magyar Királynője. Ennek az igazságnak ismerete, úgy népi, mint keresztény hagyományainkban nagyon fontos, sarkalatos pont. Hiszen ha nem tudjuk, hogy akkor jön el a béke boldog korszaka, ha majd a Szűzanya királynői jogait mindenki elismeri, s akkor fog a jobb kor, „az idők hajnala” derengeni, ha az emberiség önként aláveti magát a Világ Királynője tisztaságos Szívének, akkor ez a jobb kor még sokáig várthat magára. Pedig ha engedjük, hogy Szívének szentsége, tisztasága és szeretete uralkodjék fölöttünk, megmenekül a világ! Ő az egyedüli, Mária, Magyarok Nagyszszonya, akinek fejről sohasem hullt le a korona! Egyetlen, akinek szíve sohasem alszik, de akinél mindenki megpihenhet. Ehhez a „megpihenéshez” próbálok segítséget nyújtani, úgyis, mint három gyermek édesanyja, úgyis, mint tanár, s úgyis, mint hitoktató.

Minden előadásomat Mária imával kezdem, hogy Szűzanya legyen velünk, áldjon meg ben-

nünket, hogy nyitottak legyünk Szíve szeretetének befogadására, s nevelődjunk, növekedjünk általa.

Sík Sándor: Üdvözlégly!

*Magasztalja én lelkem az Urat
És Azt, akiben teljes az Ő kedve,
Akiben minden titkot megmutat,
Egyetlen szép mosollyá édesedve.
Hogy is lehetne hozzád más szavam
Legelsőbben, mint a magasztalásé!
Hadd mondok, százötvenszer, boldogan:
Áve Mária! Üdvözlégly Királyné!*

*Magasztallak, mert nem hallgathatók,
Füst a szavam és az életem kérész,
Mégis, mégis: olyan állat vagyok,
Mely egyenesen jár és fölfelé néz.
Fölfelé néz, mert fönnt valami van,
És föl beszél is: van kihez beszéljen
És ha beszélek: nem féreg magam,
De minden fölfelé nézők nevében.*

*Hogy éhezve már szólni valamit
Fölfelé ez a süketnéma század,
Amelynek ebnyüsztés lett a hit
És aljasság a fölséges alázat!
Émelyedik a futószalagon
Gyártott eszmények hánytató szagától,
A prófétáktól a zsibpiacion,
Az elvektől - az embertől - magától!*

*Hogy magasztalna lelke már urat,
Testtel-lélekkel rina már imádni!
De nincsenek a földön már urak,
Csak szolgák vannak és szolgák szolgái.
A szó, mit a mélyből kiáltana,
A káromkodás undorában elfagy.
Ó Egészen-szép
Ó Istenanya, ó Ember-anya,
De jó az Isten, hogy te még miénk vagy!*

(1947)

I. rész
Mária neve

A Katolikus Egyház azt tanítja Máriáról, hogy már a szentírási kinyilatkoztatás kezdetétől fogva kirajzolódott Jézus Anyjának fontos szerepe a keresztény hagyományokban. Mária mindenekelőtt kora asszonyaihoz hasonlóan jelenik meg. A kor dokumentumai és az Újszövetségben szereplő sok Mária arról tanúskodnak, hogy neve, igen gyakori volt Jézus korában. Az akkori *arámban* valószínűleg „hercegnőt”, „hölgyet”, jelentett. Mária Jákob háza nevében egyedül kapja az üdvösség üzenetét; elfogadja azt és így lehetővé teszi beteljesedését. Az Isten azzal fejezte be a teremtés művét, hogy Ádámnak hozzávaló élettársat alkotott, Évát, az élők anyját. Amikor Isten kimondta az ítéletet a sátán és az ősszülők fölött, megígérte azt is, hogy nem hagyja az ősszülők ivadékát, az emberi nemet örökké a sátán rabságában, a bűn uralma alatt. Az Isten megfordítja a bűnnek rendjét. A sátán megrontotta az emberi nemet; Isten megígéri, hogy az asszony és ivadéka megrontja a sátán fejét, tönkre teszi hatalmát. Legyőzi a bűnt, vele a halált és a kárhozatot.

Az anyaszentegyház nagyszombat hajnalán ünnepli liturgiájában az ősevangélium beteljesedését. A bűn, a romlás az asszonytól vette kezdetét, a megváltás is az asszonytól veszi kezdetét. Évának számkivetett fiait Szűz Mária fia mentette ki a számkivetésből. Szent Bernát írja, hogy „Az Isten asszonytól, de szűztől kívánt megtestesülni, hogy hasonló hasonlóval fizessen, a rosszat jóval gyógyítsa, a bajt okozó tövist kitépje, a bűn adósságát eltörölje. Éva volt a tövis, Mária lett a rózsza. Éva tövise sebzett, Mária rózsája szíveket élesztett. Éva tövise halált okozott, Mária rózsája üdvös sorsot hozott. Mária szüzessége által volt fehér rózsza, szeretete által piros rózsza; szűzi fehér volt testében, pirosszínű lelkében. Fehér volt érényeiben, piros a bűn legyőzésében, fehér, mert szerette Istent, piros, mert szeretetből megsajnálta az embert.”

A második Évát, a Megváltó anyját az angyal így köszönti: Ave Mária! Az Egyház is hódol előtte az „Ave Maria stella” című énekkel, melyet Babits fordított, s mely így hangzik:

*Tengernek csillaga,
Isten édesanyja,
Üdvözlégy mindég szűz.
Menny boldog kapuja.*

*Té, kinek Gábrriel
Ajka mondott Ávét,
Tégy közöttünk békét,
Fordítsd Éva nevét.*

Éva nevével szállt a földre a büntetés átka, Mária nevével a megváltás áldása. Az Isten angyala köszöntésével ÉVA nevét ÁVE -ra fordította.

Az evangéliumi hagyomány minden szintjén Mária elsősorban „**Jézus anyja**”. Lukács a palesztinai hagyományokra támaszkodva úgy mutatja be Máriát, mint jámbor zsidó asszonyt, aki hűségesen aláveti magát a Törvénynek¹. De számára Mária nem csak egy egyszerű zsidó asszony, hanem mint **Sion Leánya** jelenik meg, ahol Sion Isten népének megszemélyesítője az Ószövetségben. A „**kegyelemmel teljes**” cím azt jelenti, hogy Mária az isteni szeretet egyedülálló tárgya, felidézheti az Énekek Éneke menyasszonyát, akinek alakja a választott nép leghagyományosabb alakjai közé tartozott. Mária Jákob háza nevében egyedül kapja az üdvösség üzenetét; elfogadja azt és így lehetővé teszi beteljesedését. *Az értelmező szótár* szerint Mária neve: héber-görög-latin eredetű; jelentése: (ismeretlen). *Nyelvészek biblikus szakemberek* állítják: nem lehet pontosan meghatározni a Myriam (héber), Maryam (görög), Maria (latin) női név eredeti jelentését. A mintegy hatvanféle értelmezés (tengercsepp, úrnő, tengerek csillaga stb.) a századok áhítatos tiszteletét fejezi ki. Nevét ragyogó homály borítja, titok övezi. Misztérium. A „*Keresztneveink védőszentjeink*” című könyv szerint „jelentését évezredek erőfeszítései és kísérletei sem tudták tisztázni. **Vitatottak:** pl. ezek a szófejtések: **a sátánnal ellenszegülő, a szép, az Istent szerető, vagy akit Isten szeret; tudománytalan magyarázatok: a tenger csillaga, keserű tenger, úrnő stb.** - de megoldást egyáltalán nem ad a helyes értelmezésre. Azt sem magyarázza, miért vitatott, vagy miért tudománytalan.” *Más szerző* tesz még egy megjegyzést Mária névvel kapcsolatban: „Már a kereszténység előtti korban is népszerű név volt az ószövetségi zsidóság

¹ Lk 2,22.27.

körében. Mózes és Áron nénye is ezt a nevet viselte, így a népszerűségét ebből gondolják. Folytatásként említi, hogy a név különben héber, eredetileg Mirjam volt, ami **Úrnő, Szépséges, Reménység, Isten kedveltje, Tenger csillaga** jelentéssel értelmezendő.” *Ilosvai Selymes Péter* a XVI. században így ír Máriáról:

„Jézus Krisztusnak szent anyja szűz Mária vala,
Keserűségnek tengerit neve jedzi vala.”

Práczky István névelemző könyvében olvashatjuk, hogy „a keserű majd minden latinos nyelvben = amarus, vagy amaro. A Mária névnek a tengerrel két kapcsolata is van, hisz „keserű, mint a tenger vize” - ISP szerint -, de olyan is, mint a tenger, hisz az Istent, mint a „végtelenséget” = a tenger (fordítva olvasva) = renget + eg, jelenti. (A kukorica pedig nálunk nem azért tengeri, mert tengeren hozták - amint állítja sok névfejtő -, hanem azért, mert a kukoricacsőnek rengetek -tenger-ég-nyi szeme van.) Szerinte Mirjam neve (fordítva olvasva) majr-im = majar-ima = magyar ima, Istennek szóló ima. Érdekes,

de nem meglepő, hogy a latin mare = a tengert, de a mas-maris szó = a férfit is jelenti. A párosistenségben a nő és a férfi „egységet képez” így az elnevezés is sokszor ugyanaz. Innen ered a királyok Mária „női” neve.”

A Katolikus egyház Mária neveihez tulajdonoságot is fűz, melyet a litánia őrzött meg számkra, s mutatja be azt a számtalan Máriához kapcsoló neveket, melyek tulajdonságaikban élő valósággá váltak a hívők lelkében. Ilyenek például: **Istennek szent anyja; Szűzeknek szent Szűze; Isten malasztának anyja; Tisztaságos anya, Szeplőtelen szűz anya; Üdvözítőnknek szent anyja; Nagyhatalmú szent szűz; Kegyes és irgalmas Szűz; Hívsséggel teljes Szűz; Igazságnak tükre; Bölcsességnek széke; Örömnöknek oka; Lelki tiszta edény; Titkos értelmű rózsza; Frigynek szent szekrénye; Mennyország ajtaja; Hajnali szép csillag; Betegek gyógyítója; Bűnösök oltalma; Szomorúak vigasztalója; Keresztények segítsége; Magyarország oltalmazója; Angyalok királynéja; Apostolok királynéja; Mártírok királynéja; Hitvallók királynéja; Minden szentek királynéja; Szent olvasó királynéja; Béke királynéja; Magyarok Nagyasszonya.**

Bizonyítja ezt 1651-ből *Kisdi: „Cantus Catholici” énekszövege*, mely így hangzik:

*Angyaloknak nagyságos asszonya,
Úr Jézusnak szerelmes szent Anyja,
Mennyországnak királyné Asszonya,
Paradicsom megnyílt szép kapuja.*

*Reád néznek árváknak szemei,
Özvegyeknek keserves szívei,
Szegényeknek nyomorult ügyei,
Bűnösöknek bánkódó lelkei.*

*Hozzád szólunk, szűzeknek pálmája,
Pátriárkák várvavárt vígsága,
Apostolok tisztes tanítója,
Minden szentek édes vigassága.*

*Asszonyok szépséges tüköre,
Férfiaknak bajvívó fegyvere,
Királyoknak oktató mestere,
Magyarország választott vezére.*

*Áldott vagy te, Jézusnak dajkája,
Atyaisten drága kincstartója,
Szentléleknek szerelmes mátkája,
Szentháromságnak legszebb alkotmánya.*

*Halottaknak megszabadítója,
Ellenségnek megnyomorítója,
Királyoknak jó tanácsadója,
Magyaroknak megoltalmazója.*

*Rettenetes a mi bajvívásunk,
Mert kegyetlen a mi ellenségünk,
Félelmetes végső kimúlásunk,
Ha te, szent Szűz, nem lész segítségünk.*

*Dicsértéssel dicső Szentháromság,
Kitől árad reánk minden jószág,
Dicsértéssel nagyságos Asszonyság,
Aki által száll ránk a mennyország.*

Számtalan nevét sorolhatnám még fel Máriának, de e fejezet befejezésekképpen idézek **Erdey Ferenc** a „*Világ királynője*” című elmélkedéséből, ahol azt írja: „Szent Gellért azután éveken át úgy nevelte Imre herceget, hogy az ifjú herceg lelkében megfogant a Boldogasszony tisztelete. A Nagyasszony szó akkor annyit jelentett, mint királynő, aki majd uralkodni fog elsősorban a herceg szívében. Majd Szent István lelkén keresztül a magyar nép már akkor befogadta, már akkor általános lett az egész országban a Nagyasszonynak, mint királynőnek a tisztelete. Ettől kezdve, úgy tekintette a Boldogasszonyt, mint királynőt, akinek készségesen alávetette magát, s Szent István bizalommal hagyja rá a magyar koronát, rábízta és ráhagyta a Boldogságos Szűzanyára. Így lett Magyarország Szűz Mária országa!”

Aki Mária szent nevét viseli, annak élete minden bizonnyal a nevet övező misztérium szívében van elrejtve. Járja a Mária mutatta utat Betlehemtől Názáretig, onnan pedig biztosan eljut a jeruzsálemi Kálváriáig, egyszerűen, a történelmi viharokban küzdő többi emberrel együtt; testvéreit Jézus szemével látja, s a szívébe árasztott Szentlélek dinamizmusával küzd boldogságukért. „Másik Máriaként” az üdvtörténet jelen pillanatának egyik főszereplőjévé válik, tudva, hogy vele is „nagyot tett a Hatalmas” (Lk 1,49). Ma már nagyon ritka név lett Mária. Vigyázzunk erre a névre, s legyünk nagyon büszkék, hogy van ma is királynőnk!

II. rész

Mária, mint Istennő

Mária Istennő fogalmát a legszebben **Daczó Árpád** atya fejti ki a „*Csíksomlyó titka*” című könyvében. Ebből a könyvből többször fogok idézni, mert ő az, aki a Szűzanya, a Babba Mária és az Ősi Istenanya képünket egybe látja, és húsz éve kutatja. Így ír a 83. oldalon: „1978 tavaszának egyik virágillatos napján, külsőleg nagyon szerénynek látszó levelet hozott a posta. Akkor így kellett levelezni, minden feltűnés nélkül, mert különösen a papoknak címzett írásokra ugyancsak kíváncsi volt a rendszer. Mondom, olcsó borítékban, 4 fél íven, sűrűn gépelt írás volt, egészen

vékony papíron, hogy ne legyen vastag, és feltűnő se a levél, se feladó, se aláírás a levél végén. Az írás címe ez volt: A magyar ősvallás Nagyasszonya. Egyéb semmi utalás. Se szerző, se könyv vagy folyóirat címe, amiből kimásolták. A magyar ősvallásról azelőtt, valamikor a Szabad Európa Rádióban egész sorozatot tartottak. Nem volt rám különösebb hatással, mert alig emlékezett meg őseink istenasszonyáról. Közben, a régi lapokban búvárkodva, a kezembe került dr. Balogh Albin O.S.B. esztergomi főgimnáziumi igazgató tanulmánya a magyar ősvallásról. Az Erdélyi Lapokban jelent meg, 1936. febr. 23.-án. Ebben is éppen csak egy kis bekezdésben volt szó arról az istenasszonyról, akit őseink Földanyaként tiszteltek.

Átgyúrtam magam a hun és magyar mondatvilágon. Lexikonokban böngésztem a Boldogasszony elnevezésünk után. Sehol semmi biztos, történetileg hiteles adat. Itt-ott felsejlik valami szilárdabb támpont is, de ezek már mind azután valók, miután már népünk keresztvíz alá hajtotta fejét. Ekkor már minden Boldogasszony Mária lett! Kultuszának megnyilvánulásába, ha át is szivárgott itt-ott valami pogány elem, azt már a babonák világába utalta a hivatalos keresztény világ. Engem pedig éppen az azelőtti hitvilág érdekelt. Valami csökönyös meggyőződés dolgozott a tudattalanomban, hogy a magyarok már kezdeti, feltűnően nagy Mária-tiszteletének valami előzménye kellett, hogy legyen. Valami olyasmi, amit más népeknél nem látunk. Olyan előzmény, amittől nem tudott a magyar szabadulni, és ami a Mária-tiszteletében rajongva folytatódott tovább. Már csak a Boldogasszony név is erre intett. Hiába kutattam más népek névadásaiban. Boldogasszonynak, vagy Nagyasszonynak Máriát a világon egy nép sem mondja, csak a magyar! Ki volt az az ősi Nagyasszony, az az ősi Boldogasszony, akiről szinte bolondul hittem, hogy a Kárpát-medencében egyik fő kultikus helye Csíksomlyón volna. Nem tudtam nélküle elképzelni Csíksomlyó titkát. Mi volt a neve? Honnan vette át népünk a kultuszát? Mi volt a szimbóluma? Honnan hoztuk őt ide? És akkor hoz a posta nekem egy dolgot, aminek címe: *A magyar ősvallás Nagyasszonya Dr. Bobula Ida: „A sumér-magyar rokonság”* című könyvének egyik fejezetének a címe ez! Most én is ebből a könyvből idézek, hogy köze-

lebb hozzam Mária fogalmát az Istennő fogalmához.

„A múlt század második felében járta a Szeged környéki tanyavilágot **Kálmány Lajos** katolikus plébános. Észrevette, hogy hívei a szentek tiszteletéhez nem-keresztény elemeket vegyítenek és feltette, hogy ezek a kereszténység előtti ősvallás maradványai. Kálmány adatgyűjtésének eredménye mitológiairodalmunk egyik legértékesebb tanulmánya: **„Boldogasszony, ősvallásunk Istensasszonya”** (Bp. 1889 MTA). Ebben elmondja Kálmány, hogy népünk kifejezetten „hét” Boldogasszonyt tisztel, akik között legnagyobbnak tartja a Nagyboldogasszonyt. Ennek lányai a többi Boldogasszonyok (szülő, fájdalmas, gyertyaszentelő, sarlós, segítő, havi), akik közül a legfiatalabb a szűz Kisasszony. A néphit a Kisasszonyt azonosítja a kereszténység legnagyobb szentjével, Máriával, míg a Nagyboldogasszonynak Szent Annát tudják. Jóllehet a keresztény hittan erről nem szól, a nép keddet tartja Nagyboldogasszony napjának.” (A Boldogasszonyságról a következő alkalommal szólok, most csak megemlítettem bevezetőként.)

Kálmány rámutat kódexirodalmunk adatára, miszerint Érdi Kódex idézi, hogy *„az zyz Mariat az Magyarorszagban bodog azzonnak awagy ez wylagnak nagy azzonyanak hyvnyak zent Istwan kirat esez zegeen orszagot bodog azzon orszaganak newezee”*, mely szerint Szt. Gellért „tanácsának intéséről akkoron kele fel, hogy a Szűz Máriát ez Magyarországnak Bódogasszonynak, avagy ez világnak nagy asszonyának hívnák”. Feltehető, hogy Szt. Gellért térítő törekvései során találkozott egy jóságos és fenséges mennyei nagyasszony kultuszával, akiben mintegy Szűz Mária előképét látta, akinek tisztelete nagyobb akadály nélkül válhatott Mária-kultusszá, és akinek költői neve sem látszhatott méltatlannak arra, hogy Isten anyját ékesítse. Lehet, hogy ez a meglátás segítette a „nagy térítőt emlékezetes sikeréhez, mikor a napba öltözött asszony bibliai idézetét választotta a magyar udvar előtt tartott prédikációja tárgyául” (Kis Magyar Legendárium, 1930. Bp. ford. Tormay Cecilia). Kálmány fejtegetései és adatai nem támogatták azt a finnugor irányzatot, mely többkevesebb tudatossággal, a magyarság önértetének megtörése végett, olyan primitív, gyűjtögető előmagyarokról beszélt, akiknek nem is lehetett mi-

tológiájuk. Nem is találjuk a tudományos körökben sehol Kálmány Lajos értekezését.

Huszka József: *„A magyar turáni ornamentika története”* című könyvében Asztarte-Boldogasszonynak nevezi azt az ősi magyar Nagyasszony-gabonával, gyümölcszel, termékenységgel-össze-függő kultuszt, amit a magyar díszítőművészet keleti forrásainak kutatása közben talált. Astarte azonban aránylag késői idők istennője. Megelőzte Istar, azt Inanna, és valamennyit a régi sumer pantheon anyaistene, Baú, vagy **Baba**. A sumer Baú és a magyar Boldogasszony között azonban olyan hasonlóságok vannak, melyeket sem véletlenséggel, sem az általános jelleggel megmagyarázni nem lehet.

Baú alakját egyrészt a kő- és cseréptálon fennmaradt ékírásos irodalomból, másrészt képeiből ismerjük. Ezek legnagyobb része a pecsétthenyegerekre vésvé maradt ránk. Koronás nőalak, fodros ruhában, trónszéken ül, és szimbólumainak valamelyike, az életfa, a termő ág, amit kezében tart, vagy az életvízzel telt serleg jelzik, hogy ő az Élet Nagyasszonya. Van kutyája és madara. Az ékírásos szövegekből tudjuk, hogy a sumer fénykorban Kr. e. 2500 körül Baú, mint a rangban harmadik szerepelt a nagy istenek sorában. Anu ég isten és annak első fia, En-Lil viharisten után következett a rangsorban, de megelőzte En-Ki vízistent, aki az embereket agyagból megteremtette. (En-Ki, a Föld Mélyének ura, aki teremtményeinek az éltető édes vizeket adja. Ő menti meg a télen gyengülő napot is, ő hozza vissza a csodálatos fényes fehér szarvas képében.

„Bizonyos nyomok arra mutatnak, hogy a történelem előtti matriarchátus korában Baú, vagy egy őt is megelőző nőalak, lehetett az első isten, a mindenség és minden további isten szülőanyja.”-írja **M. Lambert és R. Turnoy O.P.:** *„Les statues de Gudea”* című könyvében (1952 D’ Assyrologie et d’ Archéologie Oriental).

Száz évvel ezelőtt csak nagyon kevés kutató sejtett valamit a nagy ókori népről, melyet később, mint sumer népet említenek, és amelyről ma már tudjuk, hogy az egész nyugati kultúra forrása ők voltak; vallási fogalmaik közt is sok előkép van, melyek később a kereszténységben virágoztak ki. Az elmúlt évtizedek során számos munka foglalkozott a sumer mitológiával és ezek alapján elég világos képet alkothatunk magunknak, legalábbis

a népszerűbb, a feliratokban gyakran szereplő istenek alakjáról. Baú bizonyosan ezek közé tartozik. Sokat vitatták, hogy a sok istennőnév közül, melyek tartoznak Baú alakjához. (A. Deimel, Th. Pafferoth, N. Schneider, K. Tallkuist, S.N. Kramer, stb.) Természetes, hogy az évezredek során változtak a hiedelmek, de úgy látszik, hogy Baba, a *születést adó*; ugyanaz volt, aki Baú, *az életem adó*, aki Gúla a *hatalmas*; aki Mah, a nagy; aki Nin-Anna, asszonya a mennynek.

Az istennő alaptermészetére a jelből következtethetünk, mellyel a Baú nevet írták. Ősjele a BAN-nak nevezett úrmérték, egy telt edény képe, melyből tölt, ad, kimér, juttat az istennő. Valószínűleg ez az edény a későbbi bőségszaru ősképe, a *BAN*, melyben ott van minden dolog teljessége. Az utolsó hang idők jártával lekopott, csak az úrmérték nevében maradt meg; a megfelelő ige: a *BA* lett, melynek jelentése: ad, juttat. Egyik himnuszban Így beszél városa népéhez Baú:

„Az én palotám ura tőkéletes.

Keze, mely az országot védi, tőkéletes.

Az eső, amit én adok, a hálás fákna, tőkéletes.

A feleség, akít én adok az urának, tőkéletes.”

Visszatérek Daczó atyához, aki összefoglalva azt mondja, hogy „A sajátos magyar összetétel egybeforradása bizonyára a néma évezredekben történt meg, amikor a mágusok utódai bujdosó lovasnomádokká lettek. Ez kb. Kr. e. 500 és Kr. u. 600. közt lehetett, mikor az árva népet csendben vezette a Boldogasszony csillagszekere, (a sumérok éppúgy szekérnek látták a nyugatiak által Nagymedvének nézett Göncölszekeret, mint a magyarok; az istennő szekérének tartották, ahogy a csallóköziek szerint is „tündérkirályné szekere”) a Duna-völgyi ígéretföld felé.”

Istenem! Ha Szumírban így volt, amint ő (Bobula Ida) itt leírja, és ha ugyanaz van most is itt, Csíksomlyón - fejezi be Daczó atya - 4-5 évezredes időbeli és ugyanannyi kilométeres térbeli távolságban, ez nem lehet véletlen! Ez nem lehet véletlen egybeesése annyi valós ténynek! Itt azonosságról van szó! De ha a kettő azonos, akkor köze van egymáshoz Szumír és Kostelek emberének! Hát nem szédítő?

Kostelek a keleti Kárpátoknak a Moldova felé ereszkedő lejtőjén, a Csíki-havasok túlsó oldalán, a Tatrosba ömlő Kostelek-, vagy Szulca pataka

felső folyásának völgyében nyúlik hosszan, fenyvesekkel koszorúzott hegyoldalak ölelésében. Kosteleden a Szellő vizének is nevezik ezt a patakot, mert a Szellő-csúcs alatt ered. A Siculicidium, vagyis a Madéfalvi veszedelem alkalmával a hegyek rejtekébe menekülő csíkiak alapították ezelőtt 230-240 esztendővel. Kezdetben csak néhány havasi kunyhóból álló település volt. Azok menekültek ide, akik nem akartak végleg Moldvában letelepedni. Viszont hogyha az osztrák katonaság üldözte őket, csak át kellett lépniük a patakon, és máris más országban voltak. Mert ott, Kosteleden maga a patak volt az ezeréves határ. A tenger felett 850-900 méteres magasságban, más településektől 28-25 km-es távolságban, a legeldugottabb magyar település talán az egész Erdélynek. Éppen ezért a legarchaikusabb is, ahol zavartalanul élhetett a nép a maga hagyományai szerint. Azon hagyományok szerint, amiket ezelőtt 240 esztendővel Csíkból menekítettek magukkal. A múlt század végéig még temploma sem volt. Csíkszépvízről járogatott ki oda a római katolikus plébános nagy ritkán. Mivel a pásztorkodással közjük vegyült néhány román is, ezt hamar észrevették a csíkszépvízi és gyimesbükki görög katolikus vallás papjai, és az ő ügyeskedésük folytán úgy hozta a történelem, hogy vallásilag ezek a papok lettek ennek a településnek a lelki irányítói. 1874-ben már görög katolikus templomot is építettek oda. Ezek a papok ugyan magyarul prédikáltak nekik és gyóntatták őket, a szertartást azonban románul végezték. Ez pedig távol volt a nép lelkétől, és így a templomon kívül a nép a saját hagyománya szerint és a maga módján élte a vallásos életét. Így a különféle körülmények összjátékának eredményeként ez a nép oly hamvasan megőrizte népi hagyományait, hogy bátran mondhatom, nincs is más ilyen magyar település a Kárpát-medencében. Különösen, amit a hit és a hiedelemvilágát illeti, valóságos televénytalaja az archaikus tradícióknak. Daczó atya ezek után számtalan példát hoz fel arra, hogyan nevezi a nép Istenét. Íme egy példa: „Az egyik napon a konyhán kenyeret akartam vágni, s nem volt amivel. Kerestem a kést, s nem kaptam. Végül is picit ingerülten kérdeztem a leánykától:

-Emma! Hol van a kenyérvágó kés?

-Tudja a Babba Mária - felelte ő is kissé élesen.

-Itt ti mondjátok, hogy Babba Mária?

-Igen, mondjuk - kerekedett ki a leányka szeme.
 -És mikor mondjátok?
 -Mindig.
 -Mindig? Mikor mindig? Még akkor is, amikor nem tudjátok, hogy hol van valami? Mert a Babba Mária azt is tudja?
 -Igen, mert a Babba Mária mindent tud - oldódott fel a leányka félelme.
 -Ha ti ezt itt így mondjátok, akkor biztosan tudod azt is, hogy ki az a Babba Mária? Tudod, ki az?
 -A Babba Mária? Ó a Szép Szűz Mária. Ő mindent tud, mert olyan, mint a jó Isten.
 -Olyan, mint a jó Isten? Talán imádkoztok is hozzája?
 -Igen, mondjuk az *Üdvözetet*, a *Most segíts meg Máriát*, és kérjük, hogy segítjen meg a Babba Mária.

Egész nap mintha álmodtam volna! Mintha nem is ezen a világon lettem volna, úgy jártam-keltem. Akkor magam elé bámulva emlékeztem vissza a csíksomlyói találkozásaimra a babba kifejezéssel. Mint a film úgy pergett le előttem a jó Bakó Gábor plébános úr a babbás ruhájával, aztán az a fiúcska, akit nem áldoztattunk meg, mert azt mondja, hogy a szent ostya az a Babba Mária. És most itt Kostelegen, Emma is azt mondja, hogy a Babba Mária olyan, mint a jó Isten!

És akkor belém döbbsent az új felismerés! **Ez a Babba Mária nem egyszerűen csak a Szűz Mária. Ennek bővebb a fogalmi tartalma a Máriáénál. Ez a Babba Mária, ha olyan, mint az Isten, akkor Ő nem is annyira Mária; hanem valami titokzatos női istenféle.** Erre mutat ez a titokzatos név is, a „Babba”. Valóban, később meg is állapítottam, hogy amikor isteni tulajdonságaival említik Máriát, akkor sohasem mondanak csak Máriát, hanem mindig Babba Máriát. Tehát a Babba név alatt valami isteni tulajdonságokat rejtő istenség lappang. Mégpedig, ha Máriával együtt emlegetik, akkor az, csak női istenség lehet. Kostelegen az emberek ha felfohászknak, nem is annyira az Istent emlegetik, mint inkább a Babba Máriát. Ő az, aki vigyáz a szállásra. Őrködik a gyermekeken. Ő őrzi a bajtól. Segít a nehézségekben. Hozzá fohászknak az asszony, ha szövőt tesz, hogy hamar lefogyassza. Ő őrzi az erdőn a dolgozó embert, hogy meg ne üsse a fa. Ő adja az esőt, ha száraz a föld. Ő hoz meleget, hogy száradjon a széna. Ő veszi az erejét a viharok is. Ő gyógyítja a beteget. Őrá bizza sorsát a hazulról elmenő. Őt kéri

az otthoniak a távol levőkért. Ő védi az állatokat az erdőn, a vadaktól. Hozzá fut oltalomért az éjjel járó, ha rekegő (kirekesztett lélek) kíséri. Ő tudja, mi hol van, ha elveszett. Kicsoda hát Babba Mária? Ő több mint Szűz Mária!

Babba Mária valóban kicsoda, azt a következő előadásomból fogják megtudni.

III. rész

Mária előképe a legősibb kultúrákban

Mária nemcsak Jézus anyja. Mária ennél sokkal többet jelentett mindig. Mint örökké szolgálatkés forrás vize, Mária az alázatos és engedelmes lélek örök ideálja. **Keleti legenda** az, hogy amikor Jézus összetörött ábrázattal elhaladt a szellemvilágban a boldog lelkek előtt, mindenki futva menekült a látvány elől, csupán egyvalaki maradt mellette vissza, megszánva, ápolva őt - s ez volt Mária, aki a földre jöve, vállalta hogy anya lehessen. Azt is tudja ez a legenda, hogy Mária a vizek éltető lelkének volt legodaadóbb gondozó szelleme. A Skythaság körében Anahyta volt a neve. Arméniában sok-sok szentély állott tiszteletére. Nem egy helyen aranyszobra ékeskedett, mint Askalonban, Skythopolisban, Pontusban s a szobor neve: „Arany-szülte istenek anyja” volt. Oltárán úgy dicsőítették, mint „a nagy Úrnőt, aki a mi népünk dicsősége és élet-adója, az egész emberiség jötevője és a nagy és bátor Ahuramazda tisztaság leánya”.

A. Jeremias a „Handbuch der altorientalischen Geisteskultur” című munkájában hivatkozik éppen a kisázsiai skytha betelepülés idejére eső ekkor előtérbe jutott Madonna-kultuszra. „Egy új jámbor madonnakultusz bukkan fel, amely részéről az izraelita próféták bosszúságára hatást gyakorol az izraelita nép-vallásra.”

Ugyanerre az eseményre hivatkozik **Graetz** is: „az aramiai-chaldaai hullám egy különleges vallásos sajátosságot látszik magával hozni Anahyta személyében, a természetet odaadó szeretettel gondozó eme Istenanyát. Anahyta, vagy Anaitis néven templomot emeltek és áldozatot mutattak be az óriási birodalom három fővárosában: Babylonban, Susában és Egbatanában, továbbá Damaszkuszban és Szardeszben. A zsidóság gondolatvilágából hiányzik az Isten közelébe helye-

zett női ideál, aminőt Turán és Irán népe számára Anahyta és a galileai skythaságból kinőtt keresztény lelkület számára Mária jelentett.”

Clairvauxi szent Bernát értékes dolgozatainak Máriáról szóló fejezete a legszebb himnusz, amit valaha Máriáról írtak. A nagy misztikus szerint az angyal szava Máriához: „Annak fogsz anyja lenni, kinek Isten az Atyja. Az Atya föntségének fia lesz a te tisztaságod koronája....Hol az a törvény, az ószövetség melyik lapján olvasható az az igazság, mely parancsolja, javasolja, buzdítólag ajánlja, hogy a testben élj, de nem a test szerint; hogy a földön élj, de angyali életet? A kegyelem ihlete sugallta ezt Neked, és az Isten élő és éltető igéje előbb a te mestered lett, mintsem fiad, aki előbb lelkedet ihlette, mielőtt testet öltött volna bened...”

Broughton, aki azt kutatta, mit tudnak a régi-ek Krisztus Anyjáról, Máriáról, e sorokat írja: „Mellőzvéen amiket a szentírás Szűz Máriáról feljegyzett, a régieknél ezeket találjuk felőle: A keleti régi hagyomány szerint József és Mária, miután az angyal intette őket és Egyiptomba futottak, ott Heliopolisban tartózkodtak. Ma is mutogatnak Kairó és Heliopolis közt egy forrást és egy kertet, amelyben Szűz Mária Jézus ruháit szokta mosni. Ezeket az egyiptomi keresztények még ma is nagy tiszteletben tartják.

Nicephorus Callistus Szűz Máriát így írja le: „alacsony termetű, fehér bőrű, szép hajú, eleven szemű, fekete, ívelt formájú szemöldökű, hosszúkás orrú, piros ajkú, formás kezű és ujjú, valóságot és erkölcsöt mutató tekintetű, egyszerű, de tiszta ruhájú volt. Azt tartják, hogy Szent Lukács lefestette, és sok helyen mutogatják a képét, melyet Szent Lukács eredetijéről készítettek”.

Sokan a **régebbi egyházi írók** közül a maguk Isten Asszonyának nevezik, sőt **Frater Salazar** a Szent Háromság teljességének.

Ezen az alapon gondolják a mohamedánok, - amint róluk **D'Herbelot** megjegyzi-, Szűz Máriát a Szent Háromság harmadik személyének.

Frater Bary ezt mondja: „A Paradicsom nyitva áll azoknak, akik a maguk kamrájában Szűz Mária képét tartják, vagy azt magukkal hordozzák, és azt szüntelen szemlélik; akik reggel és este valamely neki szentelt templomban tőle áldást kérnek.

Mi magunk részéről csak annyit teszünk hoz-

zá mindezekhez - írja **Zajti Ferenc**-, hogy Máriát a skytha eredetű magyarság országa patrónájává fogadta és Mária vallásának oltalmazója lett maga is.² A legszentebb zsoldárok és dicsőítő énekek magyar nyelven, magyar dallal, magyar költő-lelkek alkotásaiként szállnak ég felé. Sehol se énekelnek bensőségesebb Mária dalokat, mint itthon, Magyarhonban. A hajdan regös-énekek ünnepe ódákká magasztosultak a Máriát dicsőítő nép zsolozsmás ajakán:

„Kinek első szent királyunk
Felajánlott minket,
Magyarország Nagyasszonya
Segítsd ügyeinket.
Mert pusztulunk, fogyunk, veszünk;
Ím hozzád sóhajtok;
Magyarország Nagyasszonya,
Könyörülj mi rajtunk!”

„az Ég Törvénye által rendelt „Szűz Anya”-i valóság megszilárdította lelkemben azt a gondolatot, hogy a Földre érkezett Isten-fiának szűz állapotból kellett emberré válnia - írja **Badiny Jós Ferenc**³. Így Mária a sumír gondviselésnek „Innana”-ja, a gyógyítás „Gula”-ja és a magyar ősvallásnak „Bau-Dug-As-An”-ja (Boldogasszonya). Máriáról nézetét így fejt ki: Itt Mária azonosítva lett azzal az Anahyta „Szűzanyával”, akit II. Artaxerxes (Kr.e.405-359) „szeplőtelennek” nyilvánított még az achaimenida korban.

Nestor pátriárka (Kr.u.360-440) is Máriát a „szeplőtelen Szülőanyjának” nevezi. A római-zsidó kereszténység az Ephezusi Zsinaton (Kr. u. 431-ben) szavazza meg Máriának ugyanazt a titlust, amelyet évtizedeken át az egyiptomi Isis „Istenanya” viselt, s csak Kr. után a 6. században építenek egy kápolnát Mária tiszteletére. A sumír-alapú, palesztinai „Szűzanya” (Astarte) tiszteletre való emlékezés szóba sem jöhetett, hiszen ez a hiedelem volt a Jézus-korabeli zsidó vallási felfogás legnagyobb ellensége. Ugyanis e fogalmakkal kifejezett istenszemélyeknek (mint: „Égkirálynő” „Szűzanya” „Világ-Világossága”) tisztelete Közép-Ázsiától a Kárpát-medence - Kaukázus - Palesztina - Mezopotámia és Egyiptom térségében már évezredek óta tekint vissza.

Ez szent hagyományként változatlanul meg-

² Uo. 294

³ Badiny, J. F. . *Jézus Király a pártus herceg*, Budapest 1998, 72. o.

maradt az említett térségben, amit bizonyít **Tertullianus egyházatyja**, mert Kr. u. 226.-ban így panaszkodik: „Manapság már nemcsak Egyiptom, de még nem is Görögország, hanem az egész világ erre az afrikai Osirisre esküszik.”⁴

A „pogánynak” minősített magyarság éppen úgy, mint az „avarnak” nevezett **-László Gyula** szerint- az „első honfoglalás népe”, már ismeri az „Égkirálynőt”. Szűzanyaként tiszteli az ősi hagyományokkal átmentett hiedelmében és neve: Boldogasszony. Ez a név a sumír Bau-Dug-As-An nyelvileg fejlődött változata és így ősi örökségünk egyik fontos részlete.

Bobula Ida az „ősvallás Istenasszonya” című fejtegetésében igen jól bebizonyította, hogy a magyar népnek már megvolt a Boldogasszonya a római vallásra való térítés előtt is, és Gellért püspök javaslatára rendelte el Szent István királyunk azt, hogy Boldogasszonyunk Mária legyen.⁵ Jól van ez így, hiszen a római vallás is égkirálynőnek tanítja és hiszi Máriát - a Szűzanyát - miképpen az ősvallás Istenasszonya is az volt.

A római katolikus énektárakban sok ún. Mária-éneket találunk, ahol Jézus édesanyját „égkirálynőnek” nevezi az egyházi tanítás. Így pl. a következő:

Királynéja az Egeknek, az angyali seregeknek...

vagy:

*„Mennyegeknek királyné asszonya, örülj szép szűz, Alleluja”.*⁶

Összefoglalva: Máriát megelőző Istenasszony elnevezések a következők: „Ég Asszonya” = **Istár** (Amarna-táblákon: asszír, vagy akkád), „Ég Királynő” = **Antit** (Egyiptomi Beth-Shani felirat), „Ég Úrnője” = **Anat** (Kána-i termékenység istennő), „**Ashtoreht**” = Astarte (palesztinai Ras-Shamra szövegek), **Innana** (a sumer Boldogasszony), **Isis** (Egyiptomban), „**Tanit**” (Karthágóban), „**Ana Hit**” (a turáni népeknél), görögöknél „**Aphrodité**” ill. „Athéné” rómaiaknál „**Minerva**” és „Vénusz”. Itt érvényesülnek a kozmikus törvényszerűségek és a földre gyakorolt hatásuk, mivel ez a bolygó

sajátosságaként őrzi már a történelem előtti időkben is az Istennőt és annak tulajdonságait.

Daczó Árpád szavaival nem is fejezhetném be szebben előadásomat. Azt mondja, hogy „Legyünk meggyőződve, hogy nem csak a mai ember olyan okos, mint amilyennek magát elképzei. A régi ember is éppen úgy akarta a jót, a szépet, az igazat, a szentet, vagyis az értékeket, mint mi. Talán egy kicsit jobban is! Csak éppen a technikai lehetőségei nem voltak akkor még úgy adottak, mint most. Lassan és fokozatosan jött rá az ember a Teremtő által az anyagba fektetett óriási lehetőségek felhasználására. Az ember mindig Isten gyermeke volt, Isten hasonlatosságára teremtve! Ennek megfelelően igyekezett is élni. Amit megvalósított az értékekből és hátra is hagyott, az nekünk is érték! Őrizzük tehát őket, de valósítsuk is meg. Ezek fognak megtartani minket is. Sőt megválaszolására váró kérdéseinkre is feleletet fognak adni.”

Kedves édesanyák és nagymamák! Mária tiszteletünk legyen példa gyermekeink számára! Mária a Magyarok Nagyszonya és királynője! Fohászkodjunk gyermekeinkkel és unokáinkkal magyar hazánkért! Beszélgessünk gyermekeinkkel arról, hogy ő az egyetlen, aki megmentheti minden lenéző mosolygás ellenére népünket!

Minden előadásom végén Mária jelenések üzenetét idézem. Huszonhárom éve már, hogy a hercegovinai kis faluban, Medjugorjében egy nyári napon néhány 10-16 év közötti gyermek arról számolt be a helybélieknek, hogy megjelent nekik a Goszpa (horvátul így nevezik Szűz Máriát). A gyerekek elmondták, hogy a Béke Királynőjeként mutatkozott be nekik. Az 1981 óta rendszeresen ismétlődő jelenések során a Goszpa a gyermekeken keresztül üzeneteket küld a világ számára. Ezekben megtérésre, böjtre, imára, békére szólítja fel az emberiséget. A magán-ki nyilatkoztatásnak minősülő medjugorjei jelenések megítéléséhez a legjelentősebb ma élő mariológus, René Laurentin a következőket teszi hozzá: „Itt az emberek sokat imádkoznak, sokan gyóznak, a látókok pedig mély, egyszerű szentségi életet élnek... Gyümölcsseiről ismeritek meg a fát”

Minden hónap 27.-én kapjuk az új üzeneteket, így fogadják el tőlem az utolsó, márciusi üzenetét Máriának. Fogadják el tőlem magunk és gyermekeink javára, hogy a mi „fánk” is jó gyümölcsöt teremjen.

⁴ ad. Nat. 2.8.

⁵ Badiny, J. F., *Jézus Király a pártus herceg Budapest*, 1998,74.o.

⁶ *Cantus Catholici* 1651 és az 1855.

Badiny, J. F., *Jézus Király a pártus herceg, Budapest* 1998,75.o.

Üzenet: Medjugorje, 2004. március 25.

„Drága Gyermek! Ma is arra hívlak benneteket, hogy nyíljatok ki az imádságra. Kicsinyeim, különösen most, ebben a kegyelmi időben nyissátok ki a szíveteket és mutassátok föl szere-

teteket a Megfeszítettnek. Csak így fedezhetitek föl a békét, és szívetekből az imádság így a világba is kezd áramlani. Kicsinyeim, legyetek példakép és ösztönzés a jóságra. Közel vagyok hozzátok és szeretlek benneteket”

KIRÁLYFIÚ KIS MIKLÓS (székely népmese)

Egyszer volt egy király, s annak volt egy jó felesége. Mikor a királyné esztendeje férjhezment asszony volt, született neki egy szép kicsi fia. De az a fiú olyan síró volt, hogy mikor született, sírni kezdett, s a sírást el sem hagyta, hanem éjjel-nappal folyvást, örökké sírt két álló esztendeig. A király s a királyné éjjel sem alhatott a gyermek sírása miatt. Végül is összegyűjtötték a tudósasszonyokat s a híres orvosokat az egész országból, hátha azok valami módon el tudnák hagyatni a sírást avval a gyermekkel. A híres orvosok s a tudósasszonyok mindent elkövettek, amit gondolhattak, de semmire se mentek, a gyermek mind csak sírt folytonosan.

Volt ott a városban egy afféle szerencsemondó öreg cigányasszony. Az is meghallotta, hogy meg van a király szomorodva a gyermek sírása miatt. Elment hozzá, s azt mondta neki:

- Felséges király, mit fizetsz nekem, ha el tudom hagyatni a gyermekkel a sírást?

A király azt felelte:

- No, ha te meg, tudod tenni, hogy ez a gyermek ne sírjon, én mindent adok neked, amire csak szükséged van, s azután is, amíg élsz, az én udvaromból üres kézzel el nem mész.

A vén cigányné közel ment a gyermekhez, s azt mondta neki:

- Ne sírj, ne sírj, Királyfiú Kis Miklós, mert mikor betöltöd a tizenhét esztendőt, én neked megszerzem Lételenország királyának a leányát, s neked olyan szép feleséged lesz, amilyen még soha senkinek nem volt kerek e világon.

A vén cigányné ezt így elmondotta háromszor egymás után, s a gyermek arra úgy elhallgatott, hogy csak egy nyikkantást sem sírt azután, s jó hallgató gyermek lett belőle. A király ezen nagyon megörvendett, s annyi mindent adott a vén cigánynénak, hogy az alig bírta haza vinni. Volt már mit adjon otthon a purdékknak.

A királyfi nevededett napról napra, s mikor betöltötte a tizenhét esztendőt, jelentette az apjának, hogy ő meg akar házasodni. A király egy darabig mondogatta neki, hogy várokozzék, még nincs itt az ideje, még igen ifjú, de mikor látta, hogy a fiú erősen áll a feltétele mellett, nem sokat ellenkezett vele, hanem elészámlált sok király- s hercegkisasszonyt neki, hogy válasszon közülük. De a királyfi azt mondotta, hogy neki nem kell más leány, csak Lételenország királyának a leánya, akit a vén cigányné ígért neki, mikor ő két esztendő volt.

- Haj, fiam - azt mondja a király -, hátha ahhoz nem lesz szerencséd, mert én soha még hírt sem hallottam Lételenországnak.

- Márpedig én - azt mondja a királyfi - addig megyek, ha a lábam térdig elvásik is, amíg meg nem találom azt a leányt.

A király látta, hogy nem tartóztathatja a fiát, elkészítette hát az útra jó móddal, minden úti-költséggel, ahogy egy királyfihoz illet.

Volt a királyfinak egy hűséges inasa, azt maga mellé vette útitársul, lóra ültek, s megindultak ki a királyi városból. Mentek, mentek, már ugyan sietve, mint a házasuló legény szokott menni, míg nagysokára, hosszú, terhes utazás után egy nagy

havasba jutottak. Ahogy ott mennek, megpillantanak egy remeteházat. Egy igen-igen öreg asszony lakott abban, aki be szokott fogadni minden utazót szállásra. A királyfi is bement a házba, szállást kért éjszakára, és be is fogadta a vénasszony őket. Este sokféléről beszélgettek, s a királyfi elmondta, hogy ő hova szándékozik. Eddig jövő útjában mindenkitől megkérdezte, hogy hol van az a Léтеленország, de mind azt felelték, hogy annak még hírért sem hallották. Most megkérdi a vénasszonytól is, hogy nem tud-e arról az országról valamit, hogy ő arra vehesse útját.

A vénasszony azt mondotta neki:

- Kedves fiam, már háromszáz esztendeje, hogy itt lakom, de hírért sem hallottam annak az országnak. Pedig annyi idő alatt sok jövőmenő megfordult az én házamnál. De van nekem egy cselédem, akit én küldözgetek országról országra, most is oda van követségben, az alighanem tud mondani holnap reggel valamit.

A királyfi alig várta, hogy megvirradjon, hogy végre nagysokára halljon valamit Léтеленországról. Szinte álmatlanul töltötte az egész éjszakát.

Reggel, mikor felkeltek, az öregasszony kiállott egy vasostorral az ajtó elé, s avval olyat csattintott, hogy az egész havas megrendült bele. S akkor néz ide, néz oda, de nem lát jönni senkit. Megharagszik, ismét olyat csattint, hogy az egész ház megmozdul, még a padlásból is hullott a por, s mégsem jött senki. Harmadszor olyat csattintott, hogy hét országra elhallatszott, s akkor előjött egy holló, s leszállt az ajtó eleibe.

- Hát ilyen későn kell jönni? - azt mondja a vénasszony. Mindjárt kitekerem a nyakadat, hogy így megkéstél.

- Kedves jó asszonyom, nem jöhettem hamarabb - mentegeti magát a holló -, mert leszállottam volt Léтеленország királyának a veteményeskertjében egy szép dinnyére. A kertész meglátott, s ellőtte egyik lábamat s három tollat a jobb szárnyamból. Ezért késtem oly sokáig.

Hej, megörvend a királyfi, azt hitte, hogy most már bizonyosan célt érnek.

A vénasszony megparancsolta a hollónak, hogy vezérelje el ezeket az utasokat Léтеленország királyához.

- Asszonyom - azt mondja a holló -, kezeden az életem, de ha a nyakamat elvágod, akkor sem megyek többször oda, ahol így bántak velem, hanem elmegyek a határszélig, s onnan az ország határa szélétől megmutatom a szállóidnak, hogy hol van Léтеленország királyának a városa s a fényes kastélya.

- Az is jó - azt mondja a vénasszony -, induljatok.

A holló szárnyra kelt, megindult, utána a királyfi s az inas. De minthogy ezek nem tudtak lépést tartani vele, a holló leszállt egy-egy fára, ott megvárta őket, ismét elébbrepült, s ismét megvárta, mindaddig, míg elértek egy iszonyú magas kősziklát, tízszer magasabbat, mint a Fogarasi-havasok. Az a kőszikla éppen a határszél volt. Felmentek annak a kősziklának éppen a tetejére, s a holló megmutatta onnan a királyfinak s az inasának az egész Léтеленországot, megmutatta a király fővárosát s a kastélyát is, s azt mondotta nekik:

- No, én már tovább nem mehetek, hanem ti menjetek be abba a fényes városba. Ihol ne, itt adok nektek két tollat a szárnyamból, ezt tartsátok a kezetekben, s mikor a királyi kastélyhoz érkeztek, csak legyintsetek a tollúval a kastély felé, s arra a legyintésre minden élő teremtetés úgy elalszik a kastélyban, mint a föld. Még a légy is elalszik arra. Ti akkor menjetek be a király veteményeskertjébe, ott van két szép dinnye egymás mellett, mégpedig olyan szép és olyan nagy dinnye, amilyen nagyot még eddig senki sem látott. Abban a két dinnyében van a király két szép leánya. Mihelyt a kertbe bementek, egyszerre kapjátok fel ketten a két dinnyét, dugjátok tarisznyába, fel a lóhátra, s akkor ugyan haladjatok visszafele, amilyen gyorsan csak tudtok. De te, király, ha ezt a két dinnyét elhozzátok, meg ne próbáld, hogy megkezdd a magadét, míg olyan helyre nem jutsz, ahol neked egy fertály borod, egy sarkalat kenyered s egy darab sülted nem lesz.

A holló, ahogy ezeket elmondotta, elment vissza-

felé. A királyfi pedig bement az inassal Lételenországba, be a fővárosba, s ott megálltak a királyi kastélyhoz közel. Amint ott állanak, egy nagy légy repült feléjük a kastély felől, az inas feléje legyintett a tollúval, amelyet a hollótól kapott, s arra a légy leesett a földre. Nézi az inas, hát nem mozdul. Azután egy galamb repült feléjük, egy fehér galamb a kastélyból, a királyfi annak is feléje legyint a tollúval távolról, s arra a galamb is csak leesik a földre.

Odamennek, nézik, s hát nem mozdul az sem. Erre azt mondják:

- No, most már mind alusznak a kastélyban, mehetünk.

Bementek hát a kertbe, felkapták a két dinnyét, feltették a lovakra, s mentek vissza, mint a szél. Míg a kősziklához érkeztek, felébredt a király, észrevette, hogy oda a két leány. Utánuk eredt tizenkét fegyveressel, de mire utolérte volna, a királyfi túljárt a kősziklán az inassal. Annak a királynak nem volt szabad túlmenni a határszélen fegyveresekkel, megállott a kőszikla tetején, s utána kiáltott a királyfinak:

- Jól van, elvitted a leányomat, de ha meg nem becsülöd, búját vallod - s avval visszatért a maga városába.

A királyfi vitte a leányt a dinnyében nagy örömmel, s mikor abba a havasba értek, amelyben szállásoltak volt azelőtt, leszállottak a lóról, s leültek egy fa alá pihenni. A királyfi nézegetni kezdi a dinnyét, s nem nyughatott a kíváncsiságtól, hogy meg ne nézze, mi van benne. Megszegi a dinnyét, s hát kiugrott abból egy angyali szép leány, s azt mondja a királyfinak:

- Te az enyém, s én a tied, de van-e egy pohár bor, egy darab kenyér s egy kis sült?

A királyfi erre azt felelte nagy szomorúan:

- Most nincs, édes kincsem, de lesz.

Mihelyt a királyfi ezt kimondotta, a leány abban a helyben mindjárt meghalt. A királyfi, mikor ezt látta, úgy megbúsult, hogy a kardjába akart ereszkedni bújában, de az inas kivette kezéből a kardot, s azt mondotta:

- Ne búsulj már azért a leányért, ha így tör-

tént a dolog, én odaadom neked az én dinyémet.

A királyfi elvette hát az inastól a dinnyét s továbbindultak. Amíg a királyfi utazott hazafelé, azalatt három vándorló rátalált a király meghalt leányára az erdőben, megismerték, hogy ki leánya volt, s hazavitték úgy meghalva az apjához, Lételenország királyához. Annak a királynak volt egy világhírű orvosa, s az az orvos egy óra alatt feltámasztotta a leányt az ő életadó balzsamával.

A királyfi s az inas azalatt egy vendégfogadóba érkeztek, egy kis erdőaljába. Ott a királyfi sültet, bort s kenyeret rendelt, s mikor előhozták, fogta magát, s megkezdte a dinnyét. Hát abból előállott egy aranyhajú szép leány, s a legelső szava az volt:

- Te az enyém, én a tied. De van-e egy pohár borod, egy darab kenyered s egy kis sülted? - hogy volt, a leány evett s ivott.

Ott mulattak hárman egy kevés ideig, azután kiültek egy kispadra, az ajtó elé, s ott beszélgettek együtt. Ahogy ott beszélgetnének, egyszer csak három varjú leszállott a közelben egy fára, s a kisebb varjú azt mondja:

- Kár, kár, Királyfiú Kis Miklós, elhoztad Lételenország királyának a leányát, megölted éhkel a magadét, elvitted az inasét, de nem lesz örömed benne, mert mikor hazaviszed, a kastély kapuja betörik, s agyonüt téged.

Akkor azt mondja a másik varjú:

- Kár, kár, Királyfiú Kis Miklós, elhoztad Lételenország királyának a leányát, megölted éhkel a magadét, elvitted az inasét, de nem lesz örömed benne, mert mikor hazaviszed, ha a kapu reád nem szakadna is, de amíg vacsorálsz, a torkodon akad egy darab csont, s meghalsz tőle.

Megrázza magát a legöregebb varjú, egy ötszáz esztendő, s azt mondja:

- Kár, kár, Királyfiú Kis Miklós, elhoztad Lételenország királyának a leányát, megölted éhkel a magadét, elvitted az inasét, de nem lesz örömed benne, mert ha a kapu reád nem szakad is, ha a torkodon csont nem akad is, amikor vacsorálsz, reád omlik a palota, s

odaöl téged. Aki ezt most rajtad kívül hallja, s mások előtt elmondja, változzék kőbálványnyá.

A királyfi egy kevéssé megütődött a vén varjú szavára, de gondolta magában, mit tud a varjú a jövendőhöz, mikor az ember sem tud, s hazafelé indult a szép leánnyal s az inassal.

Mikor a főváros határához érkeztek, megállottak. A királyfi beküldötte az inast a városba, hogy küldje ki eleibe az apját, az öreg királyt, hogy illendő módon vihesse be a kastélyba Lételenország királyának a leányát.

Az öreg király ki is ment a fia eleibe a határszélre a tanácsosaival, s az inas otthon maradt. Mikor az öreg király eltávozott a palotából, az inas földig lerontatta a kaput, azután elfutott a szakácsokhoz, s megparancsolta nekik, hogy az ételben semmi ne maradjon, csak lé s csupa hús, mikor az asztalra feladják, s a levet megszürette kétszer-háromszor is. Azután egy hosszú asztalt készített, de nem a palotában, hanem az udvar közepén, nehogy a vén varjú szava beteljesedjék, s a királyfit, a leányt s az egész vendégsereget valami veszedelem érje. Csak csupa fatányérokat, fakanalakat rakott az asztalra, s ott forgolódott az asztal körül. Megérkezik az öreg király a fiával s a leánnyal s a kísérelőkkel. Látja, hogy a kapu lerontva, az asztal az udvar közepén, nagy haragra lobban, s azt mondja:

- Ki volt az a gazember, aki így megcsúfolta a fiamat? A kapu lerontva, az asztal az udvar közepén, mint a béreseké, azon is fatányér, fakanál!

A cselédek megmondották, hogy ez mind az inas dolga. Az öreg király nagy haragjában fejét akarta vetetni a szegény hűséges inasnak, de az inas előállott, s azt mondta:

- Felséges királyom, kegyelem fejemnek, ezt én mind jó célból cselekedtem. Amikor jöttünkben egy vendégfogadó előtt ültünk, én, a királyfi s a királyleány, három varjú szállott egy közeli fára, s a legvénebb, az ötszáz esztendő, azt kiáltotta a másik kettő után: „Kár, kár, Királyfiú Kis Miklós, elhoztad Lételenország királyának a leányát, megölted éhhez a magadét, elvetted az inasét, de

nem lesz örömed benne, mert ha a kapu reád nem szakad is, ha a vacsora alatt a torkodon csont nem akad is, ha ezt elkerülheted is, de ma, mikor vacsorálsz, reád omlik a palota, odaöl téged, s ez az utolsó megesik rajtad” S még azt is mondotta az az öreg varjú, hogy aki ezt hallja, s mások előtt elmondja, változzék kőbálványnyá. Én azért rontattam le a kaput, mert féltettem a királyfit, s azért készítettem az asztalt az udvar közepére s nem a palotába, hogy ha a varjú jövendölése szerint a palota be is találna szakadni vacsora idején, meg ne ölje felségedet s a királyfit s az egész díszes vendégsereget, akik ma estére ide hivatalosak.

Az Öreg király, mikor ezt végighallgatta, helybenhagyta az inas dolgát, megdicsérte őt az okosságáért, de annak a szegény inas nem örvendhetett, mert abban a pillanatban kőbálványnyá változott az udvar közepén. Ezen mind az öreg király, mind a fiatal, mind pedig a királyleány erősen megsomorodtak, de mindamellet asztalhoz ültek a vendégekkel együtt, s vacsoráltak a fatányérokból a fakanalakkal.

Hogy felkeltek az asztaltól, a királyfi megsétálta magát a kertben a királyleánnyal, onnan visszament az udvarra, s azt mondta a leánynak:

- De én bizony nem sokat adok egy hitvány varjúnak a szavára, úgymint eltelt már a vacsora ott kint, bemegyek a palotába, a cselédházban csak nem hálhatok az éjjel.

A leánynak eszébe jutott, amit az inas a varjú szava után mondott, kérlelni kezdte a királyfit, hogy ne menjen. De a királyfi nem hallgatott rá, csak megindult elől, s a leány távolról ment utána.

Mikor a királyfi a küszöbre tette a lábát, a palota letörött nagy ropogással, s odaölte a királyfit. A fia halálán igen megbúsult az öreg király, s megbúsult a királyleány is, hogy már a királyfi is oda, s a jó inas is kőbálványnyá változott, akik őt elhozták. Sírnival kezdett keservesen a meghalt királyfi mellett, aztán elment, s kerületni kezdte sírva, jajgatva a kőbálványt, még a haját is szaggatta keserűségében.

Most is éppen ott volt a szerencsemondó vén cigányiné, aki a királyfival elhagyta volt a sírást

kicsiny korában. Odajött, hogy kapjon valamit a fazekába az ételmaradékból. Megsajnálta a királyleányt, mikor látta, hogy olyan keservesen sír, s azt mondta neki:

- Ne sírj, ne sírj, Lételenország királyának szép leánya! Én szerezték ide téged, én hagyatom el veled is a te sírásodat, mint valamikor a kicsiny Miklósét. Olyat mondom neked, hogy még a lelked is megörvend bele.

A királyleány egy kicsit felvidult, megtöltötte a cigányné fazekát étellel, s azt kérdezte tőle:

- Hát mi jót tudsz te nekem mondani, te szegény öregasszony?
- Én bizony azt, édes angyalom - azt mondja a cigányné -, hogy hívass a városból hét papot, s a hét pap mondjon hét imádságot a kőbálvány mellett, s abból olyan szép ifjú lesz, hogy hétszer szebb, mint az az inas volt annak előtte.

Az öreg király mindjárt odahívatott hét papot, azok heten hét imádságot mondtak a kőbálvány mellett, s abból egy olyan szép ifjú lett, akinél szebb nem volt abban az időben. A királyleány megölelte, s azt mondta neki:

- Te az enyém, én a tied, te hoztál el engem, te tartottad meg az életemet, holtig el nem hagylak téged.

A papok el sem mentek, a legöregebb pap nyomban összeeskette őket. Az öreg király halála után az inasból lett király, szerette őt mindenki, s ő boldogan élt holtig a jó feleségével.

KISMÓDI KRISZTIÁN Népmese elemzése

Meseválasztásomban szerepet játszott a véletlen. Vagyis ha elfogadjuk, hogy nem ez létezik, akkor a Teremtő keze lehet a dologban. Így, miután első olvasatra nehéznek tűnt a mese elemzési feladata, nem kerestem tovább, hanem vállalom a tévedés kockázatát. Elemzésem elején leszögezem, hogy a mese megközelítésével és a történet elhelyezésével kicsit bajban vagyok. Hogy a háromféle megközelítési mód közül pontosan melyik

a megfelelő, csak útközben fogom megfejteni. Sejtésem szerint az események a *kis évkör* szerinti sorrendben követik egymást, *dekanátusokkal* lépkedve. Tanáraink ajánlása szerint csomópontokat keresek és így próbálom betájolni a cselekményt, valamint megérteni a mese üzenetét.

Ez a mese nem sok szót veszteget a misztikus légkör megteremtésére, mint más népmesék. Nincs benne „Hol volt, hol nem volt...”, meg „Óperenciás tenger” és „Üveghegyek” sem, hanem rögtön belecsap a történet közepébe. Számomra ez az egyértelműséget sugallja, azzal ellentétben, hogy egy mesét sokféleképpen lehet értelmezni.

Adott egy király és egy jó feleség. Tehát a kép szép családi idillről árulkodik, ahol minden a legnagyobb rendben van. Ilyen helyre érdemes születni. Itt a meleg fészekben talál magának helyet, egy évvel az esküvő után - rendes időre - a megszülető gyermek. Amely helyet ezek után a Mérleg jeggyel azonosíthatjuk. A fiúcskával azonban valami nincs rendben: ez egy síró gyermek. Amennyiben tisztában vagyunk nyelvünk lehetőségeivel, vagyis hogy a magánhangzók egyszerűen és a mássalhangzók a váltó párjukkal felcserélhetők, eljátszhatunk a szóval:

S-í-R-ó
CS-í-R-a
ő-S e-R-ő

Vagyis ez a baba különleges gyerek, oda kell rá figyelni, hiszen ő lesz főhősünk. A sírással kapcsolatban azonban a vízre is gondolhatunk, és így a történetkezdesi idő a Mérlegen belül a Vízöntő dekanátus is lehet. Ezt erősíti meg az a tény, hogy a sírás éjjel-nappal tart, vagyis éppen annyit sír mindkét időtartam alatt, tehát az éves időtartamon belül félidőben vagyunk. Ez az őszi nap-éjegyensőség ideje, mely szintén a Mérleg idején van.

Az éjjel-nappal kapcsán gyanakodhatunk arra is, hogy hősünknek teljes feladata van, hiszen az éjjel és a nappal mindig felváltva követi egymást, így megrajzolva képzeletünkben egy nap 24 órájának körét. Ez a feladat jelentheti például az évkör normális működésének fenntartását is.

A Vízöntő dekanátusra további bizonyítékot találunk, ha megfigyeljük, hogy „tudóssasszonyokat s a híres orvosokat” gyűjtöttek össze a gyer-

mek gyógyításának céljából. Tehát sokan vannak, de nem értenek a gyógyításhoz, azaz tömegemberek és nem rendelkeznek magasabb rendű – táltos - képességekkel.

Tehát mesénk - nagy valószínűséggel - itt, a Mérleg jegy középső, Vízöntő dekanátusában indul.

Megjelenik azonban egy „öreg cigányasszony”, másképpen „vén cigányné”, aki segíteni tud, illetve segíteni akar. Mely akarás nem biztos, hogy jó szándékú. Erre kapunk bizonyítást akkor, amikor fizetséget vár a gyógyításért cserébe, továbbá az is érdekes, hogy a gyógyítás valójában egy ígéret. Ezek a Szűzre jellemző tulajdonságok, vagyis az anyagi javak dominálnak a földelemű mivolta miatt, és a beszéd a Merkúr bolygó hatása miatt, mely a Szűzben otthon és erőben van. Ez a feltételezés is igaz lehet, hiszen a Szűz a Mérleg mellett található az évkörben, és mint ilyen kissé áthatja szomszédját.

Mivel ez a megjelenő „vén” – fény - asszony azonban nem kifejezetten rossz, gondolhatunk a Mérlegben lévő Vénusz bolygó hatására is, mely a női minőség megjelenését hozza magával. Ezt támasztja alá az a tény, hogy amit megígér a királyfinak az nem akármi, hanem egy királynő, vagyis szintén női minőség. Sajnos észre kell vennünk e ténynek azt a jelentését is, hogy a lelki, szellemi útmutatás helyett a - férfi szempont szerint fontosnak tartott - testiséget helyezi az elérni kívánt cél középpontjába. De talán nem olyan borzasztó a helyzet, hiszen ez a királynő nem akárhonnan való: ő Lételemország királyának lánya.

Hol lehet Lételemország, mire utalhat az elnevezés, mit jelenthet ez? Vegyük elő újra anyanyelvünk lehetőségeit, játszunk el a „Lételem” szóval és rögtön rengeteg megoldást kapunk:

L-é-T-e-L-e-N
 é-L-e-TT-e-L-e-N
 é-L-e-T-L-e-N
 L-é-T-e-L-e-M!
 é-L-e-T-e-L-e-M !!!
 é-L-e-T-e-R-ő-M

Találataink utolsó szavai azok, amelyek közelebb hoznak minket a lehetséges valósághoz, ahhoz az országhoz, ahol az élet-elem megtalálható. Tehát hősünknek az élet forrásához, az élet eredetéhez kell eljutnia. Ott kaphatja meg a neki

megfelelő feleséget, a hozzávaló párt. A királynő különlegessége nagyon fontos. Azon túl, hogy ő a jövőbeli a királyfinak, ő az Élet-forrás országából - vagyis a Tejútól - származik, és ha ő ide jön, akkor maga az Élet jön ide. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a Tejút egy cseppje, egy magja érkezik a Földre.

A „vénasszony” tehát megígéri a fiúnak, hogy a léthez szükséges energiát megszerzi neki. E nélkül azonban nem csak a királyfi élete nem lehet teljes, hanem az emberiségnek is szüksége van a fényre, ettől függ megmaradásunk. Itt a mi életünkéről is szó van, ami nem tud folytatódni, ha valaki nem hozza el az élethez szükséges energiát, nem hozza le fényt.

A királyfinak így kettős feladat adódik: elhozza az életet adó fényt és megtalálja élete párját. Ezzel utalást találunk az Iker jegyre, mely a Mérleg harmadik és egyben befejező dekanátusa, amely azt vetíti előre, hogy a királyfi várhatóan nem fog tétlenül ülni, alkalom adtán szükségét érzi majd, hogy elinduljon megkeresni párját, azaz önmagának másik felét.

A következő esemény, hogy a királyfi felnövekedve türelmetlenül, akaratosan házasodni akar. Ez a harcias türelmetlenség már a Skorpió jegyben otthon levő Mars bolygó hatása. Az apa, engedve a fiúnak, választás elé állítja, de sem király-, sem hercegkisasszony nem kell neki. Csak az a leány lehet a választott jegyes, akit megígért neki a cigányasszony. A választás - mint Mérlegesség - és a fafejű ragaszkodás - mint a szemben lévő jegy hatása a testiségre, itt Kos a fejre - még az előző jegy tulajdonságait villantja fel.

A királyfi 17 esztendő, amikor meg akar házasodni. $1+7=8$, tehát a 8-as számnak van meghatározó szerepe az ő életében. Ez a szám megmutatja, hogy ő „készen kapott feltételrendszer” szerint él, itt „ugyanolyan esélye van a felső és alsó régióknak”, nincs viselkedésében lelki, szellemi dominancia, csupán a testiség. (1) Emiatt fogja később a kíváncsiságának engedelmeskedve kinyitni a dinnyét, nem gondolva a holló figyelemztetésére, holott még nincs nála sem kenyér, sem bor, sem sült. 8, másképpen a végtelen, azaz magasabb energiapályát kell megjárnia célja elérése érdekében, ugyanakkor azt is jelentheti, hogy eljött az időpont az indulásra, mert ez egy energiacsúcs a királyfi életében, most érzi késznek

magát a feladatra.

Elindul megkeresni a királyleányt, de nem egyedül: a hűséges inas vele megy. Az inas jelenléte erősíti bennünk azt az érzést, hogy a királyfinak valami módon köze lehet az Ikrek jegyhez. Ugyan a párját keresi, de amíg meg nem találja, addig sincs egyedül, ez az inas az ő egyéniségének a másik fele. Ez az inas hűséges, mely tulajdonság meghatározó a cselekedeteiben. Mint tudjuk, a kutyára mondják, hogy hűséges. A kutya megfelel a Kosnak a Keleti zodiákusban, ami visszaüt a királyfi alapvető viselkedésére.

„Lóra ültek, s megindultak ki a királyi városból”. Ez a mondat érezteti velünk, hogy kezdünk kimenni a fény időszakából, vagyis egyre rövidebbek a nappalok és hosszabbak az éjszakák, mely a Skorpíó időszaknak felel meg. Különösen a mai világban van ez így, amikor október vége felé az óraátállással próbálnak meg egyes gazdasági társulások több pénzt megtakarítani, miközben az egyszerű embernek az a félelmekkel teli érzése támad, hogy „Jaj, Istenem, be sötét lett” és hogy „Biztosan lemaradtam valamiről”. Így aztán tényleg nehéz boldog készüléssel tölteni az ádventet, és örömmel megélni a karácsonyt!

Valószínűleg éppen ezért mentek „sietve, mint a házasuló”. Ezt erősíti az a kép is, ahová eljutnak: „nagy havas” ahol nincs semmi csak egy remeteház. A hó is, a kietlenség is a télre, az elmúlásra, a halálra utal. Ez szinte törvényszerűen következik, hiszen elérkeztünk a Skorpíó középső dekanátusához, mely a Halak. A Halak pedig a halál képviselője. Vele szemben van a Szűz, és így a kettő képezi a haláltengelyt. A továbbiakban ezekre a minőségekre kapunk példákat a mesében.

A remeteházban egy igen-igen öregasszony él, aki befogad mindenkit. Egy olyan Szűz ez, amelyik egymás után mutatja a jó és a rossz arcát. Jó, mert befogadó és segít útba igazítani a betérőket. És rossz, hiszen reggel a vasostorral olyat csattint, hogy háromféle katasztrófa történik: földrengés, csillaghullás - padlásról lehull a por, hangrobbanás - hét országra elhallatszik. A holló a cselédje, amely madár egyébként a Vízöntő második Holdháza, de egy bármilyen madárnak is felfogható, mint a Kakas, vagyis a Halak megtestesítője. Ez a madár leszáll az ajtó eleibe, jelezvén, hogy a halál teljesen közel van. Itt azonban

nem a hétköznapi értelemben vett halált kellene értenünk, hanem azt a helyzetet, amikor hősiünk felemelkedik egy másik világba, a révülés állapotába kerül. A felső világba vezető utat mutatja meg a holló, és itt lehet a madárnak egy harmadik értelmezése is: a holló, mint a sas rokona a Skorpíó jegy megtestesítője. A sas gyakorta szerepel, mint a hős átmeneti segítője, egy rövid úton vezetője.

Ez a segítő irányt mutat, de a további lépések a főhősre várnak. A királyfi nem riad vissza a veszélyes feladattól. Tulajdonképpen a feladat nem csekély: úgy kell elhozni a fényes királyi főváros kastélyának veteményeskertjéből két dinnyét, mely Lételenország királyának tulajdona, hogy a kastélyban azt ne vegyék észre. Úgy is értelmezhetjük, hogy a világ Életfájának gyümölcsét kell leszakajtani. Ezt nem cselekedheti meg bárki, csak kiválasztott egyén. Ezért kell előbb felmászni a határra, az iszonyú magas kősziklára, vagyis túl kell jutni a beavatáson, rá kell hangolódni a felső világ hullámhosszára.

Minden úgy történik, ahogy a holló mondta. A toll hatására elalszik mindenki. A légy is és a galamb is leesik a földre. Ez a jelenet, mint földhöz húzó hatás érvényesül, mely a Skorpíóval szemben lévő Bika miatt lehetséges, ennek második Holdháza a galamb. Ezt a hatást erősíti a Skorpíóban rejtett erőben lévő Szaturnusz, mely lassítja a folyamatokat, nehezíti a helyzeteket, visszafogja a gondolkodást. Ilyen eseményre figyelmeztet a király szava, miután a kastélyban lévők felébredtek, és a király utána eredt a rablóknak 12 fegyverrel. És erre figyelmeztetett a holló már korábban is. Talán a 12-es szám megjelenése sem véletlen. Utalhat a kis év 12 hónapjára, melynek rendes működése kerülhet veszélybe, ha valaki ellopja, és nem jól bánik az energiával. Azért nem lehet ész nélkül bánni az energiával, mert kicsúszhat a kezünkől és oda lesz minden. Ezért kell felkészülni és várni türelemmel a megfelelő időre, és ez most jelenthet teret és időt egyaránt. Ha valaki nem felkészült a feladatra, akkor ne vállalja el. Bármilyen kíváncsi is legyen az egyén, bármilyen visszahúzó erők is jelentkeznek, bármekkora is a csábítás, le kell győzni azt, le kell győznie önmagát.

Sajnos királyfink nincs a helyzet magaslatán, és ennek következményei lesznek. Ezen - fent em-

lített - időszakban, nem is biztos, hogy képesek vagyunk uralkodni magunkon. Meggondolatlan cselekedetek sora következhet be. Így történik főhősünkkel is. Hiába a sok jóslat, nagy kíváncsiságában elfelelji őket. Megérkeznek szépen oda, ahol már jártak, a kietlen havasba, és ő már alkalmasnak érzi az időt a dinnyelékeléshez, de még nincsenek nála a fizikai erőnlétet megadó dolgok. Ez a hiány két félét bizonyít: egyrészt a királyfi nincs a megfelelő helyzetben, másrészt a fény, amit lehozott, nem tud testet ölteni. Hiába ugrik elő egy „angyali szép leány” ha nem várja illendőképpen, ő maga lesz a gyilkosa kedvesének. Hiába jutok hozzá az Isteni ajándékhoz, ha nem tudom az őt megillető méltósággal fogadni, nem érdemlem meg, és a Jóisten visszaveszi. Ezért hal meg az egyik leány. Miközben éppen a Halak dekanátusban járunk. Ezért akar ezután a királyfi öngyilkos lenni, amit a Skorpióság is magában hordoz, de a kard megjelenése ezt még jobban alátámasztja.

Önmagát legyőzni csak egy emelkedettebb képességű személy képes, aki rendelkezik bizonyos magasabb rendű tudással, és a nehéz pillanatokban önfeláldozó tud lenni. Ilyen az inas, a fiú másik énje. Ő az, aki valójában bejárta a felső világot, és majd látni fogjuk, hogy ő a valódi főhős. Színre lépése nem is következhet máskor csakis most, a Skorpió harmadik dekanátusában, a Rák idején. Ő hordozza a Rák tulajdonságait. Ezért menti meg a királyfit a „saját-kardba-ereszkedéstől, és ezért adja oda a saját dinnyéjét a királyfinak, amivel lemond a neki rendelt leány kezéről.

Közben megtalálják a meghalt lányt és „életadó balzsammal” felélesztik. Egy ilyen esemény az Életerő országában normális, mindennapi dolog, azaz most már teljesen bizonyosak lehetünk benne, hogy olyan országról van szó, ahonnan az Élet származik. Ez egyben utalás a Teremtő erőre, ami a Nyilasban otthon lévő Jupiter tulajdonsága, vagyis tovább léptünk az idő pergésében.

„Egy kis erdő aljába” érkeznek, azaz az Életfa lábánál járunk. Innen lehet energiát nyerni, hiszen innen - a Nyilashól - lehet a „Tejútba látni”. Itt most helyén van a teremtés ideje, most meg lehet kezdeni a másik dinnyét. Ebből „előállott egy aranyhajú szép leány”, akiben megvan a jószág, a tisztaság, a fény. Tehát megteremtődött, testet öl-

tött az Isteni Életenergia, megszületett a fény gyermeke. De hát nekünk van is egy ilyen ünnepeünk! Karácsonykor - a Nyilas és Bak fordulóján - ünnepeljük Jézus Urunk születését, aki a Világ Világossága.

Mesénk azonban nem ér itt véget. Szükséges, hogy a megjelent fény besugározza a teljes évkört. Ehhez azonban túl kell lendülnünk a téli, sötét, hideg időszakon. Megpróbáltatások várnak még hőseinkre, melyeket át kell vészelnünk. Az öröm megjelenik a cselekményben, hiszen mulattak a vendéglőben, aztán beszélgettek. Ez a rejtett erőben lévő Merkúr hatásnak is betudható. Továbbá az is, amikor megjelenik a három varjú, és hosszasan mondják a jövőben bekövetkezendő történet. Itt azonban - a korábbi dramaturgiai elemekhez hasonlóan - több dologra gondolhatunk. A varjú, mint a Vízöntő második Holdháza jelenik meg, jelezvén, hogy a Bak idejébe értünk, melyre „ráömlik” a Vízöntő. Ugyanakkor ez az utolsó figyelmeztetés a királyfihoz, mintegy előre jelezvén a Bakban megeshető veszélyeket.

Viszont a királyfi rögtön félre veti a jóslatot, nem foglalkozik vele, mely a Bakban otthon lévő Szaturnusznak köszönhető, aki leállítja a dolgokat és így gátolja a gondolkodást, az előrelátást. Annyira igaz ez, hogy a városhoz érve a királyfi máris elfelejtette a varjak figyelmeztetését. Neki csak az a lényeg, hogy illendő módon vihesse be a királylányt a palotába. Mivel ez nála nem a lelki felkészülést jelenti, sokkal inkább az anyagiakban megmutatózó pompára, a pazarló gazdagságra utal, gondolhatunk a földhöz húzó Bika hatására, mely a Bak második dekanátusa, valamint arra, hogy a Bak maga is föld elemű. Ezt megerősíti az inas cselekedete, akit a királyfi előre küldött. Ő otthon maradt és a királyfi helyett ő tesz óvintézkedéseket. A kaput földig rombolja, megszüri a levest, csak lé és hús maradhat az ételben, valamint az udvar közepére terít, és faevőeszközöket rak az asztalra. Vegyük észre, hogy ez nem „csak” óvintézkedés, hanem a mese legtisztább hasonlata, felhívása az erkölcsös életre, a tiszta szívűségre! Utat nyit a fénynek, hogy az energia akadály nélkül érkezzen, megtisztítja a gondolatait és a természet adta középső helyet, a szívét készíti elő a „vendég” befogadására. Ezen kívül mindent megtesz, hogy a legnagyobb rendben történjenek a dolgok: forgolódik az asztal körül, azaz gondosko-

dik mindenről és mindenkiről.

Emlékszünk rá, hogy az inas a Skorpión belül a Rák idején lépett színre. Az ő életében mindkét jegy meghatározó. Láttuk a rengeteg gondoskodást, az önként adakozó szeretet megnyilvánulását, de még nem tette kockára az életét. Ennek is eljött az ideje: tisztában van vele, hogy meghal - vagy karóba húzzák, vagy kőbálvánnyá változik-, de ami még ennél is fontosabb számára, hogy az igazság kiderüljön. Nem az a fontos, hogy saját magát tisztázza, hanem, hogy az igazság által megmentsen másokat a veszedelemtől. Folyamatosan mások megsegítésével törődik, és ez - a mai világban sincs másképpen - a teljes önfeláldozáshoz vezet.

Nemes lélekre vall, de van-e értelme, ha a megóvott személy nem tanul semmit a történetekből? A királyfi gőgösségében újra csak a pillanatnyi létével törődik. Nem volt elég az egyik lány halála, az inas halála, továbbra sem veszi figyelembe a jóslatot, hanem a palotai hálószoba kell neki, mely a földes elemű Bak újabb hatása. A királyleány - mint a Szűz, a Bak harmadik Holdházaként - kíséri a Vízöntő jegy által teljesen áthatott, tömegemberré vált királyfit a palotáig, amely maga alá temeti.

A királyfi halála tulajdonképpen szükségszerű. Hiszen ha szem előtt tartjuk, hogy főhősünk valamilyen módon az Ikrek gyermeke, akkor az egyik énjének halála esetén, a másik énje is el fog távozni. De itt két teljesen különböző elhalálozások történtek. Az egyik önfeláldozó halál, a másik a butaság miatt bekövetkező eset. Ahhoz, hogy a főhős kerek egészet alkosson, azaz hogy önmagára találjon, le kell vetkőznie rossz tulajdonságait, el kell dobja rossz énjét. Ezt jelenti a királyfi halála. A hozzá tartozó párját már korábban megtalálta a királyleányban, de addig nem tud vele párt alkotni, amíg a rossz tulajdonságai léteznek. Olyan üzenet ez számunkra, amelyre minden nap figyelniünk kellene: a Jóisten nem tud velünk, bennünk lenni, amíg rosszak vagyunk. Le kell tegyük a visszahúzó, buta gondolatokat, a rossz emberi magatartásformákat és ki kell nyílnunk az Ég felé, hogy így tudjuk beteljesíteni az Ő akaratát.

A királyleány sírásával a víz újra megjelenik: lassan a Vízöntő jegy idejébe érkezünk. Itt bukkan fel újra a segítő, vén cigányne is, és a fazékba ételt kér. Ez a jó Szűz, akivel kapcsolatban rosszat

sejtünk. Mivel anyagi és volt egy mondata a királylányhoz, miszerint „én szerezték ide” ezért sejtésünk talán nem is megalapozatlan. Amennyiben hallottunk az arató (ártó) Szűz erejéről, feltételezésünk beigazolódni látszik. Ez a szuperhalmaz mindent el akar nyelni, minden energiát be akar vonni magába, mindent ő akar uralni. Mesénkben úgy oldja meg az előállt lehetetlen helyzetet, hogy a királylány és a főhős is életben marad, azaz az inas életre kel. Ehhez kell keresni hét papot, aki a hét imádságot elmondja.

A 7-es szám megjelenése valami ősi természeti egységet idéz emlékezetünkbe: nagy valószínűséggel a magyar hagyományban megszokott hét bolygóról lehet szó. A bolygók jelenléte, működése, összefoglalva a bolygók hatása szükséges az inas feltámasztásához. A bolygók hetessége mellett van nekünk még valami, amiből éppen hét van: a magánhangzók. Gondoljuk csak el: a bolygók hatása hozzájárul a földi dolgok alakulásához, de ahhoz, hogy legyen egyáltalán valami a Földön szükség volt a Teremtő Ige működéséhez. Az Ige az Isten szava, ami (aki) megalkotta a teremtményeket, és ez a szó, ez a teremtő akarat, ami az érzelmeket kifejező hét magánhangzóban megjelenik, és amit a mesében a hét imádság képvisel.

A királylány is hozzájárult élete-párja feléledéséhez. „Kerülgetni kezdte a kőbálványt” és így egy ősi áldást kérő szertartást végzett el. Isten védelmező szeretetéért, a teremtő életenergia leküldéséért fohászokodott, hogy szerelmével boldog életet élhessenek. Kérése meghallgatásra talált, s ezzel helyre állt a rend.

A történet nagyon tanulságos: a Jóisten mindenkinek megadja a lehetőséget, hogy véghez vigye a születéskor vállalt feladatát, de megkapja hozzá a segítséget is. Tehát nem marad magára, még a legnehezebb időszakban sem. Ahhoz azonban, hogy sikeresen célba érjünk, meg kell hallgatnunk a sugalmazott tanácsokat, a nekünk célzott jó szándékú figyelmeztetéseket. Nem lehet ész nélkül olyan dologba belefogni, amiről csak részinformációink vannak, mert előbb-utóbb belebukunk. Nem szakíthatjuk rögtön a legnagyobb gyümölcsöt a fáról, mert nem bírjuk el és kicsúszik a kezünk közül. Meg kell tanulnunk bánni a nekünk rendelt javakkal. Meg kell becsülni, szeretni azt, amink - akink! - van.

Az akadályokon végig kell menjünk, tapasztalatokat kell szereznünk, és tanulnunk kell a hibáinkból. A megszerzett tudás ezután nem csak a saját, de embertársaink hasznára is válik, hogy így alakítsuk széppé környezetünket, hozzájáruljunk a Világ boldogságához.

Az élet örök körforgás. A jó és a rossz időszak váltja egymást, de nem kell aggódjunk: a Földre szállt „Fény” minden évben átsegít minket a nehéz időszakon!

Az első lány meghalt, de felélesztették. A második az inasé volt, de odaadta a királyfinak. Ez az állapot visszas. Az első lány várja a királyfit, a

második lány „kerülgeti” a kőszoborrá vált inast, az igazit. A királyfi halálával lehetőséget kap, hogy Lételenországban megtalálja a saját párját, akit feltámasztottak, s aki őt ott várja.

Kozmikus szinten miért kell meghalnia? Bakban meghal a régi Nap és új születik. Az új Nap az inas a királyfi ikerpárja. Az inast keltik új életre; a lány azé lesz, akié már a dinnyében is volt.

IRODALOM

1. Gyárfás Ágnes: Az aranyhajú lány - Magyar népmese, Miskolc, 2000.
2. Pap Gábor: Hazatalálás, Püski Kiadó, 1999.

Záhonyi András

Kalotaszeg bemutatkozása Pomázon

Hiteles néprajzi programnak adott otthont február 18-án a Pomázi Kultúrház: Erdély egyik népművészetéről híres tájegységét mutatta be vetített képek segítségével dr. Fülemüle Ágnes és férje, dr. Balogh Balázs. Kalotaszegről illik tudni, hogy Bihar és Kolozs megye határán helyezkedik el, s a Kolozsvártól nyugatra elhelyezkedő tájegység neve.

Amit érdemes megismerni Kalotaszegről

Mákófalvi viselet

Ifjú pár Kalotaszeg királyról

Az előadásból megtudtuk, hogy a ma közkedvelt Nadas-menti táncok (pl. Mérából, Magyarvistából) és díszítőművészet, a „cifra vidék” hagyományai csak a 20. századtól számítanak igazán Kalotaszeg részének.

A vidék szokásainak és hagyományainak őrzését

bizonyítja, hogy a Szent György-napi tejbemérés-kor még ma is sokan eljárják itt a környék hagyományos táncait.

Tejbemérés Felszegen

Az ott élők szerint a konzervatív Alszeg és Felszeg számít „igazán kalotaszeginek”. Bánffyhunad és környéke tartozik az utóbbi vidékhez. Így Kalotaszentkirály az, ahol 1991-től rendezik meg a nagyszerű népzenei- és néptáncfőborokat (a falu különlegessége, hogy a táncokat lent hangsúllyal járják). Mellette Körösfő és Magyargyerőmonostor (ahol a temető faragott fejfáin külön szimbólumok jelölik, hogy az elhunyt férfi, nő vagy gyermek volt-e) tartozik területileg ide, valamint Magyarvalkó, melynek dombra épült templomát kétszeres védőfal veszi körül, emlékeztetve a havasokból lezúduló románság támadásaira, a mai „etnikai konfliktusok” előképére.

Kalotaszeg nevezetességei közé sorolandók a református templomok kazettás mennyezetei is, melyeket többféleképpen is értelmeznek: a „hivatalos” néprajzkutatók egy része a késő-renaisszansz virágos és állatdíszítéseinek tekinti, míg az asztrálmítoszi keretrendszeret elfogadják – köztük a Nagy Lajos Király Magánegyetem tanárai -- a magyar paraszti reformációban megjelenő, a természet ciklikus működéséhez kapcsolódó évköri rend megjelenítését értik alatta. A kapukon megjelenő napszimbólumok is a természet közelében élőknek a felső világgal, a bolygók és a csillagok birodalmával meglévő kapcsolatát juttatják eszünkbe.

Az 1870-es évektől megindult a kalotaszegi varrottások, fafaragások gyűjtése. Elterjedésében, divattá válásában a magyarokat kedvelő osztrák császárné, Sziszi megrendelése is jelentős szerepet játszottak.

Az 1989-es rendszerváltás után – a mezőgazdasági szövetkezetek megszűntével – Kalotaszegen sokan visszatértek az archaikus gazdálkodáshoz. A föld ugyan gyenge minőségű, azonban pl. legelőként remekül tudja segíteni az állattartást.

Az utak mentén folyó eredményes kereskedés és az elhíresült román pilóta-játék hatására beindult az ortodox katedrálisok stílusára hasonlító, hatalmas paloták építése – befejezésükre azonban már sokaknak nem maradt fedezetük. Ezért található a főút mentén ma is annyi ezüstösen csillogó kupola, mely alatt még lyukas és festetlen falak tátonganak.

Berecz András mesél

Az est másik vendége Berecz András énekes és mesemondó volt, aki ezúttal gyermekrajzok elemzésének ürügyén mondta el gondolatait a világ dolgaival kapcsolatban. „Ahogy a zenének jót tesz a csend, úgy a diavetítésnek a sötét” – figyelmeztette tréfásan a rendezőket a világítás lekapcsolásának „szükségességére” előadásának kezdetén.

A gyermekek képi nyelvén megfogalmazott üzeneteit a nézőtéren ülő kicsik azonnal megértették: tetszésüket közbeszólásaikkal, nevetésükkel jelezték. A felnőtteknek persze az értelmezéshez szükségük volt az előadó rövid magyarázatára is (nekik már nem természetes pl., hogy kiskorában mindenki – még az ördöggyerek is – jó...).

Az elmaradhatatlan mesében megismerkedhettünk többek között a propeller-nyakkendős székkellyel, a tigris-taposta ösvényen járó „meghibásodott” (azaz vak) gyermekkel. Megtudtuk azt is, hogy „amikor a fülemüle egyik tolla kihullott, abból lett az irodalom”, s megismertük, hogyan kell a csárdában védekezni a fejbe verés káros hatásai ellen, elérve, hogy megkékülés helyett megbékülés legyen az események vége.

Táncház

Az előadások utáni táncházban – ugye, nem nehéz kitalálni? -- a kalotaszegi rend alaplépéseivel ismerkedhettek a vendégek.

Persze a városi táncházmozgalom indulásában nagy szerepet játszó széki táncok (négyes, csár-

dás, lassú, porka, hétlépés) ezúttal sem maradhattak el. Timár Sándor a 70-es években behívta a Budapesten vendégeskedő (és batyuzó) székiet a próbaterembe, s ezzel a tudományosság szintjére emelte a falusi emberek által átörökített tánchagyományt. Így nincs mit csodálkozni, hogy a Bartók Együttest vezető, majd később az Állami Népi Együttes művészeti vezetőjeként alkotó Timár Sándor „Mesi” egyike volt az első budapesti tánc ház megszervezőjének 1972-ben. Martin Györggyel és Vásárhelyi Lászlóval együtt – Molnár István tanítványaként – sokat tett a magyar tánchagyományok gyűjtésekre épülő, hiteles színpadi tolmácsolásának elterjesztéséért. Az ő autentikusságra törekvő pedagógiai módszerét követik egykori tanítványai, Bakonyi Ernő „Savanyú” és Dúcz Juli, akik ma a pomázi rendezvények táncmesterei.

A tánctanítást kísérő Téka együttes a népzene „élő” visszaadására törekvő Halmos Béla és Sebő Ferenc nyomán indult el az autentikus parasztzene precíz, ugyanakkor a városi emberek számára is élvezetes formában történő tolmácsolásának útján.

A tánctanítók és a zenészek együtt sokat tehetnek a táncos lábú érdeklődők lelkének felemeléséért. Ha majd sikerül az iskolákban is olyan jövőző felnőtteket nevelni, akik a bicska előrántása helyett kezét adnak egymásnak, mindezzel jó példát adhatnak országunk és az egész emberiség erkölcsi felemelésére, viselkedéskultúrájának finomítására. Úgy, ahogy ez Pomázon néhány éve már rendszeresen folyik.

Záhonyi András
TÁNC HÁZTALÁLKOZÓ
2005-ben először a Papp László Sportarénában

Budapest, a kétmillió világváros furcsa módon a hagyományörzők nemzetközi központja is. Itt talált egymásra a Tavaszi Fesztivál keretében immár 24. alkalommal az anyaországi és a „határon túli” magyar néptáncos, énekes és a paraszti kultúra iránt érdeklődő. Sok egymástól távol élő középkorú és fiatal találkozhat

egymással ilyenkor a Papp László Sportcsarnok „arénájában”. A régi barátok örömteli beszélgetései, távoli országokba sodródott ismerősök önfeléd táncai a rendszerváltás (1989) után is ugyanúgy folytatódnak, mint azelőtt: kiderült ugyanis, hogy a munkahelyek szorítása a nyári vakáción kívül csak néhány családi és egyházi ünnepkor (és a „hobby” legnagyobb összejövételén, a Tánc Ház Találkozón) enyhül valamelyest, így a találkozási alkalmak az adminisztratív akadályok elhárítása után sem bővültek jelentősen. Idén a találkozó a böjti időszakon kívülre került (április 2-3.), így a katolikus gyimesi és moldvai csángóknak sem kellett néhány „Miatyánkkal” kiengesztelni a Jóistent, mint tavaly, amikor böjt idején kérték fel őket, hogy perdüljenek táncra.

A néptáncmozgalom az első budapesti tánc ház óta – amelyet 1972-ben, a Liszt Ferenc téri Könyvklubban tartottak a Bihari Táncegyüttes szervezésében, többek között Martin György „Tinka”, Novák Ferenc „Tata” és Timár Sándor „Mester” részvételével – közel tízezer embert megmozgató nemzetközi rendezvényé bővült. A felsoroltak közül Sanyi bácsi és felesége, Böske az idei Tánc Ház Találkozón is aktívan közreműködött: a Csillagszemű Táncegyüttes társaságában sóvidéki táncokat tanított a kicsiknek.

Ízelítő a programokból

A vendégek több helyszínen gyönyörködhetnek lemez-bemutató koncertekben, a hangszerkiállítás remekműveiben, élvezhették az Ínyenc Tánc Házban tanított virtuóz figurákat – köztük a Szamosújvár melletti Ördögősfüzes, a magyarországi románok tánchagyományait őrző Elek és a Kükiüllő-menti Lőrincréve táncrendjét – az utóbbit a Pécelre költözött festőművésznek, a 85. évében járó (a nemrég elhunyt pápával egykorú) Karsai Zsigmondnak köszönhetően.

Természetesen Kalotaszeg is bemutatkozott: a bogártelki csárdást Lajkó Levente (a hegedűvirtuóz Félix testvére) tanította, a györgyfalvi legényes „titkaiba” pedig Zsuráfszky Zoltán „Zsura” avatta be a táncos lábúakat, bemutatva, hogy a néptánc kábítószer nélkül is képes örömteli „transzállapotba” hozni oktatót és táncot tanuló tömeget egyaránt. Nem esik messze az alma a fájától – az ifjabb „Zsura” pedig a vasvári verbunk tanításában működött közre, abban a táncban, amellyel többek között az Országos Békéscsabai Szólófesztiválon szerzett „aransarkantyús” minősítést. A nyári tánc táborok hangulatát idézte fel Kocsán László jázsági, Kupec Mihály gömöri, Richtaresík Mihály magyarbódi, Bodó-Bán János mezőméhesi, Orza Călin örkői, Fitos Dezső gyimesközéploki, Kádár Ignác csíkszentdomokosi, Sára Ferenc moldvai és Var-

MAGYAR ŐSKUTATÁSI MUNKAKÖZÖSSÉG KÖZLEMÉNYEI

ga János „Bokszos” vajdaszentiványi táncitanítása.

A nemzetiségeket a szerbek, a galagútai szlovákok, a méhkeréki és eleki románok táncai képviselték.

A Bukovinából Érdeke került Kóka Rozália, valamint a csángóföldi Petrás Mária -- aki moldvai csángóként került a budapesti Iparművészeti Főiskolára, majd kitüntetéssel végezte el azt – különleges ízt és színt vitt a népi éneklés iránt érdeklődő közönség előtt bemutatott műsorába.

A lemezbemutatók közül érdemes megemlíteni a Küüllő-mentérről Debrecenbe került Bárdosi Ildikó, a mátyusföldi Lakatos Róbert zenekara, a Rév /mely egy remek söröző neve is Rév-Komáromban/, a Magyar Dudazenekar, Majorosi Marianna /aki női sorsokat mutatott be a Csík és a Bekecs zenekarok kíséretében/, a nevében a távoli „Kelet” filozófiáját sejtető Matokabinde és a felvidékiekkel „megerősített” Fonó zenekar koncertjét, a klézsei Hódorog András és a Kárpátia zenekar CD-bemutatóját.

A szombati gála a *Budapest Táncgyűttes „Szatmár”* c. estjével indult, bizonyítva, hogy *Bonchida* és *Kalotaszeg* után az anyaországi gyűjtések anyagából is lehet szakmailag precíz, ugyanakkor a nagyközönség számára is élvezetes műsort összeállítani. Az „adatközlők” személyre lebontott figurái, az egyéni stílusjegyekre is odafigyelő fiatal táncosok ismét nagy sikert arattak.

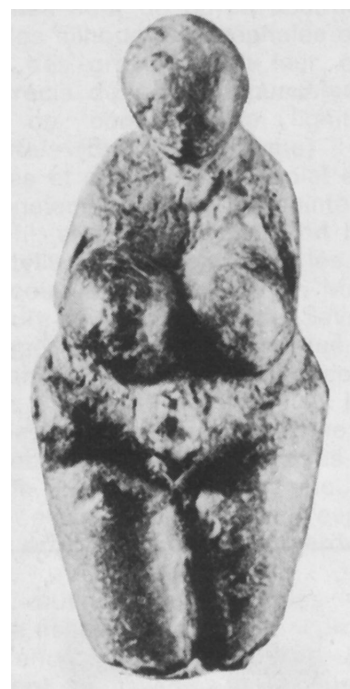
A műsort a *„Balt Orient”* – Diószegi László táncművészeti alkotása – folytatta, mely összeállítás az expresszvonat útját követve próbált képet adni többek között a közép- és kelet-európai közéletéről, táncgyományokról. A hosszú filmes bejátszások alatt ugyan sokan már az FMH-ban megrendezett Éjszakai Bálra koncentráltak, azonban az erdélyi pályaudvarok hangulatát hitelesen felidéző színpadi alkotás az Európa nyugati részéből érkezetteknek és a magyar néptáncgyományokkal még csak ismerkedő fiataloknak sok érdekességet és újdonságot nyújtott.

WILLENDORF-i Vénusz

KH-MINHA-i Vénusz

GRIMALDI-i Vénusz

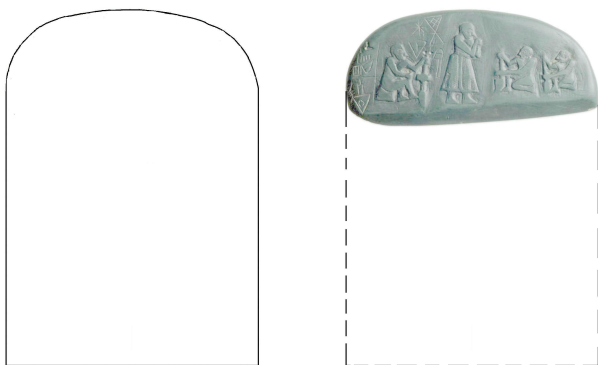
Gyárfás Ágnes

A KÉK EMLÉKKŐ

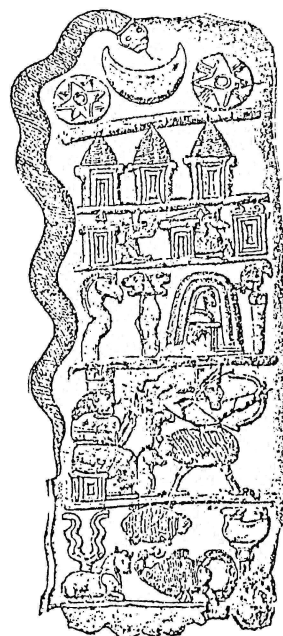
A British Múzeumban 140.852 szám alatt található az a 45 cm magas, 75 cm hosszú és 16 cm széles sötétkék, oválisba hajló faragott és képlekkel ellátott kő, amely Dél-Irakkból származik, s kora Kr. e. 3100-ra mutatható ki.

Iraknak ez a fele megegyezik Dél-Mezopotámiával. A múzeumi adatok szerint innen származik a kő-reliktum, amely a régiségben „Kuduru vagy Buduru”, azaz határkő lehetett. Ha az volt, akkor egy másik, nagyobb kőn állhatott, hiszen a többi megmaradt határkő is 1m körüli magas, felül lekerekített formájú.

Ha megnézzük az egyik határkő képét a susai hagyatékból, láthatjuk, hogy a sávokban elhelyezett, stilizált csillagképek mellett a Kígyó (Hydra) tekereg végig, s feje a felső szférába ér. Itt találjuk a Nap és a Hold emblémáját két szélről. Középen pedig az Esthajnalcsillagot (Vénusz) melynek méhébe, nyelvét kinyújtva életet lehel a Kígyó.

A lehelet mozzanata a Kék emlékkövön is megjelenik. A közepén álló alak leheletével meglegíti kezét vagy a markában leheletet továbbít.

A Kr.e. 3100-as időszakot a mezopotámiai műveltség legrégebbi idejéhez csatolják. A képjelírás archaikus volta is erre utal. A Labat szótár első oszlopában található ilyen egyszerű piktogramok, amelyeknek azonban megvan a hang és a gyök értékük, tehát olvasható szöveg kíséri a vésett képeket. Ezt a korszakot a nyugati tudósok praehistoricus-korszaknak nevezik. A mezopotámiai műveltség kutatásában elfogadható ez az elnevezés, mert a korai kő-emlékek képanyagában sok minden utal a későbbi történetiségre, sőt, mintha éppen a történelmet készítenék elő.

Mit láthatunk a Kék emlékkő reliefen?

A közepén álló alak, mint már említettük mindkét kezét szája elé emeli, mintha kis márdárkát melengetne vagy a kezébe fújna.

Tőle jobbra két tevékenykedő alakot látunk. Alacsony széken, afféle sámlin térdelve ülnek és egy előttük lévő hosszúkas tárgyon munkálkodnak.

Ez a tárgy ember-szerű. Magas, támla nélküli széken ül, a lábai lelógnak. A teste nagyon vékony törékeny, de van karja, feje, lába, törzse. A jobb

karját jól látható módon előre nyújtja, a vele szemben lévő, ülve térdeplő, vaskos alak felé. Ez a jobb kar szinte összeolvad a vaskos alak jobb karjával, mintha a vaskos megtámasztaná a vékony alak testét a jobb karján át.

A vaskos, ülve térdeplő alak bal karja a vékony figura combját vagy a comb melletti székét fogja, ezáltal fokozza az ülés biztonságát. A mozdulat azt az összbenyomást kelti, mintha a vaskos alak baljával biztosítaná a vékonyabb ülőpozícióját, jobbával az arcát simítaná.

Az álló alaktól balra ugyancsak egy kis széken ülő ember látható, vonásai alapján férfi. Ő nem térdel, hanem, kirajzolt két lábát maga elé téve elmélyülten foglalkozik az előtte lévő vékony formával, amelynek még nincs emberre emlékeztető vonalvezetése. A jobb öklében kis szerszámot fog, a bal kezével a forma felső részén végez simításokat. Olyan, mintha az első alakváltozatát készítené el annak a figurának, melyen aztán az álló alaktól jobbra ülő térdeplő emberek (meszterek?) tovább foglalatoskodnának.

Összefoglalva, a bal oldali férfi elkészíti a faragvány(?) formavilágát, a jobb oldaliak finomítják, míg végül a középső férfi a lehetét felemelt markába felfogva viszi a lények felé.

Az ülő alakok meztelenek, a középső, álló férfi hosszú, bő, pliszírozott gatyában van, melyről rojtos öv csüng alá. A pliszír jól látható.

A felirat első fele

L 343

GAL
Nagy

L 319

GA
tej

GAL - GA
US - TE (N)

US
L 211

TA
TE
L 139

L 376

TE

Esetleg L 108 szerint

TUR

len jelentéssel

Akkor GAL-GA USTE(N)TUR = (Erős)nagy Tej Isten ben(ben)

A tej fogalom a későbbi pecséthengerek szókincsében rendszeresen előfordul:

US

KAL

GA

Azaz Ős, nagy (erős) tej.

Ez az az anyag, amely megegyezik a magyar népmesék Mindentermő fájának TEJMAGVÁVAL és a népi képzőművészetben is, meg a templomi kazettás festészetben is karikó formájában nyer kifejezést. Ez a karikó megjelenik a pecséthengerek nőalakjainak hajvégződésében. (Lásd. Sziriusz Mezopotámiában. 198. old. In: TUR-ÁN népének nyelvén. Gy Á. MBE 2004)

Ennek az állandóan előforduló szakrális sztereotípiának a Kék emlékkövön találtuk meg egyik legrégebb, archaikus formáját, úgy, hogy a

TEJ képjel összeolvad a TE(N)

Isten fogalommal, mint őslényeggel, amely a templomi ornamentikában a sárkány képlékeny testével azonosul. (3. 32-46 .o.) a magyar templomi építészet a bejárati ajtó timpanonján helyezte el a sárkányelv képét, amidőn a gomolygó amorf sárkányforma-világból, mint a világ őanyagából kibontakozik az élet: a rügy, a madár, a kígyó, a kiskutya, a virág, a szarvas stb.

A Mindentermő fa maga az Életfa, azonos a Tejúttal, akár a Sárkány képlékeny teste. Azért terem a fa tejmagvakat, mert benne van az élet eredetének ősmagva, a karikó és a sárkány maga ezen tejes ősmagvak égi, földi anyaga.

A GAL-GA szavunk is rendszeresen előfordul a későbbi pecséthengerek oszlopos szövegeiben. Ez a két gyök a hős GAL-GA-MÁS két első gyöke. Mivel a régi turáni nyelvemlékekben többször előfordul a galga szó, feltételezzük, hogy eleink Galgamásnak nevezték a nagy, erős, őstej sárkány lényegéből született hőst, a történeti korok Nimrudját, Isten legkisebb fiát, minden magyar mesebeli János ősképét, kinek nevét a későbbi nem agglutináló nyelvet beszélő írásmásolók torzították Gilgamessé.

Pap Gáborral beszélgettünk erről a magya-

roknál máig élő őstej jelenségről. Ő mondta, hogy a világ népeinek fogalmuk sincs mit köszönhetnek a magyarságnak azért, amiért ez a nép nyelvében és lelkében megőrizte a Teremtés emlékanyagát és a múlt képvilágát, képes beszédében, meséiben egyetemes népművészetében.

Az egész szkíta díszítőművészet erről beszél és különlegesen fontos, hogy még a mezopotámiai figurális ábrázolásokon is fellelhetők a közös szakrális múlt alapelemei. (4)

A felirat második fele

	AN, SA IL, ÉL		NA, SA ARA fény, ISMU		KAS, BU IS út, vissz- szatérés
L 13		L 353		L 166	

AN-NA = isteni fény, olvassuk össze a csillagot és a kis állvány képét.

IS-SA = kerek, visszatérő fény a kis állvány és a benne lévő rombusz jelentése. Ez a komplex jel ugyanis önmagában is külön jelentéssel bír. Visszatérő, körbefutó fényről van szó, az újjászületés titkáról. A lélek fényéről, amely az ősökben és az utódokban él – és újra él.

A Halotti Beszéd elemzésekor ezzel a kérdéssel részletesen foglalkoztunk. (2. 107-113. old.)

Itt megjegyezzük az IS-SA szavunk előfordulását, mely a lélek fény voltára utal és a TUR-ÁN népének nyelvén c. könyvünkben közölt Halotti Beszéd elemzéséhez ezt az olvasatot is hozzáfűzzük, amely a Kék emlékkőről beszél hozzánk. Így lesz teljes az ISA szó értelme.

Eddig két jellegzetes fogalommal ismerkedtünk meg, az ős GAL-GA, vagy KAL-GA fogalmával, az életmaggal, a világ ősanyagával és az ANNA ISA fogalommal a léleknek fény-valóságával, a visszatérő, kerek utat járó fénylélekkel.

Van még két jel, amely a női nemiségre utal.

	(G) EME		SÉG SÁG
L 554		L 115	

(G)EME-SÉG = nőiség, asszonyiség szó fejezi be és foglalja össze a szöveg lényegét. A Mindentermő fa tejmagvai, a fény visszatérő mozgásformája

és a lélek fényvalósága realitását, amely az emeség, az anyaság révén ölt testet az életben. Fontos közlése a feliratnak a ruha len voltára utaló (L 108) gyök, mert a pliszírozott gatyá korai viseletére hívja fel a figyelmet. A TUR gyök másik jelentése: fiú (L 144) ezek az egyezések utalnak AN isten pliszírozott bő, len ruhát viselő fiára. Elmondhatjuk, hogy a turáni nép megjelenése összeforrt a bő gatyá viseletével. Az angyalokat is bő, fehér lebernyegben szokták ábrázolni a templomi festészetben.

Az atyai (Galga Tur) és az anyai (G)Emeség fogalom kapcsolódik össze az Ős nagy tej Mindentermő fa tejmagvaival és a sárkány ősanya(g) elvével, vagyis a világ anyagi voltával és az IS-SA fogalommal, a lélek fényvoltával és visszatérő erejével.

Ezt a világgépet kódolta be népünk a rovás-

írás ATY betűjébe ahol a forgás végtelen volta

érvényre lép, kétfelől atyai és anyai minőségeket fogad, és ezáltal teremti és újrateremti a teret, az időt, a hihetetlenül mesészerű (transzcendens) és mégis valódinak tűnő világot.

IRODALOM

1. The British Museum. Pecséthengerek. Internet.
2. Gyárfás Ágnes: TUR-ÁN népének nyelvén. Képjel írás magyar olvasata. MBE. Miskolc, 2004.
3. Gyárfás Ágnes: Virágemberek Isten háza Alacska református templom. MBE. Miskolc, 2004.
4. Pap Gábor személyes közlése 2004. márc.

LAUSSEL-i Vénusz

Gergely György
ÁRON, AZ ÁGYÚÖNTŐ

Viszonylag könnyű volt 48 tavaszán Pesten forradalmat csinálni. A szabadság lázában élők kinyitottak egy börtönajtót, megfogalmazták és saját kezűleg kinyomtatták 12 pontba foglalt követeléseiket, látnok költőjük versben hívta őket a haza hevében, bécsi irányítás helyett saját kormányuk lett. Eltörölték a jobbágyságot, bevezették a közteherviselést. Mindenki fellélegezhetett.

Átmenetileg. A vívmányokat megvédeni már nehezebb volt. A hatalmából jottányit sem engedni akaró kamarilla a sebtében horvát bánná kinevezett nacionalista főurat, Jellasics táborszerenagyot 40 ezer főnyi képzett, jól felszerelt sereg élén a szabadság vérbefojtására utasította. Az egyenlőtlen erőik első csatáját a honvédők nyerték.

A „mindnyájunknak el kell menni” Kossuthregimenteknek szívük volt, fegyverük kevésbé. A fegyverjavításhoz és az egyenruha készítéshez értő kézműveseket kötelezték, hogy „csak az álladalom számára dolgoztassanak.” December közepére - kilenc hónap telt el! - a honvédgyalogság (84000 fő) puskával el volt látva, kaptak 5 és félmillió puskagolyót is. A 3 ezer tüzérnek 233 löveg jutott.

Itt álljunk meg. Kezdetben a császáriaktól 3 üteget „örökölték”. A háromszoros túlerő nyomására az ország nagy része idegen megszállás alá került. Erdélyben Puchner generális képviselte a császárt, egy zekés-székely pedig a népet. Ez a jegyzőfia - etelközi rokona mindenkinek - fiatal korában elvégezte a deák iskola néhány osztályát, de a Mária Terézia által létrehozott székely határőrség a felsőbb iskolát már nem engedélyezte. Budán, Bécsben tanulta a fegyvergyártást, könyveket bújt, lefokozták, Oláhországba vándorolt, majd hazajött, fából eszkábált malmokat, faragott órát, de legjobban az ágyút kedvelte.

Ez az örökké munkálkodó, mindenhez értő, akkor 34 éves góbé a fülei vashámban – megígérte, ha nem sikerül, önmaga legyen a céltábla, amire tíz lépésről lőjenek - két hét alatt hat ágyút öntött. Vasbibirosók voltak ugyan a külsején, de 1500 lépésre hordott - varasbékának is csúfolták-, a hidvégi ütközetben pedig meglepték velük a négyezer fős ellentábor. Volt a környéken két

vashámbor, Kézdivásárhelyen ágyúöntő, lőporgyár is, a gyutacsot Gábrányi patikáriussal együtt gyártották. Leszereltek 313 harangot, öntöttek belőlük 60 ágyút. (S közben arra gondolhattak, eljön-e az az idő, amikor ágyúból öntenek harangot.) A vasárnapi misehívó így szolgálta tovább háborúban a szabadság híveit.

Rengeteg volt a munka, „se éjjelle, se nappalla” - írta róla egy krónikás. A kökönyi hídnál a muszka volt a másik oldalon. Itt hatezer honvéd 36 ágyúval, ott a nyakig bajban ülő osztrák császár által hívott idegenek számolhatatlan sokasága. Egy ágyúgolyó letépte balkarját. Az őrnagy úr sírjánál az eresztevényi templomkertben talán még meghajthatjuk fejünket. Gábor Áron rézágyúja / fel van virágozva...

Mintha egyre halkabban szólna a dal.

Gergely György
A DÉLIBÁBKERGETŐ

A 18. század végén a kis-és nagynemesek, az állam és az egyház fenntartásának minden nyúgja a jobbágy vállára nehezedett, hitével, családjával a földesura rendelkezett. Stáncsics Mihály és tucatnyi testvére hol éhezett, máskor silány táplálék volt betevő falatjuk. Megtanult írni, olvasni - az előbbi nehezebben ment -, rajongott a betűkért. Ministrált, harangozott, megilletődötten vitte a keresztet a parányi gyülekezetben. Az érte kapott krajeárok jól jöttek a családi költségvetésben.

Segédtanító, béres, majd a Sziléziából ide vándorolt, a magyarul nem tudó Paczek Antalnál, a „gyütt-ment sváb koldusnál” takácsinas lett. A szabaduló levelet a nyakába öntött bor kíséretében kapta meg. Jól ment sora, a fonalhoz zsírzó kellett, az asszonyok bőven mérték a szalonnát. Széles karimájú paraszt kalapját is felcserélhette a segédnek járó magastetejűre. Mester azonban nem lett. A munka sok volt, elszegődött tehát keresztapja mellé Izsákon segédtanítónak. Bújta a könyveket, elvégezte a tanítóképzőt, latin után szlovákul tanult, az egyetemen a filozófiával is-

merkedett, jogász is lett.

A magyar nyelvről szóló könyvével kezdődött írói pályája. Tehetsége azonban nem volt elég színes, a kemény cenzúra gondolatai velejét kiszűrte, a részvétlenség megölte a maradékot. A jobbágyérdekek képviselőjében lényegében társ nélkül maradt, de vallotta, a helyzetet gyökerestől kell megváltoztatni.

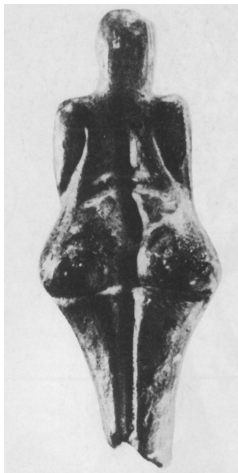
39 évesen vette feleségül Seidel Terézt, élete végéig hűséges társát, hat gyereke - mindegyiket eltemették - anyját. A magyar állami nyelvvelválása (1839) lendített sorsukon (többet taníthattak), ingatlant vett, kis házát maga építette fel. A forradalom szelei egyre hevesebbek, de a politika nem figyel rá, az „önfejű paraszttal” nem sokat nyerhetnek. Írásai itthon és külföldön jelennek meg, bejárja Nyugat-Európa több országát, radikális követeléseivel - a kiváltságok eltörlése, egyenlő szabadságjogok, egyforma teherviselés, a jobbágyosság váltság nélküli felszabadítása, általános választójog, stb. - az ellenzék ellenzéke lett. 1847-ben 50 gránátos láncra verve kísérté börtönébe. Innen szabadította ki a márciusi ifjúság.

Táncsics - e napokban hagyta el neve első (S) betűjét - megjelenteti a Munkások Ujságját, az ipari munkások és a kisiparosság pártfogó lapját. A forradalom sajtóját a forradalom kormánya 1848 decemberében betiltotta. A nemzet egysége lett

volna a siker záloga, de a nemesség háttérbe szorította a szociális követeléseket. Híve volt Kossuthnak, tagja a zsidó nemzetőri szakasznak, hirdette: előbb a jogok és csak- utánuk a követelések. Siklós képviselőjeként egyike azon keveseknek, akik nem voltak nemesek az országgyűlésben. Világos után nem sokkal ismét Pestre ment, a felségárulás vádjára elől a felesége ásta, a szobájuk alatti „pincébe” bújt el hét évre. Feje fölött varroda működött.

Az országban idegen elnyomás, a nép és a nemesség történelmi szemben állása, a zörgő varrógépek alatt a társadalom új alapjairól, a honi ipar fejlődéséről, Duna-hidakról, szabályozott folyókról álmódott a rebellis, aki takács és tanító, író és népvezér, státusfogoly és szabadgondolkodó volt egyszerre. Hét év múlva kegyelmet kapott, de 60 évesen ismét felség sértéssel vádolva 15 évre ítélték. A kiegyezés megfelezte ezt az időt. Az új korszakban már nem volt hely a számára. Írói, politikusi pályája hanyatlásnak indult, kegydíjból élt, házából kilakoltatták. Ceglédre, onnan Komáromba költözött, de meghalni az új fővárosba jött.

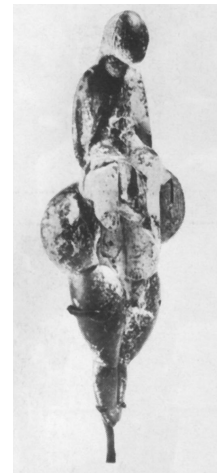
Történelmi szerepére emlékeztet egy veretes díj, egy Kossuth-díjas szobrász alkotása, emléktábla a Tömő utcában, építészeti remekekkel dúsírt utca a Várban, számos utca az országban. És március idusa.

DOLNI - VESTONICE-i
Vénusz

D' ARGILE-i alak

LESPUGUE-i
Vénusz

Andrási Katalin megemlékezése

IN MEMORIAM BESSENYEI FERENC

"A mindenséggel mérd magad..."

(József Attila)

Portré egy korszak színészóriására; **Bessenyei Ferenc**, "a Nemzet színésze" emlékezve, gondolatok színházról, színjátszásról vele és általa... A színház szerepéről, jelentőségéről, benne Besse nyeiről.

- Mi is a színház és a színész célja, dolga, feladata?
- "Tükröt tartani a természetnek" – ahogy *Shakespeare mondja*, aki a színházról mindent tudott. (A jelen időt örökérvénye miatt használtam!)

A "tükör" tehát nem más: mint maga a színház világa!

A színházművészet egy olyan összetett alkotómunka, amely a színmű vagy színdarab szerzője által elmondott valóságot, vagy elképzelt világot jeleníti meg a rendező, a színészek, a díszlettervező, a jelmeztervező, a zenészek, a maszkmester(ek), a kellékes(ek), a berendező(k), stb-stb. együttes munkája – egy csapatmunka – nyomán, a színpadon. Mintegy "tükröt" mutat a nézőnek történelmi korokról, emberekről, jellemekről, szituációkról, tragédiákról és komédiákról, - végül is az emberről magáról! Mert: "Színház az egész világ, és színész benne minden férfi és nő!" – ezt is *Shakespeare* fogalmazta meg találóan, kitűnő ember- és jellemismerettel számunkra.

Szépirodalmi, főként drámai, vagy dramatizált epikai, verses, énekes-zenés, vagy operai műfajok megjelenítése a színház feladata, a színészek és színházművészet eszközeivel. (Mint tudjuk, minden dráma színmű (műfaji sajátosságát tekintve), - de nem minden színmű dráma, - tragikumát tekintve, hiszen vannak vígjátékok, komédiák is. Drámáról tehát általánosságban a műfaji vonatkozásban kell beszélnünk.)

A színházművészet eszközei: a többnyire dialógusokra épülő műfajban a cselekvés, a mozgás, a gesztus, a mimika, a látvány, a zene, a párbeszéd,

illetve a monológ, a prózai, a verses, vagy a zenés keretek között. A fókuszban lévő fénysugár; a fáklya, amely világít, azonban mégis mindig és mindenkor az anyanyelv, hiszen ez a színház legfontosabb eszköze, végül is elsősorban ez egy verbális világ, mely azonban a kimondott szót is láttatni szándékozik minden módon, tehát verbális, vizuális és muzikális komplex művészeti organizmus.

A színművész "beleéli magát" egy "szerepbe", ugyanakkor pontosan koncentrál a szövegre, a szép kiejtésre, (nem utolsósorban az anyanyelvére, így a színházművészet az anyanyelv őre is egyben), a darabbeli cselekményre, a szituációkra, és a mondanivalója lényegére, valamint a rendezői koncepciókra, utasításokra is, melynek részese. Adott országban, nyelvterületen azonban az anyanyelv a színház legfontosabb, centrális eszköze!

Hevesi Sándor szerint: a "színházi paradoxon" feloldása, nevezetesen a darabra koncentráció és a mély beleélés közötti dilemma, vagy paradox helyzet föloldása a színész részéről abban áll, hogy a "színész személyileg a legtökéletesebb nyugalomát őrizze meg, művészileg pedig a lehető legszenzibilisebb legyen"! Ez az a paradoxon, melynek feloldására csak a legnagyobb színésze gyéniségek, színészóriások képesek! Közülük való volt – nem vitás - **Bessenyei Ferenc** is! Játékának lényege nem is átélés volt, több annál: **AZONOSULÁS!** (Ezért, ettől lett színészóriás, mint Jávor, Páger, Latinovits, Sinkovits! Egy színjáték keretein belül időben és térben egyszer csak átváltozni, azonosulni valaki másnak a személyével; csoda, - megfeythetetlen varázslat!)

A színjáték megjelenítése szempontjából a rendező és a színész szerepének, személyének, viszonyának, valamint a különböző részművészetek viszonyának óriási jelentősége van! A legösszetet-

tebb, igazi komplex varázslat a színház!

Sokszor és sokat beszéltek már író- vagy rendezőközpontú, avagy színész centrikus színházról. Igen nehéz kérdés az, hogy ebben a komplex csapatmunkában a színész "átütő" egyénisége, óriási jelentősége hogyan, miképp jelenjen meg a felszínen, hogy ne csak "kiváló színvonalú" eszköze, ill. részese legyen ennek a "játéknak", hanem kiemelkedő személyisége, egyénisége legyen az előadásnak, egy alkotómunka olyan alkotójává váljék, aki az utókor számára is maradandót alkot! Ebben a komplex munkában igazán csak az válhat színész-óriássá, akit minden képessége, tulajdonsága erre predestinál, és aki a színházról mindent tud (ez a titka a színészóriásoknak, akik az utókor számára halhatatlanok)! **Bessenyei Ferenc** egy varázslat, egy csoda, egy élő legenda volt számunkra abban a komplex világban, melyet úgy hívnak, hogy színház, - már életében is!

A nagy zeneszerző: - *Wagner* maga is egységként szemlélte a színházat, ezt az igen összetett "műfajt"! Éppen ezért maga is összművészetről; "Gesamtkunst"-ről beszélt, akárcsak Liszt Ferenc, aki a művészeti ágak összefüggéseiről, elválaszthatatlan egységéről, egységes egészből, ugyancsak összművészetről gondolkodott.

Bessenyei Ferenc erről az összművészetről ösztönösen is, erre predestináltan is mindent tudott!

Bessenyei Ferenc 1919-ben született, és 1940-ben kezdte pályáját a Szegedi Városi Színházban! Több, mint 60 év adatott meg számára a színjátszásban, és ez éppen a magyar történelem egyik legzaklatottabb; diktatúrától terhes időszakára esett.

Ezalatt mindent megtanult és mindent tudott, amit erről a pályáról tudni lehetett. Noha alkata, szénzibilitása, munkastílusa, hangja-bársonya szinte kizárólagosan erre a pályára predestinálta.

Mondott verseket, - mely Latinovits szerint "egyszemélyes színház", (az egyik legnehezebb színészi feladat) – sugárzóan, könnyedén, játékosan, monumentálisan.

Például: Vörösmarty Mihály: Vén cigány c. versét monumentálisan, karizmatikus elszántsággal, erővel, hittel, teljesen vizuálissá téve a verset, melyet vele "álmodva" lélegzet-visszafojtva hallgatott a közönsége. (A temetésén is ezzel "idézték meg" Bessenyeit!)

Énekelt gyönyörű műdalokat, népdalokat, verseket, cigánynótákat, musicaleket. Úgy tudott mulatni: elbűvölően, búsan-boldogan, amúgy magyarosan, ahogy Jávor Pál is tette volt.

Vagy Petőfi verseket énekelve: "Befordultam a kocsmába", v. "Itt születtem én ezen a tájon", vagy a gyönyörű "Cserebogár, sárga cserebogár" – sorok ma is fülünkben muzsikálnak. Megzenésített verseket nála jobban talán nem tudott, és nem is fog úgy énekelni magyar színész, mint ő a barnabársony-hangján. Az ének mellett hegedült is búsan, fájdalmasan, örömmel-boldogan, igaz magyarként, - a hallgatók szívét gyönyörűséggel töltötte el a **Bessenyei-csoda**.

S amikor valaki köztünk van, fel sem mérhetjük teljességében azt a monumentálisat, aminek a hiánya többé betölthetetlen!

Játszott a legnagyobb drámaírók színműveiben. Játszott Madách Imre, Katona József, Illyés Gyula, Németh László, Páskándi Géza, stb. drámáiban, hogy csak a leghíresebbekről essék szó a teljesség igénye nélkül.

Volt Ádám a Tragédiában, volt Bánk bán, Kosuth, Széchenyi és Görgey Artúr, vagy Galilei Galilea, id. Bolyai a két Bolyaiban. Minden szerepében alakítása monumentális és elementáris színházi varázssá változott. Olyan kiváltságos ünneppé, amely csak ritkán adatik néző számára.

De a világirodalom legnagyobb drámái is megtalálták. *Shakespeare* drámái is rátaláltak szikrázóvibráló lényére, barnabársony-hangjára, hogy bebizonyíthassa; mindent tud azokról a szerepekről melyet a legnagyobb drámaírók megírtak, vagy talán többet is, egy színészóriás varázslatos személyisége szűrőjén át.

Több, mint figyelemre méltó volt *Shakespeare*: Lear Királyában, vagy az Othello című drámájában, melynek címszerepét alakította.

"Imádkoztál-e
az estve Desdemóna? "

dübörögte szenvedőn és könnyörtelenül egy – megcsaltnak hitt – megsebzett vaddá lényegült **Bessenyei-Othello**. Ez a szerep, ezek a mondatok; ez a monológ összenőtt vele, elválaszthatatlanul, örökre! Félelmetesen gyönyörű kép ez egy afrikai vérű szerelmes, tiszta erkölcsű emberről, - Othellóról -, akinek lelkét összetöri a fondorkodás (a III. Richárdnál is ördögibb Jágó), Jágó, aki a hadnagyság

ürügye alatt, pusztán az "ártani" – élvezetéért teszi gonoszságait. /Shakespeare III. Richárdja mondja: "Döntöttem, gazember leszek", de még III. Richárd a hataloméért, a koronáért volt gonosz, addig Jágó pusztán a gonoszkodás-élvezetéért gonosz, tehát még ördögibb a cél ugyanis l'art pour l'art a "gonoszság".)

Ez a Jágó-Othello-konfliktus kulcsa, a dráma (sajnos) örök aktualitása. Az azóta is létező emberi jellemek párviadala! Othello naivságát, tiszta erkölcsét, a vad afrikai esztétikájának dühét talán Bessenyei dúvad-habitusú szerepformálásán kívül nem is lehetne másként, nála hitelesebben ábrázolni. **Bessenyei** a magyar színpad számára halhatatlanná tette Othellót, egyé vált lényével, habitusával, gesztusaival, bárna-bársony-hangjával, minden rezdülésével. Magyar színházművészetünk örök Othelloja, örök Othello-mementója.

De feledhetetlen **Bessenyei musical-alkítása, Tevje**, a tejesember megformálása, - utánozhatatlan, megismételhetetlen! (A Hegedűs a háztetőn-ben!)

Filmalkításai is hozzájárultak, vele egy lényegűek. Többek között a híres "Dúvad", vagy például a Jókai-filmben az "Egy magyar nábob" szerepe páratlan gyönyörűség! (Számptalan TV-film-alkítása is feledhetetlen!)

Abszolút színészegyenység, színészi zóriás volt.

Mindent tudott a színházról, erről az összetett komplex csodáról! Úgy, hogy játszi-könnyedséggel, belső lényéből, csodálatos képességeiből táplálkozott örök sugárzása, monumentális, senkihez sem hasonlítható szerepformálásai. (Bár mindez, tudjuk sok-sok tanulással is járt, a sok tanulást, tudást átformálta Bessenyei illanó, még is marandó varázslattá, a varázslat maga Bessenyei lényében rejtőzött!)

Mára már "mércevé", "értékmérővé" vált művészte, a magyar színházkultúra és színháztörténet elengedhetetlen részévé.

S ha "a 2x2 józansága hull ránk," hátborzongatóan, de éreznünk kell, hogy ma már csak emlékeinkben létezik, és a filmszalagok, hangszalagok őrzik a porladó időnek. Őrzi a közönség és a művészet emlékéit!

"A legenda oda...!"

Bessenyei Ferenc földi maradványát 2005. ja-

nuár 12-én (szerdán) 14 órakor a Farkasréti Temetőben rendezett megemlékezés és gyászszertartás mellett helyezték örök nyugalomra.)

Budapest, 2005. január hó

Bessenyei Ferenc Othello szerepében 1954-ben a Nemzeti Színházban

Mireisz László

A MAGYAR VALLÁS

Pogány mítoszok sorozat
Vizsom kiadó 2004.

„A világ nem van, hanem a világ egy varázslat, amelyben mindenki elvarázsoltságban van és az elvarázsoltság visszavarázslása a megszabadulás. Ez az elemek feletti teljes uralom által mehet végbe.”

A magyarok a szkítáktól származnak. Krónikáink, mondáink, gesztáink és népi hagyományaink egyaránt és egyöntetűen Szkítiát tartották a magyarok őshazájának. Ez, az általánosan elfogadott nézet a XVIII. század elejéig tartotta magát hazánkban. Ezt a nézetet próbálja megsemmisíteni a finnugor elmélet. E teória erőltetése alapozza meg kiszolgáltatottságunkat, hiszen az identitás hiánya egy népet teljesen felőrölhet.

A magyarság eredetét, küldetését és helyét a korai magyar (mágus, tálto) vallásban kell keresnünk. Az úgynevezett honfoglalás után sokan azt tartották, hogy a mágus-Zarathustrai-Mani vallá-

sából kialakult magyar vallásgyakorlatot úgy lehet átmenteni, ha a római zsidó-kereszténységgel szemben a bizánci, görög-keleti kereszténységet vesszük fel. Koppányt erős német támogatással legyőzték, ennek ellenére rejtve tovább él az ősi hit s Mátyás király uralkodása alatt a Bakonyban Kampó táltos vezetésével még fehér lovat áldoztak. Erőszakkal, inkvizícióval vissza lehet ideig-óráig szorítani egy nép lelkéből fakadó ősi vallását, de azt teljesen kitörölni sohasem lehet és időről-időre mindig felszínre tör a gének rejtekeiből.

„A méd mágusoknak a hagyománya és szellemisége köszön vissza a gyógyító és varázsló pogány magyar papok ősvallásában, a természeti elemeket tisztelő, fehér lovat áldozó, varázslásos, ráolvasásos technikájában. És talán ezért van az, hogy a magyar népnév is inkább összefügg a sumer im(a)ga, a méd moghu, az óperzsa magusok, a szanszkrit maga, a nepáli magar, a kazah magdgyar, a görög magosz, a latin magus, a germán magier népnévvel, mint a finnugor 'föld ember'-rel.”

A méd mágus vallást Zarathustra reformálja meg. Harminc éves korában Ormuzd (Ahura Mazda) őt maga elé vitette és neki a Zend Avestát átadta. Valószínűleg Zarathustra a méd mágusoktól tanult, tanai az itt szerzett tudás átformálásán alapulnak. A világteremtő, mindenható, bölcs, a világosság, az igazság és jóság istenét Ahura Mazdát szembeállítja Ahrimánnal a rossz, a sötétség képviselőjével. Zarathustra megszünteti az állatáldozást (fehér ló), a haoma (valószínű, hogy az alapanyaga a mák és a kender lehetett) – szertartást és helyébe a vízből és tejből álló keverék kultuszát helyezte, megtiltotta a varázslást és jósolást, a négy elem (tűz, víz, lég, föld) tisztelete helyébe a tűz kizárólagos tiszteletét helyezte és a szertartásokhoz kőtemplomokat építtetett.

Strabón így ír a régi mágusokról: „Nem emelnek szobrokat és oltárokat, hanem egy magasan fekvő helyen mutatnak be áldozatot... Főként a tűznek és a víznek mutatnak be áldozatot. A tűznek úgy, hogy száraz fát raknak rá kéreg nélkül, s azután ráhelyezik a kövérjét, majd olajat öntenek rá és meggyújtják, de nem fűjással, hanem legyezővel... A víznek pedig úgy, hogy egy tóhoz vagy folyóhoz, vagy forráshoz mennek, gödröt ásna, s e fölött vágják le az állatot, ügyelve arra, hogy egy csepp vér se kerüljön a közellévő vízbe, mert megfertőzné. Azután a mágusok a húst

mirtusz- vagy borostyánlevelekre helyezik, vékony vesszőkkel alágyújtanak és ráénekelnek, miközben tejjel és mézzel vegyített olajat locsolnak ki, de nem a tűzbe, sem a vízbe, hanem a földre.”

A tudás a négy elemre épülő természetmágia, a természet feletti mágikus hatalom ismerete. A fehér mén feláldozása a kozmosz feláldozását szimbolizálta, s ezáltal a kozmosz mágikus újratemtését. Ugyanakkor az áldozó önmagát is feláldozza, magát is újratertemti, vagyis újjászületik egy magasabb szintű létállapotba. „A test feldarabolása univerzális élményt jelent, és ez az univerzum hordozó testté válik a beavatott számára, s ez egyszerre a legnagyobb fájdalom és ugyanakkor gyönyör... Az önfeláldozás eredményeképpen a táltosokba különböző mágikus képességek ébredtek fel, elérték a mindentudást, ismerték a természet elemeit és a jeleket, értették az állatokat és növényeket, mert azonosultak az univerzummal.” Az ősi hagyomány középpontjában a világegyetem folyamatos újratemtése áll, ezt szimbolizálja a fehér ló feláldozásának mágikus rítusa.

„A hősök a másvilágon a csillagokkal szeke-reznek, tartja a magyar hagyomány és a tejes úton s a szivárvány kapuján át érkeznek mennyei seregek a Göncöl szekéren... Ez a hősök és istenek szekere, amin a hősök térnek vissza égi otthonukba, s amely a hadak útján az istennyilát (azaz az égi elrendelést) leszállítja. Csak a Göncöl vállain lehet az öreg Isten elibe, azaz a mennyekbe jutni, tartották a régiek... Hagyományunk számos olyan elemet őriz, melyek alapján szinte biztosra vehetjük, hogy a kerek világ, azaz a ciklikus világ képzete mögött ugyanaz a világvég állhatott, mint a hinduk és buddhisták által létforgatagnak (szamszára) neveznek.” A létállapot örök körforgásáról szólt a tanítás, az örök visszatérésről, amit a kerék, a napkerék, a szárnyas kerék, vagy a horgas kereszt szimbolizált. „A szertartásokban nem egy világból kirekesztett teremtő isten kegyének elnyerése vagy kiengesztelése, hanem az adott pillanat mágikus megszentelése, a mindenséget alkotó természeti elemek egyensúlyának újratemtése volt a cél. A régiek úgy tartották, hogy a világból eltávozó lélek egy másik világba vándorol, ahol egy újabb, de ezen világhoz hasonló élet folytatódik... A mágia olyan rituálék összessége volt, amellyel az ember alakítani és formálni tudta a világot, mert a világot nem egy önmagában álló

világának fogta fel, hanem örökösen változó erők összességének. A természeti folyamatokat befolyásolhatónak élte meg és olyan összefüggéseket és analógiákat tapasztalt a létben, amely egy egységes mindenséget feltételezett. Ebben az egységes univerzumban minden gondolat, kiejtett szó vagy cselekedet ható és alakító erőként volt jelen s az ember ennek tudatában volt... A mágus világkép legfontosabb területe az elemi vagy természetmágia, amely a mindenséget alkotó elemek – mondhatnánk elemi energiák – mágikus befolyásolása volt, s amely a későbbi időkben elemiszteletté szelídült. A természetmágia a tűz, víz, lég és a föld nem mint elvont fogalmak voltak jelen, hanem mint a világ és az emberi test alkotóelemei, mint amiből mi és minden más alkotva van. A házakban azért égett a tűz, mert felfelé lobogásával annak a belső erőnek volt a szimbóluma, amely az emberekben, de leginkább a harcosokban ég s amely a hősök csarnokába segítette őket... A víz szimbóluma volt az élet lényegének (íz, lélekfajta) az örökös megtisztulásnak, táplálásnak és fennmaradásnak... A levegő a mozgásnak, felemelkedésnek és áthagyományozásnak... A föld pedig a beteljesülésnek, újjászületésnek és a megtartásnak volt a jelképe... A mágusok tudták, hogy a gondolat teremti a teret, a tér a szelet, a szél a tüzet, a tűz a vizet és a víz a földet. És ahogy a gondolatból születik a világmindenség, úgy tudja a gondolat ura alakítani azt. Mert a természeti elemek nem önmaguktól vannak harmóniában vagy diszharmóniában egymással, hanem az ember által, az által, hogy van, aki formálja a világot, s ez a mágus.”

A magyar vallás szoros kapcsolatban áll a méd mágusokkal, Zarathustra által megreformált mágushittel, a manicheizmussal, a védikus hagyományokkal, a buddhizmussal, a taoizmussal és a kelta druidák hitével is. Az ősi mágus papság szervezeti felépítésére a dinamikus hierarchia volt a jellemző, az került a hierarchia csúcsára, aki éppen az adott szertartást vezette, bár minden tisztségbeli tudta a maga feladatát, a maga helyét.

„Úgy tartják, hogy amíg a magyar nyelv él, addig a mágusok is itt vannak közöttünk, láthatatlanul, mégis élően működő erőként.” A szerző felveti annak lehetőségét, hogy a „magyar” nemcsak népcsoportokat jelöl, hanem egy vallást is. „A mágus hiten álló népeket nevezték később magya-

roknak (magyaroknak), mint a hunokat, jászokat (alánokat), székelyeket, avarokat és más hunoknak meghódolt törzseket... Magyaroknak nevezi magát a hun, az avar, a székely, a kun, a jász, a palóc, a csángó, a hajdú és a többi, mert a magyar név olyan szellemiség és vallás hordozója melyet, ezek a népek a sajátjuknak fogadtak el.”

Testvérmépeink bizonyára nemcsak szokásaikban, szellemiségükben, de vallásukban, hitükben is közel álltak egymáshoz. A sok-sok törzset mindez és a közös származás tudata köti össze, s mi így együtt alkotjuk a magyar nemzetet.

Ism: Eőri Szabó Ferenc

Márai Sándor SZINDBÁD HAZAMEGY

„... Kiadjuk ezt a tárcát szerkesztő úr?... Tudniillik négy hasábon át nem történik benne semmi, csak az, hogy egy ember megeszik egy halat...” A nyomdász a pünkösdi tárcá nedves kefelevonatával kezében ijedt és tanácstalan.

Most látom, hogy már az első mondatokkal micsoda csapdát állítottam magamnak. Mert meg kellene magyaráznom, hogy mi a tárcá, mi a kefelevonat; talán még azt is, hogy ki volt (ki lehetett) hajdanán lapszerkesztő. De hát mindezt tudja, aki tudja... Nekem csak azt kell elmondanom, hogy azt a bizonyos tárcát Szindbád írta, vagyis Krúdy Gyula, akivel 55 évesen az örök hazába indult a vörös postakocsi egy májusi hajnalon, mert ebben a földi világban, ebben az elrontott, megromlott erkölcsű országban már nem volt értelme az életének. A hajós utolsó napját hét, esztendővel később, (1940-ben) írta meg a fiatal pályatárs Márai Sándor, a Szindbád hazamegy című vallomásos művében. Több mint negyven esztendeig nem volt olvasható a könyv. Tán akkor sem adták volna ki, (vagy csak erősen megcsönkítva) ha Márai - amire nem volt hajlandó! - netán valamiféle egyezséget köt a szocialista Magyarország kulturális korifeusaival. Mert az a régi Magyarország elevenedik meg ebben a költői műben (miközben az öregedő Szindbád bekocsikázik Óbudáról Pestre, hogy gőzfürdő majd reggeli után megírja tárcáját, s el-

kölsön egy ebédet) az a régi Magyarország, melynek elmúlta fájt Krúdynam és egész írói nemzedékének.

Dehogy esik itt szó irredentizmusról, ám van Márainak egy zárójeles mondata, ami ugyancsak messzehangzó. Oly korokban különösen, mikor álírók és álhírlapírók juthatnak szóhoz. Többször is elolvasom: („Szindbád és a régi írók szentnek tartották hazájukat, minden bűnével és förtelmével szentnek, mint ahogyan Dosztojevszkij is annak tartotta Szent Oroszországot.”)

Meglehet mindez bombasztikusnak tűnik, mikor nem talentum kell egy könyv megírásához, hanem csak pénz. Mikor hirdetési ügynökök és csinibabák bőfögik vissza az Internetről lekapott szövegeket. Mikor kiütött bokszolók és másod-harmadrendű színésznők etc. kapnak mikrofont és foglalják el a képernyőt

A könyv írásakor negyven esztendő Márai - Szindbád bőrébe bújva - megidézi a 19-20. század fordulójának, illetve a századelőnek íróit, irodalmárait (Kiss Józseftől Osvátig és Kosztolányiéig), miközben megszívlelendő dolgokat mond el az alkotói magatartásról, az írói létről, s némely műhelytitkokba is beavat. Íme a szakma alfája és omegája: „Az embernek néha eszébe jusson valami, ami másnak még nem jutott eszébe, s aztán tökéletes művészi formában ki is tudja fejezni azt.”

A dolog pikantériája, hogy Márai mindezt Edével az irodalmi kávéház főpincérével mondatja ki - miközben Szindbád úr tokaszalonnát falatozik, amit szilvapálinkával öblöget le, majd kéri a kéziratpapírt. Aztán a kávéházi asztal márványlapjára kerülnek a felébe hajtott diósgyőri ívek, meg a lila ténta. Szindbád félrehajtott fejjel írni kezd, mert már hallja a hangot, ami nélkül soha nem fogott tollat a kezébe. Hallja a hangot, s ír; mindenről, s arról is, amit nem lehet szavakkal elmondani. Azaz, amit csak ő tud elmondani (Száz Krúdy kötet tanúskodik erről. - a szerk.) „Írt, mert női arcokat látott, s hallotta a hangot, mellyel a nők elhazudták a szerelem ígét. Írt, mert ismerte az embereket, sajnálta és megvetette őket... Egy életen át harcolt a betűvel... s aztán veszélyesebb ellenfelekkel... a méltatlan környezettel, a tudatlansággal, az ízléstelenséggel, az álirodalommal, a süket embertelenséggel.”

A fenti sorok természetesen a Márai (az esszéista Márai) szavai. A könyv olvastán azt

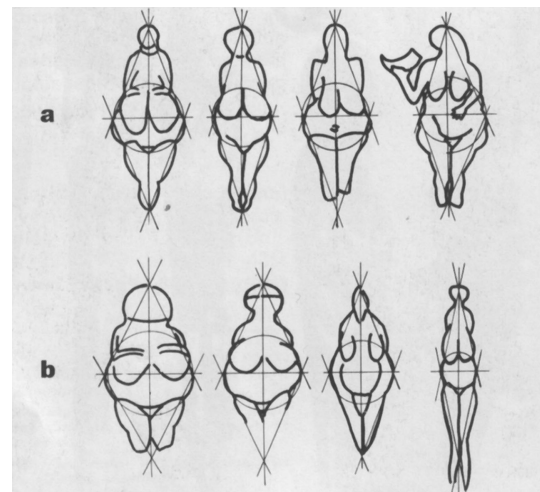
szokták mondani: mintha csak egy Krúdy-regény volna. Márai Sándor könyve kétségtelenül ritka stílusbravúr, ám jóval több ennél! Egy mesés ország apoteózisa, egy jobb sorsra érdemes, tehetséges nép felmagasztalása - „melynek végzete talán az volt, hogy idegzete, jelleme, ízlése, finomabb volt, mint a környező népek jelleme és idegzete.”

Tényleg így volna? Nem tudom, de - tisztább magyarságtudatunk okán, érdemes ezen elgondolkodni.

* * *

De mi is van azzal a tárcával, melyben nem történik semmi, csak az, hogy egy ember megeszik egy halat Istenem, az igazi írói beszélekben, de még a Csehov drámákban is, kevés a cselekmény. (Talán ismerős a bonmot: Három nővér Moszkvába készül - maradnak.) Mert nem a „mi” hanem a „hogyan” a lényeg - amit mostanság mintha egészen elfeledtünk volna. Hogyan ízele Szindbád a bort, miként hinti meg a bicskahegyre tűzött falat szalonnát sóval meg paprikával. A jó szöveget - a lélek táplálékát, ami persze érzéki örömet is ad - meg kell forgatni agyunkban és szívünkben, aztán áhítattal elrebegni a találó szavakat; örülni az írás irányának - minden szókapcsolatnak és stílus fordulatnak. Mert minden nagy ember halála napi hír lesz előbb utóbb, minden információ másnap már gumicsont, de... De a szavak (a magyar szavak) mágiájának mesterei - akár századokkal - túléltek korukat. Különben Krúdy, Márai, Kosztolányi, Szerb Antal éppen most érkezett meg Európába.

Ism: Gyarmati Béla

Kőkori Vénuszok geometriája

JÓZSEF ATTILA KÖLTEMÉNYEI

A CSODASZARVAS

Ükös ükünk, ősök őse,
ázsiai puszták hőse,
vágyat nevelt csodavadra,
szarvast úzött napnyugatra.

Úztön úzte kis sereggel,
éjten éjjel, reges reggel,
át az éren, át az áron,
fegyveres népű határon.

Csodaállat, csak elillant,
lombokon át, ha megcsillant.
Csak a nyomát hagyta minden
füves földön, fájó szívben.

Az az előd nem volt boldog.
Nem boldogok az utódok.
Az ős haza odaveszett,
de a vágy nem emlékezet.

Hejh magyarok, hajh szegények,
hova úzni azt a gímet?
Aki hajtja, belepusztul
asszonyostul, csapatostul.

Az is, aki látta, végre,
hagyja immár békekésébe.
Tisza mellett, Duna mellett,
az a szarvas itt legelget.

Ázsiai nehéz szaga
ázott pusztán füstöl tova
s aranyszőre, mikor illan,
gyári füstön általcsillan.

Kortyolgat az ég tavából,
Villó agganca világol –
Ága-boga tükörképe
Csillagvilág mindensége.
1933. júl. (?)

TISZTA SZÍVVEL

Nincsen apám, se anyám,
se istenem, se hazám,
se bölcsőm, se szemfedőm,
se csókom, se szeretőm.

Harmadnapja nem eszek,
se sokat, se keveset.
Húsz esztendőm hatalom,
húsz esztendőm eladom.

Hogyha nem kell senkinek,
hát az ördög veszi meg.
Tiszta szívvel betörök,
ha kell, embert is ölök.

Elfognak és felkötnek,
áldott földdel elfödnek
s halált hozó fű terem
gyönyörűszép szívemen.

1925. márc.

(SZÁLLJ KÖLTEMÉNY...)

Szállj költemény, szólj költemény
mindenkihez külön-külön,
hogy élünk ám és van remény, –
van idő, csipjük csak fülön.

Nyugtasd a gazdagok riadt
kis lelkét – lesz majd kegyelem.
Forrást kutat, nem vért itat
a szabadság s a szerelem.

Szólítsd, mint méla borjuszáj
a szorgalmas szegényeket –
Rágd a szívükbe nem muszáj
hősnek lenni, ha nem lehet.
1937. márc.

József Attila
MEDÁLIÁK

Elefánt voltam, jámbor és szegény,
hűvös és bölcs vizeket itattam én,
a dombon álltam s ormányommal ott
megsímogattam a holdat, a napot,
és fölnyujtottam ajkukhoz a fát,
a zöld cincért, a kígyót, a kovát, -
most lelkem: ember – mennyem odavan,
szörnyű fülekkel legyezem magam --

Porszem mászik gyenge harmaton,
lukas nadrágom kézzel takarom,
a kis kanász ríva öleli át
kővé varázsolt tarka malacát –
zöld füst az ég és lassan elpirul,
csöngess, a csöngés tompa tóra hull,
jéglapba fagyva tejfehér virág,
elvált levélen lebeg a világ --

Totyog, totyog a piócahalász,
bámul, bámul a sovány kanász,
lebeg, lebeg a tó fölött a gém,
gőzöl, gőzöl a friss tehénlepény –
egy fáradt alma függ fejem felett,
a hernyó rágott szívéig szemet,
kinéz hát rajta és mindent belát,
virág volt ez a vers, almavirág --

Lehet, hogy hab vagy, cukrozott tejen,
lehet, hogy zörej, meredt éjjelen,
lehet, hogy kés vagy ónos víz alatt,
lehet, hogy gomb vagy, amely leszakad –
a cselédlány könnye a kovászba hull,
ne keress csókot, ez a ház kigyúl,
hazatalálsz még, szedd a lábodat –
füstölő szemek világítanak --

Disznó, de akin jáspis a csülök,
fából faragott istenen ülök,
hejh, bársony gyász, a tejen tűnj elő!
meghalok s mázsás szakállam kinő
s ha megrándul még bőröm, az egek,
hátamról minden hasamra perreg;
hemzsegnek majd az apró zsírosok,
a csillagok, kis fehér kukacok --

Ragyog a zöld gyík, sorsom keresi,
zörget a búza: magvát kiveti,
rámnéz a tó, ha belé kő esett
s a sírók sóhajtotta fellegek,
a háborúkkal hívott hajnalok,
ugró napok és rezgő csillagok
körüli kóvályogják nyugodt fejem -
Világizása hőmérsékletem --

A küszöbön a vashabú vödör, -
szeresd a lányt, ki meztéláb söpör,
a szennyes lé lapulva árad el,
tajtékja fölglyúrt karján szárad el –
én is bádoghabokba horpadok,
de kélnek csengő és szabad habok
s végigcsattognak tengerek lován
a lépcsőházak villogó fogán --

Borostyánkőbe fagy be az ügyész,
fekete frakkban guggolva kinéz,
meredten nézi, hogy mi féltve föld,
citrógat, áld a fény, a szél, a köd,
befut a rózsa, amint rothadok,
pihéné szednek hűvös kócsagok
és őszi esték melege leszek,
hogy ne ludbőrzenek az öregek --

Barátommal egy ágyban lakom,
nem is lesz hervadó liliomom,
nincs gépfegyverem, kövem vagy nyilam,
ölni szeretnék, mint mindannyian
s míg gőggel fortyog a bab és sziszeg,
főzelékszínű szemmel nézitek,
hogy széles ajkam lázba rezgve ring
s fecskék etetnek bogárral megint --

Szakállam sercenj, recsenj, kunkorodj,
boronaként a vetésen vonódj –
az ég fölött, mint lent a fellegek,
egy cirógatás gazdátlan lebeg
s e hűvös varázs húzva, szeliden,
szakállamon majd egykor megpihen
s vörös fonatján bütykömig csorog
jó ízzel-gőzzel, mint a gyógyborok --

Huszonhárom király sétál,
jászpiskorona fejükben,
sárga dinnyét edegélnek,
új hold süt a balkezükben.

Huszonhárom kölyök császkál,
csámpás sityak a fejükben,
görögdinnyét szürcsölöznek,
új nap lángol jobbkezükben.

Az eltaposott orrú fekete,
a sárga, kinek kékebb az ege,
a rézbőrű, kin megfagyott a vér
és a lidércként rugódzó fehér –

József Attila: Medáliák
Vincze Ildikó keramikusművész alkotása

Következő szám tartalmából:

Németh Zsolt: Hétbolygó- és Maniheus elemrendszer a Szent Koronán

Hajdú Katalin: Kik azok a filiszteusok?

Nyíri Mária: A Feridun alapítványról
